

ΕΛΕΝΗΣ Γ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ
Π. Α. Α.—ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΗΣ

ΧΡΗΣΤΟΥ Μ. ΕΝΙΣΛΕΙΔΟΥ
Π. Π. Α.—ΚΛΗΓΗΤΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΟΔΗΓΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Εκδοτική Εταιρεία "Αθηνα", Α. Ι. Ράλλης & ΣΙΑ
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ—ΑΘΗΝΑΙ 6

1937 ΓΕΩ

ΕΛΕΝΗΣ Γ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ } { ΧΡΗΣΤΟΥ Μ. ΕΝΙΣΛΕΙΔΟΥ
Π. Α. Α.-ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΗΣ } { Π. Π. Α.-ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΟΔΗΓΟΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

Εκδοτική Εταιρία "Αθηνα,, Α. Ι. ΡΑΛΛΗΣ και ΣΙΑ
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6—ΑΘΗΝΑΙ

1937

Káthε ἀντίτυπον ὑπογράφεται ἀπὸ ἓνα ἐκ τῶν συγγραφέων.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΚΛΛΕΡΓΗ ΚΑΙ ΣΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 22B

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παιδαγωγική, ως γνωστόν, ἀρχὴ εἶναι ὁ διδάσκαλος νὰ προσφέρεται εἰς τοὺς μαθητάς του ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἐποπτικῶς καὶ πειραματικῶς, διὰ ἵχνογραφήσεως ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ διὰ ἀνεκδότων παραδόσεων καὶ ἴστορικῶν διηγήσεων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἔχει ἐφαρμογήν, καὶ μάλιστα ως πρὸς τὸ δεύτερον αὐτῆς μέρος, κατ' ἔξοχὴν εἰς τὰ λεγόμενα φρονηματικὰ μαθήματα, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὴν Ἰστορίαν καὶ τὰ Θρησκευτικά. Εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα καὶ πολὺ περισσότερον εἰς τὰ τελευταῖα, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνωτέρῳ ἀρχήν, ἐπιβάλλεται ἀπαραίτητως εἰς τὸν διδάσκοντα νὰ προσφέρεται ἐποπτικῶς καὶ νὰ διηγῆται παραστατικῶς. Πρέπει δηλαδὴ ὁ διδάσκων ζωηρὰ νὰ περιγράψῃ τὰ πρόσωπα καὶ ἐπαρκῶς νὰ ἐκθέτῃ τὰ πράγματα, μεταχειριζόμενος πρὸς τοῦτο εἰκόνας καὶ μεταφορὰς καὶ ἀναφέρων διηγήσεις, παραδόσεις καὶ ἴστορίας, ἀκόμη δὲ καὶ παρεμβάλλων μονολόγους καὶ διαλόγους, ὃπου τοῦτο εἶναι δυνατόν. Τοιουτορόπως θὰ κατορθώσῃ νὰ ἀφυπνίσῃ τὸ συναίσθημα καὶ ἐπομένως νὰ φρονηματίζῃ τὸν τρόφιμον.

Πλὴν τὰς ἀνωτέρω γνώσεις προκειμένου περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας δὲν δύναται ὁ διδάσκων νὰ ἀρυσθῇ ἀπὸ τὰ ἐν χρήσει διὰ τοὺς μαθητὰς ἐγκεκριμένα διδακτικὰ βιβλία, μήτε ἔχει οὗτος τὸν καιρὸν καὶ τὰ μέσα ἵνα ἔξενῃ ταύτας διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐρεύνης. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς, τὴν ἔλλειψιν τοιούτου βιβλίου ἀναπληροῦντες, προέβημεν εἰς τὴν συλλογὴν τοιούτου ὑλικοῦ, σχετικοῦ πρὸς τὸ μάθημα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας, τὴν δοπίαν ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ πα-

ρόντος καὶ δημοσιεύομεν, νομίζοντες ὅτι προσφέρομεν εἰς τοὺς συναδέλφους μας χοήσιμον βιόνθημα καὶ δῦνγόν εἰς αὐτούς. Προσεπαθήσαμεν δὲ εἰς τὰ διάφορα κεφάλαια αὐτοῦ, τὰ δποῖα πραγματευόμεθα κατὰ τὴν σειρὰν τοῦ Ἐπισήμου Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, νὰ περιλάβωμεν πᾶν τὸ σχετικόν, τὸ δποῖον ἀνεύρομεν εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ἡ γενικῶς τὴν Παράδοσιν, καὶ τὸ δποῖον ποικίλον τὴν ὥλην ἴστορικὴν διήγησιν καθιστᾶ τὸ μάθημα τερπνὸν καὶ ἐπαγωγόν.

Τὸ βιβλίον τοῦτο πρὸς ἀρτιωτέραν ἐμφάνισιν διαιροῦμεν εἰς τρία μέρη. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον ἔκθέτομεν τὰς ἀντιλήψεις τῆς Εἰδικῆς Διδακτικῆς περὶ τοῦ μαθήματος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας καὶ γενικῶς τῶν Θρησκευτικῶν. Εἰς τὸ δεύτερον δὲ καταχωροῦμεν τὴν ὥλην τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας κατὰ τὴν σειρὰν τοῦ Ἐπισήμου Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος ποικίλοντες τὰ διάφορα κεφάλαια αὐτῆς διὰ τῆς παρενθέσεως παντὸς σχετικοῦ στοιχείου ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Καὶ τέλος εἰς τὸ τρίτον μέρος συγκεντροῦμεν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν λοιπὴν ὥλην τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος, ἀφ' ἐέρον δὲ αὐτὸ τὸ τρίτον τοῦ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας εἰς τὴν πέμπτην τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τῶν πολυταξίων σχολείων, τῶν διταξίων καὶ τῶν μονοταξίων τοιούτων.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Χρ. Μ. Ἐνισλείδης

Έλ. Γ. Γεωργιάδου

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

**Σκοπὸς τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν καὶ
ιδίᾳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας.**

Είναι γνωστὸν διτι τὰ Θρησκευτικὰ καὶ τὰ Ἰστορικὰ μαθήματα εἶναι τὰ κατ' ἔξοχὴν φρονηματιστικά, δηλαδὴ μαθήματα τὰ δποῖα ἔχουν σκοπὸν νὰ φρονηματίσουν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ. Καὶ τὰ μὲν Ἰστορικὰ σκοπὸν ἔχουν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πατριωτικοῦ συναισθήματος, τὰ δὲ Θρησκευτικὰ τὴν τόνωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἡθικοῦ τοιούτου. Ἐπομένως ἡ διδασκαλία τῶν Θρησκευτικῶν σκοπὸν ἔχει νὰ προάγῃ τὴν ἡθικότητα καὶ τὴν θρησκευτικότητα τοῦ παιδὸς εἰς τὴν ὑψίστην δυνατὴν τελειότητα, νὰ κάμῃ δηλαδὴ τοῦτον ἡθικὸν καὶ θρησκον (¹).

Τῶν Θρησκευτικῶν μαθημάτων ακλάδος είναι καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία, τὸ μάθημα δηλαδὴ ἔκεινο τὸ δποῖον συνδυάζει τὰ δύο ὡς ἄνω φρονηματιστικὰ μαθήματα, τὴν Ἰστορίαν καὶ τὰ Θρησκευτικά. Διότι ἡ Ἐκκλησία μας, τὴν Ἰστορίαν τῆς δποίας πραγματεύεται ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία, ἀρμονικὰ συνδυάζει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Βασιλείου, Γρηγορίου καὶ Χρυσοστόμου, τὴν Πατορίδα μὲ τὴν Θρησκείαν. Ὁπως δὲ ἡ Ἰστορία διὰ τῆς ἔξυμνησεως τῶν ἀρετῶν

(1) Σπ., Καλλιάφα. Ἡ Θρησκεία καὶ ἡ διδασκαλία τῶν Θρησκευτικῶν. Ἀθῆναι 1930. σελ. 43.

καὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν μεγάλων της ἀνδρῶν ζητεῖ νὰ τονώσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ τὴν φιλοπατρίαν, τοιουτορόπως καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς ἀφηγήσεως τῶν ἀγώνων καὶ τῆς πίστεως τῶν μεγάλων της πατέρων καὶ μαρτύρων καὶ ἀγίων σκοπεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀρετὴν.

“Οὐδεν σκοπὸς τοῦ μαθήματος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας εἶναι ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡθικὴ μόρφωσις τοῦ παιδὸς κατὰ τὰ πρότυπα τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας μορφῶν. Ὁ σκοπὸς δὲ οὗτος εἶναι προφανῶς καὶ ὁ κύριος σκοπὸς δλῶν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων. Καθ’ ὅσον δὲ τὰ πρότυπα ταῦτα διέπρεψαν διὰ τὴν πίστιν των καὶ διὰ τὸν ἄγιον βίον των, ἔπειται ὅτι τῶν μαθημάτων τούτων, συνεπῶς καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας, σκοπὸς εἶναι ἡ διὰ τούτων ἐνίσχυσις τῆς πίστεως τῶν παίδων καὶ ἡ τόνωσις τῆς ἡθικῆς βουλήσεως των. (2)

‘Η διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας.

“Η Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία εἶναι μέρος τῆς δλῶς Ἱερᾶς Ἰστορίας, ἥτοι συνέχεια τῆς Ἱερᾶς Ἰστορίας τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Προσφέρει δὲ αὐτῇ, ὡς ἔκειναι, ίδιας ἐξεχούσιας φυσιογνωμίας καὶ πρότυπα βίου ἐναρέτου καὶ πίστεως ἀκραδάντου, τὰ δποῖα πρέπει νὰ διδάξῃ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον εἰς τοὺς μικρούς του τροφίμους. Συστηματικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία δὲν εἶναι πρέπον καὶ δυνατὸν νὰ διδαχθῇ εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον. Διὰ τοῦτο πολὺ δρόπως τὸ Ἐπίσημον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα δρίζει τὴν ὕλην τοῦ μαθήματος τούτου, τὴν δποίαν ἔχει ἐκλέξει ἀπὸ τὰ καταλληλότερα κεφάλαια τῆς δλῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας καὶ εἰς τὰ δποῖα ἔξαίρονται αἱ μεγάλαι μορφαὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

(2) Ἀχ. Τζατζάνου. ‘Οδηγίαι πρὸς μεθοδικὴν διδασκαλίαν τῶν,... κ..κλπ. Ἀθῆναι 1913 σελ. 35.

Ἡ διδασκαλία τῆς ὥλης ταύτης δύναται νὰ γίνῃ κατὰ δύο τρόπους. Ἡ δηλαδὴ κατὰ τὰς ἔορτάς, προτιμωμένων ἴδιως τῶν ἀγίων ἑκάστου τόπου, τῶν πολιούχων ἢ μή, ἐξ ἀφορμῆς μεγάλων τοῦ τόπου ναῶν, οἵ ὅποιοι πανηγυρίζουν. Ἡ κατὰ τὴν σημασίαν τῶν ἑκάστοτε ἰστορογμένων προσώπων, τὰ δποῖα παρίστανται ως ἀντιτρόσωποι ἴδιαιτέρων περιόδων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας καὶ ως πρωτεργάται τῆς γενικῆς κατευθύνσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐκλογὴ τῶν τρόπων τούτων ἐπαφίεται εἰς τὸν διδάσκοντα, ὅστις δύναται νὰ κάμῃ ἐλευθέρως χρῆσιν εἴτε τοῦ ἑνὸς εἴτε τοῦ ἄλλου τρόπου, ἐνίστε δὲ καὶ ἀμφοτέρων.

Κατ’ αὐτὴν δὲ τὴν διδασκαλίαν ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἐπικρατῇ ἱερὰ σεμνότης καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἀπόλυτος ἡσυχία καὶ προσοχὴ ἐκ μέρους καὶ τῶν διδασκομένων καὶ τοῦ διδάσκοντος. Καὶ ἡ στάσις δὲ τοῦ διδάσκοντος καὶ ἡ δμιλία αὐτοῦ καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς του δέον νὰ ἐμπνέουν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν. Τὴν ὅλην διδασκαλίαν κεφαλαίον τινὸς συμπληρώνει τὸ εἰς τὸ τέλος τροπάρχιον μετὰ τῆς ἐρμηνείας, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατὸν καὶ ὅπου προβλέπεται ὑπὸ τοῦ Προγράμματος.

Μέθοδος τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία ως μάθημα φρονηματιστικὸν πρέπει νὰ ἀποτείνεται εἰς τὸ συναισθηματικὸν τοῦ παιδιοῦ, ως ἔχουσα σκοπὸν τὴν διάπλασιν τοῦ φρονήματος. Ὅπως δὲ γίνεται εἰς ὅλα τὰ φρονηματιστικὰ μαθήματα, τοιουτορόπως πρέπει καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἰστορίαν νὰ ἐπικρατῇ ἡ μέθοδος τῆς κατὰ συνεχῆ λόγον παρὰ τοῦ διδάσκοντος διδασκαλία, καθ’ ἦν ὁ διδάσκων προσφέρεται διηγηματικῶς βραδέως καὶ ἡρέμως. Ἡτοι ὁ διδάσκων προσφέρει εἰς τὸν τρόφιμον τὸ μάθημα μὲ τὸν διηγηματικὸν τρόπον, προσπαθεῖ ὅμως νὰ διηγῆται τοῦτο μετὰ ζωηρότητος, μετὰ ἀγίου τινὸς ἐνθουσιασμοῦ, μετὰ πίστεως καὶ

ζήλου καὶ τόσον ἐποπτικῶς καὶ παραστατικῶς, ὅσον εἶναι ἀρχετὸν νὰ δίδῃ ζωὴν εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, περὶ τῶν δποίων τὸ μάθημα.

“Οθεν ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη καὶ τοιαύτην νὰ ἀκολουθῇ μέθοδον, ὥστε νὰ ἀπευθύνεται κατὰ πρῶτον μὲν λόγον εἰς τὸ συναίσθημα τοῦ μαθητοῦ, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς τὴν γνῶσιν, εἰς τὸν νοῦν. Διότι τότε καὶ μόνον τὸ μάθημα τοῦτο θὰ ἀποβῇ φρονηματιστικόν, ὅταν ὄντως θερμανθῇ ἡ καθοδία καὶ φωτισθῇ ὁ νοῦς τοῦ μαθητοῦ. Τοῦτο δὲ φυσικὰ θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς μεθόδου τῆς παραστατικῆς διηγήσεως καὶ ὅχι διὰ τοῦ ἀναπτύσσοντος διαλόγου ἢ τῆς παλαιᾶς κατὰ στάδια διδασκαλίας, ἣτις ἡδη ἔχει καταργηθῆ, ἔχει ἀχρηστευθῆ ὡς ἀντιπαιδαγωγικὴ καὶ ἀψυχολόγητος. Διότι ἡ κατὰ τμήματα διήγησις μιᾶς Ἰστορικῆς ἑνότητος ἀντίκειται εἰς τὴν ψυχολογικὴν ἀρχὴν τοῦ μεγάλου ψυχολόγου Βούντη, τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργικῆς συνθέσεως, ἡ δποία ἐπικρατεῖ εἰς ὅλον τὸν πραγματικὸν ψυχικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην δὲν ἐπιτρέπεται ἡ εἰς τμήματα—στάδια—διαιρεσίς μιᾶς Ἰστορικῆς ἑνότητος, διότι τοῦτο καταστρέφει τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν, τὴν δποίαν εἶναι προωθημένον νὰ προξενῇ Ἰστόρημά τι καὶ μάλιστα θρησκευτικοῦ περιεχομένου, δηλαδὴ κατ’ ἔξοχὴν συναίσθηματικοῦ. Πρὸς μεγαλυτέραν διασάφησιν ὁ παιδαγωγὸς Πάουλος παραθέτει τὸ ἔξης εὔστοχον παράδειγμα. “Ἄς ὑποθέσωμεν, λέγει, ὅτι ἡ μικρὰ θυγατέρα σου ἔορτάζει αὐγοῖον τὰ γενέθλιά της. Τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς ὁ ζαχαροπλάστης φέρει κατὰ παραγγελίαν σου ὧδαίαν τοῦρταν, στολισμένην μὲ πολλὰ στολίδια. Ἄρα γε τὸ πρωῖ, ὅταν ἔξυπνήσῃ ἡ κόρη σου, θὰ κόψῃς τὴν τοῦρταν εἰς τεμάχια καὶ θὰ παρουσιάσῃς εἰς αὐτὴν ἐν ἔκαστον τεμάχιον χωριστά; Τόσον βλὰξ βέβαια δὲν εἶναι κανέίς. Διότι οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ γενικὴ ἐντύπωσις, τὴν δποίαν προξενεῖ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ παιδὸς διλόκληρος ἡ τοῦρτα, εἶναι πολὺ ἰσχυροτέρα. Ἡ τοῦρτα εἶναι διὰ τὸ παιδὶ λεία σύν-

Θετος, ὅλον τι ἀποτελοῦσα, παράστασις. Τοιαύτη δὲ είναι καὶ τὸ θρησκευτικὸν ἴστόρημα (¹).

Ἡ παραστατικὴ συνεχῆς διήγησις.

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας, διὰ νὰ προξενήσῃ ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ καὶ νὰ θερμάνῃ κυρίως τὴν καρδίαν αὐτοῦ, κατόπιν δὲ καὶ νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν του, πρέπει νὰ είναι παραστατικὴ. Τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὰ ἔξης μέσα.

α') Ἡ διήγησις πρέπει νὰ είναι συνεχῆς, πλὴν σύντομος, μὴ διαρκοῦσα πλέον τῶν 15'—20' τῆς ὥρας.

β') Αὕτη πρέπει νὰ είναι ζωηρά, ἥρεμος, καθαρὰ καὶ βραδεῖα, ἀποφευγομένης τῆς περιττολογίας, τῆς φλυαρίας καὶ τῆς βραχυλογίας ἢ τῶν λακωνισμῶν.

γ') Πρέπει νὰ περιέχῃ πειστικότητα, πίστιν καὶ ἐνθουσιασμόν, ἀποφευγομένης τῆς ἔηρᾶς καὶ ψυχρᾶς διηγήσεως, ἀπεναντίας δὲ ἐπιδεικνυομένης τῆς θρησκευτικότητος τοῦ διδάσκοντος. Διότι εἰς οὐδὲν ἄλλο μάθημα ἢ προσωπικότης τοῦ διδασκάλου, ἢ πίστις καὶ ὁ ἐνθουσιασμός του είναι τόσον σημαντικὸς παράγων, ὅσον εἰς τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν.

δ') Κατ' αὐτὴν νὰ ἀποφεύγεται πᾶσα ἀφηρημένη ἔννοια, τὴν ἥποιαν φυσικὰ δὲν θὰ ἔννοήσουν οἱ μαθηταί. Οὕτω π.χ. εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ διωγμῶν δὲν θὰ ἀρκεσθῇ ὁ διδάσκων νὰ διηγῆθῃ ἔηρῶς τὰ μαρτύρια, τὰ δποῖα ὑφίσταντο οἱ μάρτυρες χριστιανοί, ἀλλὰ θὰ περιγράψῃ αὐτὰ ἀναφέρων τὰ ὅργανα—σταυρόδες, ζέον ἔλαιον, λογχισμοί, ἀκρωτηριασμοὶ κλπ.—καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τοιούτων μαρτύρων καὶ τονίζων τὴν πίστιν αὐτῶν. Καὶ ε') Ἡ διήγησις πρέπει νὰ είναι πλουσία εἰς ὑλὴν, ἥτοι ὁ διδάσκων νὰ μὴ περιορίζεται εἰς τὴν κατὰ γράμμα ἐκ τοῦ ἔγκει-

(1) Σπ. Καλλιάφα. "Ἐνθ'" ἀνωτέρω, σελ. 60. Ἐκεῖ καταχωρίζονται καὶ ἄλλοι λόγοι τῆς ἀντιπαδαγωγικῆς κατὰ στάδια διδασκαλίας.

ριδίου διὰ τοὺς μαθητὰς ἀφήγησιν, ἀλλὰ νὰ μεταχειρίζεται συναφεῖς παραδόσεις, σχετικὰ ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Ἐκκλησίας ἴστορήματα κ.τ.τ. Τότε διδάσκων κατορθώνει νὰ ἀποσπῆ τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν καὶ νὰ τοὺς κάμῃ προσεκτικοὺς καὶ εὐπειθεῖς⁽¹⁾.

Διὰ τῶν μέσων τούτων θὰ κατορθώσῃ διδάσκων νὰ κεντήσῃ τὸ συναίσθημα τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ ἀφυπνίσῃ τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ, τὰ ὅποια φυσικὰ θὰ τοῦ τονώσουν τὴν θρησκευτικότητα καὶ τὴν ἡμικότητά του. Τὴν πρώτην δὲ ταύτην διήγησιν τοῦ διδασκάλου ἐπακολουθεῖ καὶ δευτέρᾳ αὐτοῦ, συντομωτέρᾳ ὅμως αὗτῇ, ἢν δὲ ὁ χρόνος τὸ ἐπιτρέπῃ, καὶ τρίτην ὑπὸ μαθητοῦ τινος, ἥ καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ ἐγκεκριμένου διδακτικοῦ βιβλίου. Μετὰ ταῦτα ἐπαναλαμβάνουν τὸ μάθημα οἱ μαθηταὶ *κατ' οἶκον* καὶ ἀπὸ τοῦ ἐγχειρίδίου.

Ἐπεξεργασία τοῦ διδαχθέντος.

‘Ο μαθητὴς προσέρχεται εἰς τὸ σχολεῖον παρεσκευασμένος εἰς τὸ μάθημα τῆς ἡμέρας ἐκ τοῦ οἴκου του, ὅπου μὲ τὴν σειράν του ἔκαστος ἀποδίδει τὸ διδαχθέν. Πρέπει δὲ ἔξαπαντος διδακτικῆς τὴν γνωρίζει καλῶς ἀπὸ μνήμης τὸ διδαχθέν. Διότι κρατῶν εἰς τὴν μνήμην του τοῦτο, θὰ δυνηθῇ νὰ μεταχειρισθῇ εἰς πᾶσαν στιγμὴν τοῦ βίου του καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν αὐτοῦ. Διὸ λέγει τὸ λόγιον· «δ ἄνθρωπος δ, τι εἶναι, διὰ τῆς μνήμης εἶναι». ‘Αφοῦ δὲ διδάσκων πεισθῇ διὰ τῆς ἔξετάσεως περὶ τούτου, δτὶ δηλαδὴ οἱ μαθηταὶ ἔμαθον καλῶς καὶ δρομῶς τὸ διδαχθέν, προβαίνει τότε εἰς τὴν λεγομένην *ἐπεξεργασίαν τοῦ διδαχθέντος* κατὰ τὴν ἔξῆς σειράν.

(1) "Ιδε Μπρουάντ-Μεταλλινοῦ. Πῶς πρέπει νὰ λέμε τις ἴστορίες στὰ παιδιά μας καὶ τί λογῆς ἴστορίες. "Εκδοσις Α. Ι. Ράλλη, 1936. 'Εκεῖ τονίζεται πρὸ παντὸς ἡ ἀνάγκη τῆς διηγήσεως εἰς τὰ παιδιά ἴστοριῶν, παραδόσεων κλπ., ἔξαιρεται ἡ παιδαγωγικὴ δύναμις τῆς μεθόδου ταύτης καὶ καταδεικνύονται τὰ ἀγαθά ἀποτελέσματα τοῦ συστήματος τούτου.

Ο διδάσκων προκαλεῖ συζήτησιν μεταξὺ τῶν μαθητῶν ἐπὶ τοῦ μαθήματος καὶ προσπαθεῖ, ὡστε νὰ γεννηθοῦν ἀπορίαι εἰς αὐτούς. Τότε ἐπιτρέπει νὰ διατυπώσουν ἐλευθέρως ταύτας οἱ μαθηταί του, καὶ ἀφήνει ἄλλους νὰ ἀπαντήσουν ἐπ’ αὐτῶν. Τὴν δῆλην συζήτησιν διευθύνει αὐτὸς ὁ διδάσκων ἀφανῶς, μὴ ἐπιτρέπων παρεκτροπάς, λύων δὲ αὐτὸς τὰς ἀπορίας, ὅσας οἱ μαθηταὶ δὲν ἦδυν ήθησαν νὰ λύσουν.

Κυρίως ὅμως ὁ διδάσκων πρέπει—μετὰ τὰς ἀπορίας—νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὸν **χαρακτηρισμὸν** τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Ἐπιδεξίως δὲ προβάλλει τὰ μὲν ἀγαθὰ πρόσωπα πρὸς μίμησιν εἰς τοὺς μαθητάς του, τὰ δὲ κακὰ εἰς ἀποστροφήν. Ἐπακολουθεῖ σύνοψις τῶν λεχθέντων καὶ ἐπανάληψις τῶν πορισμάτων μόνον προφορικῶς, ἀποφευγομένης τῆς κατὰ τμήματα ἐμβαθύνσεως, τῆς καταγραφῆς ἐπιγραφῶν ἐπὶ τοῦ πίνακος, τῶν πορισμάτων, τῶν **χαρακτηρισμῶν** κ.τ.τ. Τέλος ὁ διδάσκων προβαίνει εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ νέου, καθ’ ὃν προείπομεν ἀνωτέρῳ τρόπον.

Ἡ θρησκευτικὴ ἀσκησις.

Πρὸς ἔφαρμογὴν τῶν διδαχθέντων καὶ τῶν ἐξαχθέντων θρησκευτικῶν καὶ ἡθικῶν πορισμάτων ὀφείλει ὁ διδάσκων νὰ δημιουργῇ ἐν ἑκάστῃ τάξει ἥ καὶ εἰς ὅλον τὸ Σχολεῖον δμαδικῶς καὶ ἀτομικῶς **θρησκευτικὴν ἀσκησιν**. Διότι—ώς ἐλέχθη—σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν Θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν γένει εἰς τὸ Σχολεῖον είναι ἥ μόρφωσις καὶ ἥ τόνωσις τοῦ ἡθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τοῦ παιδιοῦ. Πρὸς ἐμπέδωσιν λοιπὸν τῶν διδαχθέντων καὶ πρακτικὴν ἔφαρμογὴν τούτων ἀνάγκη ὁ διδάσκων νὰ ζητῇ ἀπὸ κάθε παιδὶ τοιαύτας πράξεις, οἵας ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸ θρησκευτικόν του μάθημα. Τοῦτο λέγεται **θρησκευτικὴ ἀσκησις**. Ζητεῖ δὲ διὰ ταύτης ὁ διδάσκων νὰ τονώσῃ τὸ συναίσθημα τοῦ παιδός καὶ νὰ μορφώσῃ εἰς τοὺς τροφίμους του **χαρακτῆρα** **θρησκον** καὶ ἡθικόν.

Ἡ θρησκευτικὴ ἀσκησις εἶναι διττή, ἀτομικὴ καὶ γενική. Ἡ ἀπαίτησις τοῦ διδασκάλου ἀπὸ κάθε παιδὶ νὰ παρουσιάζῃ τοῦτο καλὰς πρᾶξεις, π.χ. ἀτομικὸν ἐκκλησιασμόν, σεβασμὸν τῶν ἀνωτέρων του, τιμὴν τῶν γονέων του, προστασίαν τῶν ἐνδεῶν, ἀσκησιν ἐλεημοσύνης, ἐπίδειξιν ἀγαθότητος, πίστεως κλπ., εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ἀσκησις τοῦ ἀτόμου, ἡ ἀτομική. Δύναται ὅμως ὁ διδάσκων νὰ δογματωνῇ καὶ γενικὴν ἢ ὅμαδικὴν θρησκευτικὴν ἀσκησιν, ως π.χ. ὅμαδικὸν ἐκκλησιασμόν, ὅμαδικὴν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν μέριμναν, συμμετοχὴν εἰς φιλανθρωπικοὺς ἔργους, εἰς ἐλεημοσύνας κλπ. Τοῦτο λέγεται γενικὴ ἢ ὅμαδικὴ θρησκευτικὴ ἀσκησις.

Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα μεγίστην σπουδαιότητα ἔχει ἡ προσωπικότης καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου. Διότι ἀλλήθεια εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς Παιδαγωγικῆς, ὅτι διδάσκει τις πειστικώτερα καὶ ἀποτελεσματικώτερα μᾶλλον διὰ τοῦ παραδείγματος παρὰ διὰ τοῦ λόγου, ίδιως προκειμένου περὶ τῶν φρονηματιστικῶν μαθημάτων καὶ μάλιστα τῶν Θρησκευτικῶν. Ἀρα ὁ διδάσκων τὰ Θρησκευτικὰ ἀνάγκη νὰ εἶναι αὐτὸς πρῶτον θρῆσκος καὶ ἡθικός, νὰ παρέχῃ δὲ εἰς πᾶσαν ἐκδήλωσιν τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ὅμαδικῆς ἢ γενικῆς σχολικῆς ζωῆς ἑαυτὸν τέλειον πρότυπον ἡθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου. Οὕτω θὰ διδάσκῃ καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος. Τοῦτο θὰ ἔχῃ μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς κοινωνίας ὅλοκλήρου, ἐν τῇ ζῇ.

Ἡ διδασκαλία τῶν προσευχῶν καὶ τῶν ἀπολυτικίων.

Τὸ Ἑπίσημον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα μαζὶ μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἰστορίαν περιλαμβάνει καὶ τὴν διδασκαλίαν προσευχῶν, ἀπολυτικίων καὶ λοιπῶν τῆς ἐκκλησίας μας τροπαρίων. Διὰ νὰ συμβάλῃ δὲ καὶ ἡ διδασκαλία τούτων εἰς τὸν γενικὸν σκοπὸν τῶν Θρησκευτικῶν μαθημάτων, ἀνάγκη νὰ γίνεται αὕτη προσηκόντως καὶ κατὰ τὸν ἔξης τρόπον. Ἐν πρώτοις δὲν πρέπει ἡ διδασκαλία τούτων νὰ γίνεται καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ ἐν συνεχείᾳ

τῶν σχετικῶν πρὸς ταῦτα κεφαλαίων τοῦ ὅλου θρησκευτικοῦ μαθήματος. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Ἐπίσημον Πρόγραμμα εἰς ἔκαστον κεφάλαιον τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Ἰστορίας, καὶ ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, παρενθέτει καὶ τὴν σχετικὴν προσευχήν, ἥ τὸ σχετικὸν τροπάριον. Ἐπειτα αἱ ἑκάστοτε ἐπικείμεναι θρησκευτικαὶ ἔσορται καὶ σχολικαὶ πανηγύρεις παρέχουν τακτικὰ τὴν εὐκαιρίαν νὰ διδάσκωνται τὰ σχετικὰ τροπάρια μετὰ μείζονος προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος.

Ἡ διδασκαλία τῶν προσευχῶν καὶ τῶν τροπαρίων πρέπει νὰ χωρίζεται εἰς δύο μέρη. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον νὰ γίνεται ἡ ἐξήγηγησις παρὰ τοῦ διδάσκοντος καὶ ἡ κατανόησις παρὰ τῶν μαθητῶν τῆς ὑπὸ διδασκαλίαν προσευχῆς κλπ. Εἰς δὲ τὸ δεύτερον μέρος πρέπει νὰ ἐπακολουθῇ ἡ ἀπομνημόνευσις ταύτης παρὰ τῶν μαθητῶν καὶ μάλιστα κατ’ οἰκον. Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ μαθήματος εἰς τὸ Σχολεῖον ἥ κατὰ τὰς ὡρας τῆς Ὡδικῆς, καλὸν καὶ ἐπαγωγὸν εἶναι νὰ ἐπιδιώκεται καὶ ἡ ἐκμάθησις τῆς μελῳδίας αὐτῶν, ὅταν φυσικὰ πρόκειται περὶ τροπαρίου καὶ ἄσματος ἐκκλησιαστικοῦ ἥ προσευχῆς, ἥτις ἔχει μελοποιηθῆ. Ὅταν πρόκειται δὲ περὶ προσευχῆς, ἥτις δὲν ἔχει μέλος, πρέπον εἶναι διδάσκων νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν δραθὴν ἀπαγγελίαν αὐτῆς καὶ τὴν κατ’ ἔννοιαν ἀπόδοσιν, ὅπως π.χ. εἰς τὴν Κυριακὴν προσευχὴν κλπ.

Σημειωτέον δ' ὅτι αἱ προσευχαί, τὰ ἀπολυτίκια καὶ λοιπὰ τροπάρια, τὰ θρησκευτικὰ ἄσματα καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα εἶναι ἔκφρασις γνησίου θρησκευτικοῦ καὶ ἡθικοῦ βίου καὶ ὡς τοιαῦτα εἶναι κατάλληλα νὰ διεγείρουν καὶ νὰ ἀναπτύσσουν τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἡθικὸν συναίσθημα τῶν μαθητῶν. Διὸ ὑπὸ τῆς Παιδαγωγικῆς συνιστᾶται ἡ διδασκαλία αὐτῶν ὡς ἐπαγωγὸς καὶ ὡφέλιμος, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνεται κατάχρησις τούτου. Διότι ὅσην εὐχολίαν ενδίσκει δι μαθητῆς εἰς τὸ νὰ ψάλλῃ τροπάριόν τι, τόσην δυσκολίαν συναντᾷ εἰς τὴν ἀποστήμισιν αὐτοῦ λόγῳ τῆς γλώσσης, εἰς ἥν ταῦτα συνήθως εἶναι συντεταγμένα.

'Ανάγνωσις καὶ ἐρμηνεία περικοπῶν
ἐκ τῶν Εὐαγγελίων.

Τὸ 'Επίσημον 'Αναλυτικὸν Πρόγραμμα προβλέπει καὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐρμηνείαν περικοπῶν ἐκ τῶν Εὐαγγελίων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον, τὰ θαύματα καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο δὲ πρέπει φυσικὰ νὰ γίνεται ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν 'Εκκλησιαστικὴν Ἰστορίαν. Προκειμένου μάλιστα τὰ ἀπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἀποφοιτῶντα παιδιὰ νὰ μὴ φοιτήσουν εἰς Σχολεῖον τῆς Μέσης 'Εκπαίδευσεως, δρθὸν εἶναι ταῦτα νὰ λάβουν ἰδέαν τινὰ τούτου καὶ νὰ ἔξασκηθοῦν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὴν δποίαν τακτικὰ θὰ ἀκούσουν ἀναγνωσκομένην εἰς τὴν 'Εκκλησίαν. Ἡ ἐκλογὴ τῶν πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ἐρμηνείαν περικοπῶν ἐκ τῶν Εὐαγγελίων ἐπαφίεται εἰς τὸν διδάσκοντα. Ὁρθὸν δμως εἶναι νὰ ἐκλέγῃ οὕτος ἐκείνας τὰς περικοπάς, τῶν δποίων γίνεται χρῆσις ὑπὸ τῆς 'Εκκλησίας κατὰ τὰς Κυριακάς, τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς καὶ τὰς σπουδαιοτέρας ἐκκλησιαστικὰς τελετάς. Ἡ δὲ ἐρμηνεία αὐτῶν δὲν θὰ εἶναι βέβαια λεπτομερὴς καὶ μάλιστα γραμματικὴ. Ὁ διδάσκων ὀφείλει νὰ σημειώσῃ τόσα, δσα εἶναι ἀρκετὰ νὰ κατανοήσουν οἱ μαθηταὶ τὴν περικοπὴν καὶ νὰ ἀποδώσουν αὐτὴν ἐν γενικαῖς γραμματῖς εἰς τὴν Νεο 'Ελληνικήν. Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ διδάσκων ἐφιστῇ τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῶν φράσεων ἐκείνων, αἵτινες τυχὸν περιέχουν θρησκευτικὰ καὶ ἡθικὰ διδάγματα καὶ προβαίνει εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν προσώπων. Τέλος οἱ μαθηταὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ διδάσκοντος ἐξάγουν τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἡθικὸν συμπέρασμα, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, καὶ τὸ δποῖον ὁ διδάσκων προβάλλει εἰς τοὺς μαθητὰς του πρὸς μίμησιν ἢ θρησκευτικὴν ἀσκησιν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τί είναι καὶ τί ἔξετάζει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία είναι ἡ Ἰστορία τῆς Ἐκκλησίας—δηλαδὴ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας—τὴν δποίαν ἵδρυσεν δι Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ διέδοσαν εἰς τὸν κόσμον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἀπόστολοι, καθὼς καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν. Ὅπως δηλαδὴ ἔχομεν τὴν Ἐλληνικὴν Ἰστορίαν, ἡ δποία ἔξετάζει τὴν ἴστορίαν τῆς Ἐλλάδος, οὕτως ἔχομεν καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἰστορίαν, ἡ δποία ἔξετάζει τὴν ἴστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ λέξις ἐκκλησία είναι ἀρχαία ἀττική, παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα ἐκ-καλῶ καὶ σημαίνει πρόσκλησιν ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ἐννοεῖται τῆς πόλεως, καὶ τοῦτο καθόσον αἱ ἀρχαῖαι—ἀττικαὶ—πόλεις, λόγῳ τοῦ περιβάλλοντος ἐκάστην τείχους, δὲν εἶχον ἐντός των χώρων εὑρὸν πρὸς συνάθροισιν τῶν πολιτῶν εἰς ἐκκλησίαν. Εἴτα σημαίνει τὴν συνάθροισιν καὶ τὸν τόπον τῆς συναθροίσεως καὶ αὐτοὺς τοὺς συναθροίζομένους, π.χ. ἐκκλησία τοῦ δήμου κλπ. Χριστιανικῶς σημαίνει τὸν τόπον τῆς συναθροίσεως, αὐτοὺς τοὺς συναθροίζομένους καὶ τέλος, ὅπως ἐνταῦθα, τὸ σύνολον τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἐκκλησίαν, ἦτοι τὴν Θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, οἱ δποίοι ἀποτελοῦν οὕτω θρησκευτικὸν καὶ ἥθικὸν δργανισμὸν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Χριστόν.

“Οθεν ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία ἔξετάζει τὴν ὥδησιν καὶ ἔξαπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας εἰς ὅλον τὸν κόσμον, τὴν διαμόρφωσιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς λατρείας, ἀκόμη δὲ καὶ τὰ ἡθη τῶν χριστιανῶν. Ἐξετάζει τέλος καὶ τὸν βίον, τὰ ἔργα καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν Ἱεραρχῶν καὶ συγγραφέων αὐτῆς καὶ γενικῶς τὸν ὅλον βίον καὶ τὴν ὅλην πολιτείαν τῶν χριστιανῶν.

Πρότερον δὲ ὁ κάθη χριστιανὸς νὰ γνωρίζῃ τὴν Ἰστορίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ δυνηθῇ νὰ ἐννοήσῃ καλύτερα τὸν σκοπὸν αὐτῆς, θὰ τὴν ἀγαπήσῃ θερμότερα καὶ θὰ προσπαθήσῃ περισσότερον νὰ γίνη ἀξιώτερον μέλος αὐτῆς.

‘Ο Θεοδώρητος, ἐπίσκοπος Κύρου τοῦ Εὐφράτου καὶ μαθητὴς τοῦ Χρυσοστόμου, περὶ τὰς ἀοχὰς καὶ μέχρι τοῦ 458 ἀκμάσας, ἔγραψεν Ἐκκλησιαστικὴν Ἰστορίαν, εἰς τὴν ὅποιαν ὡς ἔντις ὁρίζει τὸν σκοπὸν τῆς Ἰστορίας. «Οἱ ζωγράφοι μέν, λέγει, εἰς τὰς σανίδας καὶ τοὺς τούχους τὰς παλαιὰς ζωγραφίζοντες ἴστορίας, τέρψιν μὲν προσφέρουν εἰς τοὺς δόφιναλμοὺς τοῦ θεατοῦ, τῶν γεγονότων δὲ τὴν μνήμην διατηροῦν ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερα. Οἱ λογογράφοι δὲ ἀντὶ μὲν σανίδων τὰ βιβλία, ἀντὶ δὲ χρωμάτων τὰ ἄνθη τῶν λόγων μεταχειρίζομενοι, διαρκεστέραν καὶ μονιμωτέραν κάνονταν τὴν μνήμην τῶν γεγονότων· διότι ὁ χρόνος καταστρέφει τῶν ζωγράφων τὴν τέχνην. ‘Οθεν ἔνεκα τούτου καὶ ἐγὼ θὰ προσπαθήσω νὰ συγγράψω τὰ παραλειφθέντα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας. Διότι δὲν ἔνομισα καλὸν νὰ ἀφήσω νὰ καταστραφῇ ὑπὸ τῆς λήθης ἡ δόξα ἔργων λαμπροτάτων καὶ διηγήσεων ὀφελίμων. Πρὸς τοῦτο δὲ μὲ παρότρυνναν καὶ τινες ἐκ τῶν φίλων μου. Ἐγὼ δὲ ὑπολογίζων τὰς δυνάμεις μου δι’ ἐν τοιοῦτον ἔργον, φοβοῦμαι τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῆν. Θαρρῶν δὲ εἰς τὸν Θεὸν προσβαίνω εἰς ἔργον ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μου».

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ λέξις Ἰστορία σημαίνει τὴν πιστὴν μαρτυρίαν ἥ ἔκθεσιν τῶν γεγονότων, διότι ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὸ

ούσιαστικὸν ἵστωρ καὶ τὸ ἴστορῶ, καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸ οἶμα οἴδα, ὅπερ σημαίνει καλῶς γνωρίζω τί (παράβαλε τὸ τέλος τοῦ ὅρκου τῶν ἀρχαίων—ἵστορες—μάρτυρες—θεοὶ τούτων). Τὸ δὲ ἴστορῶ ἐκφράζεται διὰ λόγων, εἴτε διὰ χρωμάτων, διὸ ἐπὶ τοῦ ζωγραφῶ ὑπὸ τῶν παλαιῶν γίνεται χρῆσις τοῦ ἴστορῶ (παράβαλε τὰς ἐπιγραφὰς διαφόρων ἐκκλησιῶν, «ἴστορήθησαν τὰ παρόντα...» ἀντὶ ἐξφραφήθησαν).

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΚΑΙ ΔΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΛΑΝΤΟΛΙΚΗΣ

2. Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ κατ' αὐτὴν
ἐπιφοίτησις τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Ἡ Πεντηκοστὴ εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἑορτὰς τῆς Ἐκκλησίας μας. Τὴν ἑορτὴν αὐτὴν τὴν εἰχον καὶ τὴν ἔχουν ἀκόμη καὶ οἱ Ἐβραῖοι. Τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἑορτάζουν οἱ Ἐβραῖοι πεντήκοντα ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα. Τὸ Πάσχα τῶν Ἐβραίων εἶναι ἡ μεγαλυτέρα των ἑορτῆς, ἡ ἐθνική των ἑορτῆς, διότι κατ' αὐτὴν ἑορτάζουν τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς Αἰγύπτου, ἀπὸ τὴν ὅποιαν τοὺς ἥλευθέρωσεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως, περὶ τὸ ἔτος 1500 π. Χ. Κατὰ τὴν ἑορτὴν δὲ τῆς Πεντηκοστῆς ἑώραται τὴν μνήμην τῆς Νομοθεσίας τοῦ Μωϋσέως, τὴν ὅποιαν ἔλαβον οἱ Ἐβραῖοι εἰς τὸ ὅρος Σινᾶ, ἀκόμη δὲ εὐχαριστοῦσαν τὸν Θεόν διὰ τὸν θεοισμόν, καὶ δι' ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, τὰ ὅποια παρέχει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεός.

Τὴν ἑορτὴν αὐτὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἔχουμεν καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι κατ' αὐτὴν ἡμεῖς ἑορτάζουεν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὅποια ἔγινε τὴν ἡμέραν αὐτὴν τοῦ ἔτους 33 μ. Χ. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς Πεντηκοστῆς τῶν Ἐβραίων τοῦ ἔτους 33 μ.Χ., δηλαδὴ τοῦ ἔτους ἐκείνου, ὅπου ἐσταυρώθη, ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτραι τοῦ Ἰησοῦ, μαζὶ μὲ τὴν ἀγίαν μητέρα αὐτοῦ, τὴν Παρθένον Μαρίαν, εἶχον συναθροισθῆ εἰς μίαν οἰκίαν τῆς Ἱε-

ρουσαλήμ καὶ ἔκει προσηγύχοντο. Διότι ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἀνάληψίν του εἰς οὐρανοὺς τοὺς εἶχεν εἴπει νὰ μὴ φύγουν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ νὰ περιμένουν ἔκει, ἔως ὅτου τοὺς στείλει τὸ Ἀγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὸ ἔργον των.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἦσαν δλοὶ Γαλιλαῖοι καὶ ἔνοι ἐπομένως εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ οἰκία δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν ὅποιαν συνηθοῖζοντο, φαίνεται ὅτι ἡτο ἡ αὐτή, ὅπου ἔγινεν ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος· οὗτος δὲ πάλιν, φαίνεται ὅτι ἔγινεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου καὶ τῆς μητρός του Μαρίας, ὡς τοῦτο ἔξαγεται ἀπὸ τὴν ἑξῆς διήγησιν, τὴν ὅποιαν μόνον ὁ Εὐαγγελιστὴς οὗτος διηγεῖται (Μαρκ. ΙΒ', 51-52). Κατὰ τὴν πορείαν τοῦ Ἰησοῦ τὴν νύκτα τοῦ Μ. Δείπνου πρὸς τὸν κῆπον Γεθσημανῆ τὸν ἥκολον θεῖ καὶ νεανίας τις γυμνός, φέρων ὡς κάλυμμα σινδόνα. Κατὰ δὲ τὴν σύλληψιν τοῦ Χριστοῦ οἱ στρατιῶται συνέλαβον καὶ τὸν νέον τοῦτον, ὃ δέ, καταλιπὼν τὴν σινδόνα, ἔφυγε γυμνός. Οὗτος ἡτο προφανῶς ὁ Μᾶρκος. Ὁμοίως εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων λέγεται, ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων συνηθοῖζοντο εἰς τὸν οἶκον Μαρίας τῆς μητρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλούμενου Μάρκου (ΙΒ' 12), ἡτο δὲ οὗτος ἀνεψιός τοῦ Βαρνάβα, χριστιανοῦ, ἐκ Κύπρου καταγομένου (Κολοσ. Δ' 10).

Ἐν ᾧ δὲ ἀκόμη ἡτο πρωτὶ—9η π. μ.—ἡκούσθη μία βοή, ἥ δποια ὠμοίαζε μὲ ἥχον σφοδροῦ ἀνέμου. Ἡ βοή αὐτὴ ἐγέμισε τὸν οἶκον, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταί, τὴν ἵδιαν δὲ στιγμὴν κάτι σᾶν φωτιὰ ἔφανερώθη εἰς αὐτοὺς καὶ ἔκάθησεν εἰς τὴν κεφαλὴν ἔκάστους ἔξ αὐτῶν ὡς γλῶσσα πυρός. Ἡτο τὸ Ἀγιον Πνεῦμα, τὸ ὅποιον ἐπεφοίτησεν, ἵνα φωτίσῃ τοὺς μαθητὰς καὶ ἵνα τοὺς δώσῃ θάρρος νὰ κηρύξουν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ, ἔνοι, οἱ ἐλθόντες εἰς τὴν ἑορτὴν, καὶ ἐντόπιοι, ὅταν ἤκουσαν τὴν βοήν αὐτήν, ἔτρεξαν πρὸς τὸ μέρος ἔκεινο, ὅπου εἶδον τοὺς Ἀποστόλους νὰ κηρύττουν εἰς τὰς

γλῶσσας των τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι δὲν ἔγνω-
ριζον τί συμβαίνει, ἐνόμισαν τοὺς Ἀποστόλους ὡς μεθυσμένους.

Οἱ μάρνιμοι πληθυσμὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ Χριστοῦ ἦτο 50
χιλιάδες. Λόγῳ ὅμως τῆς ἑορτῆς ὁ πληθυσμὸς οὗτος σχεδὸν ἐδι-
πλασιάζετο. Προσήρχοντο δὲ εἰς τὴν ἑορτὴν Ἰσραηλῖται ἀπὸ ὅλην
τὴν Παλαιστίνην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλου τὸν Κόσμον, ὅπου κατώ-
κουν ὡς Ἐβραῖοι τῆς διασπορᾶς, π. χ. Πάρθοι, Μῆδοι, Ἐλα-
μῖται, Καππαδόκαι, Πόντιοι, Ἀσιτῖται, Φρυγεῖς, Αἰγύπτιοι, Ρω-
μαῖοι, Κρητεῖς, Ἀραβεῖς, κτλ. «Ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπό-
ρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες· τί ἂν θέλει τοῦτο εἶναι; Ἐτε-
ροι δὲ γλευάζοντες ἔλεγον ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν»
(Πρᾶξ. Β', 12—13).

Τότε ὁ Πέτρος ὀδύλησε πρὸς αὐτοὺς καὶ εἶπε. Τοῦτο, τὸ
δποῖον βλέπετε καὶ ἀκούετε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον ἡ
ἐκπλήρωσις τῆς προφητείας τοῦ προφήτου Ἰωάννη, ὅτι δηλαδὴ ὁ
Θεὸς κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας θὰ στείλῃ τὸ Ἀγιον Πνεῦμα εἰς
τὸν κόσμον· ἀπέστειλε δὲ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τὸν δποῖον
σεῖς μὲν ἐσταυρώσατε, ὁ Θεὸς δὲ ἀνέστησεν ἀπὸ τῶν νεκρῶν.

«Ἄνδρες Ἰουδαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπαν-
τεῖς, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ωράματά μου· οὐ
γὰρ ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν· ἔστι γὰρ ὕδρα τρίτη
τῆς ἡμέρας, 9 πρωΐνή· ἀλλὰ τοῦτο ἔστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προ-
φήτου Ἰωάννη....

Ἄνδρες Ἰσραηλῖται,

Ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους. Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον,
ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέ-
ρασι καὶ σημείοις, οἵτις ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν
καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε, τοῦτον τῇ ὁρισμένῃ βουλῇ καὶ προ-
γνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπή-
ξαντες ἀνείλετε, ὃν δὲ Θεὸς ἀνέστησε λύσας τὰς ὁδύνας τοῦ
θανάτου...

“Ανδρες ἀδελφοί,

Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμὲν μάρτυρες. Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς, τήν τε ἐπαγγελίαν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρός, ἔξεχε τοῦτο, ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε.

“Ασφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι καὶ Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἔσταυρώσατε» (Πράξεων Β').

“Οταν ἦκουσαν αὐτὰ οὖτοι, ἥσθμάνθησαν συντριβὴν καὶ ἥρωτησαν τοὺς Ἀποστόλους, τί πρέπει νὰ πράξουν διὰ νὰ σωθοῦν. Ὁ Πέτρος τοὺς εἰπε. Μετανοήσατε καὶ ἂς βαπτισθῆ ἔκαστος ἀπὸ σᾶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ σωθῆτε. Τότε λοιπὸν ἐβαπτίσθησαν περίπου τρεῖς χιλιάδες καὶ ἔγιναν χριστιανοί. Οὗτοι μαζὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ λοιποὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων.

Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σπουδαίου τούτου διὰ τὸν Χριστιανισμὸν γεγονότος ἡ Ἐκκλησία μας ἔορτάζει σήμερον τὴν ἔορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς πεντήκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἥτοι τὸ Πάσχα, ἡμέραν Κυριακήν. Τὴν δὲ ἐπομένην Δευτέραν ἔορτάζει τὴν ἔορτὴν τοῦ Ἅγιου Πνεύματος, τὸ ὅποιον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔκτοτε παραμένει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν. Κατὰ τὰς ἔορτάς αὐτὰς ψάλλονται ὁραῖα τροπάρια γεμάτα ἔμπνευσιν καὶ πίστιν. Εἰς τὰ τροπάρια αὐτὰ τῆς Ἐκκλησίας γίνεται παραλληλισμὸς τῶν δύο ἔορτῶν, τῆς Πεντηκοστῆς τῶν Ἐβραίων καὶ τῆς Πεντηκοστῆς τῶν Χριστιανῶν καὶ ἔμμηνεύεται ἡ ἔννοια ὅτι ἐκείνη ἡτο τύπος τῆς δευτέρας. Διότι ὅπως ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ ἔηλθεν ἡ Μωσαϊκὴ Νομοθεσία ποτέ, οὕτω τώρα ἀπὸ τὴν αὐτὴν πόλιν καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔξερχεται ἡ

Χριστιανική τοιαύτη. Ἔνα ἀπὸ τὰ τροπάρια τῆς εἶναι καὶ τό·

Εἴδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν,

Ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον.

Εὔρομεν πίστιν ἀληθῆ,

Ἄδιαιρετον Τριάδα προσκυνοῦντες.

Αὕτη γάρ ήμᾶς ἔσωσεν.

***Ἀπολυτίκιον τῆς Πεντηκοστῆς,**

Ἐύλογητὸς εἰ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ήμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἀλιεῖς ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ δι' αὐτῶν τὴν Οἰκουμένην σαγηνεύσας, Φιλάνθρωπε, δόξα Σοι.

***Ἐρμηνεία.**

Ἐύλογητὸς είσαι, Χριστὲ ὁ Θεὸς ήμῶν, ὁ δόποιος ἔστειλες εἰς τοὺς Μαθητάς Σου ἀλιεῖς, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ τοὺς ἔκανες πανσόφους, καὶ μὲ αὐτοὺς ἔκανες Χριστιανοὺς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Φιλάνθρωπε δόξα εἰς Σέ.

3. Ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία.—Βίος καὶ δρᾶσις τῶν πρώτων Χριστιανῶν.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀπετέλεσαν μέσα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ τότε μίαν κοινότητα. Ἡ κοινότης αὕτη ἡ χριστιανική, ὡνομάσθη Ἐκκλησία. Αὐτῆς κυβερνῆται ἦσαν οἱ Ἀπόστολοι, μέλη δὲ ὅλοι ὅσοι είχον βαπτισθῆ ἐις τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μεταξύ των ἐλέγοντο ἀδελφοί. Ἐλέγοντο καὶ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ. Χριστιανοὶ ὡνομάσθησαν κατόπιν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας.

Ἡ χριστιανικὴ κοινότης τῶν Ἱεροσολύμων, καθὼς καὶ πᾶσα ἄλλη τοιαύτη ἰδρυθεῖσα, ὡνομάσθη ἐκκλησία ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς πᾶσαν τοιαύτην Ἐβραϊκήν, ἡ δοπία ὡνομάζετο συναγωγή, δηλαδὴ συνάθροισις. Τοιαῦται ἐκκλησίαι ἰδρύθησαν κατόπιν εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Εὐρώπην κλπ., πᾶσαι δὲ διοῦνται, ἀπετέλεσαν τὴν μίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ὁνομά-

ζονται δὲ οἱ χριστιανοὶ μεταξύ των ἀδελφοὶ ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ οὐρανίου Πατρός.

“Υστερα ἀπὸ δλίγας ἡμέρας οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔγιναν πέντε χιλιάδες. Τοῦτο δὲ συνέβη ὅταν οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἐθεράπευσαν ἔνα χωλόν. Τότε ὅσοι εἶδον τὸ θαῦμα αὐτὸν ἐπίστευσαν καὶ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.

‘Ως ἔξης διηγοῦνται τὸ γεγονός αἱ Πρᾶξεις τῶν Ἀποστόλων.

Καθ’ ἑκάστην ἡμέραν, λέγουν, καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς κοινῆς προσευχῆς τὴν 3 μ. μ. ἀνέβαινον εἰς τὸν Ναὸν καὶ οἱ δύο Ἀπόστολει Παῦλος καὶ Ἰωάννης. Εἰς τὴν ὥραν τοῦ Ναοῦ, τὴν λεγομένην ὥραίαν ἔκειτο ἀνήρ τις χωλὸς ἐκ γενετῆς ζητῶν ἐλεημοσύνην. Οὗτος ὅταν εἴδε τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἡμέραν τινὰ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸν Ναόν, ἐξήτει παρ’ αὐτῶν ἐλεημοσύνην. Τότε εἶπον οἱ Ἀπόστολοι πρὸς αὐτόν· Βλέψον εἰς ἡμᾶς. Αὐτὸς δὲ ἀνέβλεψε περιμένων κάτι νὰ λάβῃ παρ’ αὐτῶν. Ἄργύρι ον καὶ χρυσίον, ἐπρόσθεσεν δὲ Πέτρος δὲν ἔχω νὰ σοῦ δώσω. Σοῦ δίνω ἔκεινο ποὺ ἔχω ἐν δύναμι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου ἔγειρε καὶ περιπάτει. Καὶ κρατήσας αὐτὸν ἀπὸ τὴν δεξιὰν ἐσήκωσεν. Αὐτοῦ δὲ ἐστερεώθησαν οἱ πόδες καὶ περιεπάτησε καὶ εἰσῆλθε μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰς τὸν Ναὸν εὐχαριστῶν τὸν Θεόν. Καὶ εἶδεν αὐτὸν ὅλος ὁ λαὸς περιπατοῦντα καὶ ἀνεγνώρισαν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ παρὰ τὴν ὥραίαν πύλην καθήμενος καὶ ἐπαιτῶν καὶ ἐθαύμαζον. Ἔτρεξε δὲ ὅλος ὁ λαὸς καὶ ἐκύκλωσαν αὐτοὺς εἰς τὴν λεγομένην στοὰν τοῦ Σολομῶντος ἔκθαμβοι. Τότε δὲ Πέτρος εἶπε.

«Ἀνδρες Ἰσραηλῖται,

Διατί θαυμάζετε διὰ τοῦτο, καὶ διατί ἀτενίζετε σὲ μᾶς, ὡςὰν ἡμεῖς νὰ ἐκάμαμε τὸ θαῦμα τοῦτο; Ο Θεὸς τῶν πατέρων μας ἐδόξασε τὸν υἱόν του Ἰησοῦν. Τοῦτον μὲν σεῖς ἐσταυρώσατε, δὲ Θεὸς δύμας ἀνέστησε ἐκ νεκρῶν. Ἐν δύναμι τούτου τοῦ Ἰησοῦ ἡμεῖς σήμερον ἐδώσαμεν τὴν ὑγείαν εἰς τὸν χωλόν. Γνωρίζω δέ, ἀδελφοί, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ σας ἐπράξατε ταῦτα, καθὼς καὶ οἱ ἀρχοντές

σας. Διὰ τοῦτο μετανοήσατε καὶ ἐπιστρέψατε διὰ νὰ σωθῆτε».

Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τότε ἐπίστευσαν καὶ ἀνῆλθεν ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν εἰς πέντε περίπου χιλιάδας.

Ἐνεκα τούτου ὅμως οἱ δύο οὗτοι Ἀπόστολοι συνελήφθησαν καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν φυλακήν—διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαὸν καὶ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν.—Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὠδηγήθησαν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου. Ἐκεῖ ἡρωτήθησαν «ἐν ποίᾳ δυνάμει ἦν ἐν ποίῳ ὀνόματι» ἔδωσαν τὴν ὑγείαν εἰς τὸν χωλόν. Ἀπήντησε δὲ ὁ Πέτρος, ὅτι τοῦτο ἔπραξαν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, τὸν δποῖον αὐτοὶ μὲν σταύρωσαν, ὁ Θεὸς δὲ ἀνέστησεν ἀπὸ τῶν νεκρῶν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἦδυνθη τὸ Συνέδριον νὰ ἀρνηθῇ τὴν θεραπείαν τοῦ χωλοῦ, ἡρκέσθη εἰς τὸ νὰ ἀπειλήσῃ τοὺς Ἀποστόλους οὕτε νὰ διδάσκουν οὕτε νὰ ἀναφέρουν καθόλου τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἄλλους μαθητὰς καὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτοὺς ὅσα συνέβησαν. Πάντες δὲ ἔχαρησαν καὶ εὐχαρίστησαν τὸν Θεὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν δύο.

Εἰς τὴν πρώτην χριστιανικὴν Ἔκκλησίαν οἱ Ἀπόστολοι εἶχον πλέον ἀφοσιωθῆνες εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Ὁλοι δὲ ἀνέβαινον καθημερινῶς εἰς τὸν Ναὸν κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς καὶ προσηκόντο μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Συνηθοίζοντο ὅμως καὶ εἰς Ἰδιαιτέρας οἰκίας, τὰς ὅποιας ὠνόμαζον εὐκτητέλειονς οἴκους. Ἐδῶ ἤκουον μὲ προσοχὴν τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, προσηκόντο καὶ κατόπιν ἐτέλουν τὸ μυστήριον τῆς θείας. Εὐχαριστίας καὶ μετελάμβανον ἀπὸ τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὸ τέλος ἐκάθηντο καὶ ἔτρωγον ὅλοι μαζί. Τοῦτο ὠνόμαζον ἀγάπην, διότι ἡ ἀγάπη μεταξύ των ἦτο ἐκείνη, ἡ δποία τοὺς συνήθοιζεν. Τόσον δὲ ἀγαπημένοι ἦσαν μεταξύ των, ὡστε ὅλοι εἶχον τὰς αὐτὰς σκέψεις καὶ τὰς αὐτὰς ἐπιθυμίας. Ὅσοι ἐκ τῶν χριστιανῶν εἶχον κτήματα καὶ περιουσίαν, παρέδιδον ταῦτα εἰς τοὺς Ἀποστόλους, διὰ νὰ τὰ μοιράσουν εἰς τοὺς πιωχοὺς

καὶ τὰ ὅρφανά. Ἔπειτα δὲν ἔκαμον διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τῶν κυρίων καὶ τῶν δούλων, ὅπως ἔκαμνον οἱ εἰδωλολάτραι. Ὅλοι ἐθεωροῦντο μεταξύ των ἀδελφοί, διότι ἔνα εἶχον πατέρα, τὸν Θεόν, καὶ ἔνα ἀδελφόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Κάποιος μάλιστα χριστιανὸς Ἀνανίας ὀνομαζόμενος μὲ τὴν γυναικα του τὴν Σάπφειραν ἥθέλησε νὰ δολευθῇ τὴν ἀγνόητα τῶν ἡθῶν τῶν πρώτων χριστιανῶν καὶ ἐτιμωρήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ θανάτου. Οὗτοι ἐπώλησαν τὸ κτῆμά των καὶ ἀφοῦ ἐκράτησαν μερικὰ κρήματα ἀπὸ τὰ εἰσπραχθέντα, προσέφερον τὰ ὑπόλοιπα εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Τότε ὁ Πέτρος τὸν ἥλεγχε διὰ τὸ ψεῦδός του τοῦτο. Αὐτὸς δέ, καθὼς καὶ ἡ γυνή του κατόπιν, ἔνεκα τούτου ἀπέθανον.

Οἱ δὲ Ἀπόστολοι ἐξηκολούθουν νὰ κηρύξτουν τὸν Χριστόν, κάμνοντες μάλιστα καὶ πολλὰ θαύματα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἔφερον τοὺς ἀσθενεῖς, ἵνα τοὺς θεραπεύσουν. Ἐνεκα τούτου ὅμως τὸ Συνέδριον συνέλαβε τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακήν, ἀπὸ τῆς δύοιας τοὺς ἡλευθέρωσεν ἄγγελος Κυρίου.

Ἄξιομνημόνευτοι εἶναι οἱ ἑξῆς λόγοι τοῦ Πέτρου ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου. Ὄταν δὲ ἀρχιερεὺς ὡς πρόεδρος αὐτοῦ ἔδιδεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὴν διαταγὴν νὰ μὴ διδίσκουν ἐν ὄντοις τοῦ Χριστοῦ, ὁ Πέτρος ἀπεκρίθη. Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις.

4. Ἐκλογὴ διακόνων πρὸς περίθαλψιν τῶν πτωχῶν. Οἱ διάκονοι Στέφανος καὶ Φίλιππος.

Ἐμάθομεν διι οἱ χριστιανὸι τῆς Ἱερουσαλὴμ ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν ἐπληθύνοντο. Τόσοι δὲ πολλοὶ ἔγιναν, ὥστε οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἐπρόφθανον νὰ κάμουν καὶ τὰ δύο των καθήκοντα, δηλαδὴ νὰ κηρύξτουν καὶ νὰ μοιράζουν εἰς τοὺς πτωχοὺς τὰ τρόφιμα, ὡς ἐλεημοσύνην. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀπόστολοι ἐκάλεσαν τοὺς χριστιανοὺς καὶ εἶπον νὰ ἐκλέξουν ἐπτὰ πιστοὺς καὶ καλοὺς ἀνδρας,

εἰς τοὺς δρόποις νὰ ἀναθέσουν τὴν φιλανθρωπίαν. Διότι, εἶπον,
δὲν εἶναι φρόνιμον ἡμεῖς νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ κήρυγμα καὶ νὰ
ἀσχολώμεθα εἰς τὴν φιλανθρωπίαν. Τότε ἔξελέγησάν οἱ ἑπτά
διάκονοι, τοὺς δρόποις ἐκειροτόνησαν οἱ Ἀπόστολοι διὰ τῆς ἐπι-
θέσεως τῶν χειρῶν εἰς τὴν κεφαλήν των. Τὰ δνόματα τούτων
εἶναι τὰ ἔξης: Στέφανος, Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάνωρ, Τίμων,
Πάρμενας καὶ Νικόλαος ἔξι Ἀντιοχείας.

Μεταξὺ τῶν ἑπτὰ διακόνων δνομαστὸς διὰ τὴν πίστιν του
εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ζῆλόν του γενικῶς εἶναι ὁ **Στέφανος**.
Μὲ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ μὲ τὰ θαύματά του εἴχε κάμει πολ-
λοὺς Ἰουδαίους χριστιανούς. Τοῦτο δμως ἔκαμε τοὺς ἄρχοντας
τῶν Ἐβραίων νὰ μισήσουν τὸν Στέφανον καὶ τὸν χριστιανούς
ὅλους, τοὺς δρόποις ἥρχισαν τώρα νὰ διώκουν. Συνέλαβον τότε
τὸν Στέφανον καὶ τὸν ἔφερον εἰς τὸν Ἀρχιερέα, ἐκεῖ δὲ τὸν κα-
τεδίκασαν εἰς θάνατον διὰ λιθοβολισμοῦ. Ἀποθνήσκων δὲ ὁ
Στέφανος, ὡς καλὸς χριστιανός, ἔλεγε. Κύριε συγχώρησε αὐτούς·

‘Η δίκη τοῦ Στεφάνου διεξήχθη ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου.
Τοῦτο συνίστατο ἀπὸ 70 δικαστάς, οἱ δρόποι έλέγοντο βουλευταὶ
καὶ γερουσία, πρόεδροι δὲ αὐτοῦ ἦτο ὁ Ἀρχιερεὺς. Τοιοῦτος καὶ
κατὰ τὴν δίκην τοῦ Στεφάνου ἦτο ὁ Καϊάφας. Ἐδῶ παρουσιά-
σθησαν ψευδομάρτυρες λέγοντες. ‘Ο ἀνθρωπὸς οὗτος δὲν παύει
νὰ λαλῇ βλασφημίας κατὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ Νόμου
τοῦ Μωϋσέως. ‘Ο Στέφανος τότε ἀπελογούμενος εἶπεν.

«Ἀνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες,

‘Ο Θεός, ὅστις ὡδήγησε τοὺς πατέρας μας Ἀβραάμ, Ἰσαάκ,
Ιακώβ, Μωϋσῆν αλπ. καὶ ὅστις μᾶς ἤλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν δου-
λείαν τῆς Αἰγύπτου, μᾶς ὑπεσχέθη δὲ ἀντῶν, ὅτι θὰ μᾶς σιείλῃ
τὸν προφήτην του διὰ νὰ μᾶς σώσῃ. Αὕτος ηύδοκησε νὰ κατα-
σκευασθῇ ἡ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου καὶ εἴτα ὁ Ναὸς τοῦ Σολο-
μῶντος. Πλὴν δὲ Θεός δὲν κατοικεῖ εἰς χειροποιήτους ναούς.
Παρὰ ταῦτα δμως σεῖς ἐφάνητε σκληροτράχηλοι καὶ κακοί, ὅπως
καὶ οἱ πατέρες σας, οἱ δρόποι ἔθμανάιωσαν τοὺς προφήτας τοὺς

προφητεύσαντας τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοῦ τώρα καὶ σεῖς ὅπηξατε προδόται καὶ φονεῖς».

Οἱ δικασταὶ τοῦ συνεδρίου ἀκούοντες ταῦτα διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν καὶ ἔβρουχον τοὺς δόδοντας ἐπ’ αὐτόν. «Ο Στέφανος δὲ ὑπάρχων πλήρης Πνεύματος Ἅγιου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδε δόξαν Θεοῦ καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν. Ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγμένους καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ ἐστῶτα. Ἔκεινοι δὲ οράξαντες φωνῇ μεγάλῃ συνέσχον τὰ ὅτα αὐτῶν καὶ ὤρμησαν ὅμοθυμαδὸν ἐπ’ αὐτόν, καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως ἐλιθοβόλουν. Καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἴματα αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου καλουμένου Σαῦλου, καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον, ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα. Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμα μου· θεὶς δὲ τὰ γόνατα ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ. Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἄμαρτίαν ταύτην. Καὶ τοῦτο εἶπὼν ἐκοιμήθη. Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ». (Πράξ. Ζ').

Ο Στέφανος εἶναι ὁ πρῶτος μετὰ τὸν Χριστὸν χριστιανός, δοῦλοις ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του χάριν τῆς Θρησκείας· διὰ τοῦτο λέγεται πρωτομάρτυρς. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν ἑορτάζει εἰς τὰς 27 Δεκεμβρίου. Τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ ἐπηκολούθησε μέγας διωγμὸς τῶν χριστιανῶν τῆς Ἱερουσαλήμ. Οἱ Ἐβραῖοι ὤρμησαν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Αὐτὸς δὲ ὁ Σαῦλος εἰσήρχετο εἰς τὰ σπίτια τῶν χριστιανῶν καὶ σύρων γυναικας καὶ ἀνδρας ἔθριπτεν αὐτοὺς εἰς τὴν φυλακήν. Τότε ἔφυγον οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, πλὴν τῶν Ἀποστόλων, καὶ διεσπάρησαν εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Σαμάρειαν. Πολλοὶ κατέφυγον εἰς τὴν Γαλιλαίαν, τὴν Φοινίκην, τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας. Ἐδῶ ὀνομάσθησαν διὰ πρώτην φορὰν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ χριστιανοί, ὀνομασία ἡ δοπία ἐπεκράτησε κατόπιν καὶ ἐγενικεύθη. (Πράξ. ΙΒ' 26).

Ἡ πόλις αὕτη, πρωτεύουσα τότε τῆς Συρίας, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Σελεύκου Νικάνορος τὸ 300 π. χ., ἥκμαζεν εἰς τὰ Ἑλλη-

νικὰ γράμματα τὴν τέχνην καὶ τὰς ἐπιστήμας. Είναι κέντρον τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Συρίᾳ καὶ Μεσοποταμίᾳ. Ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ 252 μέχρι τοῦ 380 συνεκροτήθησαν 10 ἐν ὅλῳ Σύνοδοι. Είναι ἔδρα τοῦ Πατριάρχου Συρίας, Μεσοποταμίας κλπ.

Μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, ποὺ κατέφυγον εἰς τὴν Συρίαν, ἥτο καὶ ὁ διάκονος **Φίλιππος**. Ἐδῶ ἐδίδαξε τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, ὅλοι δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Σαμαρείας σχεδὸν προσῆλθον εἰς τὸν χριστιανισμόν. Μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ Ἀπόστολοι ἀπέστειλαν ἐκεῖ τοὺς Πέτρον καὶ Ἰωάννην.

Μεταξὺ τῶν χριστιανισμέντων ἥτο καὶ τις μάγος Σίμων ὀνομαζόμενος. Οὗτος ἐπλησίασε τὸν Πέτρον καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε χρήματα, ἐξήτησε νὰ λάβῃ τὴν δύναμιν νὰ τελῇ θαύματα. Ὁ δὲ Πέτρος τοῦ ἀπήντησε· τὸ ἀργυρόν σου εἴθε νὰ εἶναι εἰς ἀπώλειάν σου· διότι ἐνόμισες ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ κτᾶται διὰ χρημάτων. Μετανόησον ὅθεν, διὰ νὰ μὴ ἔλθῃ ἐναντίον σου ἡ δογὴ τοῦ Θεοῦ· Ὁ δὲ Σίμων εἶπε· Δεηθῆτε σεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ, διὰ νὰ μὴ ἐπέλθῃ κατ' ἐμοῦ, ὅτι εἴπατε. Ἐκτοτε οἱ ζητοῦντες διὰ χρημάτων νὰ χειροτονηθῶσι κληρικοὶ λέγονται **Σιμωνιακοί**.

Ο Φίλιππος τέλος ἔκαμε χριστιανὸν ἔνα ἄρχοντα τῆς βασιλίσσης τῶν Αἰθιόπων Κανδάκης, ὅστις μετέδωκε τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν τῆς Ἀφρικῆς.

Ο Φίλιππος κατὰ φώτισιν τοῦ Θεοῦ συνήντησε τὸν εὐνοῦχον τῆς Κανδάκης εἰς τὴν ὁδὸν Γάζης Ιεροσολύμων. Ο Αἰθίοψ οὗτος, ὅστις ἤλθεν ἵνα προσκυνήσῃ εἰς τὴν Ιερουσαλήμ, κατέβαινε μὲ τὸ ἄρμα του πορευόμενος εἰς τὴν χώραν του καὶ ἀναγνώσκων τὸν προφήτην Ἡσαίαν. Τότε ὁ Φίλιππος τοῦ εἶπε· Γινώσκεις ὅσα ἀναγινώσκεις; Ἡτοι ἐννοεῖς αὐτὰ ποὺ διαβάζεις; Αὐτὸς δὲ ἀπήντησε. Πῶς νὰ δυνηθῶ νὰ ἐννοήσω χωρὶς νὰ μὲ δῦνηγήσῃ τις! Καὶ παρεκάλεσε τὸν Φίλιππον νὰ τοῦ τὰ ἐξηγήσῃ. Τὸ δὲ χωρίον, ποὺ ἐδιάβαζεν, ἥτο «Ως πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἥχθη· καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ...» Σὲ παρακαλῶ, τοῦ εἶπε, ἐξήγησέ μου-

τί λέγει ἔδω ὁ προφήτης. Τότε ὁ Φίλιππος εὔρεν εὐκαιρίαν νὰ διδάξῃ εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν. Καθὼς δὲ ἐπορεύοντο εῦρον νερό. Καὶ λέγει ὁ Αἰθίοψ. Τί μὲ ἐμποδίζει νὰ βαπτισθῶ; ‘Ο δὲ Φίλιππος ἀπεκρίθη. Δύνασαι νὰ βαπτισθῆς, ἂν πιστεύῃς μὲ ὅλην σου τὴν καρδίαν. Καὶ ὁ Αἰθίοψ πιστεύω, εἶπε, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἴναι ὁ Γεῖος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐβαπτίσθη. Μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα ὁ Φίλιππος ἔγινεν ἄφαντος.

‘Ο Φίλιππος ἀπέθανεν εἰς τὴν Σαμάρειαν. ‘Η Ἐκκλησία μας τὸν ἔορτάζει τὴν 11 Ὁκτωβρίου. Πατρὸς του ἥτο ἡ Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης. Εἶχε δὲ τέσσαρας θυγατέρας.

5.— 'C Παῦλος σφοδρὸς διώκτης τῶν Χριστιανῶν.

Εἰς ἀπὸ τοὺς σφοδροὺς διώκτας τῶν χριστιανῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἥτο καὶ ὁ Σαῦλος, ὅπως εἴδομεν. Οὗτος παρίστατο ὡς νεανίας εἰς τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ Στεφάνου, εἰς τὸν ἐπακολουθήσαντα δὲ διωγμὸν τῶν χριστιανῶν σύρων ἄνδρας καὶ γυναῖκας τοὺς ἔροιπτεν εἰς τὴν φυλακήν. ‘Ο Σαῦλος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ταρσόν τῆς Κιλικίας. Οἱ γονεῖς του ἦσαν Ἐβραῖοι πλούσιοι τῆς Ταρσοῦ. Ἐκεῖ ὁ Σαῦλος ἔμαθε τὰ Ἐβραϊκὰ καὶ Ἑλληνικὰ γράμματα, διότι ἡ Ταρσὸς τότε ἤκμαζεν εἰς τὰ γράμματα τὰ Ἑλληνικὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἥτο πόλις τῶν φιλοσόφων, ὅπως ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ αἱ Ἀθῆναι. ‘Οθεν ἥτο Ἐβραῖος καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Βενιαμίν, Ἰουδαῖος τὴν θρησκείαν, Ρωμαῖος δὲ κατὰ τὴν ὑπηκοότητα, κάτοχος καὶ τῆς Ἐβραϊκῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ κατὰ τὴν τάξιν Φαρισαῖος. Ἀποπερατώσας τὰς σπουδάς του εἰς Ταρσὸν ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐδῶ ἔγινε μαθητὴς περιφήμων νομοδιδασκάλων, ὅπως τοῦ Γαμαλιήλ. Ἐτελειοποιήθη δὲ εἰς τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ, ἥτοι τῆς κατασκευῆς σκηνῶν.

‘Ο Γαμαλιὴλ ἥτο διακερωμένος νομοδιδάσκαλος, ἥτοι διδάσκαλος καθηγητὴς τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, διάσημος Φαρισαῖος

καὶ ἐπίλεκτον μέλος τοῦ Συνεδρίου. Ὡς νομοδιδάσκαλος εἶχε μεγάλην βαρύτητα καὶ ἔξουσίαν μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων. Ὁ Ἰουδαῖος ἴστορικὸς μάλιστα Ἰώσηπος (Ἰωσήφ) λέγει ὅτι εἰς τὴν ἐν Ἱερουσαλήμ σχολήν του κατὰ μὲν τὴν πρωταν ἐδίδασκε τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, κατὰ δὲ τὸ ἀπόγευμα τὸν Ἐβραϊκὸν Νόμον. Ὡς ἄνθρωπος ἡτο σώφρων, δίκαιος καὶ συνετός. ὅπως ἔξαγεται ἀπὸ τὴν τελευταίαν δίκην τῶν Ἀποστόλων ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου. Ὁ Γαμαλιὴλ ὡς μέλος τοῦ Συνεδρίου διέταξε νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς Ἀποστόλους καὶ ὕστερα εἶπεν εἰς τὸ Συνέδριον.

“Ανδρες Ἰσραηλῖται.

Προσέξατε καλὰ τί μέλλετε νὰ πράξετε ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων τούτων. Ἐγὼ προτείνω νὰ τοὺς ἀφῆσετε ἐλευθέρους. Διότι ἐὰν μὲν τὸ ἔργον των εἴναι ἀνθρώπινον, θὰ καταλυθῇ μόνον του, ὅπως ἡ στάσις τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Γαλιλαίου Ἰούδα. Ἐάν δὲ τὸ ἔργον των εἴναι ἐκ τοῦ Θεοῦ δὲν δύνασθε σεῖς νὰ τὸ καταλύσετε, προσέχετε μάλιστα, ἵνα μὴ καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε. (Πραξ.Ζ').

Διὰ δὲ τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ γνωρίζομεν, ὅτι παρὰ τοῖς Ἐβραίοις ὑπῆρχε τὸ ἔθιμον νὰ διδάσκουν οἱ πατέρες τὰ τέκνα των ἀπαραιτήτως καὶ μίαν τέχνην. Διότι ὁ μὴ διδάσκων, ἔλεγον, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τέχνην τινά, κλέπτειν καὶ ἀδικεῖν διδάσκει τοῦτον.

Λόγῳ δὲ τῶν σπουδῶν του τούτων καὶ τοῦ ζῆλου του εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων ὁ Σαῦλος ἄγων τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ἀπέλαυνε τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς κοινῆς εὐνοίας τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἥγετῶν τοῦ Ἐβραϊκοῦ Ἐθνους. (Πρᾶξ. ΚΓ'). Ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑπερηφάνων Φαρισαίων, ἀποδειχθεὶς ὁ πάντων σφοδρότατος διώκτης τῶν χριστιανῶν. Τόσος ἡτο ὁ φανατισμός του καὶ τὸ μῆσος του κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὥστε μίαν ἡμέραν παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἀρχιερέα καὶ τοῦ ἔξητησε τὴν ἄδειαν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Δαμασκὸν τῆς Συρίας. Ἐκεῖ ὑπῆρχον πολλοὶ χριστιανοί. Ἡθελε λοιπὸν νὰ μεταβῆ

ἔκει καὶ ὅσους χριστιανοὺς εὗρη, νὰ τοὺς φέρῃ δεμένους εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Τόσον ζῆλον εἶχεν ὑπὲρ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ἐπειτα ἐμίσει τοὺς χριστιανούς, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ὁ ἀνθρώπος μόνον διὰ τοῦ Νόμου τοῦ Μωϋσέως σώζεται καὶ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς διαστρέφει καὶ θέλει νὰ ἔξοντάσῃ τὸν Ἰουδαϊσμόν. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ὁ Σαῦλος ἔγινε χριστιανὸς καὶ ὠνομάσθη **Παῦλος**. Ὡς Ἐβραῖος ὀνομάζεται Σαούλ καὶ ἐπὶ τὸ ἔλληνικῶτερον Σαῦλος, Σαούλ, Σάουλος, Σαῦλος.

6. — Ὁ Παῦλος γίνεται χριστιανὸς καὶ κηρύζει τὸν Χριστόν.

Ὁ Παῦλος ἔγινε χριστιανός, ὅταν μετέβαινεν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν Δαμασκόν, διὰ νὰ διώξῃ καὶ ἔκει τοὺς χριστιανούς. Εἰς τὸν δρόμον καὶ ὅταν ἐπλησίαζεν εἰς τὴν Δαμασκόν, ἔξαφνα ἔνα φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ περὶ τὴν μεσημβρίαν τὸν ἐθάμβωσε καὶ μία φωνὴ ἥκουσθη, ἡ ὅποια τοῦ ἔλεγεν εἰς γλῶσσαν Ἐβραικήν.

— Σαούλ, Σαούλ, διατί μὲ διώκεις ;

‘Ο Παῦλος τότε ἥρωτησε.

— Ποῖος εἰσαι, Κύριε ;

‘Ο Κύριος δὲ τοῦ ἀπήντησεν.

— Ἐγὼ εἴμαι ὁ Ἰησοῦς, τὸν ὅποιον σὺ διώκεις. Είναι σκληρὸν νὰ λακτίζῃς εἰς τὰ κέντρα (καρφιά). Ἄλλὰ σήκω καὶ εἰσελθε εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔκει θὰ μάθῃς τί πρέπει νὰ πράξῃς.

Οἱ δὲ ἄνδρες οἵ συνοδεύοντες αὐτὸν ἔμειναν ἐκπληκτοί, διότι ἥκουν τὴν φωνήν, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπον κανένα. Ἡσαν δὲ οὖτοι στρατιῶται καὶ ἀτομά τινα ἀποτελοῦντα ἐπιτροπὴν τῶν ἀρχιερέων (ΚΣΤ' 12). Ἐσηκώθη δὲ ὁ Παῦλος καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Δαμασκόν, ὅπου ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας μὴ βλέπων καὶ μὴ θέλων νὰ φάγῃ τι. Ἡ Δαμασκὸς δὲ ἦτο διάσημος πόλις τῆς Συρίας καὶ

ὅλου τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Μέχρι σήμερον ἔκει σώζεται ἡ *Εὐθεῖα* ὁδός, ὃπου διέμενεν ὁ Παῦλος.

Ἐξ τὴν Δαμασκὸν ὑπῆρχε χριστιανός τις ὀνομαζόμενος ὉἈνανίας. Εἰς τοῦτον ἐφανερώθη ὁ Κύριος καὶ τοῦ εἶπεν·

— Ὁ Ἀνανία, πήγαινε εἰς τὴν ὁδὸν τὴν καλουμένην Εὐθεῖαν καὶ ζήτησε εἰς τὴν οἰκίαν ὸιούδα Σαῦλον τινα Ταρσέα.

‘Ο δὲ ὉἈνανίας εἶπε.

— Κύριε, ἔχω ἀκούσει πολλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, ὅτι διώκει τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἥλθεν ἐδῶ δι’ αὐτὸν τὸν σκοπόν.

Καὶ ὁ Κύριος ἀπήντησε.

— Ηγάινε, διότι οὗτος εἶναι ἄνθρωπος τῆς ἐκλογῆς μου νὰ κηρύξῃ τὸ ὄνομα μου εἰς ὅλον τὸν κόσμον.....

Τότε μετέβη ὁ ὉἈνανίας, συνήντησε τὸν Παῦλον καὶ τοῦ εἶπε.

— Σαοὺλ ἀδελφέ, ‘Ο Κύριος μὲ ἀπέστειλεν, ὁ Ὡησοῦς, ὅστις ἐφανερώθη εἰς σὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ποὺ ἥρκεσο, διὰ νὰ σὲ θεραπεύσω.

‘Ο ὉἈνανίας ἔθεσε τὰς χεῖρας του εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Παύλου, ἀμέσως δὲ οὗτος ἀνέβλεψεν. Ἐσηκώθη τότε ὁ Παῦλος, ἐβαπτίσθη καὶ ἔγινε χριστιανός. Ἀπὸ τότε ὁ Παῦλος γίνεται ὁ θεομότερος κῆρυξ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Είναι δὲ Ἀπόστολος Παῦλος.

Οἱ Ἐβραῖοι τῆς Δαμασκοῦ, ὅταν εἶδον τὸν Παῦλον ἀντὶ νὰ καταδιώξῃ, νὰ διδάσκῃ τὸν Χριστιανισμόν, συνώμοσαν νὰ δολοφονήσουν αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἥναγκάσθη ὁ Παῦλος νὰ φύγῃ κρυφὰ ἀπὸ τὴν Δαμασκὸν καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐδῶ κατὰ σύστασιν τοῦ Βαρνάβα αἴγνωρίσθη μὲ τοὺς Ἀποστόλους. ‘Ο Βαρνάβας δὲ οὗτος ἦτο Λευΐτης, Ἐβραῖος χριστιανός, ἐκ Κύρδους καταγόμενος. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ οἱ ὸιουδαῖοι τὸν κατεδίωξαν καὶ ἥθελησαν νὰ τὸν θανατώσουν. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος κατὰ προτροπὴν τοῦ Κυρίου ἔφυγε καὶ ἥλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἀπὸ ἔκει εἰς τὴν Πατρίδα του Ταρσούν.

Εἰς τὴν Ταρσὸν δὲ Παῦλος συνηντήθη μὲ τὸν Βαρνάβαν καὶ Ἐνισλείδου—Γεωργιάδου. Ἐκκλ. Ἰστορία

οἱ δύο μαζὶ ἥλθον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου οἱ μαθηταὶ ὀνομάσθησαν χριστιανοί. Ἀπὸ ἐδῶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας μαζὶ μὲ τὸν Εὐαγγέλιον τὸν Μᾶρκον, ἀνεψιὸν ἀπὸ ἀδελφὴν τοῦ Βαρνάβα, ἐπορεύθησαν εἰς Σελεύκειαν, τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ἀπὸ ἐδῶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Κύπρον διδάσκοντες παντοῦ τὸν Χριστὸν καὶ μάλιστα εἰς τὰς Συναγωγὰς πρὸς τὸν Ιουδαίους. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν δὲ τῆς νήσου, Πάφον, ἔκαμαν Χριστιανὸν τὸν Ρωμαῖον ἀνθύπατον Σέργιον Παῦλον καὶ ἀπὸ τούτου ὁ Σαῦλος λέγεται πλέον Παῦλος. (Σάουλος—Πάουλος—Παῦλος=Μικρός, ἐκ τοῦ Λατινικοῦ paulus).

Ο Σέργιος Παῦλος ὃς ἔξῆς ἐδέχθη τὸν χριστιανισμόν. Εἰς τὴν Πάφον ὑπῆρχε μάγος τις Ἰουδαῖος ψευδοπροφήτης Βαριησοῦς ἢ Ἐλύμιας ὄνομαζόμενος. Οὗτος ἐπέμενε νὰ μὴ γίνῃ χριστιανὸς ὁ Σέργιος, πειθόμενος εἰς τὸν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν. Τότε ὁ Παῦλος τὸν ἐτιμώρησε νὰ μείνῃ τυφλὸς ἐπὶ τινα χρόνον, πρᾶγμα τὸ διποτὸν ἀμέσως ἔγινε. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Σέργιος ἐπίστευσε καὶ ἔγινε χριστιανός.

Απὸ τὴν Κύπρον διεπεραιώθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν τῆς Μ. Ἄσιας καὶ ἥλθον εἰς τὴν Πέργην τῆς Παμφυλίας. Ἐδῶ τοὺς ἔγκατέλειπεν ὁ Μᾶρκος—λεγόμενος καὶ Ἰωάννης—καὶ ἥλθεν εἰς Ιερουσαλήμ. Αὐτοὶ δὲ ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας. Ἐδῶ μετέβησαν εἰς τὴν Συναγωγὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου καὶ ὁ Παῦλος, μὲ τὴν ἀδειαν τοῦ ἀρχισυναγώγου, εἶπεν.

Ἄνδρες Ἰσραηλῖται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν, ἀκούσατε,

Ο Θεὸς τῶν Ἰσραηλίτων ἐπροστάτευσε τὸν λαόν του τοῦτον καὶ τὸν ἔσωσεν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς Αἴγυπτου. Αὐτὸς κατόπιν ἔστειλε τοὺς Κριτὰς καὶ τέλος τοὺς βασιλεῖς Ἰδίως δὲ τὸν Δαβὶδ. Ἀπὸ τὴν γενεὰν δὲ τοῦ Δαβὶδ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ἀνθρώπων, τὸν δούμον τοῦ δοπίου ἡτοίμασεν ὁ Πρόδρομος Ἰωάννης. Ἄνδρες ἀδελφοί νιοὶ γένους Ἀβραάμ, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν Θεόν, σὲ σᾶς ἀπεστάλη ἡ σωτηρία αὕτη.

Διότι οἱ κατοικοῦντες τὴν Ἱερουσαλήμ ἡγνόησαν αὐτὴν καὶ ἔσταύρωσαν τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Αὐτὸν δὲν ἀνέστησεν ἀπὸ τῶν νεκρῶν ὁ Θεός. Αὐτὸς εἶναι ὁ Σωτήρ μας.

Οἱ λόγοι τοῦ Παῦλου ἔκαμε βαθεῖαν ἐντύπωσιν καὶ εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας τῆς Ἀντιοχείας. Διὰ τοῦτο οἱ Ἐβραῖοι δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ διαλήσῃ τὸ ἐπόμενον Σάββατον εἰς τὴν Συναγωγὴν. Τότε οἱ δύο οὗτοι ἀπόστολοι ἐτράπησαν πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας. Οἱ Ἐβραῖοι δὲν κατώρθωσαν νὰ διώξουν ἀπὸ ἐκεῖ τούτους, οἵτινες καὶ κατέφυγον εἰς τὸ Ἰκόνιον. Διωχθέντες καὶ ἐντεῦθεν κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Λυκαονίας Λύστραν καὶ Δέρβην.

Εἰς τὴν Δέρβην ὁ Παῦλος ἐθεράπευσεν ἔνα χωλόν. Ὅταν δὲ εἶδε τοῦτο ὁ λαός, ἐθαύμαζον καὶ εἶπον. Οἱ θεοὶ δμοιωθέντες μὲ ἀνθρώπους κατέβησαν μεταξύ μας. Καὶ ὡνόμαζον τὸν μὲν Βαρνάβαν Δία τὸν δὲ Παῦλον Ἔρμην. Ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ Διός, ἔτρεξεν ἀμέσως καὶ ἐτοίμασε τὰ σχετικὰ διὰ νὰ θυσιάσῃ εἰς αὐτούς. Ἀπὸ τῆς ἀφορμῆς αὐτῆς ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Παῦλος καὶ ἐκήρυξε τὸν Χριστόν.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἥλθιν Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὸ Ἰκόνιον, ἔκαμαν στάσιν καὶ συλλαβόντες τὸν Παῦλον τὸν ἐλιθοβόλησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐνόμισαν διὰ ἀπέθανε πλέον, τὸν ἄφησαν καὶ ἔφυγαν. Ὁ Παῦλος δὲν μετ' ὀλίγον συνῆλθε καὶ μαζὶ μὲ τὸν Βαρνάβαν ἔφυγον καὶ διὰ τῆς Ἰδίας ὅδου ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, διηγεύμενοι πάντα ὅσα ἔκαμεν ὁ Θεὸς δι' αὐτῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

7. Ὁ Παῦλος κηρύττει τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Τὴν δρᾶσιν, τὴν δροίαν ἀνέπτυξεν ὁ Παῦλος μέχρι τοῦδε πρὸς διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην πρώτην ὅδοιπορίαν αὐτοῦ. Ἡδη ἀρχίζει τὴν δευτέραν αὐτοῦ τοιαύτην. Ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν μόνος τώρα ἔχων ὡς συνεργὸν

χριστιανόν τινα ὀνομαζόμενον Σύλαν. Ἐπέρασε τὴν Συρίαν, τὴν Κιλικίαν καὶ ἔφθασε πάλιν εἰς τὴν Δέοβην καὶ Λύσταν. Ἐδῶ ὑπῆρχε χριστιανός τις ὀνομαζόμενος Τιμόθεος ἐκ μητρὸς μὲν Ἰουδαίας, πατρὸς δὲ εἰδωλολάτρου, τὸν ὅποιον ὁ Παῦλος παρέλαβεν ὡς συνεργόν. Ἀπὸ ἑδῶ καὶ οἱ τρεῖς ἐπέρασαν τὴν Φρυγίαν καὶ Γαλατίαν, ὅπου δὲν ἐκῆρυξαν, ἔφθασαν δὲ τέλος εἰς τὴν Τρῳάδα. Ἐδῶ ὁ Παῦλος εἶδε τὸ ἔξης ὄραμα. Ἀνὴρ Μακεδόνων τὸν παρεκάλει λέγων. Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον καὶ ἡμᾶς. Ἐξήγησε δὲ τοῦτο ὁ Παῦλος, ὅτι ὁ Κύριος προσκαλεῖ τὸν νὰ κηρύξῃ εἰς Μακεδονίαν.

Οὐθεν μὲν πλοῖον ἐπέρασεν εἰς τὴν Σαμοθράκην καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν εἰς τὴν Νεάπολιν τὴν σημερινὴν Καβάλλαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τοὺς Φιλίππους, ἡ ὅποια ἦτο τότε πόλις μεγάλη. Ἐδῶ ἥρχισε νὰ κηρύττῃ τὸν Χριστόν. Πολλοὶ δὲ ἔγιναν χριστιανοί, ἐκ τῶν δοπίων ὀνομαστὴ είναι ἡ πορφυρόπωλις Λυδία ἐκ τῆς πόλεως τῶν Θυατείρων καταγομένη. Οὗτω δὲ ἰδρύθη ἡ Ἐκκλησία τῶν Φιλιππησίων, πρὸς τοὺς δοπίους κατόπιν ὁ Παῦλος ἔγραψε τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν.

Τότε ὅμως συνέβησαν τὰ ἔξης. Ὁ Παῦλος καὶ οἱ συνεργοί του ἐδίδασκον ἔξω τῆς πόλεως πλησίον ποταμοῦ τινός, ὅπου προσηγόρισαν τὸν Ιησοῦν τοῦ Ιουδαῖον. Καθημερινῶς δὲ τοὺς ἡκολούθους μία νέα, ἡ ὅποια εἶχε πνεῦμα πύθωνος, ἦτοι ἦτο ἐγγαστρίμυθος καὶ ἡ ὅποια ἔλεγεν. Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι είναι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ καὶ κηρύττουν κήρυγμα σωτηρίας. Διὸ ὁ Παῦλος τὴν ἐθεοπευσε. Τοῦτο ὅμως ἔγινε πρὸς ζημίαν τῶν κυρίων τῆς νέας, οἱ δοπίοι ἔζων μεταχειρίζομενοι τὴν νέαν ὡς μάντιδα, καὶ ἀφοῦ συνέλαβον τὸν Παῦλον καὶ τοὺς συνεργούς του, τοὺς παρέδωκαν εἰς τὰς ἀρχάς, μὲ τὴν κατηγορίαν, ὅτι είναι Ιουδαῖοι ταραχεῖται. Οἱ ἀρχοντες, ἀφοῦ τοὺς ἔδειραν, τοὺς ἔρριψαν εἰς τὴν φυλακήν. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σύλας ἔψυλλον εἰς τὸν Θεόν. Ἐξαφνα δὲ σεισμὸς μέγας ἔγινε, καὶ ἤνοιξαν αἱ θύραι τοῦ δεσμωτηρίου. Ἀπὸ τὸν σεισμὸν ἔξητνησεν ὁ δεσμοφύλαξ καὶ

λιδών τὰς θύρας ἀνοικτάς, ἐνόμισεν ὅτι ἐδραπέτευσαν οἱ φυλακισμένοι. Διὰ τοῦτο ἔσυρε τὴν μάχαιράν του καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ αὐτοκτονήσῃ. Τὸν ἐπρόλαβεν δῆμος ὁ Παῦλος, ὁ διποῖος τοῦ ἐφώναξε. Μὴ κάμης τίποτε ἐναντίον σου. "Ολοι ἐδῶ εἰμεθα. Τότε ὁ δεσμοφύλακ ἐθαύμασε καὶ ἐπίστευσεν εἰς Χριστόν· ἡλευθέρωσε δὲ τὸν Παῦλον καὶ Σίλαν, τὸν δὲ ὠδήγησεν εἰς τὴν οἰκίαν του, διπου καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ ἦ οἰκογένειά του. Τὴν ἄλλην δὲ ἡμέραν οἱ ἀρχοντες μαθόντες ὅτι οἱ φυλακισθέντες ἦσαν Ρωμαῖοι πολλῖται διέταξαν νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν.

Μετὰ τοὺς Φιλίππους ὁ Παῦλος ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν καὶ ἐφθασαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου ὑπῆρχεν Ἐβραϊκὴ Συναγωγὴ. Ἐδῶ ἔμεινεν ὁ Παῦλος τρεῖς ἑβδομάδας. Κατὰ τὰ τρία δὲ αὐτῶν σάββατα μετέβαινεν εἰς τὴν Συναγωγήν, ὅπου ἐδίδασκε καὶ ἀπεδείκνυεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπρεπε νὰ πάθῃ καὶ ἀναστηθῇ, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι αὐτός, τὸν διποῖον αὐτὸς κηρύττει. Πολλοὶ τότε Ἰουδαῖοι ἐπίστευσαν, καθὼς καὶ Ἑλληνες, καὶ πολλαὶ γυναικες μάλιστα τῆς ἀριστοκρατίας.

Οἱ ἄλλοι δῆμοις Ἰουδαῖοι ἐκίνησαν στάσιν ἐναντίον τοῦ Παύλου, καὶ συλλαβόντες Ἰάσονά τινα, εἰς τὸ σπίτι τοῦ διποίου ἐφιλοξενεῖτο ὁ Παῦλος, καὶ ἄλλους χριστιανούς, παρουσίασαν εἰς τοὺς ἀρχοντας λέγοντες, ὅτι οἱ ἀναστατώσαντες τὴν οἰκουμένην ὅλην οὗτοι ἦλθον καὶ ἐδῶ καὶ μᾶς διδάσκουν νὰ μὴ ὑπακούωμεν εἰς τὸν Καίσαρα, ἀλλὰ εἰς τὸν βασιλέα Ἰησοῦν. Οἱ χριστιανοὶ δῆμοις ἐπρόλαβαν καὶ διὰ νυκτὸς ἀπέστειλαν τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς τὴν Βέρροιαν. Τοιουτοτρόπως ὁ Παῦλος ἐδρυσε τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Θεσσαλονικέων, πρὸς τοὺς διποίους κατόπιν ἔγραψε τὰς δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολάς.

Οἱ Βέρροιες ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν Θεσσαλονικέων, λέγουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, διότι ἐδέχθησαν μετὰ πάσης προθυμίας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καθημερινῶς ἔξετάζοντες καὶ ἐρευνῶντες, ἀν πράγματι εἶναι ἀληθῆ τὰ ὑπὸ τοῦ Παύλου κηρυττό-

μενα. Πολλοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπίστευσαν, καθὼς καὶ πολλαὶ γυναικεῖς ἀνδρῶν ἐπισήμων. Ὅταν δὲ ἔμαθον οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ εἰς τὴν Βέροιαν ἐκήρυξεν ὁ Παῦλος τὸν Χριστόν, ἥλθον ἐδῶ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κινήσουν ἐναντίον του τὸν ὄχλον. Τότε οἱ χριστιανοὶ τῆς Βεροίας ἐστειλαν τὸν Παῦλον εἰς τὴν Θάλασσαν, ἀπὸ ὅπου διὰ πλοίου κατῆλθεν οὗτος εἰς Πειραιᾶ καὶ Ἀθήνας. Ἐμειναν δὲ εἰς τὴν Βέροιαν ὁ Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος, ἀναμένοντες εὑκαιρίαν νὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ εἰς Ἀθήνας πρὸς συνάντησιν τοῦ Παύλου.

8. Ὁ Παῦλος κηρύγτει τὸν Χριστὸν εἰς Ἀθήνας.

Ο Παῦλος ὅτε ἥλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐλυπεῖτο πολύ, διότι ἔβλεπε τὴν δοξασμένην αὐτὴν πόλιν γεμάτην ναούς, βωμούς καὶ εἴδωλα τῶν ψευδῶν θεῶν. Μετέβαινε δὲ τακτικὰ καὶ συνεζήτει κηρύττων τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Συναγωγὴν τῶν Ἐβραίων καὶ εἰς τὴν Ἀγοράν. Τότε διάφοροι σοφοὶ ἐπῆρον τὸν Παῦλον καὶ τὸν ἔφερον εἰς τὸν Ἀρειοπάγον καὶ ἐκεῖ ἐζήτησαν νὰ μάθουν ἀπὸ αὐτούν, ποία εἶναι ἡ νέα θρησκεία, τὴν δότιαν διδάσκει.

Οι σοφοὶ αὐτοὶ ἤσαν Ἐπικούρειοι καὶ Στοϊκοὶ φιλόσοφοι. Ἐπικούρειοι ἔλεγοντο οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Ἐπικούρου. Στοϊκοὶ δὲ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Στοάν, ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν της Ζήνωνα, ὁ δόποιος ἐδίδαξεν εἰς τὴν Στοάν, τῶν Ἀθηνῶν. (Ποικίλη Στοά). Ο δὲ Ἀρειοπάγος, ὃπου ἔφερον οὗτοι τὸν Παῦλον, καὶ ἄλλους μὲν εἶναι ὁ τόπος παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ ἄλλους δὲ τὸ ἀρχαῖον δικαστήριον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς ὃ ἔδικάζοντο αἱ θρησκευτικῆς φύσεως δίκαι.

Ο Παῦλος τότε ἔλαβεν ἀφορμὴν ἀπό τινα βωμὸν τοῦ ἀγνώστου θεοῦ, ὁ δόποιος ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, ὅτι τοὺς θεωρεῖ πολὺ εὔσεβεῖς, διότι λατρεύουν μεταξὺ τῶν γνωστῶν καὶ τὸν ἄγνωστον τοῦτον θεόν. Αὐτὸν δὲ ἀκριβῶς εἶπεν, ἔρχομαι νὰ κηρύξω εἰς σᾶς. Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός, ὁ δόποιος

ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ὅλον καὶ τὸν ἀνθρωπὸν, καὶ ὁ ὅτοῖς μίαν ἡμέραν θὰ κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὄποιον ἀνέστησεν ἀπὸ τῶν νεκρῶν.

‘Ολόκληρος ὁ λόγος τοῦ Παύλου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἔχει ως ἔξῆς.

“Ανδρες Ἀθηναῖοι.

Ἐγὼ σᾶς θεωρῶ ως τοὺς πλέον εὐσεβεῖς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου. Διότι διερχόμενος καὶ ἐξετάζων τὰ ἱερά σας εὔρον καὶ βωμὸν ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἀγνωστὸν Θεόν. Τὸν Θεὸν λοιπόν, τὸν ὄποιον σεῖς ἀγνοοῦντες λατρεύετε, τοῦτον σᾶς κηρύγτω ἔγω. Εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὄποιος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ τὰ πάντα. Οὗτος εἶναι κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ δὲν κατοικεῖ εἰς ναούς, τοὺς ὄποιους κτίζουν αἱ χεῖρες τοῦ ἀνθρώπου, μήτε λατρεύεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὡσὰν νὰ ἔχῃ ἀνάγκην τινός, ἐπειδὴ αὐτὸς δίδει εἰς ὅλους καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πνοὴν καὶ τὰ πάντα. Αὐτὸς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τοὺς πρωτοπλάστους ὅλα τὰ ἔθνη τῶν ἀνθρώπων νὰ κατοικοῦν εἰς ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, καὶ ὥρισε τοὺς προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰ ὅρια τῆς κατοικίας αὐτῶν νὰ ζητοῦν τὸν Κύριον, ἵσως δυνηθοῦν νὰ ψηλαφήσουν καὶ εὔρουν αὐτόν, ἀν καὶ δὲν εἶναι μακρὰν ἐνὸς ἑκάστου ἀπὸ ἡμᾶς· διότι ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ὑπάρχομεν, καθὼς καὶ τινες ἀπὸ τοὺς ἴδικούς σας φιλοσόφους ἔχουν εἴπει· «τοῦ Θεοῦ βέβαια εἴμεθα γένος». Ἐπειδὴ λοιπὸν καταγόμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὅμοιος μὲ κρυστόν, ἢ μὲ ἄργυρον, ἢ μὲ λίθον, τὰ δποῖα εἶναι χαραγμάτα τῆς τέχνης καὶ ἀντικείμενα τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Τοὺς καιροὺς δύνειν τῆς ἀγνοίας παραβλέψας ὁ Θεός, τώρα παραγγέλλει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅλους τοῦ κόσμου νὰ μετανοήσουν, διότι προσδιώρισεν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὄποιαν μέλλει νὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ διὰνδρός, τὸν ὄποιον

διώρισε καὶ ἔδωκεν εἰς δλους βεβαίωσιν περὶ τούτου ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν ἥκουσαν ἀνάστασιν νεκρῶν, ἄλλοι μὲν περιέπαιζον τὸν Παῦλον, ἄλλοι δὲ τοῦ εἴπον νὰ τοὺς διμιλήσῃ ἄλλην ἡμέραν περὶ τούτου τοῦ ζητήματος, ἄλλοι τέλος ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔγιναν χριστιανοί. Μεταξὺ τούτων ὀνομαστὸς εἶναι ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος καὶ μία γυνὴ ὀνομαζομένη Δάμαρις. Οὗτως ἴδρυθη καὶ εἰς Ἀθήνας Ἐκκλησία χριστιανικὴ τὸ ἔτος 52 μ. Χ.

Τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν πρῶτος ἐπίσκοπος ἐχρημάτισεν ὁ ἱερομάρτυρος οὗτος Διονύσιος. Διὰ τοῦτο τιμᾶται σήμερον ὡς πολιοῦχος ἀγιος τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἕορτάζεται τὴν 5ην Ὁκτωβρίου. Ὁ Διονύσιος ἀπέθανε θάνατον μαρτυρικὸν εἰς Παρισίους κατὰ τὴν παράδοσιν ἐπὶ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ (81—96).

Αιτία νὰ γίνῃ ὁ Διονύσιος χριστιανὸς ἦτο τὸ κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ σκότος. «Οἱ ιδιοὶ διηγεῖται, ὅτι εὑρισκόμενος τότε εἰς τὴν Ἡλιούπολιν τῆς Αἰγύπτου μαζὶ μὲ τὸν φιλόσοφον Ἀπολλοφάνην, εἰδὲν ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ τὸ σκότος καὶ ἀνεφώνησεν· «ἄγνωστος πάσχει Θεός, διὸ τὸ πᾶν ἐζόφωταί τε καὶ σεσάλευται». (Η ἐπιγραφὴ αὐτὴ εἶναι γραμμένη σήμερον εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις δύο ναοὺς—Οὐρθόδοξον καὶ Καθολικὸν=τοῦ ἀγίου Διονυσίου). «Οταν δὲ ὁ Παῦλος ἐκήρυξεν εἰς Ἀθήνας περὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, ὁ Διονύσιος ἔξετάσας παρετίρησεν, ὅτι δηνιώς τότε συνέβη καὶ ἐν Αἰγύπτῳ τὸ σκότος. Καὶ ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν. Περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του ἥλθεν εἰς Κρήτην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Παρισίους, ὃπου ἀπετιμήθη τὴν κεφαλὴν μαζὶ μὲ τοὺς μάρτυρας Ρουστικὸν καὶ Ἐλευθέριον.

Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁ Παῦλος ἥλθεν εἰς τὴν Κόρινθον τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἑλλάδος· Ἀχαΐας, -ὅπου ἔμενεν ὁ Ρωμαῖος διοικητής, ὁ ἀνθύπατος.

9. Ὁ Παῦλος κηρύττει τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Ἐφέσον.

Εἰς τὴν Κόρινθον ἔμεινεν δὲ Παῦλος ἐν καὶ ἥμισυ ἔτος. Ἐδῶ ὑπῆρχον πολλοὶ Ἰουδαῖοι, οἵ διοῖοι εἶχον Συναγωγὴν, ἀρχι- συνάγωγος τῆς δυοίας ἦτο δὲ Κορίσπος. Ἐνταῦθα δὲ Παῦλος ἔγνω- ρίσθη μὲν χριστιανόν τινα ὄνομαζόμενον Ἀκύλαν καὶ μὲ τὴν σύ- ζυγον αὐτοῦ Πρίσκιλλαν. Οὗτοι ἦσαν Ἰουδαῖοι, ἔμενον δὲ εἰς τὴν Ρώμην προηγουμένως. Ἐπειδὴ δὲ διά τινα ταραχήν, ἥ δυοία ἔγινε μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων τῆς Ρώμης, διαβοκράτωρ Κλαύδιος (41-54) διέταξε νὰ διωχθοῦν ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Ἐβραῖοι, οὗτοι κατέ- φυγον εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου εἰργάζοντο τὴν τέχνην τοῦ σκη- νοποιοῦ. Μὲ αὐτοὺς λοιπὸν ἔμενεν εἰς τὴν Κόρινθον δὲ Παῦλος ἐργαζόμενος καὶ αὐτὸς τὴν ἴδιαν τέχνην.

Κατὰ πᾶν δὲ σάββατον ἥρχετο εἰς τὴν Συναγωγὴν καὶ συνε- ζήτει καὶ ἐδίδασκε τὸν Χριστὸν καὶ ἔπειθε καὶ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἑλληνας. Τότε ἔγιναν χριστιανοὶ πολλοὶ μεταξὺ τῶν δυοίων καὶ δὲ ἀρχισυνάγωγος μὲ δῆλην του τὴν οἰκογένειαν. Ἐ- πειδὴ δὲ καὶ πάλιν, ὡς συνήθως, δὲ Παῦλος εὔρισκεν ἔμποδια ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, μὲ ἀγανάκτησιν εἶπε πρὸς αὐτούς. Ἀπὸ τῶρα θὰ πορευθῶ πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας. Καὶ ἤλθε καὶ κατώ- κησε μὲ τὸν Ἰούστον, Ἑλληνα ἀλλὰ χριστιανόν. Εἴπε δὲ δὲ ὁ κύ- ριος πρὸς τὸν Παῦλον. Μὴ φοβᾶσαι, ἀλλὰ κήρυξτε καὶ μὴ σιωπᾶς διότι ἐγὼ εἰμαι μαζί σου καὶ κανεὶς δὲν ἥμπορεῖ νὰ σὲ πειράξῃ.

Οταν δὲ εἰς τὴν Ἀχαΐαν (Κόρινθον) ἦτο ἀνθύπατος δὲ Γαλ- λίων, οἵ Ἰουδαῖοι συνέλαβον τὸν Παῦλον καὶ τὸν ἔφερον ἐνώ- πιον τοῦ ἀνθυπάτου διὰ νὰ τὸν δικάσῃ οὗτος μὲ τὴν κατηγορίαν διτι δὲ Παῦλος εἶναι παραβάτης τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσέως, διδά- σκων πίστιν εἰς τὸν Χριστόν. Ὁ Γαλλίων δμως τότε τοὺς ἀπέ- πεμψε, διότι, ὅπως εἶπε, δὲν ἔνδιαφέρεται διὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Τότε Ἑλληνες τινὲς συνέλαβον τὸν ἀρχισυνάγωγον

Σωσθένην καὶ ἐνώπιον τοῦ Γαλλίωνος τὸν ἔδειραν, χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ κανείς. Ὁ δὲ Παῦλος, ἀφοῦ ἔμεινεν δὲλγας ἀκόμη ἥμερας εἰς τὴν Κόρινθον, ἀνεχώρησε μαζὶ μὲ τὸν Ἀκύλαν καὶ τὴν Πρίσκιλλαν καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Ἔφεσον. Καὶ ἔδω ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Συναγωγήν.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχε καιρὸν νὰ μείνῃ περισσότερον, ἀνεχώρησεν ἐπειγόμενος νὰ φθάσῃ εἰς Ἱεροσόλυμα τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα τοῦ 54 μ. Χ. Τὴν Ἔφεσον ἐπεσκέψθη ὁ Παῦλος κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ ὕδοιπορίαν, ὅτε ἔμεινεν ἔδω περὶ τὰ δύο ἔτη. Τότε ἔγραψε τὰς δύο πρὸς Κορινθίους ἐπιστολάς του. Ἰδρυσε δὲ καὶ ἐνταῦθα ἐκκλησίαν χριστιανικὴν ὡς ἔξῆς. Κατ’ ἀρχὰς ἐδίδασκεν εἰς τὴν Συναγωγήν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι τὸν κατεδίωξαν, ἤλθε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Σχολὴν Τυριάννου τινός, ὅπου ἐλευθέρως ἐδίδασκε. Τοῦτο ἐγίνετο ἐπὶ δύο ἔτη, ὥστε πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Ἔφεσου καὶ τῶν περιχώρων, ἀκόμη δὲ καὶ οἱ τῆς ἐπαρχίας ὄλης Ἰουδαῖοι καὶ Ἑλληνες, ἥκουσαν τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ κήρυγμα δὲ τοῦ Παύλου ἦκολούθουν καὶ θαύματα πολλά, ὅπως θεραπεῖαι ἀσθενῶν κ.τ.τ. Τόση δὲ ἦτο ἡ φήμη τοῦ Παύλου, ὥστε πολλοὶ μάγοι καὶ ἔξορκισται ἐρχόμενοι ἔκαιον τὰ βιβλία των ἐνώπιον τοῦ Παύλου.

“Η Ἔφεσος τότε ἦτο πόλις πολυάνθρωπος, πρωτεύουσα τῆς Ἰωνίας, ἀκόμη δὲ περισσότερον ἦτο ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἐνταῦθα λατρείαν τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος. Τῆς θεᾶς ταύτης ὑπῆρχεν ἐν Ἔφέσῳ μεγαλοπρεπέστατος ναός, ἵνα ἀπὸ τὰ ἔττα θαύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Χιλιάδες προσκυνηταὶ μετέβαινον ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀρτέμιδος, πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ ἀποξῶντες—ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἐφέσιοι—ἀπὸ τὸ ἱερὸν τοῦτο τῆς Ἀρτέμιδος. Η πόλις ἦτο γεμάτη ἀπὸ μάγους, ἀπὸ μάντεις, ἀπὸ μίμους καὶ αὐλητάς, ἀπὸ κισμηματοπώλας καὶ ἐμπόρους φυλακτῶν καὶ μεταλλίων. Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν εἶχε διδάξει τὸν Χριστὸν καὶ ὁ διάσημος Ἀλεξανδρεὺς Ἀπολλώς. Καὶ Ἰουδαῖοι ἔξορκισται ὑπῆρχον

έδω, όπως έκεινοι οἱ νῖοὶ Σκευᾶ τοῦ ἀρχιερέως, οἵτινες ἡθέλησαν ἐν δύναμαῖ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν δποῖον κηρύσσει ὁ Παῦλος, νὰ θεραπεύσουν ἀσθενῆ τινα. (Πράξ. ΙΘ').

Τέλος ὁ Παῦλος ἡναγκάσθη νὰ ἔγκαταλείψῃ τὴν Ἐφεσον, διότι ἡγέρθη στάσις ἐναντίον του ὑπό τινος Δημητρίου, ὃ δποῖος ἀπέξη ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος κατασκευάζων καὶ πωλῶν μικροὺς τοιούτους ναούς. Οὗτος συναθροίσας τοὺς ἔργατας του καὶ ὅλους τοὺς ἀπὸ τοῦ ναοῦ τούτου ἀποζῶντας εἶπεν. Καλὰ γνωρίζετε ὅτι ἡ ζωὴ μας ἔξαρταται ἀπὸ τῆς λατρείας τῆς Ἀρτέμιδος, βλέπετε δὲ καὶ ἀκούτε ὅτι ὁ Παῦλος ἔκαμε χριστιανὸς ὅχι μόνον πολλοὺς Ἐφεσίους, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἀπὸ ὅλην τὴν περιφέρειαν, λέγων ὅτι δὲν εἰναι θεοὶ οἱ διὰ κειρῶν κατασκευαζόμενοι. Μέλλει δὲ καὶ τὸ Ἱερὸν τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος νὰ ἔκμηδενισθῇ, τὸ δποῖον σέβεται ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ὅλη ἡ οἰκουμένη. Ταῦτα ἀκούσαντες οὗτοι καὶ φωνάζοντες «μεγάλη ἡ Ἀρτεμις Ἐφεσίων» ὥρμησαν εἰς τὸ θέατρον, συνήθη τόπον τῶν συναθροίσεων τοῦ λαοῦ. Ὁ θόρυβος ἔφθασεν εἰς τὸ κατακέρυφον. Δύο χριστιανοὶ ἐκ Μακεδονίας συνελήφθησαν ἀπὸ τὸ πλῆθος. Ὁ Παῦλος ἡθέλησε νὰ τρέξῃ εἰς τὸ θέατρον καὶ νὰ διμιλήσῃ πρὸς τὸ πλῆθος, δὲν τὸν ἀφῆσαν δμας οἱ χριστιανοί. Εἰς τὴν στάσιν εἰχον λάβει μέρος καὶ Ἰουδαῖοι. Ὁ ἀρχιγός των Ἀλέξανδρος ἡθέλησε νὰ διμιλήσῃ, ἀλλὰ τὸ πλῆθος δὲν τὸν ἀφῆσεν, ἐπὶ δύο δὲ ὥρας ἡκούετο μόνον ἡ κραυγὴ «μεγάλη ἡ Ἀρτεμις Ἐφεσίων».

Τοὺς στασιαστὰς τέλος καθησύχασεν ὁ γραμματεὺς τοῦ ἀνθυπάτου, ὃ δποῖος ὠμίλησε πρὸς τὸ πλῆθος καὶ εἶπε, νὰ προσέξουν καλὰ μήπως ἡ στάσις αὕτη ἐκληφθῇ ὡς στρεφούμενη κατὰ τῆς Ρώμης καὶ τότε ἀλλοίμονόν τους. Ἀν ἔχῃ τι ὁ Δημήτριος ἐναντίον τοῦ Παύλου, εἶπε, καὶ ἀνθύπατοι ὑπάρχουν καθὼς καὶ δικαστήρια καὶ ἄς τὸν καταγγείλῃ. Καὶ ταῦτα εἰπὼν διέταξε νὰ διαλυθῇ τὸ πλῆθος.

Μετὰ ταῦτα ὁ Παῦλος ἀνεχώρησεν ἔκειθεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἐλλάδα, ὃπου ἔμεινε τρεῖς μῆνας.

Ἄπὸ ἐδῶ ἔφυγε μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ ἔτους 58, ἐπέρασεν ἀπὸ τοὺς Φιλίππους, τὴν Τριφύλιαν καὶ τὴν Μίλητον καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, δόπου ἐφιλοξενήθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ διακόνου Φιλίππου. Ἐδῶ χριστιανός τις προφήτης ὁ Ἡγανος ἐπροφήτευσεν ὅτι ὁ Παῦλος δεμένος θὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἐκεῖθεν τέλος ἔφθασεν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπειγόμενος νὰ εἴναι ἔκει καὶ τὴν ἕορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς.

10. Σύλληψις καὶ θάνατος τοῦ Παύλου.

Εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι εἶπον εἰς τὸν Παῦλον, νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Ναὸν καὶ ἔκει νὰ ζητήσῃ νὰ ἀγνισθῇ, ἥτιοι νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὸν Θεόν. Διότι πολλοὶ ἔξι Ἰουδαίων χριστιανοὶ εἶχον σχηματίσει κακὴν γνώμην δι' αὐτόν, ὅτι δηλαδὴ δὲν σέβεται αὐτὸς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως καὶ ἐπομένως οὗτοι δὲν τὸν θεωροῦσαν ἀνθρωπὸν εὐσεβῆ πρὸς τὸν Θεόν.

Οἱ ἀγνισμὸς διαρκοῦσε συνήθως ἐπὶ τὰ ἡμέρας· κατ' αὐτὰς ὁ ἀγνιζόμενος ἔμενεν εἰς τὸν Ναὸν κλεισμένος, ἔκοπτε τὰ μαλλιά του, δὲν ἔπινε κρασὶ καὶ τέλος ἐπρόσφερε θυσίας εἰς τὸν Θεόν.

Ο Παῦλος τότε μαζὶ μὲ ἄλλους τέσσαρας τοιούτους χριστιανοὺς εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ναὸν διὰ νὰ ἀγνισθῇ καὶ ἀποδείξῃ οὕτω ὅτι σέβεται τὸν Νόμον καὶ τὸν Ναόν. Ὁταν ὅμως τὸν εἶδον οἱ Ἰουδαῖοι ἐντὸς τοῦ Ναοῦ, ἔγιναν ἔξω φρενῶν. Ὁλη ἡ πόλις ἔγινεν ἀνάστατος καὶ ὅλοι ὡρμησαν ἐναντίον τοῦ Παύλου μὲ τὴν ἀγανάκτησιν ὅτι ὁ Παῦλος ἐμόλυνε τὸν Ναόν. Συνέλαβον τὸν Παῦλον, τὸν ἔφερον ἔξω τοῦ Ναοῦ καὶ ἐδῶ ἡθέλησαν νὰ τὸν θανατώσουν. Ἀπὸ τὰς χειράς των τὸν ἔσωσε τότε ὁ Ρωμαίος ἀξιωματικὸς καὶ φρούριαρχος τῆς πόλεως μαζὶ μὲ τοὺς στρατιώτας του. Οὗτος κατ' ἀρχὰς ἐνόμισεν ὅτι ὁ Παῦλος εἴναι κακούργος καὶ ληστής. Ἐπειδὴ δὲ δὲν κατώρθωσε νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν διέταξε νὰ τὸν μαστιγώσουν καὶ τὸν φυλακίσουν, Ὁ δὲ Παῦλος

τὸν κατέστησε προσεκτικόν, λέγων ὅτι εἶναι Ρωμαῖος πολίτης καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸν τιμωρήσῃ, πεὶν τὸν δικάση.

Τὴν ἔπομένην ἡμέραν ἐκλήθη τὸ Μέγα Συνέδριον τῶν Ἐβραίων διὰ νὰ δικάσουν τὸν Παῦλον. Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἀπεστάλη ὁ Παῦλος εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἔμενεν ὁ Ρωμαῖος ἡγεμών, διότι ὁ φρούραρχος ἀνεκάλυψε συνωμοσίαν κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Παύλου. Εἰς τὴν Καισάρειαν ἔμεινε φυλακισμένος ὁ Παῦλος δύο ἔτη, ἐδικάσθη δὲ ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος Φίλικος καὶ κατόπιν τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Φήστου καὶ τέλος ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἀγρίππα. Ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπεν ὅτι ὁ Ρωμαῖοι οὗτοι δὲν ἥθελον νὰ δυσαρεστήσουν τοὺς Ἰουδαίους, ἐζήτησεν ὃς Ρωμαῖος πολίτης νὰ δικασθῇ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα.

Μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ νανάγια ἔφθασεν ὁ Παῦλος εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἔμεινε φυλακισμένος καὶ πάλιν δύο ἔτη, ἔχων πλήρη ἐλευθερίαν νὰ διδάσκῃ. Ἐδικάσθη δὲ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Νέρωνα, ἥθωράθη καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος.

Τὸ πλοῖον τὸ φέρον τὸν Παῦλον λόγῳ τρικυμίας κατέψυγεν εἰς μέρος τῆς Κρήτης, τὸ ὅποιον ἐλέγετο Καλοὶ λιμένες, πλησίον τῆς πόλεως Λασαίας. Ἐπειδὴ δὲ ἔξηκολούθει ἡ τρικυμία, ὁ Παῦλος προέτρεπε τοὺς συνταξειδιώτας του νὰ μὴ συνεχίσουν τὸ ταξίδι. Παρὰ τὴν γνώμην ὅμως τοῦ Παύλου τὸ ταξίδι ἐσυνεχίσθη. Εἰς τὸ πέλαγος κατελήφθησαν ἀπὸ ίσχυρὰν τρικυμίαν, ἡ ὅποια διύρκεσεν πολλὰς ἡμέρας, ἔρριψαν δὲ εἰς τὴν θάλασσαν ὅλα των τὰ πράγματα, διὰ νὰ σωθοῦν. Μετὰ ἡμέρας τεσσαράκοντα τὸ πλοῖον προσήραξεν εἰς τὴν νῆσον Μελίτην (Μάλταν). Ἐνταῦθα τοὺς ἐφιλοξένησαν οἱ ἐντόπιοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν βάρβαροι. Ἐπειδὴ ἔβρεχε καὶ ἔκαμε καὶ ψῦχος, ἀναψαν φωτιὰ διὰ νὰ ζεσταθοῦν. Ὁ Παῦλος εἰς μίαν στιγμὴν ἔρριψεν εἰς τὴν φωτιὰν πολλὰ φρύγανα, ἀπὸ τὰ ὅποια ὅμως ἐπετάχθηκε μία ἔχιδνα, ἡ ὅποια ἐδάγκασε τὸ χέρι τοῦ Παύλου. Μόλις δὲ οἱ βάρβαροι εἶδον τοῦτο, ἔλεγον μεταξύ των. Πάντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι

φονιᾶς, «ὅν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἦ Δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν». Ἐπερίμενον δὲ ἡ νὰ προσθῇ ὁ Παῦλος, ἡ νὰ πέσῃ νεκρός. Ἀφ' οὗ δὲ εἰδον ὅτι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔπαθεν ὁ Παῦλος, ἔξέλαβον αὐτὸν ὡς θεόν. Ἀπὸ ἐδῶ ὁ Παῦλος ἐπέρασε μὲν ἄλλο πλοῖον εἰς Ποτιάλους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἤλθεν εἰς τὴν Ρώμην.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ὁ Παῦλος ἐπεκείνησε τὴν λεγομένην τετάρτην ὅδοιπορίαν. Ἦλθε διὰ τρίτην φορὰν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἰδρυσε τότε τὴν ἐκκλησίαν Κρήτης, ὅπου ἔχειροτόνησεν ἐπίσκοπον τὸν Τίτον καὶ τὴν ἐκκλησίαν Ἡπείρου (Νικοπόλεως), ὅπου ἔχειροτότησεν ἐπίσκοπον τὸν Τιμόθεον. Πρὸ τούτους ὁ Παῦλος ἔγραψε κατόπιν φυλακισμένος ἀπὸ τὴν Ρώμην διὰ δευτέραν φορὰν τὸς τρεῖς γνωστὰς ἐπιστολάς.

Τέλος κατὰ τὸ ἔτος 67 ἢ 64 ἔφθασεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅταν αὐτοκράτωρ καὶ πάλιν ἦτο ὁ Νέρων. Φαίνεται δὲ ὅτι τότε καὶ πάλιν ἐφυλακίσθη ὁ Παῦλος ἐδῶ. Συγχρόνως δὲ εἶχεν ἔλθει ἐνταῦθα καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος. Οἱ Ἀπόστολοι οὗτοι ἀπέθανον θάνατον μαρτυρικὸν κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Νέρωνος τὴν 29 Ιουνίου.

Ο Παῦλος, ἐπειδὴ ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὰ ἔθνη, τοὺς εἰδωλολάτρας, ὡνομάσθη Ἀπόστολος τῶν ἔθνων.

11. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος.

Ο Πέτρος ἦτο καὶ αὐτὸς Ἐβραῖος, ἀπὸ τὴν Βησθαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας καταγόμενος. Τὸ πρῶτον του ὄνομα είναι Σίμων υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ. Κατόπιν ὡνομάσθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν πίστιν του πρὸς αὐτὸν Πέτρος, ἥτοι πέτρα, βράχος, πιστός, στερεὸς εἰς τὴν πίστιν ὡς ἡ πέτρα. Ἐχοημάτισε μαθητὴς τοῦ Προδόρου Ἰωάννου καὶ ὕστερα ἡκολούθησε τὸν Χριστὸν. Ο Πέτρος κατὰ τὴν σύλληψιν εἶχεν ἀρνηθῆ τὸν Χριστὸν

τρίς. Μετὰ τὴν Ἀνάστασιν ὅμως ὁ Χριστὸς παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν καὶ τὸν συνεχώρησε, τὸν ἀπεκατέστησε δὲ πάλιν εἰς τὴν τάξιν τοῦ Ἀποστόλου. "Ο Εὐαγγέλιστὴς Ἰωάννης ως ἐξῆς διηγεῖται τοῦτο." Οταν ἔφαγον, λέγει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Πέτρον. Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾶς με περισσότερον τούτων; λέγει εἰς αὐτὸν· ναί, Κύριε, σὺ γνωρίζεις, ὅτι ἀγαπῶ σε· λέγει—εἰς αὐτὸν— βόσκε τὰ ἀρνία μου. Λέγει εἰς αὐτὸν ἐκ δευτέρου, Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾶς με; λέγει εἰς αὐτὸν, ναί, Κύριε, σὺ γνωρίζεις ὅτι ἀγαπῶ σε. Λέγει εἰς αὐτὸν ποίμενε τὰ πρόβατά μου. Λέγει εἰς αὐτὸν διὰ τοίην φοράν. Σίμων, Ἰωνᾶ, ἀγαπᾶς με; Λέγει εἰς αὐτὸν. Κύριε, σὺ γνωρίζεις ὅτι σὲ ἀγαπῶ. Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. Βόσκε τὰ πρόβατά μου. (*Ιωάν.* ΚΑ', 15).

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοσιῆς, ἐμάθαμεν, ὅτι αὐτὸς ὥμιλησε πρὸς τοὺς Ἐβραίους. "Υστερα δὲ ἀπὸ τὸν διωγμόν, διποῖς ἔγινε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σιεφάνου, ὁ Πέτρος ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν Σαμάρειαν, τὴν Ἰόπην καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Παλαιστίνης. Εἰς τὴν Αύστραν μάλιστα ἐθεράπευσεν ἔνα παράλυτον ὄνομαζόμενον Αἰνέαν. Εἰς τὴν Ἰόπην δὲ ἀνέστησε τὴν Χριστιανὴν Ταβιθᾶ.

Ἐνρισκούμενον τοῦ Πέτρου εἰς Ἰόπην, κάποιος ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ διαμένων εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, καὶ ὄνομαζόμενος Κορνήλιος, ἀνθρωπος εὐσεβής καὶ ἐλεήμων, ἐκάλεσε τοῦτον εἰς τὸν οἶκον του. "Ο Πέτρος ὅμως ἐδίσταζε διότι ὁ Κορνήλιος ἦτο εἰδωλολάτρης. Τότε ὁ Πέτρος εἶδε τὸ ἐξῆς δράμα. Ἐνῷ προσηγύχετο, εἶδε νὰ καταβαίνῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἔνα πανὶ δεμένο ἀπὸ τὰς τέσσαρας γωνίας γεμάτο δὲ ἀπὸ θηροία καὶ ἐρπετὰ καὶ πτηνὰ ἀκάθαρτα. Συγγρόνως μία φωνὴ τοῦ ἐλεγε. Πέτρε, σήκω, σφάξε καὶ φάγε ἀπὸ αὐτά. "Οσα δὲ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ νὰ μὴ θεωρῇς ἀκάθαρτα. Μὲ τοῦτο ἐνόησεν ὁ Πέτρος, δι τὸν ἔποεπε νὰ θεωρῇ ἀκαθάρτους τοὺς εἰδωλολάτρας. Ἐπορεύθη πρὸς τὸν Κορνήλιον, εἰς τὸν διποῖον ἐδίδαξε τὸν Χριστιανισμόν, κατόπιν δὲ ἀνῆλθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου

διηγήθη ταῦτα. Ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἐδίσταζον πλέον νὰ διδάσκουν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ εἰς τοὺς ἐθνικούς, εἰδωλολάτρας.

Κατὰ τὸ ἔτος 44 μ. Χ. ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης Ἀγρίππας ἡρχεταις νὰ διώκῃ τὴν Ἔκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων. Τότε δὲ ἐθανάτωσε τὸν Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰωάννου. Συνέλαβεν ἀκόμη τὸν Πέτρον καὶ τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακήν. Ἀγγελος ὅμως Κυρίου κατὰ τὴν νύκτα τὸν ἡλευθέρωσεν. Μετὰ τοῦτο ὁ Πέτρος ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ βίου του ἥλθεν εἰς τὴν Ρώμην, τὸ ἔτος 67 ἢ 64 μ.Χ. Τότε, ως γνωστόν, αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ σκληρὸς Νέρων, ὁ δοποῖος εἶχε κινήσει τὸν πρῶτον μεγάλον διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Κατὰ τοῦτον συνελήφθη καὶ ὁ Πέτρος, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος, καὶ ἐθανατώθη μὲν θάνατον σταυρικὸν τὴν 29 Ἰουνίου. Ὁ Πέτρος ὀνομάζεται Ἀπόστολος τῆς Περιτομῆς. Ο Ὡριγένης ἀναφέρει ὅτι ὁ Πέτρος δὲν ἐδέχθη νὰ σταυρωθῇ ὅπως ὁ Χριστός, ἀλλὰ ἀντιστρόφως, ἥτοι μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἡ Ἔκκλησία μας ἐορτάζει τοὺς δύο τούτους μεγάλους Ἀπόστολους τὴν 29 Ἰουνίου καὶ ψάλλει τὸ ἑξῆς ἀπολυτίκιον.

Ἀπολυτίκιον τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Οἱ τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονοι
καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι,
τῷ Δεσπότῃ τῶν ὅλων πρεσβεύσατε
εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθε
καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Ἐρμηνεία.

Οἱ πρῶτοι μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων καὶ διδάσκαλοι τοῦ κόσμου, μεσιτεύσατε πρὸς τὸν Κύριον τῶν ὅλων, διὰ νὰ χαρίση εἰς τὸν κόσμον τὴν εἰρήνην, καὶ εἰς τὰς ψυχάς μας τὸ μέγα ἔλεος.

12. Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας.

‘Ο Ἀνδρέας ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου. Ὁνομάζεται πρωτό-
αλητος, διότι αὐτὸν πρῶτον ἀπὸ ὅλους τοὺς μαθητὰς ἐκάλεσε,
καὶ αὐτὸς πρῶτος ἔγινε μαθητής καὶ ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ,
ὅπως ἐμάθαμεν εἰς τὴν Ἱερὰν Ἰστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Μετὰ τὴν ἐπιφοίησιν τοῦ Ἅγιον Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέ-
ραν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ 33 μ. Χ. καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐκ-
κλησίας εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ δὲ Ἀνδρέας ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Ἱερου-
σαλήμ. Ἐπεσκέφθη πολλὰς χώρας καὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας
καὶ τῆς Σκυθίας, ὅπου ἐκήρυξε τὸν Χριστόν, καὶ ἵδρυσε χριστια-
νικὰς ἐκκλησίας.

Ἡ Σκυθία ἦτο ἡ πέραν τοῦ Δουνάβεως κατὰ τὰ βόρεια πα-
οάλια τοῦ Εὗξείνου Πόντου καὶ μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης
χώρα. Οἱ Σκύθαι ἦσαν λαὸς βάρβαρος.

Τελευταῖον ἐπεσκέφθη τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἑλλάδα. Παν-
τοῦ συνήντησε τὴν ἀντίστασιν τῶν Ἐβραίων καὶ τῶν εἰδωλολα-
τρῶν. Ὄταν δὲ ενδίσκετο εἰς τὰς Πάτρας τῆς Πελοποννήσου—
Ἀχαΐας—συνελήφθη καὶ ἐσταυρώθη ἐπάνω εἰς σταυρὸν σχῆ-
ματος Χ. Μέχρι σήμερον δὲ εἰς τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν δεικνύε-
ται τὸ καταφύγιον τοῦ Ἀνδρέου, κοντά εἰς τὸν σημερινὸν ναόν,
καὶ τὸ μέρος ὃπου ἐσταυρώθη, ὅπως λέγει μία ἐπιγραφή. «Ἐδῶ
ἐσταυρώθη δὲ Ἀνδρέας δὲ προστάτης τῶν Πατρῶν». Ἀπὸ τότε
δὲ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐκηρύχθη πολιοῦχος καὶ προστάτης Ἀ-
γίους τῶν Πατρῶν. Αὐτὸς δὲ διέσωσε τὴν πόλιν αὐτὴν ἀπὸ δια-
φόρους βαρβαρικὸς ἐπιδρομάς, ὅπως δὲ ἄγιος Δημήτριος τὴν
Θεσσαλονίκην καὶ ἡ Θεοτόκος τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ σή-
μερον ἀκόμη αἱ Πάτραι πανηγυρίζουν κατ’ ἓτος τὴν 30 Νοεμ-
βρίου ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ ἀποστόλου, τὸν Ἀνδρέαν ὃς πο-
λιοῦχον. Ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν δὲ ἐποχὴν ὑπῆρχε ναὸς ἐδῶ τοῦ
Πρωτοκλήτου Ἀνδρέου, ὃπου ἐφυλάσσετο τὸ ἱερὸν λείψανον αὐ-
τοῦ. Ἐπ’ αὐτοῦ τώρα ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ἀνεγείρει μεγαλο-

*Ενισκείδου—Γεωργιάδου. Ἐκκλ. Ἰστορία

πρεπῆ ναόν. Παρ' αὐτὸν σώζεται ἡ κρύπτη, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ Ἀπόστολος οὗτος καὶ ὅπου κατόπιν ἐτάφη.

*Η ἐκκλησία μας τὸν ἑορτάζει τὴν 30 Νοεμβρίου καὶ ψάλλει τὸ ἔξῆς ἀπολυτίκιον.

‘Απολυτίκιον τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου

‘Ο τῶν Ἀποστόλων πρωτόκλητος
καὶ τοῦ κορυφαίου αὐτιάδελφος,
τῷ Δεσπότῃ τῶν ὅλων, Ἀνδρέᾳ, ἵκέτευε
εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι
καὶ τὰς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

‘Ερμηνεία

*Ἐπειδὴ εἴσαι τῶν ἀποστόλων ὁ πρωτόκλητος καὶ τοῦ Πέτρου ὁ αὐτιάδελφος, ἵκέτευε, δὲ Ἀνδρέα, τὸν Κύριον τῶν ὅλων, διὰ νὰ χαρισθῇ εἰς τὸν κόσμον τὴν εἰρήνην, εἰς τὰς ψυχάς μας τὸ μέγα ἔλεος.

13. Ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς.

‘Ο Λουκᾶς εἶναι περισσότερον γνωστὸς ὡς Εὐαγγελιστὴς παρὰ ὡς Ἀπόστολος. Εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς τέσσαρας εὐαγγελιστάς. Εὐαγγέλιον του εἶναι τὸ τρίτον, τὸ ἱκανὸν Λουκᾶν. ‘Ομοίως ὁ Λουκᾶς ἔγραψε καὶ τὰς **Πράξεις τῶν Ἀποστόλων**, βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀπὸ τὸ δρόποιον μανθάνομεν τὴν ἰδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἴδιως τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου.

‘Ο Λουκᾶς ἔδιδάχθη τὸν χριστιανισμὸν ἀπὸ τὸν Παῦλον, τοῦ δρόποιου ἔχοματισε καὶ συνεργάτης. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας, ἥτοι Ιατρὸς τὸ ἐπάγγελμα καὶ κατὰ τὸ γένος Ἑλλην καὶ εἰδωλολάτρης. ‘Ως χριστιανὸς ἤκολούθησε τὸν

ἀπόστολον Παῦλον εἰς τὰς ὁδοιπορίας του. Εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐγγέρωισε τὸν Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους. Οὗτω δὲ ἐπληρώφορήθη ὁ Λουκᾶς καλὰ τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιον του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὁ Λουκᾶς μόνος του πλέον περιῆλθε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκήρυξε τὸν Χριστόν. Εἰς τὰς Θήβας τῆς Βοιωτίας συνελήφθη καὶ ἀπέθανε θάνατον μαρτυρικὸν κατὰ τὴν παράδοσιν. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν ἑορτάζει εἰς τὰς 18 Ὁκτωβρίου.

Ἡ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρει ὅτι ὁ Λουκᾶς ἦτο καὶ ζωγράφος τὴν τέχνην. Αὐτὸς λέγεται ὅτι ἐζωγράφησεν εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, μία ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν σωζομένη. Διὰ τοῦτο ἔνα τροπάριον τῆς Ἐκκλησίας μας λέγει·

”Αλαλα τὰ χεῖλη τῶν ἀσεβῶν,
τῶν μὴ προσκυνούντων τὴν εἰκόνα Σου τὴν σεπτήν.
Τὴν ἰστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ,
ἴερωτάτου, τὴν ὁδηγήτριαν.

‘Ιστορηθεῖσα ἡ μετοχὴ ἐκ τοῦ ἴστορῶ, σημαίνει ζωγραφισθεῖσα, ἡ ὁποία ἐζωγραφίσθη. Ἰδε τὴν 1 παραγραφὸν τοῦ παρόντος. Τί εἶναι καὶ τί ἐξετάζει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία, εἰς τὸ τέλος. Δὲν μᾶς εἶναι ὅμως τελείως γνωστὸν τὸ ἀν ὁ Λουκᾶς ἦτο ὅντως καὶ ζωγράφος τὴν τέχνην. Φμίνεται ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη θὰ προηλθεν ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπὸ ὅλους τοὺς Εὐαγγελιστὰς μόνον ὁ Λουκᾶς διηγεῖται, ἰστορεῖ, περισσότερον καὶ καλύτερον τὸν βίον τῆς Θεοτόκου. Ἀλλαι τοιαῦται εἰκόνες κατὰ τὴν παράδοσιν εἶναι ἡ Παναγία τῆς Τήνου, ὅπου κατ’ ἔτος χιλιάδες προσκυνηταὶ προσέρχονται, καὶ ἡ Παναγία τοῦ Προυσοῦ εἰς τὴν Εὔρυτανίαν καὶ ἄλλαι.

Τέλος τὸ λείψανον τοῦ Ἀποστόλου Λουκᾶ μετεκόμισεν ἀπὸ

τὰς Θήβας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατέθεσεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων δὲ αὐτοκράτωρ καὶ νῖος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου Κωνστάντιος.

14. Οἱ Ἀπόστολοι Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ ἡ Θεοτόκος.

Οἱ Ἀπόστολοι Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ἦσαν παιδιά τοῦ Ζεβεδαίου. Ἡ μήτηρ των Σαλώμη ἦτο μαθήτρια τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἦτο ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Λαζάρου Μάρθα καὶ Μαρία. Ὁ Ἰάκωβος ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἡρώδου τοῦ Ἀγρίππα τὸ ἔτος 44 μ. Χ.

Αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων γράφουν. «Κατ’ ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν Ἡρώδης δὲ βασιλεὺς τὰς χεῖρας κακῶσαί τινα τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀνεῖλε δὲ Ἱάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαρταίρα καὶ ἰδὼν ὃι ἀρεστόν ἐστι τοῖς Ιουδαίοις, προσέθετο συλλαβεῖν καὶ Πέτρον· ἦσαν δὲ αἱ ἡμέραι τῶν ἀζύμων» (Πάσχα). Ὁμοίως περὶ τοῦ Ἡρώδου τούτου αἱ Πράξεις γράφουν τὰ ἔξης. Ὁ Ἡρώδης μετὰ τοῦτο ἤλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Ηλαιαστίνης. Ἐδῶ εἰς τὴν ὁρισμένην ἡμέραν «ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικὴν καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐδημηγόρει» πρὸς τοὺς Τυρίους καὶ Σιδωνίους, οἵ δοποῖοι ἔξητον εἰρηνῆτην παρ’ αὐτοῦ. Κατὰ τὴν δημηγορίαν δὲ τοῦ Ἡρώδου δὲ λαός, ὅπως συνήθως, ἐφώναζε κολακεύων τοῦτον. «Ἡ φωνή σου εἶναι φωνὴ θεοῦ καὶ ὅχι ἀνθρώπου». Συνέβη δύως τότε τὸ ἔξης: Ἀγγελος Κυρίου ἐκτύπησε τοῦτον, καὶ δὲ Ἡρώδης γενόμενος σκωληκόβρωτος ἔξέψυξεν (ἔξεψύχησεν) Πράξ. ΙΒ').

Οἱ δὲ Ἰωάννης, ἀφοῦ ἐκῆρυξε τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ μαζὶ μὲ τὸν Πέτρον, ἤλθε κατόπιν εἰς τὰ μέον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ὅταν πλέον ἐγήρασεν, ἤλθε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἔφεσον. Ἐδῶ ἐδίδασκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦδυ-

νατο νὰ λέγῃ πολλά, διότι εἶχε πλέον γηράσει, ἔλεγε: «Παιδιά, ἀγαπᾶτε ἄλλήλους». Ὁπί τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Δομητιανοῦ ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Πάτμον, ὃπου ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν, τὸ τελευταῖον βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης. Πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἐφεσον, ὃπου ἀπέθανε κατ' ἄλλους μὲν θάνατον φυσικὸν εἰς μεγάλην ἥλικιαν, κατ' ἄλλους δὲ θάνατον μαρτυρικόν, εἰς ἥλικιαν 94 ἑτῶν τὸ 100 μ. Χ.

Οἱ Ἰωάννης ἔχει γράψει τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον, τὸ κατὰ Ἰωάννην, διὰ τοῦτο λέγεται Εὐαγγελιστής. Ομοίως ἔχει γράψει καὶ τρεῖς ἐπιστολὰς καθολικάς. Εἰς τὰ βιβλία αὐτὰ ὁ Ἰωάννης κηρύγτει, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς είναι θρησκεία τῆς ἀγάπης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος λέγεται Ἀπόστολος τῆς ἀγάπης. Η Ἐκκλησία μας ἔορτάζει τὸν Ἰωάννην τὴν 8 Μαΐου. Τὸν ὀνομάζει δὲ Θεολόγον, διότι πρῶτος αὐτὸς κηρύγτει τρανῶς τὴν θεότητα τοῦ Λόγου, ἦτοι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τὴν Ἐφεσον ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἅγιου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ μοναστήριο μέγα, ἀπ' αὐτοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι τὴν Ἐφεσον ὀνόμασαν Ἀγια-Σολούκ (ἄγιος θεολόγος).

Τέλος περὶ τῆς Θεοτόκου, τῆς μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, τόσον ἡ Καινὴ Διαθήκη ὅσον καὶ ἡ Παραδόσις τὰ ἔξης μᾶς πληροφοροῦν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου ἡ Θεοτόκος ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου. Λιέμενε δὲ ἡ Θεοτόκος μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἦτο μαζὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ενδισκόμενος ὁ Ἰησοῦς καὶ ἰδὼν τὴν μητέρα του καὶ τὸν Ἰωάννην, εἶπε. Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου, ἐννοῶν τὸν Ἰωάννην. Πρὸς αὐτὸν δὲ εἶπεν. Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου. Καὶ ἀπὸ ἐκείνης τῆς ὁρας παρέλαβεν ὁ Ἰωάννης τὴν Μαρίαν εἰς τὸν οἶκον του (Ἰωάν. ΙΘ', 26—27).

Κατὰ τὴν παράδοσιν δὲ ἡ Θεοτόκος ἔμενε μετὰ τὴν διασπορὰν

τῶν Ἀποστόλων ἀνὰ τὸν κόσμον εἰς τὴν Γεθσημανῆ, ὅπου ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Λέγεται δὲ ὅτι κατὰ τὸν θάνατον αὐτῆς παρευρέθησαν εἰς τὴν Γεθσημανῆ ὄλοι οἱ Ἀπόστολοι καθὼς καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος. Ἡ Ἐκκλησία μας ἔορτάζει τὴν κοίμησιν—θάνατον—τῆς Θεοτόκου τὴν 15 Αὔγουστου. Κατὰ τὴν ἔορτὴν ταύτην ψάλλεται καὶ τὸ τροπάριον.

Ἀπόστολοι ἐκ περάτων
συναθροισθέντες ἐνθάδε,
Γεθσημανῆ τὸ χωρίον,
κηδεύσατέ μου τὸ σῶμα.
Καὶ σὺ Υἱὲ καὶ Θεέ μου,
παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα.

15. Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι.

“Ἄλλοι μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ εἶναι, ὡς γνωστόν, οἱ ἑξῆς.

1) Ὁ Ἰάκωβος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλφαίου καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰούδας ὁ Θαδαῖος ἢ Λεββαῖος. Ὁ πατήρ των ἐλέγεται Ἀλφαῖος καὶ Κλεόπας, ἢ μήτηρ των Μαρία. Εἶχον καὶ ἄλλον ἀδελφὸν ὀνομαζόμενον Ἰωσῆν.

2) Ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ναθαναὴλ ἢ Βαρθολομαῖος, οἱ δύοιοι ἦσαν φίλοι. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Φίλιππος ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Φρυγίαν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ὑπέστη θάνατον μαρτυρικὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Ἱεράπολιν, ὁ δὲ Ναθαναὴλ ἐκήρυξεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἡ Ἐκκλησία μας ἔορτάζει τὸν Φίλιππον τὴν 14 Νοεμβρίου. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἀρχίζει ἡ νηστεία τῶν Χριστουγέννων, λέγεται δὲ καὶ αὐτὴν ἡ παροιμία. «Ο φτωχὸς ὁ Φίλιππος ὅλη μέρα δούλευε καὶ τὸ βράδυ ἔσφαξε τὸ βόδι του καὶ ἀπόκρεψε».

3) Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος καὶ ὁ Ματθαῖος ὁ τελώνης. Ὁ Θωμᾶς ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Παρθίαν, χώραν παρὰ

τὴν Περσίαν, δὲ Ματθαῖος εἰς τὴν Αἰθιοπίαν. Ὁ Ματθαῖος ἔχει γράψει καὶ τὸ πρῶτον Εὐαγγέλιον, τὸ κατὰ Ματθαῖον.

4) Σύμων δὲ Κανανίτης δὲ δινομαζόμενος καὶ Ἐλληνιστὶ Ζηλωτής, καὶ δὲ Ματθίας, δὲ διποῖος κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου. Οὗτοι δὲν εἶναι γνωστὸν ποῦ ἔκήρυξαν.

Μαζὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους κατατάσσονται καὶ οἱ ἔξης, οἱ διποῖοι ὑπῆρξαν κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ.

1) Ὁ Ἰάκωβος καὶ δὲ Ἰούδας, οἱ λεγόμενοι ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, ἀδελφόθεοι. Κατὰ τὴν Παράδοσιν οὗτοι ἡσαν τέκνα τοῦ Ἰωσὴφ ἐκ γυναικός, τὴν διποίαν εἶχεν οὕτος σύζυγον πρὶν ἢ ἀριθμητισθῇ τὴν Μαρίαν. Διὰ τοῦτο λέγονται ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου καὶ ἀδελφόθεοι. Ἐκ τούτων δὲ Ἰάκωβος ἔχομάτισε πρῶτος ἐπίσκοπος Ιερουσαλύμων. Ἀπέθανε τὸ 62 μ. Χ. θάνατον διὰ λιθοβολισμοῦ. Εἰς τοῦτον ἀποδίδεται ἡ λειτουργία τοῦ Ἰακώβου. Ὁ ἕδιος ἔχει γράψει καὶ μίαν καθολικὴν ἐπιστολὴν περὶ λαμβανομένην εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἐπιστολὴν Ἰακώβου. Ὁ δὲ Ἰούδας ἦτο ἀδελφὸς τούτου καὶ ἔχει γράψει καὶ οὕτος μίαν καθολικὴν ἐπίσης ἐπιστολήν. Καὶ

2) Ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος, δὲ διποῖος ἔχει γράψει τὸ δεύτερον Εὐαγγέλιον—τὸ κατὰ Μᾶρκον. Οὗτος ἦτο μαθητὴς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα. Ἡ μήτη του ἐλέγετο Μαρία. Αὕτη φαίνεται ὅτι ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα. Κατήγοντο δὲ ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ ἡσαν Ἐβραῖοι, κατοικοῦντες εἰς τὴν Ιερουσαλήμ. Ὁ Μᾶρκος ἐλέγετο καὶ Ἰωάννης. Εἰς τὴν οἰκίαν των δὲ εἰς τὴν Ιερουσαλήμ ἐτελέσθη δὲ Μυστικὸς Δεῖπνος καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἄγιου Πνεύματος.

Ομοίως μεταξὺ τῶν κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου δυνάμεθα νὰ σύμπεριλάβωμεν καὶ ἄγιας τινὰς γυναικας, αἱ διποῖαι ἔχομάτισαν μαθήτριαι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ αἱ διποῖαι διὰ τοῦ ἄγιου των βίου, τοῦ λόγου καὶ τῶν πράξεων συνέβαλον εἰς τὴν διάδοσιν τῆς Θρησκείας τοῦ Χριστοῦ. Τοιαῦται εἶναι

Μαρία ή Μαγδαληνή, Μαρία καὶ Μάρθα αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Λαζάρου, Μαρία ή μῆτη τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, Σαλώμη ή μῆτη τοῦ Ιακώβου καὶ τοῦ Ιωάννου τῶν Ἀποστόλων, ή Σαμαρεῖτις ἐκείνη γυνή, ή δοπία βαπτισθεῖσα ὡνομάσθη κατὰ τὴν παράδοσιν Φωτεινή, καὶ Μαρία ή σύζυγος τοῦ Κλεόπα ή Κλοπᾶ καὶ μῆτη τοῦ Ιακώβου καὶ Ιωσῆ.

Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην μνημονεύονται καὶ πολλαὶ ἄλλαι γυναῖκες, αἱ δοπίαι συνέβαλον εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Τοιαῦται εἰναι ή Δάμαρις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ή Προσκιλλα εἰς τὴν Κόρινθον, ή δοπία κατόπιν μετέβη πάλιν εἰς Ρώμην. Ἡ Φοίβη, ή δοπία ἡτο διάκονος τῆς ἐκκλησίας Κεγχρεῶν τῆς Κορίνθου, ή προστάτις τοῦ Παύλου καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἡ Μαρία, ή Τρύφαινα καὶ ή Τρυφῶσα τῆς Ρώμης, αἴτινες ἐκοπίασαν πολλὰ χάριν τῶν χριστιανῶν, δημοίως καὶ ή Περσίς, καὶ ή Ιουλία τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. (Ρωμ. ΙΣΤ'). Ἡ Χλόη χριστιανὴ τῆς Κορίνθου καὶ ἄλλαι.

“Ολοι αὐτοὶ ὑπῆρξαν Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ καὶ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου αὐτοῦ, οἱ δοπίοι μὲ πολὺν κόπον καὶ μὲ διαφόρους κινδύνους τῆς ζωῆς των αὐτῆς ἐγύρισαν ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον καὶ διέδοσαν τὴν Θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν δοπίαν καὶ ἐστερέωσαν μὲ τὸ αἷμα των. Διὰ τοῦτο ή ἐκκλησία μας τοὺς τιμῷ ὡς ἀγίους, τοὺς ἔορτάζει δὲ καὶ ἴδιαιτέρως ἔνα ἔκαστον, καὶ ὅλους μαζὶ ἴδιως τοὺς δώδεκα τὴν 30 Ιουνίου. Τότε λέγεται τὸ ἔξῆς ἀπολυτίκιον.

«Ἀπόστολοι ἄγιοι, πρεσβεύσατε τῷ ἔλεήμονι Θεῷ,
ἶνα πταισμάτων ἀφεσιν παράσχη ταῖς ψυχαῖς ήμῶν».

16. Ὁργανισμὸς καὶ διοίκησις τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ Χριστιανικὴ ἐκκλησία, ή δοπία ἴδρυθη εἰς τὴν Ιερουσαλήμ, καὶ αἱ ἄλλαι αἱ δοπίαι ἴδρυθησαν εἰς τὰ ἄλλα μέρη, ὅλαι μαζὶ εἰχον τὸν ἴδιον ὄργανισμὸν καὶ τὴν ἴδιαν διοίκησιν. Ὅλοι

οἱ Χριστιανοὶ ἡσαν τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ μέλη δὲ αὐτὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔχωρίζοντο εἰς δύο τάξεις, τοὺς **κληρικοὺς** καὶ τοὺς **λαϊκούς**. Οἱ κληρικοὶ ώνομάζοντο μὲ διάφορα ὀνόματα καὶ διεκρίνοντο εἰς τρεῖς τάξεις ἢ βαθμούς. Οἱ βαθμοὶ οὗτοι ὀνομαζόμενοι βαθμοὶ τῆς Ιερωσύνης ἡσαν τρεῖς, τοῦ διακόνου, τοῦ ἕρεμος ἢ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου. Πλὴν τούτων ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι τάξεις κληρικῶν. Οὗτοι εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην κληρικοὶ εἶναι οἱ Ἀπόστολοι, οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ διάκονοι, αἱ διακόνισσαι, οἱ προφῆται, οἱ εὐαγγελισταί, οἱ διδάσκαλοι, οἱ ποιμένες κλπ. Πάντες οὗτοι εἶχον ὁρισμένα καθήκοντα καὶ δικαιώματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἰδε Ἐφεσ. Δ', 11. Ὁ Θεὸς ἔδωκε τοὺς μὲν ἀπόστολους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους.....Λέγονται δὲ **κληρικοὶ**, ὡς κληρωθέντες τούτεστιν διορισθέντες λειτουργοὶ τῆς θρησκείας, ὅπως ἀκριβῶς ἔκληρωθη (διὰ κλήρου ἔξελέγη) ὁ ἀπόστολος Ματθίας εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων κεφ. α'. Καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν δὲ Διαθήκην οἱ Λευΐται λέγονται κληρικοί, ὡς μὴ ἔχοντες κανένα κλῆρον γῆς.

Μεγαλύτεροι ἐπόπται καὶ κυβερνῆται τῆς Ἐκκλησίας, ὅσφες ἔζων, ἡσαν οἱ Ἀπόστολοι. Οὗτοι εἰς ὅσας ἔκκλησίας ἔδρυσαν κατὰ τόπους ἔξελεγον καὶ μὲ χειροτονίαν διώριζον τοὺς ἐπισκόπους, ὡς ἀντιπροσώπους των. Τότε ὁ ἐπίσκοπος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διοικῇ τὴν ἔκκλησίαν τοῦ τόπου του. Αὐτὸς δὲ ἔδιδε μέρος ἀπὸ τὴν ἔξουσίαν του αὐτὴν χειροτονῶν τοὺς πρεσβυτέρους, Ἱερεῖς, τοὺς διακόνους καὶ τοὺς κατωτέρους κληρικούς, (ὑποδιακόνους, ψάλτας, ἀναγνώστας κλπ.). Ὁλοι δὲ οἱ ἐπίσκοποι ἡσαν λίσται μεταξύ των. Ἐφαρμόζοντες δὲ τοὺς νόμους τῆς Ἐκκλησίας, κανόνας, διοικοῦσαν αὐτήν. Οἱ πρεσβύτεροι μὲ τὴν ἄδειαν τῶν ἐπισκόπων ἐτέλουν τὰ μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος, τοῦ Εὐχελαίου, τοῦ Γάμου, κατ' ἔξοχὴν δὲ τῆς Θείας Εὐχαριστίας, καὶ μὲ ἴδιαν ἄδειαν τὸ τῆς ἔξομολογήσεως, καὶ ἐδίδασκον τὸν λαόν. Οἱ δὲ διάκονοι διηκόνουν, δηλαδὴ ὑπηρέτουν τὸν ἐπί-

σκοπον καὶ τὸν πρεσβύτερον εἰς τὰ ἔργα των. Ὁμάθομεν δὲ ὅτι εἰς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων οἱ χριστιανοὶ ἔξελεξαν καὶ οἱ Απόστολοι ἔχειροτόνησαν—διώρισαν τοὺς ἔπτὰ διακόνους ὡς βοηθούς των εἰς τὴν διακονίαν τῶν τραπεζῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων οἱ ἐπίσκοποι ἔχειροτόνησαν ἄλλους ἐπισκόπους, ὅσους ὑπέδειξεν διαδοχὴν, οἱ χριστιανοί, κατὰ τόπους, οὗτοι δὲ ἄλλους καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι σήμερον. Ὡστε οἱ ἐπίσκοποι σήμερον ἔχουν τὴν διαδοχὴν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ θεωροῦνται ἀντιπρόσωποι αὐτῶν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν.

Γνωστοὺς ἐπισκόπους εἰς τὴν Ἑλλάδα λαβόντας τὴν χειροτονίαν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἔχομεν τοὺς ἔξης: Διονύσιον Ἀρεοπαγίτην εἰς Ἀθήνας, τὸν Τιμόθεον εἰς Νικόπολιν τῆς Ἡπείρου, τὸν Τίτον εἰς Κοήτην.

Ἄπὸ τοῦ δευτέρου αἰῶνος μ. Χ. παρέστη ἡ ἀνάγκη οἱ ἐπίσκοποι μιᾶς μεγάλης—στρατιωτικῆς ἢ πολιτικῆς—περιφερείας τοῦ Κράτους νὰ συναθροίζωνται εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς περιφερείας αὐτῆς, ὅπου ἔμενε καὶ διοικητικὸς καὶ στρατιωτικὸς διοικητής, διὰ γὰρ συνεννοοῦνται ἢ νὰ συζητοῦν διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Αἱ συναθροίσεις αὐταὶ τότε ἐλέγοντο **σύνοδοι**, καὶ εἶχον σκοπὸν τὴν συνεννόησιν τῶν ἐπισκόπων πρὸς ὅμοιόμορφον διοίκησιν, λατρείαν καὶ διδασκαλίαν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Αἱ σύνοδοι δὲ αὐταί, ἀναλόγως τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας, ἐλέγοντο τοπικαὶ καὶ ἐπαρχιακαί, ἐνδημοῦσαι, οἰκουμενικαὶ κττ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρωτεύουσα μιᾶς ἐπαρχίας ἐλέγετο μητρόπολις, οἱ ἐπίσκοποι αὐτῶν ὠνομάσθησαν μητροπολῖται. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ μεγάλοι μητροπολῖται ἀνεδείχθησαν οἱ εῆς Κορίνθου, τῆς Ἐφέσου, τῆς Καισαρείας, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ρώμης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Ἱεροσολύμων κλπ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διοικητικῆς τῆς μητροπόλεως ἐθεωρεῖτο πρῶτος μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς περιφερείας ἢ ἐπαρχίας. Καὶ πάλιν μεταξὺ τῶν προαναφερθέντων με-

γάλην δύναμιν ἔλαβον οἱ μητροπολῖται Κωνσταντινουπόλεως, Ρώμης, Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, οἱ δποῖοι ὀνομάσθησαν ἀρχιεπίσκοποι καὶ κατόπιν πατριάρχαι. Ὁ Ρώμης ἐλέγετο Πάπας, δηλαδὴ πατήρ, ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Πάπας καὶ Πατριάρχης. Πάντες οὗτοι, ώς προείπομεν, ἥσαν τοις μεταξύ των, μόνον δὲ εἰς τὸν Ρώμης ἀπέδιδον τὰ πρωτεῖα τῆς τιμῆς καὶ ὅχι πραγματικῆς ἔξουσίας, διότι οὗτος ἦτος ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης τοῦ κόσμου ὅλου.

17. Οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοί.

Ἐμάθομεν εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια ὅτι οἱ Ἐβραῖοι ἥρχισαν νὰ διώκουν τοὺς χριστιανούς. Οἱ Ἐβραῖοι ἐδίωξαν τοὺς χριστιανούς, διότι ἐνόμιζον ὅτι διαστρέφουν τὴν θρησκείαν των, διδάσκουν τὴν κατάργησιν τοῦ Νόμου τοῦ Μωϋσέως καὶ εἶναι ἀσεβεῖς πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπειτα ἐσκανδαλίζοντο ἀκούοντες ὅτι ἐσταύρωσαν τὸν Χριστόν, τὸν δποῖον ἀπὸ πολλοῦ ἐπερίμενον ώς σωτῆρά των. Τοιούτους διωγμοὺς εἴδομεν τὸν ἐπὶ Στεφάνου εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἔξω αὐτῆς ἔως τὴν Δαμασκόν, τὸν διωγμὸν τοῦ Παύλου εἰς ὅσας πόλεις ἐδίδαξεν οὗτος τὸν Χριστὸν κλπ.

Φοβερώτεροι ὅμως ἥσαν οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν, τοὺς δποίους ἐκίνησαν οἱ εἰδωλολάτραι—ἐθνικοὶ—καὶ μάλιστα οἱ Ρωμαῖοι αὐτοχράτορες. Ἐπὶ 300 περίπου ἔτη, ἀπὸ Νέρωνος μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, οἱ διάφοροι αὐτοχράτορες διώκουν τοὺς χριστιανοὺς ἀλύπητα. Οἱ εἰδωλολάτραι τότε μὲ μανίαν ἐδίωξαν τοὺς χριστιανοὺς εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Διαφοροτρόπως δὲ ἐβασάνιζον τοὺς χριστιανοὺς ἐκείνους, οἱ δποῖοι ἥρνοῦντο νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἴδωλα. Αὐτοὺς τοὺς ἐθανάτωνον μὲ φοβερὰ βασανιστήρια. Τότε οἱ χριστιανοὶ κατέφευγον εἰς τὰ σπήλαια διὰ νὰ σωθοῦν, εἰς ἐρήμους, εἰς δάση καὶ ὁρη, τὰ πάνδεινα πάσχοντες ἀπὸ τὴν πεῖναν, τὴν δύψαν, τὸ ψῦχος, τὰς ἀσθενείας

καὶ τὰ ἄγρια θηρία. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ὑπέφερον οἱ χριστιανοὶ εὐχαρίστως κάριν τοῦ Χριστοῦ.

Οσοι χριστιανοὶ τότε ἐθανατώθησαν ὠνομάσθησαν **μάρτυρες**. Ὅσοι δὲ πάλιν ἐβασανίσθησαν μέν, χωρὶς ὅμως νὰ θανατωθοῦν, ἐκλήθησαν **δμολογηταί**. **Ιερομάρτυρες** τέλος ὠνομάσθησαν ὅσοι μάρτυρες ἦσαν ἐπίσκοποι ἢ ἱερεῖς χριστιανοί. Τούτους δὲ ἐθανάτωνον μὲν μαστιγώσεις, μὲ πληγάς, μὲ βασανιστήρια. Ἀλλοις ἔκαιον ζῶντας, ἀλλοις τοὺς ἔσφαζον, ἀλλοις τοὺς ἔπνιγον εἰς τὸ νεφόδιον, ἀλλοις τοὺς ἔγδαιοναν, ἀλλοις τοὺς ἔφηναν εἰς τὴν φωτιὰν ἐπάνω εἰς σχάραν, ἀλλοις τοὺς ἔρριπτον εἰς βρασμένο λάδι ἢ πίσσαν ἢ ἀσβέστην καὶ ἀλλοις τέλος τοὺς ἔρριπτον εἰς τὰ ἀμφιθέατρα διὰ νὰ τοὺς κατασπαράξουν τὰ ἄγρια θηρία. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, ὅσοι εἶχον ἀσθενῆ πίστιν πρὸς τὸν Χριστόν, ἐδειλίων καὶ ἐπροτίμων νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἴδωλα. Ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς κατόπιν μετενόουν διὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Χριστοῦ, ἐπέστρεφον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὠνομάζοντο **πεπτωκότες** (δειλοί).

Τόσον δὲ φρικτὰ ἦσαν τὰ βασανιστήρια ταῦτα ἀλλὰ καὶ τόση ἡ πίστις τῶν μαρτύρων, ὥστε οἱ δήμοι, οἱ ἐκτελοῦντες ταῦτα, πολλὰς φορὰς ἐλυποῦντο τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐθαύμαζον τὴν πίστιν των, διὸ ἐπροτιμοῦσαν νὰ ἀποθάνουν μαζὶ μὲ αὐτούς, παρὰ νὰ τοὺς βασανίσουν. Καὶ αὐτοὺς ἡ Ἐκκλησία μας κατέταξε μεταξὺ τῶν μαρτύρων της. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ μάρτυρες Θεότυμος καὶ Θεόδουλος (3 Σεπτεμβρίου) Εἰρήναιος, Πορφύριος καὶ Βάπτος (10 Φεβρουαρίου) κλπ.

Τέλος τὰ αἴτια, τὰ δόποια ἐπροκάλεσαν τοὺς διωγμοὺς τούτους εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα. Πρῶτον οἱ εἰδωλολάτραι ἐθεώρουν τοὺς χριστιανοὺς ὡς ἀθέους, μισανθρώπους καὶ συνωμότας, διότι οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐλάτρευον τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, δὲν ἐθυσίαζον εἰς αὐτούς, δὲν μετέβαινον εἰς τὰ ἀμφιθέατρα καὶ τοὺς ναοὺς καὶ δὲν συνανεστρέφοντο τοὺς ἐθνικούς. Ἔπειτα διεδίδετο ὅτι εἰς τὰς συνανθροίσεις των οἱ χριστιανοὶ τρώγουν

σάρκας καὶ πίνουν αἷμα ἀνθρώπου, δηλαδὴ κάμνουν θυέστειας δεῖπνα, καὶ ὅτι ἀσπάζονται ὁ εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἀγαπῶνται πολύ, ἥτοι ὅτι κάμνουν οἱδιποδείους μίξεις. Διὰ τοῦτο παρεξηγοῦντες τὴν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ἀγάπην καὶ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, ἐφαντάζοντο ὅτι οἱ χριστιανοί εἶναι ἀνθρωποί ἀμαρτωλοί καὶ ἐναγεῖς.

Θυέστειον δεῖπνον λέγεται ἐκεῖνο εἰς ὃ παρατίθενται ὡς τροφαὶ σάρκες ἀνθρώπιναι, ἀπὸ τὸν Θυέστην ἐκεῖνον τῆς Μυθολογίας, ὃ δόποιος ἔσφαξε τὸ παιδί του Πέλοπα καὶ τὸν παρέθεσε γεῦμα εἰς τὸν θεούς. Οἰδιπόδειος δὲ μίξεις λέγεται ὃ μεταξὺ στενῶν συγγενῶν γάμος, ὅπως ἀκριβῶς ὃ τύραννος τῶν Θηβῶν Οἰδίπους τῆς Μυθολογίας ἔλαβε σύζυγον τὴν μητέρα του.

Ἐπειτα οἱ χριστιανοί δὲν ἐποσκύνουν τὸν Αὐτοκράτορα ὡς Θεόν, διότι τοῦτο ἀτηγόρευεν εἰς αὐτοὺς ἡ θρησκεία. Τοῦτο δὲ ἦτο ἡ αἵτια, ὅστε οἱ χριστιανοί θὰ θεωροῦνται ὡς ἀνθρωποί ἀναρχικοί μὴ ὑποτασσόμενοι δηλαδὴ εἰς τὰς φωμαϊκὰς ἀρχὰς, καὶ νὰ διώκωνται, μάλιστα δὲ ὀσάκις ἐγίνετο καμμία θεομηνία πλημμύρα, ἀνομβρία, λειψυδρία, σεισμοί, πυρκαϊά, σιτοδεία κλπ., διότι τότε ἐνδύμιζον, ὅτι οἱ θεοὶ εἶναι ὀργισμένοι ἐνεκα τῶν χριστιανῶν. Ἀκόμη δὲ διωγμοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐκίνησαν καὶ οἱ εἰδωλολάτραι ἐκεῖνοι, οἱ δόποιοι ἐξημιώνοντο ἀπὸ τὴν ἐπικράτησιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὅπως ήσαν οἱ Ἱερεῖς—Ιουδαῖοι καὶ ἔθνικοι,—οἱ ἀγαλαματοποιοί—ὅπως ὁ Δημήτριος ὁ ἀργυροκόπος—, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τῶν εἰδωλολατρικῶν ναῶν ἡ τῆς θρησκείας αὐτῶν ἀποξῶντες.

Διωγμοὺς φοβεροὺς ἐκίνησαν οἱ αὐτοκράτορες Νέρων, Δομιτιανός, Τραϊανός, Ἀδριανός, Μάρκος Αὐρήλιος, Σεπτίμιος Σευῆρος, Μαξιμῖνος, Δέκιος, Οὐαλεριανὸς καὶ ὁ Διοκλητιανός, περὶ τῶν δοπίων θὰ μάθωμεν κατωτέρω.

18. Οἱ διωγμοὶ ἀπὸ τοῦ Νέρωνος μέχρι τοῦ Δεκίου.

Ο πρῶτος διωγμὸς τῶν χριστιανῶν ἐκινήθη ὑπὸ τοῦ αὐτο-

αράτορος Νέρωνος. **Ο Νέρων** κατήγετο ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Ὁκταβίανου Αὐγούστου.⁷ Εγινε δὲ αὐτοκράτωρ εἰς ἡλικίαν 17 ἔτῶν. Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 54 μέχρι τοῦ 68 μ. Χ. **Ητο** φύσει μοχθηρός καὶ θηριώδης. **Ἐθανάτωσε** τὸν ἀδελφόν του Βρεττανικόν, ἐστραγγάλισε τὴν μητέρα του **Αγριππίναν**, ἐσκότωσε τὴν σύζυγόν του **Οκταβίαν**, καθὼς καὶ τὸν διδάσκαλόν του καὶ φιλόσοφον **Σενέκαν**. **Ἄπὸ** τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ζωὴ του εἶναι γεμάτη ἀνοησίας καὶ κακουργήματα. **Ἐπίστευεν** δι τοῦ ἡτο μέγας καλλιτέχνης, μουσικός, ποιητής, ζωγράφος, ἀδηλητής καὶ ἀρματηλάτης. **Ἡλθε** καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδαν νὰ ἐπιδείξῃ τὰ χαρίσματά του αὐτά, 3 που καὶ ἀπεκόμισεν 180 νίκας εἰς τὰ θέατρα καὶ τὰ στάδια. **Ἡ** ἀνοησία του ὅμως ἡ μεγάλη καὶ τὸ κακούργημά του, τὸ δποῖον παρέσυρε καὶ τὸν χριστιανούς, ἡτο ἡ πυρκαϊὰ τῆς Ρώμης.

Τὸν Ἱούλιον τοῦ ἔτους 64—κατ’ ἄλλους 67—θέλων νὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ τῆς πυρποληθείσης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Τροίας, διέταξε νὰ θέσουν φωτιὰν εἰς τὴν Ρώμην. Καὶ διε ὁ λαὸς ἐξηγέρθη ἐναντίον του, ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος δὲν ἐδίστασε νὰ φύψῃ τὴν εὐθύνην εἰς τὸν χριστιανόν της Ρώμης, τὸν δποίον ποικιλοτρόπως ἐβασάνισεν. Κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ Νέρωνος οἱ χριστιανοὶ συνελαμβάνοντο καὶ περιτυλισσόμενοι μὲ δέρματα ἀγρίων θηρίων ἐρρίπτοντο εἰς τὸν κύνας, ἢ ἀλειφόμενοι μὲ πίσσαν καὶ τοποθετούμενοι ὅρθιοι ἡνάπτοντο τὴν νύκτα, διὰ νὰ φωτίζουν τὴν Ρώμην.

Τότε κατὰ τὴν παράδοσιν ἐμαρτύρησαν οἱ Ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Πέτρος καὶ ἡ μάρτυς Φωτεινὴ ἡ Σαμαρεῖτις μαζὶ μὲ ἐπτὰ συγγενεῖς της γυναικας, τὰς δποίας ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει εἰς τὰς 26 Φεβρουαρίου.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτυρος ὅμως **Δομιτιανὸν** οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοὶ διεξάγονται συστηματικῶς. **Ο Δομιτιανὸς** ἡτο ἀδελφὸς τοῦ Τίτου καὶ ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 81 μέχρι τοῦ 96. **Ἡτο** ἄνθρωπος σκληρός, δπως ὁ Νέρων, διὰ τοῦτο ἐδολοφονήθη. Κατὰ τὸν διωγμὸν ἐπὶ τοῦ Δομιτιανοῦ ἐμαρτύρησεν ὁ Ἀρεοπα-

γίτης Διονύσιος, ἔξωρίσθη δὲ εἰς τὴν Πάτμον ὁ εὐαγγελιστής Ιωάννης, ἥ κριστιανὴ Δομιτίλλα καὶ ἄλλοι, τὸ ἔτος 95.

Κατὰ τὸν ἴστορικὸν Ἡγῆσιππον πρὸς τὸν Δομιτιανὸν προσῆχθησαν καὶ οἱ ἔγγονοι τοῦ Ἰούδα τοῦ λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡρωτήθησαν παρ'. αὐτοῦ περὶ τῆς ἐπαγγελλομένης βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. Οὗτοι δὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι ἦσαν ἀνθρώποι ἐργατικοὶ ζῶντες μὲ τὸν κόπον τῶν χειρῶν των, καὶ ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ εἶναι πνευματικὴ καὶ ἐπουρανίος. Ἱών δὲ ὁ Δομιτιανὸς τὰς τυλώδεις χεῖρας των, τὸν ἐπίστευσε καὶ τοὺς ἀφῆσεν ἐλευθέρους.

Ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ ὁ Χριστιανισμὸς ἐκηρύχθη θρησκεία ἀπηγορευμένη εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος. Ὁ Τραϊανὸς ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 98 μέχρι τοῦ 117. Ἡτο ἄριστος ἡγεμὼν καὶ στρατηγός, ἀτλοῦς τοὺς τρόπους, γλυκὺς πρὸς πάντας καὶ αὐστηρὸς τηροτῆτης τῶν νόμων. Πλὴν κατεδίωξε τοὺς Χριστιανούς. Εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχε νόμος ἀπαγορεύων τοὺς συλλόγους, τὰς ἑταιρείας καὶ τὰς θρησκείας, δσαι ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἐπισήμου θρησκείας. Τὸν νόμον τοῦτον ἐφαρμόζων διέταξεν ὁ Τραϊανὸς νὰ διώχεται ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ὡς μυστικὴ καὶ ἀπηγορευμένη. Τότε οἱ χριστιανοὶ ἐδικάζοντο εἰς τὰ δικαστήρια ὡς παραβάται τῶν νόμων. Υπεχρεοῦντο δὲ νὰ προσφέρουν θυσίαν εἰς τὰ εἴδωλα, καὶ ἂν οὔτοντο κατεδικάζοντο εἰς μαρτυρίδαν θάνατον.

Πολλοὶ ἐμαρτύρησαν τότε εἰς τὴν Παλαιστίνην, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Βιθυνίαν. Ἐνεκα τούτου ὁ νεώτερος Πλίνιος ἐπαρχος τῆς Βιθυνίας ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Τραϊανὸν πιρακαλῶν νὰ παύσῃ τὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμόν, διότι οὕτοι δὲν πράττουν κανένα κακὸν καὶ ὅτι μόνον δεισιδαίμονες εἶναι λατρεύοντες τὸν Χριστὸν ὡς Θεόν.

Μεταξὺ τῶν μαρτύρων εἶναι καὶ οἱ ἔξης. Ὁ ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων Συμεὼν εἰς ἡλικίαν 120 ἔτῶν κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἐβραίων καὶ σταυρωθείς. Ὁ ἐπίσκοπος Ἄντιοχείας Ἰγνάτιος

δι θεοφόρος, δι όποιος συνελήφθη καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν Ρώμην· ἐκεῖ τὸν ἔρωταν νὰ τὸν φάγουν τὰ ἄγρια θηρία. Ὅτε τὰ θηρία τὸν εἴδον καὶ ἤρχισαν νὰ βρυχῶνται, δι ἄγιος εἶπεν. «Είμαι σίτος τοῦ θεοῦ καὶ ἀλέθουμαι διὰ τῶν ὀδόντων τῶν θηρίων, διὰ νὰ γίνω ἄρτος καθαρός». Πρὸς δὲ τοὺς χριστιανοὺς ἔλεγεν. «Ἀφῆσατέ με νὰ γίνω τροφὴ τῶν θηρίων. Μᾶλλον παρακαλεῖτε τὰ θηρία νὰ μὲ φάγουν ἐντελῶς· καὶ νὰ μὴ ἀφήσουν κανένα μου μέλος· παρακαλεῖτε τὸν θεὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. Ιηταὶ διὰ τῶν θηρίων τούτων γίνω θυσία εἰς τὸν Θεόν». Ἡ μάρτυς Εὐδοκία καὶ ἄλλοι.

Ο Ἰγνάτιος ἦτο μαθητὴς τῶν Ἀποστόλων Ἰωάννου καὶ ὁνομάζεται θεοφόρος ὡς φέρων τὸν Θεόν. Λέγεται δὲ ὅτι οὗτος ἦτο τὸ παιδίον ἐκεῖνο, τὸ δοποῖον δι Ιησοῦς ἔδειξεν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ εἶπεν. Ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτος ἔστιν δι μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν... Ματθ. ΙΙ' 1-5.). Ἔγινεν ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας καὶ διε ὁ Τραϊανὸς στρατεύων κατὰ τῶν Πάρθων τὸ 106 διήρχετο διὰ τῆς Ἀντιοχείας, πρὸς αὐτὸν παρουσιάσθη δι Ιγνάτιος, διὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ παύσῃ τὸν καὶ ἀ τῶν χριστιανῶν διωγμόν. Ὁ Τραϊανὸς ὅμως διέταξε νὰ τὸν φέρουν εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὸν ρύψουν εἰς τὰ θηρία πρὸς τέρψιν τοῦ λαοῦ.

Τρομερώτερος ἦτο διωγμὸς ἐπὶ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Ο Ἀδριανὸς ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 117 μέχρι τοῦ 138· δι εὐεργέτης οὗτος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἰδιαιτέρως, κατεδίωξε τοὺς χριστιανούς. Τότε ἐμαρτύρησεν δι ἄγιος Ἐλευθέριος καὶ ἡ μήτηρ του Ἀνθία (15 Δεκεμβρίου) καθὼς καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Τελεσφόρος. Ο δὲ Μᾶρκος Αὐρήλιος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 161 μέχρι τοῦ 180. Ἡτο αὐτοχράτωρ φιλόσοφος (στωϊκὸς) καὶ πολὺ φιλόδοησκος. Ὅγάπα τὴν εἰδωλολατρείαν, διὰ τοῦτο ἀφῆσε τὸ πλῆθος νὰ διώκῃ τοὺς χριστιανούς, διέταξε δὲ νὰ ἀναζητῶνται οὗτοι, καὶ διὰ βισανιστηρίων νὰ ἀναγκάζωνται εἰς τὴν ἀρνησιν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὸν διωγ-

γιαδόν τοῦτον τὸ ἔτος 166 κατεδικάσθη νὰ καῆ ζωντανὸς ὁ ἐπίσκοπος Σμύρνης Πολύκαρπος (23 Φεβρουαρίου) μαθητὴς τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. «Οτε ὁ ἀνθύπατος προέτρεπε τὸν Πολύκαρπον νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν, οὗτος ἀπήντησεν. «Οὐδοίκοντα καὶ ἔξ ἔτη δουλεύω αὐτὸν καὶ εἰς οὐδὲν μὲ ἡδίκησε, καὶ πῶς δύναμαι νὰ βλασφημήσω τὸν βασιλέα μου, τὸν σώσαντά με;» Τοιουτορόπως ὁ Πολύκαρπος ἐτέθη ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ ἀφοῦ προσηψήθη ἀπέθανεν. Ὁμοίως κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον ἐμαρτύρησεν ὁ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος. Οὗτος πιεζόμενος νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἴδωλα καὶ ἀπειλούμενος ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Ρουστικοῦ, εἶπε. «Κάνε ὅ,τι θέλεις διότι ἡμεῖς χριστιανοὶ εἴμεθα καὶ εἰς τὰ εἴδωλα δὲν θυσιάζομεν». Ὁμοίως εἰς ἄλλον διωγμὸν ἐμαρτύρησεν ὁ 80ετὴς ἐπίσκοπος Λουγδούνου (Λυών) Ποθεινός, ἡ μάρτυς Βλανδίνα καὶ ὁ διάκονος Σάγκτος. Ἡ Βλανδίνα, ὅταν ἐπιέζετο νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν, ἔλεγε. «Χριστιανὴ είμαι καὶ μεταξὺ μας οὐδὲν κακὸν διαπράττεται».

Ἐπίσης φοβερὸς ἦτο ὁ διωγμὸς ἐπὶ **Σεπτιμίου Σεβήρου** (192-211). Ὁ διωγμὸς οὗτος ἦτο γενικὸς εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τότε ἐμαρτύρησεν ὁ μάρτυς Λεωνίδας ὁ πατὴρ τοῦ Ὁριγένους, καθὼς καὶ ἡ παρθένος Ποταμίαινα, ἡ ὁποία μαζὶ με τὴν μητέρα της ἐρρίφθη εἰς ἀναμένην πίσσαν. Ὁ δὲ εἰδωλολάτρης στρατιώτης Βασιλείδης βλέπων τὴν πίστιν τῶν γυναικῶν τούτων ἔγινε καὶ αὐτὸς χριστιανὸς καὶ ἐθυσιάσθη μαζὶ με αὐτάς. Ὁμοίως ἐμαρτύρησεν ὁ ἐπίσκοπος Λουγδούνου Εἰρηναῖος καὶ ἡ χριστιανὴ Περπέτουα θανατωθεῖσα μὲ τὸ βρέφος της. Συγκινητικαὶ ἦσαν αἱ παρακλήσεις τοῦ πατρὸς τῆς Περπετούας νὰ ἀρνηθῇ αὐτῇ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ μὴ θυσιασθῇ. «Λυπήσου, τῆς ἔλεγε, τὰς λευκάς μου τρίχας, λυπήσου τὸ τέκνον σου, λυπήσου τὸν πατέρα σου». ὁ πατὴρ της ἦτο εἰδωλολάτρης.

Κατὰ τὸν διωγμὸν δὲ τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Πίου (138-161) καὶ ἄλλων ἐμαρτύρησαν καὶ ἄλλαι γυναικες, δπως ἡ ἀγία Γλυκεία—**Ἐνιολείδου—Γεωργιάδου.** **Ἴστορες**

κερία, ή μεγαλομάρτυς Παρασκευή (26 Ἰουλίου) καὶ ἄλλαι.
Ἐπὶ Μαξεντίου δὲ τὸ 306-312 ή μεγαλομάρτυς Αἰκατερίνη ἐν
Ἀλεξανδρείᾳ καὶ μετ' αὐτῆς 1023 μάρτυρες.

Τέλος φοβερώτατος ἦτο διωγμὸς τῶν χριστιανῶν ἐπὶ Δεκίου. Ὁ Δέκιος ἔβασιλευσεν ἀπὸ τοῦ 249 μέχρι τοῦ 251. Ἐπ' αὐτοῦ ἔγινε διωγμὸς γενικὸς τῶν χριστιανῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος κατέβαλε πᾶν μέσον διὰ νὰ ἔξοντάσῃ τὸν Χριστιανισμόν. Τότε ἐμαρτύρησαν πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ Ἱερεῖς καὶ πολλαὶ γυναῖκες χριστιαναί. Ὁ μέγας σοφὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας Ὡριγένης ἐκακοποιήθη καὶ ἐπειτα ἀπέθανεν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια· οἱ ἄγιοι δέκα καὶ οἱ ἄγιοι ἐπτὰ μάρτυρες ἐμαρτύρησαν εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κόρινθον· ὁ ἄγιος Ἰσίδωρος καὶ ὁ μάρτυς Σεραπίων ἐμαρτύρησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ή ἄγια Ἀναστασία δμοίως, καθὼς καὶ αἱ μάρτυρες Κβίντα καὶ Ἀπολλωνία. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ οἱ χριστιανοὶ ἔμενον πιστοὶ εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ἄγιοι δέκα μάρτυρες ἐμαρτύρησαν εἰς τὴν Κρήτην, ήσαν δὲ οἱ ἑξῆς: Θεόδουλος, Σατουρνίνος, Εὔπορος, Γελάσιος, Εὐνικιανός, Ζωτικός, Ἀγαθόπους, Βασιλείδης, Εὐάρεστος καὶ Πόμπιος, οἵτινες ἀπετμήθησαν τὴν κεφαλήν. Ἡ Ἐκκλησία μας τοὺς ἔορτάζει τὴν 23 Δεκεμβρίου. Οἱ δὲ ἄγιοι ἐπτὰ μάρτυρες ἐμαρτύρησαν εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ήσαν οἱ ἑξῆς: Βικτωρίνος, Βίκτωρ, Νικηφόρος, Κλαύδιος, Διόδωρος, Σεραπίνος καὶ Παπίας, πάντες Κορινθιοί. Ἡ Ἐκκλησία μας ἔορτάζει τὴν μνήμην αὐτῶν τὴν 31 Ιανουαρίου.

19. Οἱ διωγμοὶ μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

Μετὰ τὸν Δέκιον τοὺς χριστιανοὺς ἐδίωξεν ὁ αὐτοκράτωρ **Βαλεριανὸς** (253—260). Τότε ἐμαρτύρησεν ὁ ἄγιος Κυπριανὸς ἐπίσκοπος Καρχηδόνος καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Σίξιος μετὰ τοῦ διακόνου αὐτοῦ Λαυρεντίου. Ὁ Κυπριανὸς ἦτο πρότερον διδά-

σκαλος τῆς Ρητορικῆς. Ὡς χριστιανὸς καὶ μάρτυς ἐθανατώθη δι' ἀποκεφαλισμοῦ. Οἱ χριστιανοὶ τῆς Καισηδόνος ἥπλωσαν σινδόνας γύρω ἀπὸ αὐτῶν, διὰ νὰ δεκθοῦν τὸ ἄγιον αἷμα αὐτοῦ. Ὁ δὲ Σίτος ἐθανατώθη μαζὶ μὲ τὸν διάκονόν του Λαυρέντιον. Ὅταν ἀτ' αὐτοὺς ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως ἔζητησε τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἐκκλησίας, οὗτοι δεξάντες τὰ δοφανά, τὰς χήρας καὶ τοὺς πτωχοὺς εἶπον. «Ἴδοὺ ὁ χρυσὸς ἡμῶν· ὁ χρυσός, τὸν δόποιον ζητεῖς εἴναι κακὸν μέταλλον· ὁ ἀληθὴς χρυσὸς εἴναι τὸ φῶς, ὁ Χριστός, μαθητὰς τοῦ δόποιον οἱ πτωχοὶ εἴναι· ἴδοὺ δὲ καὶ λίθοι πολύτιμοι, αἱ παρθένοι αὖται· αἱ χήραι, ὁ στέφανος τῆς Ἐκκλησίας».

Ἄλλὰ ὁ τρομερώτερος ὅλων κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διαγμὸς ἔξεργάγη περὶ τὸν χρόνον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὃτοι ἀπὸ τοῦ 284 μέχρι τοῦ 323. Κατὰ τὰ χρόνια αὐτὰ ἐβασίλευσαν πολλοὶ αὐτοκράτορες καὶ Καίσαρες εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ὡς συνάρχοντες. Ἐκεῖνοι ἔξι αὐτῶν, οἱ δόποιοι κατεδίωξαν τοὺς χριστιανοὺς ἥσαν ὁ Διοκλητιανός, αὐτοκράτωρ τοῦ ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἔχων τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Νικομήδειαν καὶ ὁ συνάρχων αὐτοῦ εἰς τὸ δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος Μαξιμιλιανός. δμοίως καὶ οἱ αὐτοκράτορες ἢ καίσαρες Γαλέριος, Μαξέντιος, Σεβῆρος καὶ ὁ Λικίνιος (284—323).

Οἱ Διοκλητιανὸς κατήγετο ἀπὸ τὴν Δαλματίαν καὶ ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 284 μέχρι τοῦ 305. Οὗτος προσέλαβεν ὡς συνάρχοντα τὸν Μαξιμιλιανὸν ἢ Μαξιμιανόν, δοτις ὃτο ἄνθρωπος ἀμύρφωτος, ἀλλὰ γενναῖος στρατηγός. Καὶ οὗτος παρηγήθη μαζὶ μὲ τὸν Διοκλητιανὸν τὸ ἔτος 305.

Οἱ Διοκλητιανὸς ἔξερεθιζόμενος ἀπὸ τὸν γαμβρὸν του Γαλέριον ἔξέδωκε τὸ ἔτος 303 διατάγμα, διατάσσων νὰ καταστραφοῦν οἱ χριστιανικοὶ ναοί, νὰ ἔξοντωθοῦν οἱ χριστιανοὶ καὶ νὰ καοῦν αἱ Ἀγιαι Γραφαί. Πρῶτος τότε κατεστράφη ὁ ὄραιος χριστιανικὸς ναὸς τῆς Νικομηδείας καὶ ἐσφάγη ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς Ἀνθίμος. Μετὰ ἔξέδωκεν ἀλλα δύο διατάγματα, διατάσσων τὸ 304

νὰ παραδίδωνται οἱ χριστιανοὶ εἰς τὸν θάνατον ἀρνούμενοι νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἴδωλα. Εἰς δὲν τὸ κράτος τότε ἄφθονον ἔρρεε τὸ χριστιανικὸν αἷμα. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μόνον ἐντὸς δλίγου χρόνου ἐθανατώθησαν 15 χιλιάδες χριστιανοί, εἰς τὴν Αἴγυπτον δὲ 14 μὲν χιλιάδες ἐθυσιάσθησαν, ἀλλαι δὲ 700 χιλιάδες ἀπέθανον εἰς τὰς φυλακάς. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον τόσοι χριστιανοὶ ἐθανατώθησαν, ὥστε οἱ δῆμοι ἐκουράσθησαν, τὰ δὲ βασανιστήρια ἡμβλύνθησαν. Ὁ διωγμὸς δὲ σύτος μετὰ τῆς αὐτῆς σφοδρότητος ἐνηργεῖτο καὶ εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ.

Τότε ὁ ἄγιος Νικόλαος, ἐπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας, φυλακισθεὶς καὶ βασανισθεὶς, ἡλευθερώθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου,

Ἐμαρτύρησαν δὲ τότε αἱ ἄγιι πίστις, Ἐλπίς, Ἀγάπη καὶ ἡ μῆτηρ τῶν Σοφία, ἡ μάρτυς Χαριτίνη, ἡ μεγαλομάρτυς Ἀναστασία, ἡ φαρμακολύτρια, αἱ μάρτυρες Εὐδοξία, Θεοδοσία, Θεοκτίστη μετὰ τῆς μητρός των Ἀθανασίας, αἱ Ἀγάπη, Εἰρήνη καὶ Χιονία, ἡ μάρτυς Πελαγία καὶ ἡ μεγαλομάρτυς Εὐφημία εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Εἰς τὴν Δύσιν δὲ ἐμαρτύρησαν οἱ μάρτυρες Εὐλάμπιος καὶ Εὐλαμπία, Μηνᾶς καὶ Ἰουλιανὴ καὶ ὁ μεγαλομάρτυς Θεόδωρος ὁ Τήρωνος, καθὼς καὶ ἡ μεγαλομάρτυς Βαρβάρα.

Οἱ διωγμοὶ οὗτοι ἔπαιναν τὸ ἔτος 310, διότι τότε ὁ αὐτοκράτωρ Γαλέριος ἡσθένησεν ἀπὸ ἀνίατον νόσου. Διὰ τοῦτο τὸ ἔτος 311 ἔξεδωκε διάταγμα ἀνεξιθρησκείας καὶ παρεκάλει τοὺς χριστιανοὺς νὰ εὔχωνται εἰς τὸν Θεόν διὰ τὴν θεραπείαν του.

Οἱ αὐτοκράτορες ὅμως Μαξέντιος, Σεβῆρος καὶ Λικίνιος ἔξηκολούθησαν τοὺς διωγμούς. Διὰ τοῦτο ὁ Μ. Κωνσταντίνος ἔκινησε πολέμους ἐναντίον αὐτῶν, ὅπως θὰ μάθωμεν κατωτέον. Κατὰ τοὺς διωγμοὺς δὲ τούτους ἐμαρτύρησαν οἱ ἄγιοι Θεόδωρος ὁ στρατηλάτης, καὶ ὁ ἵερομάρτυς Βλάσιος, ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Σεβαστείας (11 Φεβρουαρίου), δὲ ἐπίσης ἵερομάρτυς Χαράλαμπος (10 Φεβρουαρίου) καὶ ἡ μεγαλομάρτυς Αἰκατερίνη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν 1023 μάρτυρες.

Ἄπο τοὺς διωγμοὺς ὅμως αὐτοὺς ὁ Χριστιανισμὸς ἐβγῆκε νικητής. Τὸ αἷμα, τὸ δόποιον ἔχυσαν οἱ διάφοροι μάρτυρες χριστιανοὶ ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν θμελίωσιν καὶ τὴν στερέωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐθεμελιώθη μὲ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαρτύρων της. Οὐ δὲ μέγας πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας (Δυτικῆς) Τερτυλιανὸς συχνὰ ἔλεγε πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας. «Μᾶς σταυρώνετε, μᾶς βασανίζετε, μᾶς καταδιώκετε, μᾶς φοβερίζετε, ἀλλὰ μὲ δῆλα αὐτὰ ἡμεῖς ὅταν μετρούμεθα εὑρισκόμεθα περισσότεροι, διότι αὐξάνομεν ποτιζόμενοι μὲ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων μαζ».

Ως νὰ μὴ ἥσαν δὲ ἀρκετοὶ οἱ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμοὶ οὗτοι, ταύτην ἐπολέμησαν καὶ οἱ εἰδωλολάτραι σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι διὰ τῶν συγγραμμάτων των. Ἐκ τούτων σφοδρότεροι ὑπῆρξαν ὁ Κέλσος τὸ 170, ὁ Πορφύριος τὸ 304 καὶ ὁ Ἱεροκλῆς, ἔπαρχος τῆς Βιθυνίας. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἐναντίον τούτων ἔταξε τοὺς ἀπολογητάς της Ἰουστῖνον, Ἀθηναγόραν, Ὡριγένην, Τερτυλιανὸν καὶ ἄλλους. Οὗτοι μὲ τὰ βιβλία των, τὰ δόπια ἔγραψαν ἐναντίον ἐκείνων, καὶ τὰ δόπια ὀνομάσθησαν ἀπολογίαι, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀνέτρεψαν τὰς κατὰ τῶν χριστιανῶν κατηγορίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ θρησκεία.

20. Φί μεγαλομάρτυρες Γεώργιος καὶ Δημήτριος.

Κατὰ τὸν διωγμόν, τὸν δ τοῖον ἐκένησε κατὰ τῶν χριστιανῶν διατάρατος Διοκλητιανός, ἐμαρτύρησαν καὶ οἱ δύο μεγαλομάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας μαζ Γεώργιος ὁ τροπαιοφόρος καὶ Δημήτριος ὁ μυροβλήτης.

Ο ἄγιος Γεώργιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ἀπὸ γονεῖς εὐγενεῖς καὶ πλουσίους. Ἀπὸ μικρὸς ἥγαπησε τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, καθὼς καὶ τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ. Κατετάχθη εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ πολὺ ἐνωρίς

ἔγινεν ἀξιωματικός, χιλίαιρχος.⁹ Ως χιλίαιρχος ἔκαμε πολλοὺς πολέμους καὶ συνῆψε πολλὸς μάχας. Εἰς αὐτὰς δὲ πάντοτε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐνίκα, ποτέ του ὅμως δὲν ἐκράτει ὅσους αἰχμαλώτους συνελάμβανεν, ἀλλὰ δῆλους τοὺς ἀπέλινε. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθη τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτὴς καὶ τροπαιοφόρος (νικητής).

Μετὰ τὸν πάτρος του ἐμοίρασε τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἡλευθέρωσε τοὺς δούλους του, ὅπως ἔλεγε τὸ Εὐαγγέλιον. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθη τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστής. Ως χριστιανὸς δὲ τέλος ἔφερε πολλούς, καὶ μάλιστα στρατιώτας του, εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἔτος 304 ἀπεκεφαλίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ, διότι διετάχθη νὰ διώξῃ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἥρονήθη τοῦτο.

Ο βαθμὸς τοῦ χιλιάρχου εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου τοῦ Ἰδικοῦ μας στρατοῦ, κατώτερος αὐτοῦ ἦτο ὁ ἐκατόνταρχος ἢ λατινιστὶ κεντυρίων. Χιλιαρχὸς ὁ ἀρχηγὸς 1000 ἀνδρῶν, ἐκατόνταρχος ὁ ἀρχηγὸς 100 τοιούτων.

Η Ἐκκλησία μας κατέταξε τὸν ἄγιον Γεώργιον εἰς τοὺς ἄγίους τῆς καὶ τιμῆς τὴν μνήμην του τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του τὴν 23 Ἀπριλίου. Ο Μ. Κωνσταντῖνος δὲ καὶ ἡ μήτηρ του ἡ ἄγια Ἐλένη κατόπιν ἵδρυσαν ναὸν εἰς τὸν ἄγιον τοῦτον εἰς τὴν Λύδδαν τῆς Παλαιστίνης καὶ ἔδω μετέφερον καὶ κατέθεσαν τὸ λείψανον τοῦ ἄγίου.

Ἀπολυτήκιον τοῦ ἄγίου Γεωργίου

Ως τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτὴς
καὶ τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστής,
ἀσθενούντων λατρός, βασιλέων ὑπέρμαχος,
Τροπαιοφόρε, μεγαλομάρτυς Γεώργιε,
πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ
σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἐρμηνεία

Σύ, τροπαιοφόρε μεγαλομάρτινς Γ'εώργιε, ὁ ἐλευθερωτὴς τῶν αἰχμαλώτων καὶ ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν πτωχῶν, ὁ ἱατρὸς τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν βασιλέων ὁ ὑπέρομαχος, μεσίτευε δι' ἡμᾶς πρὸς τὸν Χριστόν, ἵνα σωθοῦν αἱ ψυχαί μας.

Οἱ ἄγιοι Δημήτριοι ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ γονεῖς εὐγενεῖς. Ἀπὸ νέος ἔγινεν ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀπὸ ἀγάπην δὲ πρὸς τὸν Χριστὸν ἔγινε χριστιανός. Κατὰ τὸν διωγμὸν ὅμως ἐπὶ Διοκλητιανοῦ συνελήφθη καὶ ἐδοίφθη εἰς τὴν φυλακὴν ὡς χριστιανός.

Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὑπῆρχε μέγας Ἰππόδρομος, ὃπου οἱ Ρωμαῖοι τακτικὰ ἔκαμνον ἀγῶνας καὶ θηριομαζίας. Ὡρισαν δὲ μίαν ἡμέραν νὰ παλαίσῃ ὁ χριστιανὸς Νέστωρ μὲ ἔνα εἰδωλολάτρην γίγαντα, ὀνομαζόμενον Λυαῖον. Οἱ Νέστωροι ἀφοῦ ἔζητησε τὴν εὐχὴν τοῦ Δημητρίου ἥλθεν εἰς τὸν Ἰππόδρομον διὰ νὰ παλαίσῃ. Κατώρθωσε δὲ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ τοῦ Δημητρίου, ὅπως εἶπε, νὰ νικήσῃ τὸν Λυαῖον. Τοῦτο ὅμως ἐθεωρήθη ὡς ἔξευτελισμὸς τῶν εἰδωλολατρῶν, διότι ἡ νίκη τοῦ Νέστορος ἦτο νίκη τῶν χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο κατὰ διαταγὴν τοῦ παρευρισκομένου αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ ἐφονεύθη ἀμέσως ὁ Νέστωρ, καθὼς καὶ ὁ Δημήτριος τὸ ἔτος 306.

Οἱ δὲ χριστιανοὶ παρέλαβον τὸ σῶμα τοῦ ἀγίου Δημητρίου καὶ τὸ ἔθαψαν. Ἀπὸ τὸν τάφον δὲ τοῦ Δημητρίου ἥρχισε τότε νὰ ἀναβλύζῃ μῆρον, διὰ τοῦτο ἀνεκηρύχθη ἄγιος, ὀνομάσθη μυροβλήτης, καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου του κατόπιν ἕδρή της μεγαλοπρεπὴς ναός. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν ἔορτάζει τὴν 26η Ὁκτωβρίου, ἡ δὲ πόλις τῶν Θεσσαλονικέων τὸν ἀνεκρυψε πολιοῦχον της. Διότι πολλὰς φορὰς τὴν ἔσωσεν ἀπὸ παντοίους κινδύνους κατὰ τὸν μεσαίωνα. Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ αὐτὴν τὸ ἔτος 1912 ὁ Ἑλληνι-

κὸς στρατὸς εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἤλευθέ-
ρωσε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Τούρκων.

Ἀπολυτίκιον ἄγίου Δημητρίου.

Μέγαν εὔρατο ἐν τοῖς κινδύνοις

Σὲ ὑπέρμαχον ἡ οἰκουμένη
ἀθλοφόρε, τὰ ἔθνη τροπούμενον.

‘Ως οὖν Λυαίου καθεῖλες τὴν ἔπαιρσιν
ἐν τῷ σταδίῳ θαρρύνας τὸν Νέστορα,
οὗτως, ἅγιε μεγαλομάρτυς Δημήτρε,
Χριστὸν τὸν Θεὸν ἵκέτευε,
δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

Ἐρμηνεία.

Σέ, ἀθλοφόρε, ἡ οἰκουμένη εὗρε μέγαν ὑπερασπιστὴν εἰς
τοὺς κινδύνους, διότι ἐνίκας τοὺς εἰδωλολάτρας. Ὅπως λοιπὸν
ἔταπείνωσες τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ Λυαίου, ἐνθαρρύνας εἰς τὸ
στάδιον τὸν Νέστορα, τοιουτορόπως, ἅγιε μεγαλομάρτυς Δημή-
τρε, παρακάλει Χριστὸν τὸν Θεόν, νὰ δωρήσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ μέγα
αὐτοῦ ἔλεος.

Σημείωσις.— Οἱ δύο οὗτοι ἅγιοι εἶναι οἵ κατ' ἔξοχὴν τιμώ-
μενοι ὑπὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Εἰς τὴν συνείδησιν δὲ τοῦ
ἀγροτικοῦ κόσμου τῶν Ὀρθοδόξων δὲν Γεώργιος κάμνει τὴν
ἀρχὴν τοῦ Ἔαρος, δὲ Δημήτριος τοῦ Φθινοπώδου καὶ Χει-
μῶνος. Καὶ οἱ δύο εἰκονίζονται ως στρατιωτικοὶ καὶ ἔφιπποι,
δὲν καταβίλλων τὸν Λυαῖον, δὲ Γεώργιος δράκοντα, κατὰ
τὴν Παράδοσιν, σώζων τὴν μονογενὴν θυγατέρα τοῦ βασι-
λέως. Παρίσταται δὲ εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ.

“Ουορφος καὶ χρυσοκαβαλάρης
ἀρματωμένος μὲ σπαθὶ καὶ μὲ χρυσὸ κοντάρι,
ἐσκότωσεν ἔνα θεοίο, τὸ δράκο τὸ μεγάλο,
ποὺ ταν μέσα στὸν τόπο μας, σένα βαθὺ πηγάδι,
κι' ἀνθρώπους τὸ ταιζανε κάθε πρωΐ καὶ βράδυ.

Πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ Δημητρίου ἐτελεῖτο ἀπὸ τὴν ἀρχιμίαν ἐποχὴν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην διεθνῆς ἐμπορική πανήγυρις τὰ «Δημήτρια», ὅπως εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν παλαιὸν καιρὸν τὰ «Παναθήναια». Ο ναὸς τοῦ Ἅγιου Δημητρίου ἐκάη κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τῆς Θεσσαλονίκης τὸν Αὔγουστον τοῦ ἔτους 1917.

21. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος προστατεύει τοὺς χριστιανούς.

Εἰς τὸν φοβερὸν καὶ τῶν χριστιανῶν διωγμοὺς ἔθεσε τέρμα ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς Ἐλένης. Ο Κωνσταντίος ἦτο εἰδωλολάτρης καὶ καῖσαρ τῆς πέραν τῶν Ἀλπεων Γαλατίας, Ἰσπανίας καὶ Βρετανίας. Ἡ Ἐλένη ἦτο χριστιανή, καὶ ἔνεκα αὐτῆς καὶ ὁ Κωνσταντίος εὐνοοῦσε τὸν χριστιανὸν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε χριστιανός. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἔγινε καῖσαρ τῶν χωρῶν τούτων ὁ Κωνσταντῖνος, κατόπιν δὲ ἀνεκηρύχθη ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Συγχρόνως δμως εἰς τὴν Ρώμην αὐτοκράτωρ ἀνεκηρύχθη ὁ Μαξέντιος καὶ διὰ τοῦτο ὁ Μ. Κωνσταντῖνος τὸ ἔτος 312 ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον, μαζὶ δὲ μὲ τὸν γαμβρὸν του Λικίνιον ἐμοίρασαν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος.

Ο Λικίνιος εἶχε λάβει σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου δονομαζομένην Κωνσταντίαν.

Οταν δὲ Κωνσταντῖνος ἔτοιμάζετο νὰ πολεμήσῃ τὸν Μαξέντιον, ἐφοβήθη καὶ ἐδίσταζε. Ἡ πόλις τῆς Ρώμης, ὡς μητρόπολις, ἔθεωρεῖτο Ἱερὰ καὶ ὁ ἐπιχειρῶν Ρωμαῖος πόλεμον κατ' αὐτῆς ἔθεωρεῖτο ὡς ὁ χειρότερος ἐγκληματίας, ὡς υἱὸς ἐγείρων χεῖρα κατὰ τῆς μητρός του. Ἐπειτα καὶ ὁ στρατός του ἦτο ὀλίγος, συνιστάμενος μάλιστα ἀπὸ χριστιανὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στρατιώτας. Εἰς τοιαύτην λοιπὸν ἀπορίαν εὑρισκόμενος, κατὰ τὴν ἑσπέραν εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ μὲ τὴν φράσιν «ἐν τούτῳ νίκα». Ἐπειδὴ δὲ ἐδίσταζε καὶ πάλιν,

είδεν εἰς τὸν ὑπνον του τὴν ἴδιαν νύκτα τὸν Χριστόν, δ ὅποιος τοῦ εἶπε νὰ κατασκευάσῃ σημαίαν φέρουσαν τὸν Σταυρὸν καὶ θὰ νικήσῃ. Τότε δ M. Κωνσταντῖνος κατεσκεύασεν Σημαίαν, ἐπάνω δὲ εἰς αὐτὴν ἔθηκε τὸ μονόγοραμμα τοῦ Χριστοῦ—X. P.—, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Μαξεντίου καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ παρὰ τὴν Ρώμην γέφυραν Μουλβίαν ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον, δ ὅποιος ἐπνίγη εἰς τὸν ποταμόν. Ἡ Σημαία δὲ αὗτη τοῦ Κωνσταντίνου ὀνομάζεται λάβαρον.

«Περὶ γὰρ μεσημβρινᾶς ἥλιου ὥρας, λέγει δ ἰστορικὸς Σωκράτης δ Σχολαστικός, ἦδη τῆς ἡμέρας ἀποκλινούσης, εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ στύλον φωτὸς σταυροειδῆ, ἐν ᾧ γράμματα ἦν λέγοντα, ἐν τούτῳ νίκα». Τοῦτο φανὲν τὸ σημεῖον, τὸν βασιλέα ἐξέπληττεν. Αὐτός τε τοῖς οἰκείοις σχεδὸν ἀπιστῶν ὀφθαλμοῖς, ἡρώτα καὶ τοὺς παρόντας, εἰ καὶ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ἀπολαύνυσιν ὅψεως. Τῶν δὲ συμφωνησάντων, ἀνερρώνυτο δ βασιλεὺς μὲν ἐπὶ τῇ θείᾳ καὶ θαυμαστῇ φαντασίᾳ. Νυκτὸς δὲ ἐπιλαβούσης, κατὰ τοὺς ὑπνους ὁρᾷ τὸν Χριστὸν λέγοντα αὐτῷ κατασκευάσαι κατὰ τὸν τύπον τοῦ ὀφθέντος σημείου, καὶ τούτῳ κατὰ τῶν πολεμίων, ὡς ἔτοιμφ κεχρῆσθαι τροπαίῳ.» (τόμ. α', κεφ. β'). Ο Κωνσταντῖνος κατόπιν ἔπεισε τὸν γαμβρὸν του Λικίνιον νὰ μὴ διώκῃ τοὺς χριστιανὸν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν τὸ ἔτος 312 ἐξέδωκαν τὸ διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου, διὰ τοῦ ὅποίου ἐχάρισαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν.

Τὸ διάταγμα τοῦτο είχεν ὡς ἔξης. «Ἡμεῖς, Κωνσταντῖνος καὶ Λικίνιος, αὔγουστοι... ἀπεφασίσαμεν νὰ χορηγήσωμεν εἰς τοὺς χριστιανὸνς καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἔξασκοιν τὴν θρησκείαν, τὴν ὅποιαν προτιμοῦν, ἵνα δ θεάζει, δ ὅποιος ἔδρεύει ἐν τῷ οὐρανῷ, εἴναι ἔλεως καὶ εὐμενῆς καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ὅλους ὅσοι ζοῦν εἰς τὴν ἐπικράτειαν ἡμῶν. Ἐφάνη εἰς ἡμᾶς ἀριστὸν καὶ λογικώτατὸν σύστημα νὰ μὴ ὀργηθῶμεν εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους μας, εἴτε εἴναι χριστιανὸς εἴτε ἀνήκει εἰς ἄλλο θρήσκευμα, τὸ δικαίωμα νὰ ἀκολουθῇ τὴν θρησκείαν τῆς

ἀρεσκείας του. Τοιουτοφόπως ἡ 'Υψίστη Θεότης, τὴν ὅποιαν ἀπὸ τώρα ἔκαστος ἐξ ἡμῶν θὰ τιμῇ ἐλευθέρως, θὰ δυνηθῇ νὰ χορηγήσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν εὔνοιάν της. Εἶναι ἀξιον τοῦ αἰῶνος, εἰς τὸν ὅποιον ζῶμεν, ἀρμόζει εἰς τὴν γαλήνην, τὴν ὅποιαν ἀπολαύει ἡ αὐτοκρατορία, ἡ ἐλευθερία νὰ εἴναι πλήρης δι' ὅλους τοὺς ὑπηκόους μας νὰ λατρεύουν τὸν θεὸν τῆς ἐκλογῆς των καὶ καμμία θρησκεία νὰ μὴ στερεῖται τῶν ὁφειλομένων πρὸς αὐτὴν τιμῶν».

Κατόπιν ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λικίνιος ἥλθον εἰς πόλεμον μεταξύ των, ἐνικήθη ὁ Λικίνιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Κράτους. 'Ως τοιοῦτος δὲ ἐπροστάτευσε πολὺ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἀνεκήρυξεν ὃς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Κράτους του τὴν Χριστιανικήν. Τοιουτοφόπως ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἀνεδείχθη προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μετέφερε καὶ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους ἀπὸ τὴν Ρώμην εἰς τὸ Βιζάντιον, τὸ ὅποιον κατόπιν ἀπὸ αὐτὸν ὀνομάσθη **Κωνσταντινούπολις**.

Τὸν Κωνσταντῖνον ἐβοήθησεν εἰς τὸ ἔργον του αὐτὸς πολὺ καὶ ἡ εὐσεβὴς μήτηρ αὐτοῦ, ἡ ἀγία 'Ἐλένη. Αὐτὴ μαζὶ μὲ τὸν γείρον της ἔδρυσαν πολλὰς ἐκκλησίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως τὸν ναὸν τῶν 'Αγίων Ἀποστόλων καὶ τὸν τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, κλπ. Εἰς τὴν 'Ιερουσαλήμ ἔδρυσε τὸν ναὸν τῆς 'Αναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον αὐτοῦ. κ.τ.τ. 'Η ἴδια δὲ ἐρεύνησεν εἰς τὴν 'Ιερουσαλήμ καὶ ἀεύρε τὸν Τίμιον Σταυρὸν εἰς τὸν Γολγοθᾶν, ἐπάνω εἰς τὸν ὅποιον εἶχε σταυρωθῆ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τὸν ὅποιον ὑψώσε καὶ πάλιν ἔκει ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ.

'Ο Τίμιος Σταυρὸς εὑρέθη τὴν βην Μαρτίου τοῦ ἔτους 326. 'Υψώθη δὲ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰεροσολύμων Μακαρίου τὴν 14 Σεπτεμβρίου. 'Η 'Αγία 'Ἐλένη εὗρεν εἰς τὸν ὄδιον λάκκον καὶ τὸν τρεῖς Σταυρούς, ἐπὶ τῶν ὅποιων ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ δύο λησταί. Λιὰ νὰ ἔξαρχιβώσουν δὲ ποῖος ἦτο ὁ τοῦ Χρι-

στοῦ, ἔθεσαν καὶ τοὺς τρεῖς ἐπὶ ἑτοιμοθανάτου γυναικός, τὴν δποίαν ἔθεράπευσεν δὲ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου. (Ιστορία Σωκράτους, τόμ. α', κεφ. ιζ').

Ο Μέγας Κωνσταντῖνος δλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐβαπτίσθη, ἀπέθανε δὲ εἰς ἡλικίαν 63 ἑτῶν. Διὸ δλας δὲ τὰς εὐεργεσίας αὐτὰς ἡ Ἐκκλησία μας κατέταξε μετὰ τῶν ἀγίων τῆς τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὴν Ἐλένην, ἔορτάζει δὲ αὐτοὺς τὴν 21 Μαΐου, ἡμέραν κατὰ τὴν δποίαν ἀπέθανεν δὲ Μ. Κωνσταντῖνος. Κατὰ τὴν ἔορτὴν αὐτὴν ψάλλεται τὸ ἑξῆς ἀπολυτίκιον.

**Απολυτίκιον Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης.*

Τοῦ Σταυροῦ Σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος
καὶ ὃς δὲ Παῦλος τὴν κλῆσιν οὐκ ἔξι ἀνθρώπων δεξάμενος,
δὲν βασιλεῦσιν ἀπόστολός Σου. Κύριε,
βασιλεύουσαν πόλιν τῇ χειρὶ Σου παρέθετο,
ἥν περίσωζε διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ,
πρεοβείαις τῆς Θεοτόκου, μόνε Φιλάνθρωπε.

**Ἐρμηνεία*

Κύριε, δ μεταξὺ τῶν βασιλέων ἀπόστολός σου, ἵδων εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ σου, καὶ δεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν ὡς δὲ Παῦλος παρὰ Σου, παρέδωκεν εἰς τὴν χεῖρά Σου τὴν βασιλεύουσαν πόλιν (Κωνσταντινούπολιν), τὴν δποίαν σῶζε πάντοτε ἐν εἰρήνῃ, μὲν τὴν πρεσβείαν τῆς Θεοτόκου, μόνε Φιλάνθρωπε.

22. Ὁ Ἀρειος καὶ ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Ο Χριστιανισμὸς δὲν ἐπάλαισε μόνον ἐναντίον τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ δποῖοι ἐδίωξαν αὐτόν, ἀλλὰ ἡ ναγκάσθη νὰ διεξαγάγῃ σκληρὸν ἀγῶνα καὶ ἐναντίον τῶν αἱρετικῶν, οἱ δποῖοι ἤσαν χριστιανοί. Οὗτοι ἥθελον νὰ διαστρέψουν τὴν δρθὴν διδασκα-

λίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ πεπλανημένη διδασκαλία των ἐλέγετο αἰρεσίς.

Ἡ λέξις ὑπῆρχε καὶ μεταξὺ τῶν Ἐβραίων καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων· αἰρέσεις εἰς ἔκεινους ἐλέγοντο θρησκευτικαὶ φατρίαι καὶ κόμματα· εἰς τούτους δὲ ὄνομάζετο πᾶσα φιλοσοφικὴ διαφορὰ φιλοσόφου τινὸς οὐδὲ ὅμοιογοῦντος τὴν διδασκαλίαν, τὴν δποίαν ἐδίδασκεν διφιλόσοφος ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς, εἰς ἣν ἀνῆκε. Χριστιανικῶς δὲ σημαίνει ἡ λέξις αἰρεσίς πᾶσαν θρησκευτικὴν δοξασίαν ἀντιβαίνουσαν εἰς τὴν ἐπίσημον διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰς αἰρέσεις ἐπολέμησεν ἡ Ἐκκλησία μὲ τὰς Οἰκουμενικὰς κυρίως Συνόδους.

Ἡ **Σύνοδος**—συνέδριον, συνάθροισις—ἥτο μέσον διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τόπος, ὃπου ἡ Ἐκκλησία ἀνέπτυξε καὶ ἐπισήμως καθώρισε τὴν διδασκαλίαν της. Συνόδους δὲ ἔχουμεν τοπικάς, εἰς ᾧς δηλαδὴ λαμβάνουν μέρος ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας ἐνὸς τόπου, καὶ Οἰκουμενικάς, εἰς ᾧς λαμβάνουν μέρος ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας ὅλου τοῦ Κόσμου—οἰκουμένης —κ.τ.τ.

Ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου φοβερὸς αἰρετικὸς ἥτο δ Ἀρειος, δ ὅποιος ἥτο ἱερεὺς εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν. Αὐτὸς ἐπίστευε καὶ ἐδίδασκεν ὅτι δ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, μήτε Θεός, ὅπως πιστεύει ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ᾽ ὅτι εἶναι κτῖσμα τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδὴ δ Θεὸς ἐδημιούργησε καὶ τὸν Χριστόν, ὅπως ἐδημιούργησε καὶ τὸν ἀγγέλους καὶ τὸν ἀνθρώπον. Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Ἀρείου ἥρχισε νὰ διαδίδεται καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρειαν καὶ νὰ ταράσσῃ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ὅλον τὸ Κράτος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Διὰ τοῦτο δ Μ. Κ. ἐκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς σύνοδον, διὰ νὰ λύσουν τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἡ σύνοδος αὐτὴ συνῆλθεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τὸ 325, ἀπετελέσθη ἀπὸ 318 πατέρας καὶ ὄνομάζεται οἰκουμενικὴ πρώτη.

Μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας ἦτο καὶ ὁ Μ.
Ἀθανάσιος, διάκονος τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ὁ ἄγιος
Σπυρίδων ἐπίσκοπος τῆς Κύπρου (Τριμυθοῦντος), ὁ ἐπίσκοπος
Λαοΐσης Ἀχίλλειος καὶ ἄλλοι. Πρόεδρος τῆς Συνόδου ἦτο ὁ Μ.
Κωνσταντῖνος. Εἰς τὴν συζήτησιν ἔλαβε μέρος ὁ Μ. Ἀθανάσιος
καὶ ὁ ἄγιος Σπυρίδων. Ὁ τελευταῖς δὲ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς
Χριστὸς εἶναι Θεὸς μὲ τὸ ἑξῆς θαῦμα. Ἐλαβεν εἰς τὰς χειράς
του ἔνα κεραμίδι καὶ τὸ ἐπίεσεν. Τότε τὸ μὲν νερὸν ἔσταξε κάμω,
ἡ φωτιὰ ἀνέβη πρὸς τὰ ἄνω, τὸ δὲ χῶμα ἔμεινεν εἰς τὴν χειρά
του καὶ εἶπεν. Ἰδοὺ πᾶς τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἅγιας Τριάδος
Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἀποτελοῦν τρεῖς Θεούς,
ὅλλα ἔνα, ὅπως ἀκριβῶς τὸ κεραμίδι τοῦτο, τὸ δποῖον ἀποτελεῖ-
ται ἀπὸ τὰ τρία ταῦτα συστατικά, τὸ χῶμα, τὸ νερὸν καὶ
τὴν φωτιά.

Ἡ σύνοδος κατεδίκασε τότε τὴν αἰρεσιν τοῦ Ἀρείου καὶ ἐδί-
δαξεν, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ
καὶ Θεὸς συγχρόνως, ὅμοιος ἐντελῶς μὲ τὸν Πατέρα Θεόν, ὅπως
διδάσκει ἡ Ἅγια Γραφή. Τὴν διδασκαλίαν τῆς δὲ αὐτῆς ἡ Α'
Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἔγραψεν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, τὸ
δποῖον τότε συνετάχθη καὶ τὸ δποῖον διὰ τοῦτο λέγεται καὶ Σύμ-
βολον τῆς Νικαίας ὡς ἑξῆς :

“Ἄρθρον 1. «Πίστεύω.....

“Ἄρθρον 2. Καὶ εἰς ἔνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν
τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ^τ
πάντων τῶν αἰώνων.

“Ἄρθρον 3. Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀλη-
θινοῦ γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὅμοιούσιον τῷ Πατρί, δι' οὐ
τὰ πάντα ἐγένετο...”

Ἡ σύνοδος αὐτὴ κατόπιν ἐκανόνισε τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν
δποίαν πρέπει νὰ ἐορτάζεται τὸ Πάσχα καὶ ἐπειτα διελύθη.

Ἐπειδὴ τότε δὲν ὑπῆρχεν ἐν ἡμερολόγιον εἰς ὅλον τὸν
χριστιανικὸν κόσμον, ὅπως σήμερον, διὰ νὰ ἐορτάζουν ὅλοι οἱ

χριστιανοὶ μαζὶ τὸ Πάσχα, ἡ Σύνοδος ὥρισε τοῦτο νὰ ἔσοτάζεται μετὰ τὴν πανσέληνον, τὴν μετὰ τὴν ἑσπερινὴν Ἰσημερίαν, 21 Μαρτίου καὶ ἡμέραν Κυριακῆν ἐὰν δὲ τότε συμπίπτῃ καὶ τὸ Πάσχα τῶν Ἐβραίων, νὰ ἀναβάλλεται τῶν χριστιανῶν διὰ τὴν ἐπομένην Κυριακήν.

Δὲν διελύθη ὅμως καὶ ἡ αἰχεσίς τοῦ Ἀρείου, ἡ ὅποια ἐξηκολούθει νὰ ταράσσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἀκόμη καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρείου καὶ μέχρι τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

‘Ο Ἀρειος ἀπέθανε τὸ ἔτος 330 μὲ φρικτὸν θάνατον ὃς ἔξητος. Οὗτος ὑποχρινόμενος μετάνοιαν δι’ ὃσα ἐδίδαξε καὶ ἔπραξε, προσῆλθεν ἐνώπιον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἔγγραφον ὅτι ὅμολογει τὴν πίστιν τῆς Νικαίας καὶ ὠρκίσθη ὅτι θὰ εἶναι πλέον τέκνον τῆς Ἐκκλησίας, ἀρκεῖ νὰ συγχωρηθῇ καὶ νὰ τοῦ ἀποδοθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρεσβυτέρου καὶ πάλιν, νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ δὲ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. ‘Ο δὲ Μ. Κωνσταντίνος τοῦ εἶπεν· «εἰ δρθή σου ἡ πίστις ἐστί, καλῶς ὄμοσας· εἰ δὲ ἀσεβής ἐστὶν ἡ πίστις σου καὶ ὄμοσας, δ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κρίναι τὰ κατὰ σέ». Ἐξερχόμενος δὲ ὁ Ἀρειος ἀπὸ τὸ Παλάτιον καὶ φθάσας εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἀγοράν, κατελήφθη ἀπὸ φόβον καὶ χαιύνωσιν τῆς κοιλίας. Ἀμέσως ἔτρεξεν εἰς τὸν ὅπισθεν τῆς ἀγορᾶς ἀφεδρῶνα πρὸς σωματικὴν τοῦ ἀνάγκην, ἀλλὰ ἐδῶ κατελήφθη ὑπὸ λιποθυμίας, καὶ μαζὶ μὲ τὰ περιττώματα ἥρχισεν ἀκατάσχετος αἵμορραγία καὶ πτῶσις τῶν ἐντέρων του. Ἐκεῖ δὲ τότε καὶ ἀπέθανεν. (Θεοδωρήτου Ἰστορία, λόγος Α' κεφ. ιδ', καὶ Σωκράτους τόμ. Α', κεφ. λη')

23. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον είχον λάβει μέρος ὅπως εἴδομεν, πολλοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν. Οἱ πατέρες αὐτοὶ ἐφημίζοντο εἴτε διὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου των, εἴτε διὰ τὴν σοφίαν των,

εἴτε καὶ διὰ τὰ βισανιστήρια – στύγματα τοῦ μαρτυρίου – τὰ δόποια ἔπαθον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Μεταξὺ δὲ τούτων ὀνομαστὸς διὰ τὴν σοφίαν του ἡτο ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Οὐ Ἀθανάσιος ὀνομάζεται μέγας καὶ πατὴρ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν καὶ εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ἔγινε διάκονος τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀλεξανδρου. Ως διάκονος δὲ ἦκολούθησε τοῦτον εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ μὲ τὴν σοφίαν του, ἡ δόποια τὸν διέκρινεν, ἀπεστόμωσε τὸν Ἀρείον καὶ ἀνεδείχθη πραγματικῶς πατὴρ τῆς Ὁρθοδοξίας, δηλαδὴ τῆς ὁρθῆς πίστεως.

Λέγεται ὅτι ὅταν ἀκόμη ἦτο παιδὶ ὁ Ἀθανάσιος τακτικὰ εἰς τὰ παιχνίδια του εἶχε ἱερὰ παιχνίδια, ἥτοι ἐνεδύετο αὐτὸς μὲν ὡς ἐπίσκοπος, τὰ ἄλλα δὲ παιδιὰ ὡς ἱερεῖς καὶ διάκονοι, ἔκαμνον βαπτίσεις, λειτουργίας κλπ. Κάποτε δὲ κατὰ τύχην διήρκετο ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρος, ἔτυχε δὲ ὁ Ἀθανάσιος ὡς ἐπίσκοπος νὰ βαπτίζῃ ἄλλα παιδιὰ συνομίληκά του, ἄλλα ἀβάπτιστα. Τὸ πρᾶγμα ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ἀλεξανδρον, διότι ὁ Ἀθανάσιος κοίτοι παιδί, ἐτήρει δλους τοὺς τύπους τῆς τελετῆς τοῦ Βαπτίσματος. Διὸ ἔλαβε τὸν Ἀθανάσιον ὑπὸ τὴν προστασίαν του καὶ ἀνέλαβε νὰ τὸν σπουδάσῃ· κατόπιν δὲ προσέλαβεν αὐτὸν ὡς γραμματέα του καὶ ἔπειτα τὸν ἐχειροτόνησε διάκονόν του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξανδρου ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἔγινεν ὁ Ἀθανάσιος. Ως πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀθανάσιος ἀγωνίζεται ἐναντίον τοῦ Ἀρείου καὶ τῶν ἀρειανῶν ἐν γένει. Ἐνεκα τούτου πολλὰ ὑπέφερεν ὁ Ἀθανάσιος, ἵδιως ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκείνους, οἱ δποῖοι ἥσαν ἀρειανοί, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην. Ο Ἀθανάσιος ἔξωρίζετο τότε καὶ ἔφευγεν ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρειαν, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν μὲ δόξαν καὶ τιμήν, ὅταν ἀνέβαινεν εἰς τὸν θρόνον ἄλλος αὐτοκράτωρ ὁρθόδοξος.

Κάποτε ὁ Ἀθανάσιος ἐσυκοφαντήθη πρὸς τὸν αὐτοκρά-

τιρα Κωνστάντιον, ἐνῷ δὲ εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὥρμησαν στρατιῶται μὲν ὅπλα καὶ ἔιφη καὶ τόξα καὶ βέλη διὰ νὰ τὸν συλλάβουν. Ἐπὶ Ἰουλιανοῦ δὲ κατηγορήθη ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας τῆς Ἀλεξανδρείας, οἱ δποῖοι ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκρότορος τούτου ἐθυσίαζον εἰς τὸν θεὸν Σέραπιν ἀθῶα παιδιὰ καὶ παιδετῆρούν τὰ σπλάγχνα αὐτῶν καὶ ἔτρωγον τὰς σάρκας των. Τότε ὁ Ἀθανάσιος ἔξωρίσθη ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν Αἴγυπτον, δὲ δὲ αὐτοκράτωρ ἔδωκε μυστικὴν διαταγὴν νὰ τὸν σκοτώσουν κ.τ.τ.

Τοιουτορόπως πέντε φορᾶς ἔξωρίσθη ὁ Ἀθανάσιος καὶ εἶκοσιν ὅλα χρόνια διέτριψεν εἰς τὰς ἔξιορίας. Ἐχρημάτισε δὲ πατριάρχης ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔξι ὅλα ἔτη. Ὄλας δὲ τὰς ἔξιορίας καὶ κακουχίας ὑπέμεινεν εὐχαρίστως, διότι εἶχεν ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὸν Χριστόν. Ὁ Ἀθανάσιος ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὡς κανονικὸς πατριάρχης αὐτῆς τὴν 2 Μαΐου τοῦ ἔτους 373. Ἡ Ἐκκλησία μαζὶ τὸν ἑροτάζει καὶ πανηγυρίζει τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 18 Ἰανουαρίου μαζὶ μὲ τὸν ἐπίσης μέγαν πατέρα καὶ πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Κύριλλον.

‘Απολυτίκιον τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου

Στῦλος γέγονας Ὁρθοδοξίας,
θείοις δόγμασιν ὑποστηρίζων
τὴν Ἐκκλησίαν, Ιεράρχα Ἀθανάσιε.
Τῷ γὰρ Πατρὶ τὸν Υἱὸν δμούσιον
ἀνακηρύξας κατήσχυνας Ἀρειον.
Πάτερ ὅσιε, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἵκέτευε,
δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

‘Ερμηνεία

‘Υποστηρίζων τὴν Ἐκκλησίαν μὲν θεῖα διδάγματα,
ἔγινες στῦλος τῆς Ὁρθοδοξίας, ὡς Ἰεράρχα Ἀθανάσιε.

*Ενιοτείδου—Γεωργιάδου. Ἐκκλ. Ἰστορία

6

Διότι ἀνακηρύξας τὸν Υἱὸν ὅμοιον μὲ τὸν Πατέρα,
ἐνίκησες τὸν Ἀρειον. Ὁθεν παρακάλει, πάτερ ὅσιε,
Χριστὸν τὸν Θεόν, ἵνα δωρήσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ μέγα ἔλεος.

24.—**Σ' Ιουλιανὸς πολεμῷ τὸν Χριστιανισμόν.**

Ολοι οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπροστάτευσαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ὅλοι ἦσαν χριστιανοί. Ἐξαίρεσιν μόνον ἔκαμεν δι αὐτοκράτωρ Ιουλιανός, διδόποιος, ἃν καὶ ἦτο βαπτισμένος χριστιανός, ἐν τούτοις ἡρονήθη τὸν Χριστὸν καὶ ὑπεστήριξε τὴν εἰδωλολατρείαν. Διὰ τοῦτο ὀνομάσθη παραβάτης καὶ ἀποστάτης. Ήτο ἀνεψιός τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ ἐβασίλευσεν ἀπὸ τὸ 361 ἕως τὸ 363.

Μετὰ τὸν Μ. Κωνσταντίνον ἦταν εἰδωλολατρεία ἥρχισε νὰ διώκεται, ὅπως ἀκριβῶς πρῶτα ἐδιώκετο ὁ Χριστιανισμός. Διὰ τοῦτο οἱ εἰδωλολάτραι ἥρχισαν νὰ ἀγωνίζωνται καὶ αὐτοὶ νὰ μὴ χάσουν τὴν θρησκείαν των. Ὅταν δὲ ἀπεστάλη δι Ιουλιανὸς εἰς τὰς Αθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ, οἱ διδάσκαλοί του, οἱ δόποι οἵσαν εἰδωλολάτραι, κατώρθωσαν νὰ ἐμπνεύσουν εἰς αὐτὸν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν θρησκείαν καὶ νὰ τοῦ ἐμβάλλουν τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ἔνεκα τοῦ δόποιου ἐξηφανίσθη ἡ λατρεία τῶν εἰδώλων. Ὅταν δὲ κατόπιν δι Ιουλιανὸς ἔγινεν αὐτοκράτωρ Κωνσταντινούπολεως, ἔστρεψεν ὅλην τὴν προσοχήν του εἰς τοῦτο καὶ ἐζήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν παλαιὰν θρησκείαν εἰς τὸ Κράτος του. Ἡρχισε λοιπὸν νὰ εὔνοῇ τους εἰλωλολάτρας καὶ νὰ διώκῃ τους χριστιανούς. Ἀπέδωκεν εἰς αὐτοὺς τους ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματά των, ἐπεριποιήθη τους εἰδωλολάτρας Ἱερεῖς, ἐπροτιμοῦσε τους ἐθνικούς εἰς τὸν σιρατὸν καὶ τὰς δημοσίας θέσεις, ἐπανέφερε τὰς θυσίας καὶ τὰς εἰδωλολατρικὰς τελετὰς καὶ ἐν γένει ἐπροσπάθησε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν ὅλον τὸν κόσμον. Ἀντιθέτως δὲ ἀπηγόρευσεν εἰς τους χριστιανούς νὰ σπουδάζουν καὶ νὰ μελετοῦν τους

ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, ἀνεκάλεσεν ἀπὸ τὴν ἔξορίαν ὅλους τοὺς ἔξορισθέντας διὰ θρησκευτικὰ ζητήματα, ὑπεδαύλιζε τὰς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν αἰρέσεις καὶ σχίσματα, ἀφήρεσε πολλὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς πολλὰ μέρη διέταξε νὰ θανατώσουν χριστιανούς, οἱ δποῖοι ὑπερήσπιζον τὴν θρησκείαν των.

Μία ἀπὸ τὰς ἐναντίον τῶν χριστιανῶν ἐνεργείας του ἦτο καὶ ἡ ἔξης. Διέταξε τὴν Καθαρὰν Δευτέραν νὰ ἔξαφανίσουν ὅλα τὰ νηστίσιμα τρόφιμα ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ νὰ τὰ ἀντικαταστήσουν μὲ φαγητὰ μολυσμένα μὲ κρέατα τῶν θυσιῶν, διὰ νὰ μολύνῃ τοιουτοτρόπως τοὺς χριστιανούς, οἱ δποῖοι ὡς γνωστὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην καὶ ὅλην τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν νηστεύουν νηστείαν ἀντηράν, μὴ καταλύνοντες οὔτε ἔλαιον. Τότε δ ἄγιος Θεόδωρος ὁ Τήρωνος παρουσιάσθη εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Εὐδόξιον καὶ κατέστησε γνωστὸν τὸν δόλον, διέταξε δὲ οἱ χριστιανοὶ νὰ βράσουν σιτάρι καὶ νὰ φάγουν αὐτὸ μαζὶ μὲ μέλι—κόλλυβα. ‘Ωρίσθη δὲ ἔκτοτε νὰ ἐορτάζεται τὸ γεγονός τοῦτο τὸ Σάββατον τῆς Καθαρᾶς Ἐβδομάδος, τὸ πρὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας, μαζὶ μὲ τὸν μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον τὸν Τήρωνος.

Ο Ιουλιανὸς ἡθέλησεν ἀκόμη νὰ διαψεύσῃ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ διέταξεν ὁ ναὸς οὗτος νὰ ἀνοικοδομηθῇ. Μόλις ὅμως ἥρχισαν τὸ τοιοῦτον, σεισμὸς καὶ ἄλλα θεῖα σημεῖα ἔκαμαν τοὺς ἐπιχειρήσαντας νὰ ἔγκαταλείψουν τὸ ἔθογον τοῦτο.

Τὰ λόγια τοῦ I. X. είναι γραμμένα εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου κδ' 2 «ἄμην λέγω ὑμῖν, οὐ μή, ἀφεθῇ ὅδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ καταλυθήσεται». Καὶ πράγματι ὁ ναὸς κατεστράφη ἐκ θεμελίων μαζὶ μὲ τὴν Ἱερουσαλὴμ τὸ ἔτος 70 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Τίτου. Τὸν ναὸν τοῦτον ἡθέλησε νὰ ἀνοικοδομῆσῃ ὁ Ιουλιανὸς θέλων ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ περιποιηθῇ τοὺς Ιουδαίους κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ διαψεύσῃ τὰ

ἀνωτέρῳ λόγια τοῦ Χριστοῦ. Τότε οἱ Ἰουδαῖοι μὲ δῆλας τῶν τὰς δυνάμεις σινέτρεξαν τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτήν. Ἐν ᾧ δὲ δῆλα είχον ἔτοιμα καὶ ἀμμον καὶ λίθους καὶ γῦψον κ.τ.τ., ἄνεμος ἐσκόρπισεν αὐτά, κατόπιν δὲ καὶ σεισμὸς καὶ φωτιὰ ἀπὸ τὰ θεμέλια καὶ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ τέλος εἰς τὸν οὐρανὸν φανὲν διεσκόρπισε καὶ τοὺς ἑργάτας καὶ δῆλους τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ.

Τοιουτορόπως δῆλαι αἱ προσπάθειαι τοῦ Ἰουλιανοῦ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ νὰ διώξῃ τὸν Χριστιανισμὸν ἀπέβησαν μάταιαι. Διότι ἡ παλαιὰ θρησκεία είχε γηράσει καὶ εἶχεν ἀποθάνει πρὸ πολλοῦ. Ὁ Ἰουλιανὸς ἀπέθανεν εἰς μίαν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Περσῶν τὸ ἔτος 363. Λέγεται δὲ ὅτι ἔλαβεν ἀπὸ τὸ τραῦμα του αἷμα, τὸ προσέφερον εἰς τὸν Γαλιλαῖον, Ναζωραῖον, ὅπως ὀνόμαζε τὸν Χριστόν, καὶ εἶπε «Χόρτασε, Ναζωραῖε». Ἡ κατ' ἄλλους «Μὲ ἐνίκησες, Ναζωραῖε». Τοιουτορόπως ἀποθνήσκων ὁ Ἰουλιανὸς ὀμολόγησε τὴν ἡτάν του ἀπέναντι τοῦ Χριστοῦ.

25.—**Ο Μέγας Βασίλειος.**

Ο μέγας Βασίλειος εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς μεγάλους πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ἀπὸ γονεῖς εὐσεβεῖς καὶ πλουσίους. Ο πατήρ του ἐλέγετο Βασίλειος, ἡ μῆτρα του Ἐμμέλεια καὶ ἡ μάμμη του Μακρίνη. Οὗτοι είχον δέκα ἐν δύλῳ παιδιά, ἐκ τῶν δποίων μεγαλυτέρα ἦτο ἡ θυγάτηρ των Μακρίνη, ἀπὸ τὰ ἀγόρια δὲ μεγαλύτερος ἦτο ὁ Βασίλειος. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἔλαβον καλὴν ἀνατροφὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν Ἐμμέλειαν καὶ τὴν Μακρίνην, αἱ δποῖαι ἥσαν εὐσεβεῖς γυναικεῖς καὶ ἐνάρετοι.

Ο Βασίλειος ἐσπούδασεν εἰς τὴν Καισάρειαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς Ἀθήνας τὰ Ἑλληνικὰ καὶ τὰ Χριστιανικὰ γράμματα.

Εἰς τὰς Ἀθήνας τότε ὑπῆρχε μία μεγάλη σχολή,—πανεπι-
στήμιον,—ὅπου ἐδιδάσκοντο ὅλαι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ὅλη ἡ σοφία.
Ἐδῶ δὲ Βασίλειος ἐσπούδασε τὴν φιλολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν
ἀστρονομίαν, τὰ μαθηματικὰ καὶ τέλος τὴν λατοικήν. Ἐδῶ δὲ εἶχε
συμμαθητὰς τὸν ἄγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον καὶ τὸν παραβά-
την Ἰουλιανόν. Μετὰ τὰς σπουδάς του ἥλθεν εἰς τὴν πατρίδα του
Καισάρειαν, ὅπου ἔκαμε τὸν δικηγόρον, κατόπιν δὲ περιηγήθη
τὴν Ἀλεξανδρειαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Συρίαν
καὶ τὴν Μεσοποταμίαν, ὅπου ἔγνωσθη μὲν μεγάλους μοναχοὺς
καὶ ἔμαθε τὸν μοναχικὸν βίον. Εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ὅταν ἐπα-
νῆλθε, μαζὶ μὲν τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον ἔφυγαν εἰς τὴν
Ἑρημον διὰ νὰ μονάσουν. Τὸ ἔτος 362 ἥλθεν δὲ Βασίλειος εἰς τὴν
Καισάρειαν, ὅπου ἔχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπί-
σκοπος Καισαρείας.

‘Ως ἐπίσκοπος δὲ Βασίλειος ὑπεστήριξε τὴν Ὁρθοδοξίαν κατὰ
τῶν ἀρειανῶν μαζὶ μὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον. Αὐτοκράτωρ δὲ
τότε ἦτο δὲ Οὐάλης, δὲ ὁ δοποῖος ὑπεστήριξε πολὺ τοὺς ἀρειανούς.
Οὗτος ἐπεχείρησε νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ἀρειανισμὸν καὶ εἰς τὴν Καπ-
παδοκίαν, ἀπέστειλε δὲ τὸν ὑπαρχὸν αὐτοῦ Μόδεστον—τὸ ἔτος
372—διὰ νὰ πείσῃ ἢ νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Βασίλειον νὰ γίνη ἀρεια-
νός. Ο Βασίλειος ἀπήντησεν εἰς τὰς ἀπειλὰς τοῦ Μοδέστου, ὃν
δὲν δέχεται νὰ θεωρῇ καὶ λατρεύῃ τὸν Χριστὸν ὃς κτῖσμα τοῦ
Θεοῦ καὶ ὅχι ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ μεταχειρισθῶσι κατ’
αὐτοῦ βίαν, δὲν φοβεῖται, εἰπει, τίποτε ἀπολύτως, οὔτε δηλαδὴ δῆ-
μευσιν τῆς περιουσίας του—διότι περιουσίαν δὲν ἔχει—, οὔτε ἔξο-
φίαν—διότι ἐπὶ τῆς γῆς δὲ ἀνθρώπος εἶναι ξένος καὶ πάροικος—,
οὔτε βασάνους—τὰς δύοις θεωρεῖ τροφὴν καὶ ἀγαλλίασιν—
οὔτε τέλος καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, διότι οὔτω ταχύτερον θὰ
ἔνωθῇ μετὰ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἥλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ δὲ ἔδιος δὲ
αὐτοκράτωρ Οὐάλης μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν του Δομνίκαν καὶ τὸν
υἱόν των Γαλάτην, ἀκολουθούμενος καὶ ἀπὸ τὸν ὑπάλληλόν του

Δημοσθένην. Ὁ Οὐάλης, ὅταν ἔμαθε τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Βασιλίου εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, διέταξε νὰ μὴ τὸν πειράξουν. Ὅταν δὲ συνωμίλει μὲ τὸν Βασίλειον παρεμβὰς ὁ Δημοσθένης καὶ συζητῶν ἐβαρβάρισεν ἐν τῷ λόγῳ· ὃ δὲ Βασίλειος μειδιάσας, ἐθεασάμεθα, εἶπε, Δημοσθένην ἀγράμματον. (Θεοδόρητος, δ' 19). Ἐπειδὴ δὲ ἔξηκολούθει οὗτος νὰ ἐνοχλῇ τὸν Βασίλειον, ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἱεράρχης· «Ιδική σου δουλειά, τοῦ εἰπεν, εἴναι νὰ φροντίζῃς διὰ τὰς τροφὰς τοῦ βασιλέως· διότι δὲν δύνασαι νὰ γνωρίζῃς τὰ θεῖα δόγματα, σὺ δῆτις ἔχεις στουπωμένα τὰ αὐτιά σου».

Οἱ ἀρειανοὶ ὅμως ἐπεισαν τὸν Οὐάλεντα νὰ ἔξορίσῃ τὸν Βασίλειον. Τὸν ἔσωσε δὲ τότε ἡ βασίλισσα Δομνίκα, ἡ ὥποια κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐβασανίσθη ἀπὸ φρικτὰ δνειρα, συγχρόνως δὲ ὁ υἱός της κατελήφθη ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ, καὶ ἐπεισεν εἰς κίνδυνον. Τότε ἐκάλεσαν τὸν Βασίλειον νὰ προσευχηθῇ, καὶ οὕτω ἐσώθη τὸ παιδίον. Ὅπερασέθη δὲ ὁ Βασίλειος διὰ τὸ παιδί τὰ σωθῆ ἐντελῶς, ἀν τὸ βαπτίσουν κατὰ τὸ ὄρθοδοξὸν δόγμα. Ὁ Οὐάλης ὅμως δὲν ἐδέκθη τοῦτο. Ὁ παῖς οὕτω ἀπέθανεν.

Ὁ Βασίλειος ἔγεινε καὶ μέγας ὑπερασπιστὴς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Εἶχε δὲ τὴν γνώμην, ὅτι οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ σπουδάζουν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς. Διὰ τοῦτο ἔγραψε καὶ ὀδηγίας πρὸς τοὺς νέους κατὰ τίνα τρόπον θὰ ὀφελῶνται ἀπὸ τὴν σπουδὴν αὐτῶν. Κυρίως ὅμως ὁ Βασίλειος ἔγραψεν δὲ τὴν περιουσίαν καὶ τὸν μισθὸν ἐδαπάνησε διὰ τὰ ἰδρύματα ταῦτα. Ἐκεῖ οἱ πτωχοί, οἱ ἔνοι καὶ οἱ ἀσθενεῖς εὗρισκον παρηγορίαν, τροφὴν καὶ περιποίησιν.

Ὁ Βασίλειος ἀπέθανε τὴν 1 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 379 εἰς ἥλικιαν πεντήκοντα περίπου ἔτῶν. Τὴν κηδείαν του παρηκολούθησεν ἄπειρον πλῆθος. Οἱ κλαυθμοὶ κατέπνιγον τὴν ψαλμῳδίαν

τῶν ὕμνων καὶ ἐθρήνουν αὐτὸν ὅχι μόνον οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ οἱ Ιουδαῖοι. Ἡ Ἐκκλησία μας μέχρι σήμερον ἔօρτάζει τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ κατ' αὐτὴν τελεῖ τὴν λειτουργίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τὴν δποίαν δηλαδὴ ἔγραψεν ὁ μέγας οὗτος πατὴρ καὶ ἄγιος τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ δὲ Παραδοσις διετήρησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν φήμην τοῦ μεγάλου τούτου ἱεράρχου ὃς φιλανθρώπου καὶ φίλου τῶν πτωχῶν καὶ τῶν δρφανῶν, ὁ δποῖος κάθε πρωτοχρονιὰ φέρει τὰ δῶρα εἰς ὅλους μικροὺς καὶ μεγάλους.

26. Ὁ ἄγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς (Θεολόγος).

Οἱ ἄγιοι Γρηγόριοι ὁ Θεολόγος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀριανζὸν τῆς Καππαδοκίας καὶ εἶναι σύγχρονος τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ συναγωνιστὴς αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἀρείου καὶ τῶν ἀρειανῶν. Γονεῖς του ἦσαν ὁ Γρηγόριος καὶ ἡ Νόννα. Οἱ πατὴρ του Γρηγόριος ἀνῆκεν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν αἰρεσιν τῶν Ὅψισταρίων, καπόπιν δὲ ὡς δρθόδοξος ἐχρημάτισεν ἐπίσκοπος τῆς Ναζιανζοῦ τῆς Καππαδοκίας.

Οἱ Ὅψισταρίοι ἦσαν αἰρεσις τῶν Ὅψισταρίων παρεδέχοντο ἔνα μόνον ὑψιστον Θεόν, ἡ θρησκεία των δὲ ἦτο Ιουδαϊκὴ ἀναμεμιγμένη μὲ τὸ θεῖμα εἰδωλολατρικά. Οὗτοι ἐσέβοντο τὸ πῦρ καὶ ἐφύλαττον τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου.

Ἄπο τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του — τὴν εὐσεβῆ Νόνναν — ὁ Γρηγόριος ἔλαβε χριστιανικὴν ἀνατροφήν. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Καισάρειαν μαζὶ μὲ τὸν Μ. Βασίλειον, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τέλος εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἐνταῦθα ἐσπούδασεν, δπως καὶ ὁ Μ. Βασίλειος, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν φιλολογίαν, τὴν φητορικήν, τὰ μαθηματικά, καὶ τὴν ποιητικήν. Τόσην δὲ ἐπίδοσιν είχεν εἰς τὰς ἐπιστήμας ταύτας, ὥστε οἱ ἐν Ἀθήναις τὸν παρεκάλουν νὰ μείνῃ ἐκεῖ καὶ νὰ

διδάσκῃ ὡς καθηγητής. Εἶχε δὲ συμμαθητάς του τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὸν παραβάτην Ἰουλιανόν.

Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ναζιανζόν, ὅπου ἐβαπτίσθη εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἑτῶν, ἔπειτα δὲ ἀνεχώρησε μαζὶ μὲ τὸν Μ. Βασίλειον εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἐμελέτησε τὰς ἁγίας Γραφάς.⁶ Οταν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ναζιανζόν, ἔχειροτονήθη πρεσβύτερος, καὶ κατόπιν ἐπίσκοπος τῶν Σασίμων, μικρᾶς πόλεως πλησίον τῆς Καισαρείας. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ πατρός του ἀνεχώρησε κρυφίως εἰς τὴν Σελεύκειαν τῆς Ισαυρίας, ὅπου ἐμεινε πέντε ἔτη μονάζων καὶ ἴδιωτεύων.

“Ως ἐπίσκοπος ὁ Γρηγόριος ἦτο ἐνάρετος καὶ ἀγαθὸς καὶ ἔκαμε πιστῶς τὰ καθήκοντά του. Διὰ τοῦτο πολὺ γρήγορα ἔγινε ὄνομαστος, ἔφθασε δὲ ἡ φήμη του μέχρι τῆς Κωνσταντινούπολεως. Ο τότε αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ μέγας μάλιστα ἐπροσκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐναντίον τῶν αἵρετικῶν ἀρειανῶν. Οἱ ἀρειανοὶ δὲ τότε εἶχον κυριαρχήσει μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τόσιν, ὥστε κατεῖχον ὅλας τὰς ἐκκλησίας αὐτῆς, μία δὲ μόνον τοιαύτη ἀπέμεινεν εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους, ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας. Καὶ κατ’ ἀρχὰς μὲν ἔτυχε κακῆς ὑποδοχῆς, διότι καὶ ἐπεριφρονήθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν ἐσυκοφαντήθη καὶ ἐλιθοβολήθη καὶ ὡς κακοῦργος ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων κατηγορήθη. Ἄλλ’ αὐτὸς εἶχεν ὑπομονὴν καὶ κατώρθωσε μὲ τὸν βίον του τὸν ἐνάρετον καὶ τὴν εὐγλωττίαν του νὰ προσελκύσῃ τὸν σεβασμὸν ὅλων καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Πάντες δὲ προσέτρεχον διὰ νὰ ἀκούσουν τὰ ὅραῖα του κηδύματα περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Λόγου, ἦτοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὸ ὠνομάσθη Θεολόγος.

“Ο Γρηγόριος κατόπιν ἔγινεν ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔχομάτισε πρόεδρος τῆς Β’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅπως θὰ μάθωμεν, ἡ δοπία συνῆλθεν ἐναντίον τοῦ Μακεδονίου τὸ ἔτος 381. Δὲν ἔμεινεν ὅμως πολὺν καιρὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἤλθεν εἰς τὴν Ναζιανζὸν καὶ

ἔκεινθεν εἰς τὴν Ἀριανζόν, ἵδιωτεύων εἰς ἓνα ἔκεινη κτῆμά του^ν ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 28 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 389.

Μέλλων νὰ ἀναχωρήσῃ δὲ Γρηγόριος ἀπὸ τὴν Κων)πολιν ἀπηγόρυθνε τὸν ἔξῆς λόγον πρὸς τοὺς 150 ἐπισκόπους τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου, συνηθροισμένους εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἅγιας Ἀναστασίας. Καὶ εἶπε: «Χαίροις Ἀναστασίᾳ μοι, τῆς εὐσεβείας ἐπώνυμον, σὺ γάρ τὸν λόγον ἡμῖν ἔξανέστησας ἔτι καταφρονούμενον, τὸ τῆς κοινῆς νίκης χωρίον, ἡ νέα Σηλώμ, ἐν ᾧ πρῶτον τὴν σκηνὴν ἐπήξαμεν, τεσσαράκοντα ἔτη περιφερομένην ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ πλανωμένην. Σύ τε δὲ μέγας ναὸς οὗτος· ὑμεῖς τε ὅση μετὰ τοῦτον εὐθὺς τοῖς καλλεσιν, ἄλλος ἄλλο τι τῆς πόλεως μέρος εἰληφότες, ὥσπερ σύνδεσμοί τινες, καὶ τὸ γειτονοῦν οἰκούμενοι. Χαίρετε Ἀπόστολοι, οἵ ἐμοὶ διδάσκαλοι τῆς ἀθλήσεως. Χαίρετέ μοι, δὲ καθέδρα, τὸ ἐπίφθονον τοῦτο ὑψος καὶ ἐπικίνδυνον, ἀρχιερέων συνέδριον, ὅσον τε ἄλλο περὶ τὴν ἱερὰν τράπεζαν λειτουργικὸν Θεοῦ. Χαίρετε, ψαλμωδιῶν ἀρμονίαι, στάσεις παννύχιοι, παρθένων σεμνότης, γυναικῶν εὐκοσμίαι, χηρῶν καὶ ὁρφανῶν συστήματα, πτωχῶν ὀφθαλμοὶ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς βλέποντες. Χαίρετε, οἴκοι φιλόξενοι καὶ φιλόχριστοι καὶ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας ἀντιλήπτορες. Χαίρετε, τῶν ἐμῶν λόγων ἔρασταί, καὶ γραφίδες φανεραί καὶ λανθάνουσαι καὶ ἡ βιαζουμένη κιγκλὶς αὕτη τοῖς περὶ τὸν λόγον ἐθίζομένοις. Χαίρετε, βασιλεῖς καὶ βασίλεια, ὅσον τε περὶ τὸν βασιλέα θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον· εἰ μὲν καὶ βασιλεῖ πιστόν, οὐκ οἰδα, Θεῷ καὶ τῷ πλείον ἀπιστον· κροτήσατε χεῖρας, δὲν βοήσατε, ἀρατε εἰς ὑψος τὸν ὁρήτορα, ὑμῶν· σεσίγηκεν ὑμῖν ἡ πονηρὰ γλῶσσα καὶ λάλος. Χαῖρε, δὲ μεγαλόπολι καὶ φιλόχριστε, πρόσιτε τῇ ἀληθείᾳ, μετασκευάζεσθε ὅψε γουν, τιμήσατε τὸν Θεὸν πλέον τῆς συνηθείας. Χαίροις Ἀνατολὴ καὶ Δύσις, ὑπὲρ ὧν καὶ ὑφ' ὧν πολεμούμεθα· μάρτυς δὲ εἰρηνεύων ἡμᾶς, ἄν διλύγοι μιμήσωνται τὴν ἐμὴν ὑποχώρησιν. Ἐπὶ πᾶσι τε καὶ πρὸ πάντων βοήσομαι. Χαίρετε, Ἀγγελοι, τῆσδε τῆς Ἐκκλησίας ἔφοροι. Χαῖρε μοι, δὲ Τριάς, τὸ ἐμὸν μελέτημα καὶ καλ-

λώπισμα, καὶ σώζοι τοῖςδε, καὶ σώζοις τούσδε, τὸν ἐμὸν λαόν-
ἐμὸς γάρ, καὶ ἄλλως οἰκονομώμεθα, καὶ ἀγγέλοιο μοι διὰ παντὸς
ὑψουμένη καὶ αὐξομένη, καὶ λόγῳ καὶ πολιτείᾳ. Τεκνία, φυλάσ-
σοιτέ μοι τὴν παρακαταθήκην, μέμνησθέ μου τῶν λιθασμῶν.
‘Η χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν.

‘Η Ἐκκλησία μας ἔσχατει τὴν μνήμην τοῦ ἀγίου τούτου
τὴν 25 Ἰανουαρίου καὶ διὰ τὸν ἄγιον αὐτοῦ βίον, ἀλλὰ καὶ διότι
οὗτος ἐπολέμησε τοὺς ἀραιανοὺς καὶ ὑπεστήριξε τὴν Ὁρθοδοξίαν.

27. ‘Θ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος καταδιώκει τοὺς εἰδωλο- λάτρας. ‘Η Β’ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Πιραβάτην κανεὶς αὐτοκράτωρ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἐπολέμησε τὸν Χριστιανισμόν, διότι
ὅλοι ἡσαν χριστιανοί· μόνον ὅτι τινὲς ἦσαν αὐτῶν ἡσαν μὲ τὸ μέ-
ρος τοῦ Ἀρείου. Τούναντίον μάλιστα ὅλοι ὡς χριστιανοὶ ἔδειξαν
ζῆλον μεγαλύτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τινὲς
ἥρχισαν νὰ διάκουν τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ ἔζητησαν νὰ ἔξαφα-
νίσουν τὴν εἰδωλολατρείαν. Εἰς ἓξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ αὐτοκρά-
τωρ Θεοδόσιος δ' Α', δ' ὅποιος εἰς τὴν Ἰστορίαν δονομάζεται Μέ-
γας, καὶ ὁ δποῖος ἔβασιλευσεν ἀπὸ τὸ ἔτος 379 ἕως τὸ 395. Ὁ
Θεοδόσιος ἀμα ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἥρχισε νὰ λαμβάνῃ αὐστηρὰ
μέτρα ἐναντίον τῶν εἰδωλολατρῶν. Διὰ νόμου ἀπηγόρευσε τὰς
θυσίας ἐνώπιον τῶν θεῶν, ὅμοιας ἀπηγόρευσε νὰ εἰσέρχωνται
οἱ ὑπήκοοί του εἰς τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναούς, διέταξε νὰ κλεί-
σουν οἱ ναοὶ οὐτοὶ καὶ ὅλοι νὰ γίνουν χριστιανοί. Τότε πολλοὶ
χριστιανοὶ φανατικοὶ καὶ πολλοὶ μοναχοὶ· μαζὶ μὲ στρατιώτας
εἰσήρχοντο εἰς τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναούς, ἔξεδίωκον ἀπὸ ἐκεῖ
τοὺς εἰδωλολάτρας, κατέστρεψον τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν καὶ τὰ
ἄλλα ἔργα τῆς Τέχνης, καὶ κατόπιν μετέβαλλον τοὺς ναοὺς τού-
τους εἰς ἐκκλησίας χριστιανικάς. Εἰς πολλὰ δὲ μέρη, ἔγιναν καὶ

σφαγαὶ καὶ διώξεις εἰδωλολατρῶν, διότι ἡρνοῦντο οὗτοι νὰ γίνουν χριστιανοί.

Ἡ εἰδωλολατρεία τότε περιωρίσθη εἰς τὰ χωρία καὶ τοὺς ἀγρούς, δπου ἐπετρέπετο. Ἐδῶ δὲ ἐκτελοῦντες οἱ εἰδωλολάτραι τὰ ὅργιά των καὶ φανατισμένοι οὕτω εἰσερχόμενοι εἰς τὰς πόλεις καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐπροξένουν βλάβας καὶ καταστροφὰς εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν ἡ παράδοσις τῶν παγανῶν ἥ καλικατζάρων τοῦ λαοῦ.

Ἡ πρᾶξις ὅμως αὐτῇ τῶν χριστιανῶν δὲν ἦτο χριστιανική· διότι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἐδίδαξε παρὰ μόνον τὴν ἀγάπην πρὸς πάντας. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πατέρας τῆς Ἔκκλησίας ἐκάκισαν τὴν πρᾶξιν αὐτήν. Τότε διάφοροι φιλόσοφοι καὶ εἰδωλολάτραι οἵτορες ἔγραψαν βιβλία· ἀπολογίας· καὶ παρακαλοῦσαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ παύσῃ τὸν διωγμὸν καὶ αὐτῶν.

Ο Θεοδόσιος ἐκτὸς τούτου ἐκάλεσε καὶ τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ ἔτος 381. Ἡ Σύνοδος αὐτὴ συνήλθεν ἐναντίον τοῦ Μακεδονίου, ὁ ὅποιος ἐδίδασκεν ὅτι τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, δὲν εἶναι Θεός. Εἰς τὴν σύνοδον δὲ αὐτὴν ἡ Ἔκκλησία μας ἐδίδαξεν ὅτι καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεός, ἔγραψε δὲ τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, τὸ ὅποιον διετυπώθη πλέον δριστικῶς ὡς ἔξῆς.

«Πιστεύω εἰς ἔνα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, δρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

Καὶ εἰς ἔνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων.

Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὅμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτη-

ρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἅγιου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρώπησαντα.

Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός.

Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὖ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.

Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ομολογῶ ἐν Βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν.

Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰώνος.

Αμήν».

28. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ο ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγίστους ἱεράρχας καὶ πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας, τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Γρηγόριον. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας, πόλις ἡ δοπία τότε ἦτο Ἑλληνικὴ καὶ πολυάνθρωπος καὶ κέντρον τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Πολὺ μικρὸς δ Ἰωάννης ἐμεινεν δρφανὸς πατρός. Ο πατήρ του ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ ὀνομάζετο Σεκοῦνδος. Απὸ τὴν μητέρα του δέ, τὴν Ἀνθοῦσαν, ἡ δοπία ἦτο χριστιανή, δ Ἰωάννης ἔλαβεν ἀνατροφὴν εὐσεβῆ καὶ χριστιανικήν.

Η Ἀνθοῦσα ἐμεινε χήρα εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν, ἀπέρριψε δὲ ὅλας τὰς προτάσεις γάμου, διὰ νὰ ἀφοισιωθῇ, ὡς ἔλεγεν, εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Ἰωάννου. Διὰ τοῦτο δὲ δ ἔθνικὸς ὅγιτωρ

Λιβάνιος ἔλεγεν. «ἴδετε ὅποίας γυναικας ἔχουν οἱ χριστιανοί».

‘Ο ‘Ιωάννης κατ’ ἀρχὰς ἐσπούδασε τὴν ρητορικήν, χρηματίσας μαθητὴς τοῦ εἰδωλολάτρου ρήτορος τῆς Ἀντιοχείας Λιβανίου, καὶ κατόπιν ἔγινε δικηγόρος. Ἐπειτα δὲ μαθητὴς τῆς χριστιανικῆς σχολῆς τῆς Ἀντιοχείας καὶ τέλος ἔχειροτονήθη ἰερεὺς εἰς τὴν Ἀντιοχείαν, ὅπου ἤρχισε νὰ διδάσκῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Τόσον δὲ ἐφημίσθη ὡς ρήτωρ, ὥστε ἐκλήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διωρίσθη ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς, ἦτοι Πατριαρχῆς.

Πρὸιν γίνη ἰερεὺς, ὃ Λιβάνιος τὸν προώριζε διὰ διάδοχόν του εἰς τὴν ρητορικὴν σχολήν του. Ὡς ἰερεὺς δὲ ἔγινεν ἔξακουστὸς ἀπὸ τοὺς λόγους του περὶ ἀνδριάντων. Τὸ ἔτος 387 οἱ κάτοικοι τῆς Ἀντιοχείας ἔνεκα νέων φόρων, οἱ δῆμοι ἐπεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, ἐπανεστάτησαν καὶ κατέστρεψαν τὰ εἰς τὴν πόλιν των ἀγάλματα καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς οἰκογενείας του (ἀνδριάντες). Ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τότε νὰ θανατωθοῦν πολλοὶ Ἀντιοχεῖς, νὰ δημευθοῦν αἱ περιουσίαι τῶν πλουσίων κ.τ.λ., ἢ δὲ Ἀντιόχεια νὰ ἐρημωθῇ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲ γέρων ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας Φλαβιανός, μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ καταπραῦνη τὸν αὐτοκράτορα, δὲ Χρυσόστομος δὲ ἀνέλαβε νὰ καθησυχάσῃ τὸν λαὸν τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἔξεφώνησε τότε τοὺς λόγους περὶ ἀνδριάντων. Τόσον δὲ ἔκαμε τούτους νὰ μετανοήσουν διὰ τὴν πρᾶξιν των, ὥστε ἀπαντεῖς οἱ κάτοικοι ἥλαξαν βίον, ἐνήστευσαν καὶ παρεκάλεσαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ τοὺς συγχωρήσῃ. Ὁ Θεοδόσιος τοὺς συνεχώρησε τότε.

‘Ως πατριάρχης δὲ Χρυσόστομος ἐφρόντισε νὰ γίνουν χριστιανοὶ οἱ Γότθοι καὶ οἱ Πέρσαι, ἐπολέμησε δὲ τοὺς αἰρετικούς, ἐπροστάτευσε τοὺς πτωχοὺς καὶ ὀρφανούς, ἐδιοίκησε μὲ αὐστηρότητα ἀλλὰ καὶ ἀγαθότητα τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διὰ τῆς θαυμαστῆς ρητορείας του ἐκήρυξε τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς μὲ θάρρος καὶ εὐγλωττίαν.

Όνομαστὸς εἶναι δὲ λόγος του πρὸς **Εὐτρόπιον**. Ὁ Εὐτρόπιος ἡτο πανίσχυρος σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου. Ὡς τοιοῦτος δὲ εἶχεν εἰσηγηθῆ εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἶχε καταργήσει οὗτος τὸ **ἄσυλον** τῶν ναῶν. Διὰ τοῦτο ἐμισεῖτο πολὺ οὗτος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Συνέβη δὲ ποτὲ δὲ Εὐτρόπιος νὰ πέσῃ εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ διὰ νὰ σωθῇ, κατέφυγε εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐν ᾧ δὲ λαὸς μένει πνέων κατ' αὐτοῦ τὸν ἥπελει.

Τότε δὲ Χρυσόστομος ὀμβύλησεν ἀπὸ τοῦ Ἀμβωνος πρὸς τὸν λαὸν περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἀκροατάς του νὰ μὴ κακοποιήσουν τὸν Εὐτρόπιον. Ὁ λόγος εἰσηκούσθη καὶ δὲ Εὐτρόπιος ἐξῆλθε σῶος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅμως τότε ὑπῆρχε μεγάλη διαφορὰ τῶν ἡθῶν, οἵ πλουσίοι δέ, οἵ ἄρχοντες καὶ μάλιστα ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοξία ἔζησαν μὲν διασκεδάσεις καὶ μὲν μεγάλην ἀνηθυκότητα. Ὄλα αὐτὰ ἐκάκιζεν δὲ Χρυσόστομος, χωρὶς νὰ φοβηταὶ καὶ αὐτὴν τὴν Εὐδοξίαν. Ὅταν δὲ αὕτη διέταξε νὰ στήσουν μίαν στήλην ἀργυρᾶν εἰς δημόσιον μέρος πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης, ἐνώπιον δὲ αὐτῆς ἐγίνοντο θορυβώδεις διασκεδάσεις, οὕτως ὥστε πολλάκις διεκόπτετο ἡ θεία Λειτουργία ἀπὸ τὰ φωνὰς τῶν διασκεδαζόντων, τότε δὲ Χρυσόστομος ἐξωργίσθη καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀμβωνος ἐπετίμησε τὴν πρᾶξιν αὐτὴν τῆς Εὐδοξίας. Ἔνεκα τούτων δὲ διατάσσει τὸν Χρυσόστομος δύο φορᾶς ἐξωρίσθη, τὴν δευτέραν δὲ ἀτέθανεν ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 407.

Εἰς ἓνα του λόγον δὲ Χρυσόστομος ὠνόμασε τὴν Εὐδοξίαν Ἡρωδιάδα. «Πάλιν Ἡρωδιάς, εἶπε, μαίνεται, πάλιν τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου ζητεῖ ἐπὶ πίνακι», διπλας ἄλλοτε δηλαδὴ Ἡρωδιάς ἐξήτησε ἀπὸ τὸν Ἡρώδην τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Ο Ἰωάννης διὰ τὴν εὐγλωττίαν του ὠνομάσθη Χρυσόστο-

μος. Ἐπειδὴ δὲ μὲ τὸν λόγον του καὶ μὲ τὰ πολλά του συγγράμματα, τὰ δποῖα ἔχει γράψει, ἐπροστάτευσε τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Χριστιανικὰ Γράμματα, διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία μας τὸν τιμῆς καὶ ὡς ἄγιον, διότε τὸν ἑορτάζει τὴν 13 Νοεμβρίου, καὶ ὡς προστάτην τῶν Γραμμάτων καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν ἑορτάζει πανηγυρικῶς μαζὶ μὲ τοὺς δύο ἄλλους προστάτας τῶν Γραμμάτων Βασίλειον καὶ Γρηγόριον τὴν 30ην Ιανουαρίου, ἑορτὴν τῶν Τοιῶν Ἱεραρχῶν καὶ Διδασκάλων, ὅτε ψάλλεται τὸ ἑξῆς ἀπολυτικὸν αὐτῶν.

‘*Απολυτίκιον τῶν Τοιῶν Ἱεραρχῶν.*

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος,
τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτῖσι δόγμάτων θείων πυρσεύσαντας·
τοὺς μελιρρύτους ποταμοὺς τῆς σοφίας,
τοὺς τὴν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας·
Βασίλειον τὸν Μέγαν καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον,
σὺν τῷ κλεινῷ Ἱωάννῃ τῷ τὴν γλῶτταν χρυσορρήμονι.
Πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρασταὶ
συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν·
αὐτοὶ γάρ τῇ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσιν.

‘*Ερμηνεία.*

Ἄφοῦ συναθροισθῶμεν πάντες οἱ θαυμασταί, ἃς τιμήσωμεν μὲ ὕμνους τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος, οἱ δποῖοι ἐφώτισαν τὴν οἰκουμένην μὲ τὰς ἀκτῖνας τῶν θείων διδαγμάτων, τοὺς μελιρρύτους ποταμοὺς τῆς σοφίας, οἱ δποῖοι δλον τὸν κόσμον ἐπότισαν μὲ ὕδατα τῆς θεογνωσίας, δηλαδὴ Βασίλειον τὸν μέγαν καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον μαζὶ μὲ τὸν Ἱωάννην τὸν Χρυσόστομον· διότι αὐτοὶ μεσιτεύουν πάντοτε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν πρὸς τὴν Ἄγιαν Τριάδα.

29. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

‘Ο Ιουστινιανὸς δὲ Α’ εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγίστους αὐτοχράτορας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τὸ 527 ἕως τὸ 565. Οὗτος ἐδίωξε μὲ περισσότερον ζῆλον τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ διέδοσε τὸν Χριστιανισμόν. Διότι διέταξε νὰ γίνουν ὅλοι οἱ εἰδωλολάτραι χριστιανοί. Ὅποιος δὲ ἦξε αὐτῶν ἡροεῖτο νὰ βαπτισθῇ, ἐθανατώνετο ἀμέσως. Καὶ διότι ἀκόμη διέταξε νὰ κλείσουν αἱ σχολαὶ τῶν διαφόρων φιλοσόφων, διότι ἔκει ἐδιδάσκετο ἀκόμη ἡ εἰδωλολατρεία. Τότε ἔκλεισε καὶ ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, οἵ δὲ φιλόσοφοί της ἔφυγον εἰς τὴν Περσίαν. Ἀπὸ τότε πλέον δριστικῶς κατηργήθη ἡ εἰδωλολατρεία εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Μόνον οἱ κάτοικοι τῆς Μάνης τῆς Πελοποννήσου ἔμειναν εἰδωλολάτραι μέχρι τοῦ θρονοῦ αἰωνοῦς, δύποτε καὶ αὐτοὶ ἔγιναν χριστιανοί.

‘Ο Ιουστινιανὸς ἔκτισε καὶ τὸν μέγαν ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸν ναὸν τοῦτον είζεν ἰδούσει κατ’ ἀρχὰς δὲ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ τὸν εἴχεν ἀφιερώσει εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὸν Χριστόν. Ἐπειτα είχε καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἔξορίαν τοῦ Χρυσοστόμου καὶ πάλιν δὲ ἐπὶ Ιουστινιανοῦ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ νίκα, τὸ ἔτος 532. Τότε δὲ Ιουστινιανὸς τὸν ἔκτισεν ἐκ νέου καὶ μὲ νέον σχέδιον. Μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ ἔκτιζοντο κατὰ τὸν βασιλικὸν ωρθμόν. Τώρα δὲ Ιουστινιανὸς ἐσκέφθη νὰ δώσῃ εἰς τὸν ναὸν τὸν τύπον καὶ τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ. Διὰ τοῦτο τὸν νέον ναὸν τὸν ἐσκέπασε μὲ θόλον. Καὶ ἐπειδὴ δὲ πρῶτος τοιοῦτος ναὸς ἐκτίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ Βυζάντιον, δὲ ουθὲδὸς λέγεται βυζαντινός. Τὰ σχέδια τοῦ ναοῦ ἔδοσαν δύο ἀρχιτέκτονες Ἐλληνες, δὲ Ἀνθέμιος καὶ δὲ Ἰσίδωρος. Εἰργάσθησαν δὲ εἰς αὐτὸν ἐπὶ πέντε ἑτη ἑκατὸν τεχνῆται μὲ ἑκατὸν ἑκαστος ἐργάτας καὶ ἐξωδεύθησαν 360 περίους ἑκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν. Ο ναὸς δὲ οὗτος ἐκοσμεῖτο ἀπὸ μέσα μὲ χρυσὸν καὶ μὲ ἄργυρον καὶ

μὲ πολυτίμους λίθους καὶ μὲ παντὸς εἴδους κοσμήματα. Αἱ εἰκόνες του δὲ δὲν είχον ζωγραφισθῆ μὲ χρώματα, ἀλλὰ μὲ μικρὰ πετραδάκια, τὰς ψηφιδωταὶ—μωσαϊκά.

Ο ναὸς οὗτος ἦτο ὁ μέγιστος τῶν ναῶν τῶν χριστιανῶν. Κατόπιν τὸ ἔτος 1626 οἰκοδομήθη ὁ μέγιστος ὅλων ναὸς τοῦ Ἅγιου Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην, καὶ τὸ 1710 ὁ ναὸς τοῦ Ἅγιου Παύλου εἰς τὸ Λονδίνον, ὁ ὅποῖς ἔρχεται δεύτερος εἰς τὸ μέγεθος. Ο ναὸς ὅμως τῆς Ἅγιας Σοφίας ἦτο πλουσιώτερος καὶ πολυτελέστερος, θαῦμα ἀρχιτεκτονικῆς. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆν, λέγει ὁ ἴστορικὸς Προκόπιος, ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανόν, περιπατεῖ εἰς τὸν ἀέρα, εἰς τὸ ἱερὸν εκείνο νομίζεις ὅτι πράγματι ἔκει ὁ Θεὸς ἐνοικεῖ. Οὐδείς ποτε ἔχόρτασε νὰ βλέπῃ τὸ θέαμα τοῦτο. Ο ναὸς ἦτο ἔτοιμος τὸ ἔτος 537 καὶ εἰς τὰς 27 Δεκεμβρίου ἔγιναν τὰ ἔγκαίνιά του. Τόσον δὲ μεγαλοπρεπής καὶ τόσον πλούσιος εἰς διακόσμησιν ἦτο οὗτος, ὥστε ὁ ἔριος διοίστιν μόλις εἰσῆλθεν, ἔθαμβωθη ἀπὸ τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἔτρεξε πρὸς τὸν Ἀμβωνα, ὑψώσε τὰς χεῖρας του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐφώναξε.

—Νενίκηκά σε. Σολομών.

Ο Σολομὼν εἶχε κτίσει τὸν ναὸν τῶν Ιεροσολύμων. Οὗτως ἡ Ἅγια Σοφία ἔγινε τὸ καύχημα καὶ τὸ αἰώνιον μνημεῖον τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοφύΐας καὶ ἀπέβη ἡ μήτηρ τοῦ Κράτους, ἡ μεγάλη Ἐπικλησία. Ονομαστὴ εἶναι καὶ ἡ καρκινικὴ ἐπιγραφὴ τῆς Φιάλης τοῦ ναοῦ τούτου, ἡ ἔξης.

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ.

Διὰ τὸν ναὸν αὐτὸν τέλος διοίστιν λαὸς ἔχει πλάσει τὰς ὠραιοτέρας τῶν Παραδόσεων, διὸ δὲ ποιητὴς Γ. Βιζυηνὸς ὡς ἔξης ἐφαντάσθη τὸ σχέδιον, μὲ τὸ ὅποῖον ἐκτίσθη.

*Ενισλελδου—Γεωργιάδου. Ἐκκλ. Ἰστορία

Μέρα καὶ νύχτα μελετᾶ
δ Βασιλεὺς στὴν Πόλη
νὰ κτίσῃ τὴν Ἀγιὰ Σοφιά.
Σ" ὅλο τὸν κόσμο ἐρωτᾶ
καὶ σχέδια φέρουν δῆλοι,
κτιστὰ ἢ μόνο ζωγραφιά.

"Ο ἀρχικτίστης ὁδηγᾶ,
κι" δ ὑπουργὸς προτείνει
ἐμπρὸς σὲ θρόνο ἀψηλό.
"Ο βασιλεὺς αὐτὸς σιγᾶ,
αὐτὸς μόνο δὲν κρίνει
κανένα ἄξιο καὶ καλό.

—Εἰναι ἡ Δύναμ" δ Θεὸς
κι" ἡ Ἐμοφριὰ μονάχη,
π" ἀντανακλᾶται σ" δλουνούς.
Γι"αυτὸ τοῦ πρέπει κι" δ ναὸς
δύναμι, κάλλος νᾶχη,
νᾶν" ὅμοιος μὲ τοὺς οὐρανούς.

"Ολ" οἵ μαστόροι σκυθρωποί,
καὶ δλ" οἵ μεγιστᾶνοι
τὸν προσκυνοῦν γονατιστοί.
Κανεὶς δὲν ξαίρει τί νὰ πῆ,
κανένας πῶς νὰ κάνῃ
τὴν ἐκκλησιὰ ποὺ τοὺς ζητεῖ.

Κι" δλονυχτῆς σκυμμέν" ἔκει
τὸ σχέδιο ποὺ προστάζει,
καθεὶς νὰ κάμῃ προσπαθεῖ.
Ξημέρωσεν ἡ Κυριακή,
κανένας δὲν ἀδειάζει,
νὰ πάῃ νὰ λειτουργηθῇ.

"Ἐκεῖ τὴ πρωΐνὴ δροσιὰ
θωροῦν ἔνα τρικέρι,
κι" ἀκοῦν γεροντικὴ λαλιά.
"Απέλυσεν ἡ Ἐκκλησιά,
κι" δ Πατριάρχης φέρει
τ" ἀντίδωρο στὸν βασιλιά.

Σκύθει ἀπ" τὸ θρόνο καὶ φιλᾶ
τὸ χέρι ποὺ τοῦ δίνει
τὸ "Υψωμα καὶ τὴν εὐχή.
Μὰ "κεῖ δὲν ἔπιασε καλά,
τοῦ πέφτ" ἔνα ψυχίδι
σὲ λεοντόδερμα παχύ.

Τὸ σκῆπτρο ἀφῆκε στὴν στιγμή,
τὸν θρόνον ἔλ" ἀφήσει
καὶ νὰ τὸ εὔρη προσπαθεῖ.
Μὴ μείνῃ κατὰ γῆς καὶ μὴ
κανένας τὸ πατήσῃ
κι" ἀπὸ τὸ κρῖμα κολασθῆ.

Μὰ "κεῖ, ποὺ μ" ὅψη θλιβεοή,
γιὰ νὰ τὸ εὔρη ἀκόμα
ἐμπρὸς στὸν θρόνο του ζητᾶ.
Νὰ καὶ μιὰ μέλισσα θωρεῖ,
τ" ἀντίδωρο στὸ στόμα,
κι" ἀπ" τὸ παράθυρο πετᾶ

Βγάλει παντοῦ διαλαλητὴ
στὴν ἔακουστὴ τὴν Πόλη,
καὶ τάξ" ἔνα πουγγὶ βαθύ.
"Οποιος μελίσσια κι" ἀν κρατᾷ,
νὰ τὰ τρυγήσετ" δῆλοι,
τ" ἀντίδωρό μου νὰ βρεθῇ

Τρυγοῦν οἵ ἄνθρωποι γοργά,
κανένας δὲν κερδάινει
ἄλλο ἀπὸ μέλι καὶ κερί.

Κι' ὁ Πρωτομάστορας τρυγᾶ,
κι' ἔξαφνισμένος μένει
ἔμπρός στὸ θαῦμα ποὺ θωρεῖ.

Σ' ἔνα κοφίνι διαλεκτό,
στὸ πιὸ καλὸ κυψέλη,
λάμπει κι' ἀστράφει κάτι τι.
Ξανθὸς κερὶ δὲν εἶν' αὐτό.
γλυκὸς δὲν εἶναι μέλι,
εἶν' ἐκκλησιὰ πελεκητή !

Οἱ τροῦλοι λές κι' εἶν' οὐρανοί,
πυκνὰ οἱ στύλοι δάση,
καὶ Οἰκουμέν' ἡ πατωσιά.
Ποτὲ χριστιανικὴ φωνὴ
Θεὸς δὲν θὰ δοξάσῃ
σὲ πιὸ καλύτερ' ἐκκλησιά !

Στὸν Πλάστη στρέφ' ὁ βασιλιάς,
— Εὐχαριστῷ Σε, κράζει,
μεγαλοδύναμ' Ἐμορφιά.
Φιλᾶ τὸ σχέδιο τρεῖς φορές,
καὶ σᾶν αὐτὸ προστάζει
νὰ κτίσουν τὴν Ἁγιὰ Σοφιά.

30. Ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ Ἀκάθιστος "Υμνος.

Μετὰ τὸν Τουστινιανὸν μέγας αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου
εἶναι ὁ Ἡράκλειος. Αὐτὸς ἐπολέμησε κυρίως τοὺς Πέρσας καὶ
τοὺς ἐνίκησε τελείως. Οἱ Πέρσαι ἦσαν εἰδωλολάτραι, κατὰ τοὺς
χρόνους δὲ τοῦ Ἡρακλείου εἶχον κυριεύσει τὴν Συρίαν, τὴν Πα-

Μὲ τὴν ματιά του προχωρεῖ
μέσ' στ' Ἀγιο Βῆμα μνίσκει,
ποὺ τὸ φωτίζει μ' ἀντηλιά.
Στὴν Ἁγιὰ Τράπεζα θωρεῖ,
στὸν Ἀστερίσκο βρίσκει
τ' ἀντίδωρο τοῦ βασιλιᾶ.

Στὸν θρόνο μπρός μὲ συστολὴ
βαθειὰ μετάνοια κάνει,
δείχνει τὸ σχέδιο τοῦ Ναοῦ.
Εἴμεθα ὅλ' ἀμαρτωλοί,
κανένας μας δὲν φθάνει
τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ τ' ἀγιασμένο Του ψωμὶ¹
τὸ καθαρὸ μελίσσι
διές, τί κερήθρα συγκροτεῖ!
Γιὰ τοῦ Ὅψιστου τὴν τιμὴν
δ' βασιλεὺς ἄς κτίσῃ
μιὰ ἐκκλησία σᾶν κι' αὐτή.

λαιστίνην, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἀπειλοῦσαν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς δὲ τὰ μέρη κατεδίωξαν πολὺ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ τοὺς κάνουν εἰδωλολάτρας. Τότε μόνον, ἔλεγον, θὰ παύσουν τὸν πόλεμον, ὅταν δὲ οἱ χριστιανοὶ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν καὶ λατρεύσουν τὸν Ἡλιον. Τότε δὲ ἔμαρτυροιςαν καὶ πολλοὶ χριστιανοὶ ὅπως ἡ μεγαλομάρτυς Εἰρήνη καὶ ἄλλαι 100 χιλιάδες χριστιανοὶ ἐφονεύσθησαν.

Οἱ Ἡράκλειος μὲ πίστιν εἰς τὸν Χριστὸν ὥρμησεν ἐναντίον αὐτῶν. Ὅταν δὲ ἐπολεμοῦσε τοὺς Πέρσας εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, ἔξαφνα λαμβάνει τὴν εἰδῆσιν, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις κινδυνεύει. Στρατὸς Περσικὸς καὶ Ἀβαρικὸς πολυάριθμος ἀπειλεῖ νὰ καταλάβῃ τὴν Ηόλιν. Οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀβαροὶ συμμαχοῦν καὶ ἔρχονται ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ἣν στιγμὴν δὲν φυλάσσεται αὐτὴ ὑπὸ στρατοῦ. Οἱ πολιορκηταὶ ἔχητησαν τότε ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ παραδοθοῦν. Τοὺς παραγγέλλουν δὲ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν τώρα πλέον νὰ σωθοῦν, ἔκτὸς ἂν γίνουν ψάρια καὶ φύγουν διὰ τῆς θαλάσσης, ἢ πουλιὰ καὶ πετάξουν εἰς τὸν οὐρανόν.

Τὴν πόλιν ὅμως ἐφύλαττεν ὁ εὑσεβὴς λαός της μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πατριάρχην Σέργιον. Κατὰ διαταγὴν δὲ αὐτοῦ συναθροίζονται ὅσοι μὲν ἡδύναντο νὰ πολεμήσουν εἰς τὰ τείχη, οἱ ἄλλοι δὲ εἰς τοὺς ναούς, ὅπου νύκτα καὶ ἡμέραν χωρὶς νὰ καθήσουν παρακαλοῦν τὴν πολιορχόν των, τὴν Θεοτόκον, νὰ τοὺς σώσῃ. Καὶ πράγματι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου ὁ στρατὸς ἐνίκησε τοὺς πολιορκητάς, οἱ δόποι οἱ ἐπαθοντόσας ζημίας, ὥστε ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἔφυγον. Οἱ λαὸς τότε ἀπέδωκε τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν Θεοτόκον, καὶ ὤρισε κάθε χρόνον νὰ ψάλλεται εἰς ἀνάμνησιν τούτου ὁ λεγόμενος *Ἀκάθιστος Υμνος*.

Οἱ Ἀκάθιστος Υμνος εἶναι ποίημα θρησκευτικόν, ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 στροφάς, δσα καὶ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἐκάστη δὲ στροφὴ ἀρχίζει κατὰ σειρὰν μὲ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου.

του. Μὲ τὸν "Υμνον αὐτὸν ἡ Πόλις εὐχαριστεῖ τὴν Θεοτόκον διὰ τὴν σωτηρίαν. Ψάλλεται δὲ σήμερον ὅλος μαζὶ τὸ Σάββατον τῆς Ε' ἑβδομάδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Εἰς αὐτὸν δὲ κατόπιν περιελήφθη καὶ ἡ σωτηρία τῆς Κ]πόλεως κατὰ τὴν πρώτην 675 καὶ δευτέραν 677 πολιορκίαν τῆς Κ]πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Τοῦ Ἀκαθίστου δὲ "Υμνον τροπάριον εἶναι καὶ τὸ ἔξῆς κοντάκιον.

Κοντάκιον τοῦ Ἀκαθίστου "Υμνου.

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
ὅς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου Θεοτόκε.

"Ἄλλος ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀποσμάχητον,
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον.
ἴνα κράζω σοι, Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

'Ερμηνεία.

"Η πόλις σου, Θεοτόκε, προσφέρω εἰς σέ, ἡ δροία εἶσαι ὑπέρμαχος - ἀνίκητος - στρατηγός, τὰ εὐχαριστήρια ὡς νικητήρια, διότι μὲ ἔσωσες ἀπὸ τὰ δεινά. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχεις τὴν δύναμιν ἀκατάβλητον, ἐλευθέρωσέ με ἀπὸ ὅλους τοὺς κινδύνους, ίνα κράζω εἰς σέ. Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

31. Ὁ Ἡράκλειος καὶ ἡ "Ψύωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

"Ο Ἡράκλειος ὅταν ἔμαθεν ὅτι οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀβαροὶ ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἔφυγον, ἐποχώρησεν εἰς τὰ ἔσωτερικὰ τῆς Περσίας, διὰ νὰ καταστρέψῃ ἐντελῶς τὸ Περσικὸν κράτος, ὅπως ἄλλοτε ἐπράξεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ἀφοῦ δὲ ἔγινε κύριος ὅλων τῶν Περσικῶν χωρῶν καὶ ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Χοσρόην, μὲ τὸν δρόπον ἔκαμε εἰρήνην, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν φέρων δρίσω τὸν *Τίμιον Σταυρὸν* καὶ ὅσους αἰχμαλώτους είχον πάρει οἱ Πέρσαι.

Τὸν Τίμιον Σταυρὸν εἶχε πάρει ὡς λάφυρον ὁ Χοσρόης, δταν ἐκυρίευσε τὴν Ἱερουσαλήμ. Τότε δὲ εἶχε συλλάβει καὶ τὸν Πατριάρχην Ζαχαρίαν ὡς αἰχμάλωτον. Ὁλους δὲ τοὺς εἶχεν ὀδηγήσει εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τοῦ κράτους. Γώρα ὅμως ὁ Ἡράκλειος τοὺς ἡλευθέρωσεν, ἔλαβε δὲ καὶ ἔφερεν ὀπίσω καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ἡτο δὲ ὁ Σταυρὸς οὗτος ἐκεῖνος, ἐπὶ τοῦ δποίου ἐσταυρώθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τὸν δποῖον εἶχεν εὔρει καὶ εἶχεν ὑψώσει ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ἡ Ἄγια Ἐλένη, ὥπως ἐμάθαμεν.

Ολος δ λαός, δ κλῆρος καὶ δ στρατὸς τῆς Κ]πόλεως ἐβγῆκεν νὰ προϋπαντήσουν τὸν τροπαιοῦχον αὐτοκράτορα μὲ κλάδους βαῖων εἰς τὰς χεῖρας καὶ λαμπάδας καὶ μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὄφθαλμούς. Ολοι δὲ τότε ἔτρεξαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἄγιας Σοφίας, δπου εὐχαριστησαν τὸν Θεὸν διὰ τὴν νίκην καὶ τὴν σωτηρίαν των.

Τὸ ἄλλο δὲ ἔτος 629 ὁ Ἡράκλειος ἔφερε τὸν Τίμιον Σταυρὸν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν 14ην Σεπτεμβρίου καὶ πάλιν δπως ἄλλοτε ἡ Ἄγια Ἐλένη, τὸν ὑψωσεν εἰς τὴν θέσιν του ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, μέσα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, τὸν δποῖον εἶχεν ὕδρύσει ἡ ἄγια Ἐλένη. Κλῆρος δὲ καὶ λαὸς ἔψυχε τότε τὸ τροπάριον τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ἐκτοτε ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ἐορτάζει τὴν διπλῆν ταύτην Ὑψώσιν τοῦ Σταυροῦ.

Κατὰ τὴν ἐορτὴν δὲ ταύτην ἡ Ἐκκλησία μας μοιράζει εἰς τοὺς πιστοὺς **βασιλικόν**, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν τότε ἐνεφανίσθη τὸ φυτὸν τοῦτο, φυτρωμένον ἐπάνω εἰς τὸ μέρος, δπου εἶχε ταφῆ νπὸ τῶν Ἐβραίων ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ δὲ αὐτὴ ἐορτή, καθὼς καὶ ἡ ἐορτὴ τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ἡσαν, κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν, καὶ ἐθνικαὶ ἐορταὶ συγχρόνως ἐορταζόμεναι μεγαλοπρεπῶς, ὥπως ἡμεῖς σήμερον ἐορτάζομεν τὴν ἐθνικοθρησκευστικὴν ἐορτὴν τῆς 25 Μαρτίου.

Ἀπολυτίκιον τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου,
καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου
νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος,
καὶ τὸ σὸν φυλάττων διὰ τοῦ Σταυροῦ σου πολίτευμα.

Ἐρμηνεία

Σῶσε, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησε αὐτόν, χαρίζων νίκας εἰς τοὺς βασιλεῖς ἐναντίον τῶν βαρβάρων, καὶ φυλάττων μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Σταυροῦ σου τὸ Κράτος σου.

32. Ὁ μοναχικὸς βίος, οἱ ἀσκηταί, ὁ ἄγιος Ἀντώνιος.

Ο βίος τῶν χριστιανῶν καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς πρώτους αἰώνας ἦτο ἡθικός. Μεταξύ των εἶχον μεγάλην ἀγάπην, τόσην ὅσην δὲν ἐγνώρισε ποτὲ δύκόσμος. Τὰ τέκνα ἐσέβοντο τοὺς γονεῖς των. Ὅλοι ἔτιμων τοὺς ἀρχοντας. Ο οἰκογενειακὸς βίος ἦτο πραγματικὴ χαρά. Δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ αὐτῶν διάκρισις κυρίων καὶ δούλων, ἀνδρῶν καὶ γυναικός, χριστιανοῦ καὶ εἰδωλολάτρου. Οἱ χριστιανοὶ ἦσαν πρὸς ὅλους δίκαιοι καὶ ἀγαθοί.

Μερικοὶ δμως ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἥρκοντο εἰς ταῦτα, ἀλλὰ εἶχον ἀκόμη αὐστηρότερα ἡθη καὶ ἔζων ἀφοσιωμένοι μόνον εἰς τὸν Θεόν. Ἀπὸ αὐτοὺς προῆλθεν ὁ **μοναχικὸς βίος**.

Πολλοὶ χριστιανοὶ κατὰ τὴν ἔποχὴν τῶν διωγμῶν ἐγκατέλιπον τὴν κοινωνίον—τὸν κόσμον—καὶ ἔφευγον, ἀνεχώρουν ὅπως ἔλεγον, εἰς ἐρήμους καὶ ἐρημικὰ μέρη, ὅπου ἔζων βίον μοναχικόν, κατὰ μόνας. Οὗτοι ἔλεγοντο **μοναχοί** καὶ ἀναχωρηταί. Ἐδῶ δὲ εἰς τὴν ἔρημον ἔζων βίον αὐστηρῶς ἡθικόν. Ἐνήστευον εἰς ὅλην τους τὴν ζωήν, προσηγόριζοντο διαρκῶς, ἀγρυπνοῦσαν, ἐδιάβαζαν συνεχῶς τὴν Ἅγιαν Γραφήν, ἀσκοῦσαν τὸν ἑαυτόν τους εἰς τὴν ἀρετήν, τὴν στέρησιν καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ γενικῶς ἔζων τελείως ἀφοσιωμένοι εἰς τὸν Θεόν. Πρῶτος τοιοῦτος ἀνα-

χωρητής ἀναφέρεται ὁ Παῦλος, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὸς Θύ-
βας τῆς Αἰγύπτου καὶ ἔζησε τὸν βίον του εἰς τὰς ἐρήμους τῆς
Αἴγυπτης. Ὁμοιος μὲν αὐτὸν ἦτο καὶ ὁ μοναχὸς Ἀμμοῦν εἰς
τὴν Αἴγυπτον.

Ἐπομένως **μοναχοί** λέγονται ὅσοι, ἀνδρες καὶ γυναῖκες,
ἐγκατέλιπον τὴν κοινωνίαν καὶ ἔφευγον εἰς τὴν ἔρημον μὲ τὸν
σκοπὸν νὰ ἀφοσιωθοῦν εἰς τὸν Θεόν. Τώρα ὅσοι ἔξ αὐτῶν ἔζων
βίον πολὺ αὐστηρὸν καὶ ἥσαν ἐντελῶς ἀποιευμονωμένοι ἀπὸ τοὺς
ἄλλους ζῶντες μόνοι των, λέγονται **ἀσκηταί**. Γενικῶς δὲ ὁ μονα-
χικὸς καὶ ὁ ἀσκητικὸς βίος ἐθεωρεῖτο ως βίος ἀρεστὸς εἰς τὸν
Θεόν, διὰ τοῦτο δνομάζετο καὶ ἀγγελικὸς βίος.

Μεταξὺ ὅλων τῶν μοναχῶν, τοὺς ὅποίους ἦ **Ἐκκλησία** μας
τιμᾶς ὡς ἀγίους διὰ τὸν ἄγνὸν βίον των, είναι καὶ ὁ μέγας **Ἀν-
τώνιος**, Ὅ μέγας **Ἀντώνιος** ἦτο σύγχρονος τοῦ μεγάλου **Ἀθα-
νασίου**. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐμοίρασε τὴν περιουσίαν
του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν
ἔρημον, ὃπου ἔζησεν ὅλον του τὸν βίον ὡς ἄγιος καὶ ὅσιος. Εἰς
τὴν **Ἀλεξάνδρειαν** εἰπήρχετο ὁσάκις ἐπόρκειτο νὰ νουθετήσῃ ἢ
διδάξῃ καὶ κηρύξῃ τὸν Χριστόν. Ἀπέθανε τὴν 17ην **Ιανουαρίου**
τοῦ ἔτους 356. Ἡ **Ἐκκλησία** μας τιμᾶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὴν
μνήμην του. Τὸ παράδειγμα δὲ αὐτοῦ ἥκιολούθησαν πολλοὶ κε-
ρστιανοὶ ὡς μοναχοί, ὅπως ὁ μαθητής του Παχώμιος καὶ ἄλλοι.
Ο **Παχώμιος** μάλιστα ἴδωσε τὸ πρῶτον **μοναστήριον** γυναικῶν
μοναχῶν. Διότι ἔχομεν ἀπὸ τότε καὶ πολλὰς γυναικας κερστιανάς,
αἵ ὅποιαι γίνονται μοναχαί. Μία τοιαύτη δνομαστὴ είναι ἡ ὁσία
Μαρία ἡ Αἴγυπτία, τὴν δποίαν ἔօρτάζει ἡ **Ἐκκλησία** μας τὴν
πέμπτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τέλος δέ Μέγας
Βασίλειος ἔγραψε τοὺς νόμους, τοὺς **κανόνας**, ὅπως λέγεται, τῶν
μοναστηρίων.

Ἄσκητής δὲ δνομαστὸς ἔγινεν εἰς τὴν **Ἀντιόχειαν** δέ **Συμεὼν**.
Οὗτος ἔζησεν ἐπάνω εἰς ἔνα στῦλον, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται **στυ-
λίτης**. Ἐπάνω εἰς τὸν στῦλον αὐτὸν ἔζησε τριάκοντα χρόνια καὶ

ἀπ' ἐκεῖ ἐκῆρυττε τὴν μετάνοιαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀντιοχείας.

33. Ἡ εἰκονομαχία καὶ ἡ ἀναστήλωσις
τῶν ἀγίων εἰκόνων.

Ἡ εἰκονομαχία εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ σφοδροτέρα αἰρεσίς, ἡ ὅποια ἐπὶ 120 χρόνια ἐτάραξε τὴν Ἐκκλησίαν. Αἱ εἰκόνες τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἅγίων τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν παλαιὰν χριστιανικὴν ἐποχὴν ὑπῆρχον εἰς τὸν ναούς. Ἐχορτίμενον δὲ διὰ δύο πράγματα, καὶ διὰ νὰ στολίζουν δηλαδὴ τὸν ναὸν καὶ διὰ νὰ παροιρύνουν τοὺς χριστιανοὺς νὰ μιμοῦνται τὸν ἄγιον βίον καὶ τὴν στερεὰν πίστιν τῶν προσώπων, τὰ ὅποια εἰκόνιζον, καὶ τὰ ὅποια ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν των χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῶν Ἰσαύρων αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ λαὸς καὶ μάλιστα ὁ ἀπαίδευτος ἔκαμε κακὴν χρῆσιν τῶν εἰκόνων τούτων, τὰς ὅποιας ἐλάτευσον, διπλασιάζοντας τὰς εἰδωλολάτραι τὰ εἴδωλα. Διὰ τοῦτο οἱ Ἰσαυροὶ ἡθέλησαν νὰ διορθώσουν τὸ ἀτοπὸν τοῦτο, καὶ τοιουτορόπτως προῆλθεν ἡ εἰκονομαχία ὡς αἰρεσίς. Καὶ τοῦτο διότι οἱ Ἰσαυροὶ δὲν ἔζητησαν νὰ διορθώσουν ἀπλῶς τὴν κατάχρησιν αὐτὴν τῶν ἀγίων εἰκόνων, ἀλλὰ νὰ καταργήσουν ἐντελῶς τὴν προσκύνησιν αὐτῶν.

Αἱ εἰκόνες ὑπῆρχον ἀνέκαθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς ναούς, εἰς τοὺς εὐκτηρίους οἴκους, εἰς τὰ σπίτια τῶν χριστιανῶν, εἰς τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ σκεύη τῶν χριστιανικῶν οἰκιῶν κ.τ.τ. ὑπῆρχον εἰκόνες, παριστῶσαι διαφόρους σκηνὰς καὶ διάφορα θεράποντα, πρόσωπα, ὑπῆρχον δὲ καὶ σύμβολα περισσότερα, τὰ ὅποια ἐσυμβόλιζον διαφόρους θρησκευτικὰς ἐννοίας ἢ διάφορα θρησκευτικὰ πρόσωπα. Ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὅμως αἱ εἰκόνες γενικεύονται εἰς τοὺς ναοὺς τῶν χριστιανῶν. Ο Μ. Βασίλειος δὲ εἶχε διδάξει, ὅτι εἰς αὐτὰς

δφείλομεν τιμητικὴν προσκύνησιν καὶ ὅχι λατρείαν, ἡ ὅποια ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ὡς χριστιανοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς λατρεύουν πραγματικὰ τὰς εἰκόνας καὶ ἀποδίδουν εἰς αὐτὰς τιμάς, αἴτινες μόνον εἰς τὸν Θεόν ηρμοζον. Ἐπίστευον π.χ. ὅτι αὐτὴ ἡ εἰκὼν θαυματουργεῖ καὶ ὅχι τὸ εἰκονιζόμενον πρόσωπον τοῦ ἄγιου, τῆς Θεοτόκου, ἢ τοῦ Χριστοῦ. Θαυματουργὰς δὲ εἰκόνας ἀπέξεον καὶ ἔτσι γον τὰ ἔνσματα, πιστεύοντες ὅτι οὕτω μεταλαμβάνουν τῆς ἄγιότητος τῆς εἰκόνος, ὅπως μεταλαμβάνει τις τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ κ.λ.π.

Πρῶτος δὲ Λεών ὁ Ἱσαυρος δὲ Γ' διέταξε νὰ καταβιβασθοῦν αἱ εἰκόνες ἀπὸ τοὺς ναούς, καὶ τοὺς τοίχους νὰ τοὺς ἐπιχρίσουν μὲ ἄσβεστον. Αἱ εἰκόνες τότε τὰ λείψανα τῶν ἄγιων καὶ τὰ Ἱερὰ ἀντικείμενα ὅλα παρεδίδοντο εἰς τὴν φωτιάν. Ἀκόμη ἐπαύθη καὶ δ τότε Πατριάρχης Γερμανός, ἐπειδὴ ἦτο φίλος τῶν εἰκόνων. Ο λαὸς τῆς Ἑλλάδος μάλιστα τότε ἐπανεστάτησεν. Ἡ Ἔκκλησία καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἐτάχθησαν ἐναντίον τῶν εἰκονιμάχων, ὅπως ὀνομάσθησαν οἱ ἔχθροι τῶν εἰκόνων. Οἱ χριστιανοὶ ἔχωρίσθησαν εἰς δύο τάξεις εἰς τοὺς εἰκονολάτρας καὶ τοὺς εἰκονομάχους.

Θερμοὶ ὑπερασπισταὶ τῶν ἄγιων εἰκόνων ἀνεδείχθησαν οἱ δύο μοναχοὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης. Ὁ Ἰωάννης κατήγετο ἀπὸ τὴν Δαμασκὸν τῆς Συρίας καὶ ἦτο μοναχὸς τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἀγίου Σάββα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ δὲ Θεόδωρος ἦτο ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Στουδίου, ἡ ὅποια ἔκειτο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὗτοι ἔγραψαν βιβλία ὑπὲρ τῶν εἰκόνων, ἔδιδαξαν καὶ ἥγωντο σημῆσαν κατὰ τῶν εἰκονομάχων. Καὶ γενικῶς οἱ μονοχοὶ ὅλοι ἦσαν ὑπερασπισταὶ τῶν εἰκόνων. Πολλοὶ δὲ ἀπ' αὐτοὺς κατεδιώχθησαν, ἄλλοι ἐβασανίσθησαν καὶ ἄλλοι ἐθανατώθησαν διὰ τοῦτο. Ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος εἰς τὴν Ἰστορίαν του ἀναφέρει τὸ ἔξῆς ἐπεισόδιον μεταξὺ τοῦ μοναχοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ εἰκονομάχου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Κοπρωνύμου. "Οταν δὲ Στέ-

φανος ἥλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρουσιάσθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ πείσῃ τοῦτον νὰ μὴ διώκῃ τὰς εἰκόνας. Πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη τὸ ἔξῆς. Διὰ νὰ ἀποδεῖξῃ ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἴναι ἐξ ἵσου σεβαστὴ δσον καὶ αὐτὸς δ Χριστός, ἔλαβεν ἔνα νόμισμα, τὸ δποῖον ἔφερεν ἐπάνω τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος, ἔργιψεν αὐτὴν κατὰ γῆς καὶ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος τὴν κατεπάτησε καὶ εἶπεν. Ἀν δὲ μὴ σεβόμενος τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ δὲν προσβάλῃ αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ ἴσχυσῃ καὶ διὰ τὴν εἰκόνα αὐτὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Δηλαδὴ δικαιοῦται καὶ αὐτὸς νὰ καταπατήσῃ τὸ νόμισμα ἔκεινο, χωρὶς νὰ παραβῇ τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα δφειλομένην εὐλάβειαν. Τότε δὲ Κωνσταντῖνος ἐθύμωσε καὶ διέταξε νὰ τὸν φίψουν εἰς τὴν φυλακήν. Κατόπιν δὲ διέταξε νὰ τὸν θανατώσουν.

Τέλος δὲ βασιλισσα Εἰρήνη δὲ Ἀθηναία ἐκάλεσεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τὴν ἑβδόμην οἰκουμενικὴν Σύνοδον τὸ ἔτος 787. Ἡ Σύνοδος αὕτη κατεδίκασε τὴν αἰρεσιν τῶν εἰκονομάχων καὶ ὡρίσε νὰ ὑπάρχουν αἱ ἄγιαι εἰκόνες εἰς τοὺς ναοὺς καὶ πρὸς στολισμὸν αὐτῶν καὶ πρὸς φρονηματισμὸν τῶν χριστιανῶν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ λατρεύουν αὐτὰς ὡς εἰδωλα, ἀλλὰ νὰ τὰς προσκυνοῦν εἰς ἔνδειξιν τιμῆς πρὸς τὰ ιερὰ πρόσωπα, τὰ δποῖα παριστάνουν ἢ εἰκονίζουν.

Ο σχετικὸς δρος τῆς Συνόδου ταύτης ἔχει ὡς ἔξῆς. «Οοίζομεν μετὰ πάσης ἀχριβείας καὶ ἐπιμελείας παραπλησίως πρὸς τὸν τύπον τοῦ Τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ νὰ ἀνατίθενται αἱ σεπταὶ καὶ ἄγιαι εἰκόνες, αἱ ἐκ χωμάτων καὶ ψηφῆδος καὶ ἑτέρας ὄλης, εἰς τὰς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, εἰς ιερὰ σκεύη καὶ ἐνδύματα εἰς τοίχους καὶ σανίδας, εἰς οἴκους καὶ δωμάτια, καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀχράντου Δεσποίνης, καὶ τῶν τιμίων ἀγγέλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων· διότι δσον συνέχεστερον διὰ τῆς εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως βλέπουν, τοσοῦτον καὶ οἱ θεώμενοι ταῦτα ἔξεγείρονται πρὸς τὴν μνήμην καὶ τὴν ἀπομίμησιν τῶν πρωτοτύπων· καὶ εἰς ταύτας ὁρίζομεν νὰ ἀπονέμεται

ἀσπασμὸς καὶ τιμητικὴ προσκύνησις, ὅχι βέβαια πραγματικὴ λατρεία, ἥτις μόνον εἰς τὸν Θεόν ἀρμόζει, ἀλλὰ καθ' ὃν τρόπον προσφέρεται τιμὴ εἰς τὸν τύπον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ καὶ εἰς τὰ ἄγια Εὐαγγέλια καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἱερὰ ἀναθήματα, καὶ προσαγωγὴ φώτων καὶ θυμιαμάτων, ὅπως καὶ παρ' ἀρχαίοις εὐσεβῶς εἴθισται διότι ἡ ίτης εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἔγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν».

Οἱ διάδοξοι ὅμως τῆς Εἰρήνης καὶ πάλιν ἤρχισαν νὰ διώκουν τὰς εἰκόνας, ἵσαν δηλαδὴ εἰκονομάχοι, μέχρι τῆς βιασιλίσης Θεοδώρας. Ἡ Θεοδώρα τὸ ἔτος 842 ἀνεστήλωσεν ὁριστικῶς τὰς ἀγίας εἰκόνας εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ὠρισε νὰ ἔργατάζεται τὸ γεγονός τοῦτο τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ δποία διὰ τοῦτο λέγεται *Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας*. Τότε—12 Φεβρουαρίου—ἔγινε μεγάλη λιτανεία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, χιλιάδες δὲ λαοῦ μὲ τὰς ἀγίας εἰκόνας εἰς τὰς χεῖρας ἔψαλλον τὸ ἔξης τροπάριον.

** Απολυτίκιον τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας **

Τὴν ἄχραντον εἰκόνα Σου προσκυνοῦμεν, Ἀγαθέ, αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν, Χριστὲ ὁ Θεός.

Βουλήσει γάρ ηὐδόκησας σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ, ἵνα ωσῆη, οὐς ἐπλασας, ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ.

“Οθεν εὐχαρίστως βοῶμεν Σοι χαρᾶς ἐπλήρωσας τὰ πάντα, Σωτήρ ἡμῶν, παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν κόσμον.

** Ερμηνεία. **

Τὴν ἀγίαν εἰκόνα Σου προσκυνοῦμεν, Ἀγαθέ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ζητοῦντες τὴν συγχώρησιν τῶν ἀμαρτιῶν μας. Διότι κατεδέχθης νὰ ἀνέλθῃς σωματικῶς εἰς τὸν Σταυρόν, διὰ νὰ σώσης τὰ πλάσματά Σου ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Διαβόλου. “Οθεν εὐχα-

ρίστως βιώμεν πρὸς Σέ εἶγέμισες ὅλα μὲ καράν, Σωτὴρ ἡμῶν, διότι ἥλθες νὰ σώσῃς τὸν κόσμον.

34. Ὁ Φῶτιος, αἱ ἀξιώσεις τῶν Παπῶν καὶ τὸ Σχίσμα.

Κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα ἡ μία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διηρέθη εἰς δύο χωρισμένας, τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικήν, καὶ τὴν Καθολικὴν ἥ Παπικὴν Δυτικήν. Ἡ διαίρεσις αὐτὴ δνομάζεται εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἰστορίαν **σχίσμα** τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἔχει αἰτίαν τὰς ὑπερβολικὰς ἀξιώσεις τῶν ἐπισκόπων τῆς Ρώμης, οἵ δποῖοι δνομάζονται **πάπαι**.

Ἡ Ρώμη εἰς τὴν Δύσιν ἥτο τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἡ πρωτεύουσα τοῦ μεγάλου Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὸ δποῖον περιελάμβανεν ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Ὅταν δὲ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον, ἡ Ρώμη παραδέμεινεν εἰς τὴν Δύσιν καὶ πάλιν ἡ μεγαλυτέρα πόλις. Σιγὰ·σιγὰ δὲ ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς, ὁ **πάπας** δπως ἐλέγετο, ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιφροὴν ἐπὶ τῶν χριστιανῶν τῆς Δύσεως καὶ ἡ Ρώμη ἀνεδίχθη ἡ πρωτεύουσα τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν, ἀπὸ τὴν δποίαν διεδίδετο ἡ νέα Θρησκεία εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ Πάπαι λοιπόν, ἀφοῦ ἀπέκτησαν τόσην πνευματικὴν καὶ κοσμικὴν δύναμιν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἀνεδίχθησαν ἀνώτατοι Ἐκκλησιαστικοὶ ἀρχοντες, ἥθελησαν νὰ γίνουν κύριοι καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐλεγον δὲ δι τὸ Πάπας πρέπει νὰ είναι ὁ ἀνώτατος ἀρχων ὅλης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, διότι είναι διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, εἰς τὸν δποῖον ὁ Χριστὸς δῆθεν είχε δώσει τὴν ἔξουσίαν αὐτὴν. Ἐξητοῦσαν δην ἀφορμήν, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰς ἀξιώσεις των αὐτας καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐνόμισαν δὲ καλάλληλον τὴν εὐκαιρίαν πρὸς τοῦτο, ὅταν ἔγινε πατριάρχης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ **Φῶτιος**.

Ὁ Φῶτιος κατήγετο ἀπὸ μεγάλην καὶ καλὴν οἰκογένειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἥτο ἀξιωματικὸς τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἡ

μόρφωσίς του καὶ ἡ ἀξία του ἦτο μεγάλη. Διὰ τοῦτο καὶ ἐτιμάτο πολὺ καὶ εἶχε καταλάβει μεγάλας πολιτικὰς θέσεις εἰς τὸ Παλάτιον. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦτο τότε ὁ Ἱγνάτιος καὶ αὐτοκράτωρ ὁ Μιχαὴλ Γ'. Συνέβη δὲ τότε τὸ ἔξῆς. 'Ο αὐτοκράτωρ, ἐπειδὴ ἦτο δυσαρεστημένος ἐναντίον τοῦ Πατριάρχου, καθήρεσε τοῦτον καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔκαμε Πατριάρχην τὸν Φώτιον. Ἐντὸς ἔξημερῶν ὁ Φώτιος ἔγινε διάκονος, ἱερεὺς καὶ ἐπίσκοπος καὶ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους 857 ὀνομάσθη Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Πάπας τῆς Ρώμης δὲ ἦτο τότε ὁ Νικόλαος Α', ἀνθρωπος φιλόδοξος, ὁ δόποιος ὅταν ἔμαθε τοῦτο, ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν περίστασιν νὰ ζητήσῃ νὰ κυριαρχήσῃ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ ἔτος 861 ἔγινε Σύνυδος εἰς τὴν Κωνιπόλιν, ἡ δόποια ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου ὡς πατριάρχου. 'Ο Νικόλαος ὅμως ὀργίσθη διὰ τοῦτο καὶ ἀφώρισε τὸν Φώτιον ὡς ταραχίαν καὶ μὴ κανονικὸν πατριάρχην. Ἄλλὰ ὁ Φώτιος ὡς φρόνιμος δὲν ἔδωσε καμμίαν σημασίαν εἰς τοῦτο καὶ ἀφῆσε τὸ ζήτημα νὰ ήσυχάσῃ μόνον του μὲ τὸν καιρόν. Νέον ὅμως ζήτημα ἐγεννήθη μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἀργότερα, τὸ δόποιον ἔφερε τὸ δριστικὸν σχῆμα.

Οἱ Βούλγαροι, δπως θὰ μάθωμεν εἰς τὸ ἐρχόμενον μάθημα, εἶχον γίνει χριστιανοὶ μὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Φωτίου κυρίως. 'Ο βασιλεὺς ὅμως τῶν Βουλγάρων, ἐπειδὴ ἐφοβήθη μήπως οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ὑποδουλώσουν τὴν Βουλγαρίαν, ἥθέλησε νὰ συνάψῃ σχέσεις μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως διὰ νὰ τοὺς ἔχῃ ὡς συμμάχους του ἐν καιρῷ. Διὰ τοῦτο ἐπροσκάλεσε τὸν Πάπαν νὰ τοῦ στείλῃ ἱερεῖς εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ τὰς χριστιανικὰς ἀνάγκας τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι δέ, ὅταν ἥλθον ἔδω, ἤρχισαν νὰ διώκουν τοὺς Ἑλληνας ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους καὶ νὰ εἰσάγουν εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τὰς καινοτομίας τῆς Δυτικῆς. Τότε ὁ Φώτιος ἐκάλεσε Σύνοδον, ἡ δόποια ἀφώρισε τὸν Πάπαν Νικόλαον. Ἀπὸ τότε ἡ Ἐκκλησία

διηρέθη εἰς δύο. Τὸ σχῆμα ἡρχισε τότε καὶ ἐτελείωσεν δριστικῶς τὸ ἔτος 1054 ἐπὶ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, ὅτε αἱ δύο Ἐκκλησίαι ἀφώρισαν ἡ μία τὴν ἄλλην.

35. Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ρῶσοι γίνονται χριστιανοί.

Ἄπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φωτίου ἡρχισαν νὰ γίνωνται χριστιανοὶ οἱ **Σλαῦοι**, εἰς τοὺς δρούσις ὑπάγονται οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ρῶσοι. Οὗτοι κατοικοῦσαν τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ τὰς χώρας ποὺ εἶναι πέραν τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ.

Οἱ Βούλγαροι κυρίως δὲν εἶναι Σλαῦοι. Κατάγονται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν τουρκικὴν φυλήν. Ἐμειναν πολὺν καιρὸν εἰς τὸν Βόλγαν ποταμὸν τῆς Ρωσίας, ἀπὸ τοῦ δρούσιος ἐπῆραν τὸ ὄνομα καὶ κατόπιν ἐγκατεστάθησαν δριστικῶς εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν, τὴν δρούσιν κατοικοῦσαν τότε Σλαῦοι. Μὲ αὐτοὺς ἀνεμίχθησαν καὶ ἐξεσλαύισθησαν.

Πρὸς τοὺς Σλαῦους ὁ Φότιος εἶχεν ἀποστείλει δύο μοναχοὺς ἀδελφοὺς καταγομένους ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, οἱ δρούσιοι δρομάζονται **Μεθόδιος** καὶ **Κύριλλος**. Οὗτοι ἐφρόντισαν νὰ μάθουν τὴν Σλαυικὴν γλῶσσαν καὶ κατόπιν μετέφρασαν εἰς αὐτὴν τὰ χριστιανικὰ βιβλία καὶ ἐκήρυξαν τὸν Χριστὸν εἰς αὐτούς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Σλαῦοι δὲν εἶχον γράμματα καὶ γλῶσσαν γραπτήν, ἐπενόησαν οἱ δύο οὗτοι μὲ τὰ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαριθμοῦ τὸ Σλαυικὸν ἀλφάριθμον καὶ πρῶτον βιβλίον, τὸ δρούσιον μετέφρασαν εἰς τὴν Σλαυικὴν γλῶσσαν ἥτο ἡ Ἀγία Γραφή. Δι᾽ ὅλα αὐτὰ οἱ δύο οὗτοι μοναχοὶ ὠνομάσθησαν ἀπόστολοι τῶν Σλαύων καὶ ἐτιμήθησαν ὡς ἄγιοι παρ’ αὐτῶν.

Ἀπὸ τοὺς Βούλγαρους πρῶτος ἔγινε χριστιανὸς ὁ βασιλεὺς των Βόγορις. Εἰς τοῦτο συνήργησαν δύο πράγματα. Πρῶτον μία εἰκὼν τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, τὴν δρούσιαν ἔζωγράφησεν ὁ Μεθόδιος, καὶ ἡ δρούσια ἔκαμε μεγίστην ἐντύπωιν εἰς τὸν Βόγοριν, καὶ δεύτερον μία φοβερὰ ἀσθένεια, ἡ δρούσια ἔπεσεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἀπὸ τὴν δρούσιαν

πολλοὶ ἀπέθανον. Τὸν Βύγοριν ἐβάπτισεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ ὁ Β', τὸ ἔτος 861, διὰ τοῦτο δὲ καὶ μετωνομάσθη Μιχαὴλ οὗτος. Τὸ παράδειγμά του ἡκολούθησεν ὅλος ὁ Βουλγαρικὸς λαός.

Τελευταῖοι ἀπὸ ὅλους τοὺς Σλαύους ἔγιναν χριστιανοὶ οἱ Ρῶσοι. Ἀρχαία παράδοσις ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν Ρωσίαν—Σκυθίαν—ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας τὸν Χριστιανισμόν. Ἐπίσης πολὺ εἰργάσθη πρὸς τοῦτο ὁ Φώτιος. Ἀλλὰ κυρίως οἱ Ρῶσοι γίνονται χριστιανοὶ διὰ τῆς βισιλίσσης των Ὀλγας καὶ τοῦ ἔγγονοῦ αὐτῆς Βλαδιμήρου. Ἡ Ὀλγα τὸ ἔτος 950 ἥλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐβαπτίσθη καὶ ὠνομάσθη Ἐλένη. Αὐτὴ ὅταν ἐγύρισεν εἰς τὴν Ρωσίαν ἐπροσπάθησε νὰ διαδοθῇ ὁ Χριστιανισμὸς εἰς ὅλην τὴν Ρωσίαν. Κατόπιν ἔγινε χριστιανὸς ὁ ἔγγονός της Βλαδίμηρος, ὃταν ἔλαβεν ὡς σύζυγόν του τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κιπρόλεως Ἀνναν. Τότε κατὰ διαταγὴν του ὅλοι οἱ Ρῶσοι περὶ τὸ 1000 ἔτος ἔγιναν χριστιανοί.

Κατὰ παλαιὰν Ρωσικὴν παράδοσιν ὁ Βλαδίμηρος προκειμένου νὰ δώσῃ εἰς τὸν λαόν του μίαν νέαν θρησκείαν, ἥρωτησε τοὺς μεγιστάνας του ποία τοιαύτη εἶναι δρῦθη καὶ ἀληθής. Οὕτοι δὲ τοῦ ἀπήντησαν. Ἡ θρησκεία τῶν Ἐλλήνων. Κατ’ ἄλλην δὲ διίγγησιν ὁ Βλαδίμηρος ἀπέστειλε πρέσβεις εἰς ὅλας τὰς πόλεις νὰ ἐκλέξουν τὴν δρῦθην θρησκείαν διὰ τὸν Ρωσικὸν λαόν. Οὕτοι ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἔθαύμασαν τὸ κάλλος τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ ἐπιστρέψαντες εἶπον εἰς τὸν Βλαδίμηρον.

— Ἡ θρησκεία τῶν Ἐλλήνων εἶναι ἡ μόνη δρῦθη καὶ ἀληθής. Εἰς τοὺς ναοὺς δὲ τῆς θρησκείας αὐτῆς κατοικεῖ ἐκεῖ πραγματικῶς ὁ Θεὸς μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους. .

“Ολαι αἱ Σλαυικαὶ Ἐκκλησίαι ἔθεώρουν ὡς μητέρα των τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως καὶ πνευματικὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ἐμάθαμεν δὲ ὅτι ἡ

ἀνάμιξις κατόπιν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ πράγματα τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἔφερε τὸ Σχῖσμα τῶν Ἐκκλησιῶν.

Λέγεται μάλιστα ότι οἱ Σλαῦοι ἀπέστειλαν τὸ ἔτος 862 εἰς τὸν Μιχαὴλ Γ' πρέσβεις, οἵ διοποῖοι εἶπον εἰς τὸν Αὐτοκράτορα.

— Ἡμεῖς οἱ Σλαῦοι εἴμεθα εἰς ἀπλοῦς λαὸς καὶ δὲν ἔχομεν κανένα νὰ μᾶς διδάξῃ ποὺ είναι ἡ ἀλήθεια. Δεῖξε μας λοιπόν, μεγαλόψυχε μονάρχα, ἐνα ἄνθρωπον ἀξιον γὰρ μᾶς ὅμιλήσῃ φρόνιμα, διότι ἀπὸ σᾶς ἔξερχεται ὁ καλὸς ὁ νόμος διὰ νὰ διαδοθῇ εἰς ὅλοκληρον τὸν κόσμον.

Ο Αὐτοκράτωρ τῶν χριστιανῶν ἐδέχθη τὴν παράλησίν των, καὶ τοὺς ἔστειλε τοὺς δύο ἀδελφοὺς μοναχοὺς Μεθόδιον καὶ Κύριλλον.

36. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία καὶ τὰ αἰτια τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν Δύσιν.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία καὶ πρὸς ἀκόμη χωρισθῆ διὰ τοῦ Σχίσματος ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ μετὰ τοῦτο εἰχεν ἀρχίσει νὰ νοθεύῃ τὴν δῷθὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Εἰς τοῦτο συνέτεινε πολὺ ἡ βιρβιότης, ἡ δποία ἐπεκράτει τότε καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς λεγομένους σκοτεινοὺς αἰῶνας εἰς τὴν Δύσιν. Τὰ γράμματα δὲν ἔκαλλιεργοῦντο καθόλου τότε. Αἱ ἐπιστῆμαι ἦσαν ἐντελῶς ἄγνωστοι εἰς τὴν Δύσιν. Κανεὶς σχεδόν, οὔτε καὶ αὐτῶν τῶν ἐπισκόπων ἔξαιρουμένων, ἐγνώριζεν γράμματα, ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀγία Γραφὴ παρημελήθη, μεγάλην δὲ σπουδαιότητα ἀπέκτησεν ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, δηλαδὴ ἡ ἀπὸ στόματος, ἡ προφορικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐπειδὴ αὕτη ἦτο ἄγραφος, εὐκόλα εἰς αὐτὴν εἰσῆλθον κακοδοξεῖαι καὶ διάφοροι καινοτομίαι. Τοιουτούρπως ἐδίδασκεν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ὅτι ἡ παράδοσις ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν τῆς Γραφῆς, ὅτι τὸ ἄγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος σώ-

Ἐνισλείδου—Γεωργιάδου. Ἐκκλ. Ἰστορία

8

ζεται μόνον μὲ τὰ καλὰ ἔργα καὶ χωρίς τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν, διτὶ δύνανται οἱ ἀνθρώποι νὰ ἔξαγοράσουν μὲ χρήματα τὴν συγχώρησιν τῶν ἀμαρτιῶν των, διτὶ ἡ Θεοτόκος ἐγεννήθη ὅπως καὶ ὁ Χριστός, δηλαδὴ ἐκ Πνεύματος Ἄγιου, διτὶ πρέπει νὰ νηστεύωμεν τὸ Σάββατον, διτὶ ἡ Θεία Λειτουργία καὶ ἡ Κοινωνία πρέπει νὰ γίνεται μὲ ἀξυμον ἄρτον κ.τ.τ. Ἔπειτα ἥρχισε νὰ φαντίζῃ καὶ ὅχι νὰ βαπτίζῃ τοὺς βαπτιζομένους. Τὸ ἄνιον Μῆνον τὸ τελεῖ εἰς τὰ μεγάλα παιδιὰ μετὰ τὸ Βάπτισμα δηλαδὴ εἰς ἥλικιαν 12-14 ἑτῶν. Τοὺς λαϊκοὺς μεταλαμβάνει μόνον ἀπὸ τὸ **Σέμα** τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν Θείαν Κοινωνίαν. Ἡ Λειτουργία πρέπει νὰ τελεῖται μόνον εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν. Εἰσήγαγε δὲ τέλος νέας ἑορτᾶς, τὰς διοικήσεις ἑτέλει θεατρικῶς, ἑορτὰς γελοίας καὶ παιδαριώδεις καὶ ἔκαμε μεγάλην κατάχρησιν τῶν ἀγίων λειψάνων.

‘Ομοίως ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία χωρισθεῖσα ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν ἥρχισε νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ τοὺς γάμους εἰς τοὺς κληρικούς της ὅλους, μήτε τὸν δεύτερον γάμον εἰς τοὺς λαϊκούς. Καὶ τέλος εἰς τὴν **διοίκησιν** ἐπορέβαλε τὴν ἀξίωσιν διτὶ αὐτὴ πρέπει νὰ διωικῇ τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, δὲ Πάπας νὰ θεωρεῖται ὡς **πρωτότος** μεταξὺ τῶν Πατριαρχῶν, ὅπως ἐμάθαμεν εἰς τὴν § 16.

Τότε ἐπενοήθη ἡ διδασκαλία διτὶ ὁ Πάπας εἶναι ὁ διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, εἰς τὸν διποῖον ὁ Χριστὸς ὀλίγον πρὸ τῆς Μεταμορφώσεώς του ἐπὶ τοῦ Θαβὼρ ἔδωκε τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας.

— Σύ, εἶπεν, εἶσαι πέτρος, καὶ ἐπάνω εἰς τὴν ὡς πέτραν πίστιν σου ἔγῳ θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησίαν μου.

Τὴν ἀξίωσιν δὲ αὐτὴν τὴν ἐπορέβαλαν οἱ Πάπαι, διτὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους 755 ἀπέκτησαν καὶ κοσμικὴν ἔξουσίαν. Τὸ ἔτος τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῶν Φραγκῶν Πιπίνος, διὰ νὰ περιποιηθῇ τὸν Πάπαν, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν Ἰταλίαν νὰ τὴν διωικῇ ὡς κτῆμα του· τότε δὲ ἴδρυθη τὸ Κράτος τοῦ Ἄγιου Πέτρου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην καὶ κοσμικὸν ἄρχοντα τὸν Πάπαν. Τοιουτορόπως ὁ

Πάπας ἔγινε πανίσχυος εἰς τὴν Δύσιν. Αὐτὸς ἀνεβίβαξε καὶ αὐτὸς κατεβίβαξε τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἀρχοντας τῶν Κρατῶν τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ ἀξίωμα καὶ αὐτὸς ἔδιδε διαταγὰς πρὸς δλους. Εἰς τοῦτο δὲ πολὺ τὸν ἐβοήθησαν τὰ διάφορα μοναχικὰ τάγματα, μὲ τὰ δποῖα ἐτρομοκράτησε τοὺς ἀνθρώπους τῆς Δύσεως.

Τέλος μὲ τὰς Σταυροφορίας ἐπεχείρησεν δι Πάπας νὰ ὑποτάξῃ εἰς τὴν ἔξουσίαν του καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀφ' οὗ δὲν ἡδυνήθη μὲ ἄλλον τρόπον νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν του τοῦτον—τὸ σχῆσις α. Αἱ Σταυροφορίαι ἔχουν φανερὸν σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἅγιων Τόπων ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ μὲ αὐτὰς ἐζήτησεν δι Πάπας νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν του. Τοιαῦται Σταυροφορίαι ὡς γνωστὸν ἔγιναν δικτώ. Ἡ τετάρτη δὲ ἐπέτυχε τὸν ἀπόκρυψιν σκοπὸν τοῦ Πάπα. Τὸ ἔτος 1204 ἀντὶ οἱ Σταυροφόροι νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς τοὺς Ἅγιους Τόπους, ἥλθον καὶ κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε διελύθη τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τοῦ Βυζαντίου, οἱ δὲ Σταυροφόροι ἐμοιράσθησαν μεταξύ των τὰς χώρας αὐτοῦ. Τότε μάλιστα ἐφανερώθη καθαρὰ δι σκοπὸς τῶν Σταυροφοριῶν. Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς καὶ Ὁρθοδόξους χώρας καὶ πόλεις ἥλθον ἐπίσκοποι καὶ ἰερεῖς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Οὗτοι ἐξεδίωξαν τοὺς Ὁρθοδόξους "Ἑλληνας ἐπισκόπους καὶ ἰερεῖς, ἐπῆραν τοὺς ναούς των καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν καὶ γενικῶς ἐφέρομεν πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους ὡς ἔχθροι τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ. Τὴν Κων]πολιν ἐπυρπόλησαν, τὰ κτίρια τῆς τὰ κατέλαβον οἱ Φράγκοι, τὰ σπίτια τὰ ἐλήστευσαν, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια δὲν τὰ ἐσεβάσθησαν. Μέσα στὸν ναὸν τῆς Ἅγιας Σοφίας κάνουν ἀσέμνους διασκεδάσεις, τὴν Ἅγιαν Τράπεζάν της τὴν κατακοματιάζουν, διὰ νὰ πάρουν τὸν ὑπηρεσιανὸν της, τὰ ἰερὰ σκεύη τὰ συντρίβουν, χύνουν τὸ τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ποτήριον, διὰ νὰ πιοῦν μὲ αὐτὸς τὸ κρασί τους. Τοιαύτας παρανομίας ἔκαμαν ἐκεῖνοι, οἱ δποῖοι εἶχον δρκισθῆ νὰ μὴ

πειράξουν Ὁρθόδοξον Χριστιανόν, ἀλλὰ νὰ βαδίσουν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀγίων Τόπων. Διὰ τοῦτο ἐκίνησαν τὸ μῆσος τῶν Ὁρθοδόξων καὶ ἐδικαίωσαν τὸν Φώτιον καὶ ἀπέδειξαν πόσον δίκαιον εἶχεν οὗτος νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὸ Σχῆμα. Εἰς τοιοῦτον σημεῖον διαφθορᾶς εἶχε φθάσει ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία.

Ἐναντίον δὲ τῆς διαφθορᾶς ταύτης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἶχον ἔξεγερθῆ κατὰ διαφόρους καιροὺς πολλοὶ θεολόγοι καὶ εὐσεβεῖς ἄνθρωποι τῆς Δύσεως. Ὄλοι ὅμως αὐτοὶ εὗρον τέλος τραγικὸν ἀπὸ τὰ μοναχικὰ τάγματα. Αὐτὰ εἶχον ἐφεύροντας τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν, ἥτοι τὰ δικαστήρια ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶχον δικαστὰς μοναχούς, ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα κατεδίκαζον εἰς θάνατον καὶ μάλιστα μαρτυρικὸν πάντα χριστιανὸν τῆς Δύσεως, ὃ δποῖος διεμαρτύρετο διὰ τὴν ἀθλίαν αὐτὴν κατάστασιν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας εἰς τὴν Δύσιν. Ταῦτα πάντα ὅμως ἔγιναν ἡ αἰτία τῆς μεγάλης θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ὅσοι ἔχουσαν τότε τὸ αἷμά των ἔχομάτισαν οἱ πρόδοοι τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτῆς.

37. Ὁ Λουθηρός καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Διαμαρτυρομένων.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1500 ὁ πάπας Λέων ὁ Ι' ἀπέστειλεν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην μοναχὸν διὰ νὰ πωλήσουν συγκωροχάρτια καὶ μὲ τὰ χρήματα ποὺ θὰ εἰσπράξουν νὰ ἀποπερατώσῃ τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἦλθεν ὁ μοναχὸς Τέτζελος, εἰς δὲ τὴν Ἐλβετίαν ὁ Σαμψών, διδάσκοντες ὅτι ἡμπορεῖ νὰ ἔξαγοράσῃ τις μὲ χρήματα τὰς ἀμαρτίας του καθὼς καὶ τὰς ἀμαρτίας τῶν πεθαμένων συγγενῶν του.

— Μόλις ἀκουσθῆ, ἔλεγον, ὁ ἥχος τοῦ χρήματος, ἡ ψυχὴ ἀναπτηδῇ καὶ σώζεται.

Εἰς τὴν Βυτιμβέργην τῆς Γερμανίας, ὃπου ἦλθεν ὁ Τέτζελος

εξη τότε ὁ **Λούθηρος**. Οὗτος ἦτο μοναχὸς καὶ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας εἰς ἓνα σχολεῖον τῆς Βυζαντινῆς, τὸ διποῖον εἶχε προορισμὸν νὰ ἑτοιμάζῃ ἰερεῖς ἐκ τῆς Γερμανικῆς νεολαίας. Εἶχεν ἀκούσει περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ αὐτός, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι, οὕτε τὴν ἐδιάβασεν οὕτε τὴν εἶχεν ἵδη ποτέ. Ἔδιδασκε δὲ ἀπὸ τὴν Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν δὲ κάποτε εἶδεν ὅλως τυχαίως μίαν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἐδιάβασεν, ἐθαύμασε διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ Βιβλίου τούτου καὶ εἶδεν ὅτι ὅσα διδάσκει δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Τότε συνέπεσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Βυζαντινὴν ὁ Τέτζελος. Ὅταν δὲ ὁ Λούθηρος ἥκουσε τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ περὶ τῶν συγχωροχαρτίων, ἡγανάκτησε, διεμαρτυρήθη πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἐκάλεσε τὸν Τέτζελον εἰς δημοσίαν συζήτησιν. Τὸ γεγονός τοῦτο διεδόθη ἀστραπιαίως εἰς ὅλην τὴν πόλιν καὶ τὴν Γερμανίαν. Ὁ Πάπας ἐκάλεσε τὸν Λούθηρον νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀπολογηθῇ, καὶ ἐπειδὴ οὗτος δὲν ὑπῆκουσεν, ἀφωρίσθη ἀπὸ τὸν Πάπαν. Ὁ Λούθηρος ὅμως ἔκαυσε δημοσίᾳ τὸν ἀφορισμόν. Τοιουτορόπως ἐκηρύχθη θρησκευτικὸς πόλεμος μεταξὺ Λουθήρου καὶ Πάπα, εἰς τὸν διποῖον ἔλαβον μέρος ὅλοι οἱ Γερμανοί, ἄλλοι μὲ τὸ μέρος τοῦ Λουθήρου καὶ ἄλλοι μὲ τὸ μέρος τοῦ Πάπα. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία τότε ἐκήρυξεν αἵρετικοὺς τὸν Λουθήρον καὶ τοὺς ὅπαδοὺς αὐτοῦ.

Ὁ Λούθηρος διὰ τῆς συζήτησεώς του μὲ τὸν Τέτζελον ἐπεισθη ὅτι μεγάλαι καταχρήσεις ἔχουν εἰσδύσει εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Διότι ὁ Τέτζελος δὲν ἐκήρυξε τὴν Θείαν Χάριν, ἡ δοία ἀπέρρευσεν ἀπὸ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὴν ἔξουσίαν τοῦ Πάπα ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὃς διδασκάλου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Κυρίως συνεζήτησαν διὰ τὴν κακὴν διδασκαλίαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός. Ὅτι δηλαδὴ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπεθαμένων ἀνθρώπων πρὸν εἰσέλθουν εἰς τὸν Παράδεισον, αἱ ἀγαθαί, ἡ εἰς τὴν Κόλασιν, αἱ κακαί, περνοῦν ἀπὸ τὸ καθαρτήριον, τὸ διποῖον τὰς καθαρίζει ἡθικῶς. Ὁσον

είναι δὲ ἐδῶ, εἶναι δυνατὸν νὰ συγχωρηθοῦν αἱ κακαὶ, ίδιως μὲ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ συγχωροχάρτια. Ὁ Τέτζελος ἔλεγε πρὸς τὸν λαόν.

— Σεῖς πάντες ἔχετε φίλους καὶ συγγενεῖς εἰς τὸ καθαρήριον πῦρ, οἱ δποῖοι ὑποφέρουν ἐκεῖ διὰ τὰς ἀμαρτίας των. Ὁ Πάπας ὅμεν ἔχει τὴν ἔξουσίαν νὰ ἀπελευθερώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ ἐκεῖ. Ἔγὼ εἴμαι ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα. Ὅσοι λοιπὸν οἵ πτουν τὸ χρῆμά των εἰς τὸ κιβώτιον τοῦτο, διαβεβαιοῦνται διτι καθ' ἥν στιγμὴν πράττουν τοῦτο, οἱ φίλοι των καὶ οἱ συγγενεῖς των θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ βάσανα.

“Ο Λούθηρος δὲ καίτοι ἦτο καθολικὸς καὶ ἐπίστευε καὶ αὐτὸς εἰς τὸ καθαρήριον, δὲν ἥδυνατο δμως νὰ ἀνεχθῇ τοιαύτην ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν, διὰ τῆς δποίας ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ ἐπωλεῖτο ἀντὶ χρημάτων. Ἐδίδαξε δὲ διτι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου δὲν είναι ἔργον τοῦ Πάπα, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ.

Τὸ ἔτος 1529 ἔγινεν εἰς τὴν πόλιν Σπέτερο ἕνα συνέδριον τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας. Ἐκεῖ δὲ οἱ Παπικὸι ἡγεμόνες ἀπηγόρευσαν εἰς τὸν: **Ἐνδαγγελιστάς**, δηλαδὴ τοὺς δπαδοὺς τοῦ Λουθήρου, διότι τοιουτορόπως ὠνομάζοντο, νὰ διαδίδουν τὴν αἰρεσίν των. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Ενδαγγελισταὶ οὗτοι διεμαρτυρήθησαν διὰ τοῦτο, ὠνομάσθησαν ἔκτοτε **Διαμαρτυρόμενοι** καὶ ἡ Ἐκκλησία των λέγεται Διαμαρτυρομένη.

Τέλος εἰς τὴν πόλιν Αὐγούσταν τῆς Γερμανίας ἔγινε τὸ 1555 θρησκευτικὴ εἰρήνη, ἡ δποία ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς διαμάχας καὶ διὰ τῆς δποίας ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων. Διὰ τῆς εἰρήνης αὐτῆς πᾶς πολίτης είναι ἔλευθερος νὰ ἀνήκῃ εἰς δποίαν Ἐκκλησίαν θέλει. Ὄνομάζεται δὲ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Λουθήρου **Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις**, διότι διερρυθμίσθη τότε ἡ Ἐκκλησία τῆς Δύσεως καὶ ἔξεκαθαρίσθη ἀπὸ τὰς πλάνας τῆς Δυτικῆς, ἡ δποία ἔκτοτε δνομάζεται Παπικὴ καὶ Καθολικὴ. Τοιουτορόπως ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία διὰ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Λουθήρου διηρέθη εἰς δύο, τὰν

Διαμαρτυρομένην—καὶ Προτεσταντικήν καλουμένην—καὶ τὴν Παπικήν ἢ Καθολικήν.

Πρόπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι, διὰ τὸ ἔγινεν εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπὸ τοῦ Λουθῆρου, ἔγινε συγχρόνως σκεδὸν καὶ εἰς τὴν Ἐλβετίαν ὑπὸ τοῦ Ἱερέως Σβίγγλιου, ὃταν ἥλθεν ἐδῶ ὁ μοναχὸς Σαμψών καὶ ἐπώλει τὰ συγχωροχάρτια. Ὁ Σβίγγλιος ἐσκοτώθηκε εἰς μίαν μάχην κατὰ τῶν Καθολικῶν. Τὸ ἔργον του δὲ ἐσυνέχισεν εἰς τὴν Ἐλβετίαν ὁ Καλβῖνος, ὁ ὅποιος ἥλθεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν τότε ἐδῶ. Εἰς τὴν Γαλλίαν οἱ παπικοὶ εἶζον κάμει σφαγὰς τῶν Διαμαρτυρομένων, εἰς μίαν δὲ νύκτα—τὴν νύκτα τοῦ Ἀγίου Βαρθολομαίου—ἐθανατώθησαν πολλαὶ χιλιάδες ἐξ αὐτῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἡμπόδισε τὴν μεταρρύθμισιν νὰ διαδοθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν μάλιστα τὴν μεταρρύθμισιν ἔκαμε ὁ ἐπίσκοπος Κράμερ μὲ σύνεσιν καὶ τάξιν, χωρὶς νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἄλλα, εἰς τὰ ὅποια ἔφθασαν οἱ ἄλλοι μεταρρυθμισταὶ ἐκ πείσματος πρὸς τὴν Παπικήν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας πλησιάζει πολὺ πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολήν.

38. Ἡ διδασκαλία τῆς Διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας

Ἡ διδασκαλία, ἡ διοίκησις καὶ ἡ λατρεία καὶ ἐν γένει ἡ ὅλη πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας τῶν Διαμαρτυρομένων, ὅπως τὴν διετύπωσαν οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς Λουθῆρος, Σβίγγλιος, Καλβῖνος κλπ. εἴναι ἡ ἔξης :

α') Πηγὴ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας είναι μόνον ἡ Ἀγία Γραφή, ὃχι δὲ καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ὅπως δέχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἀπέρριψε δὲ ἡ Διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία τὴν Τεράνη Παράδοσιν, διότι δι᾽ αὐτῆς ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἐδικαιολόγει ὅλας τὰς κακοδοξίας τῆς καὶ εἰς αὐτὴν ἀπέδιδε μεγαλυτέραν σημασίαν παρὰ εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις δὲν είναι ἡ ἀγραφος

διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως δέχεται ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ ἡ καταγεγραμμένη εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Συνόδων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ συγγράμματα τῶν μεγάλων Πατέρων αὐτῆς, ὅπως δέχεται ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

β) Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἔξαρταί μόνον ἐκ τῆς πίστεως, ὅχι δὲ καὶ ἀπὸ τὰ καλὰ ἔργα, ἢ ἀπὸ μόνα τὰ καλὰ ἔργα ὅπως διδίδασκεν ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία. Ἀλλὰ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο οὔτε ἡ Παπικὴ οὔτε ἡ Διαμαρτυρούμενη Ἐκκλησία ἔχει δίκαιον. Διότι ὅπως πιστεύει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ διδάσκει ἡ Ἄγια Γραφή, ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἔξαρταί ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ τὰ καλὰ ἔργα ἑκάστου ἀνθρώπου. Ἡ Ἄγια Γραφὴ λέγει· «ἡ πίστις χωρὶς τὰ ἔργα εἶναι νεκρά», καὶ «δεῖξεν τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου».

γ) Ἡ λειτουργία, τὰ μυστήρια καὶ ὅλαι αἱ τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας πρόπει νὰ γίνωνται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, καὶ ὅχι εἰς τὴν νεκρὰν Λατινικήν, ὅπως διδάσκει ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία. Μυστήρια δὲ εἶναι μόνον τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Μετάλληψις. Τὰ ἄλλα εἶναι ιεραὶ τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἡ Ιερωσύνη δὲν εἶναι μυστήριον, ἀλλὰ πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῆς ὁποίας διορίζονται οἱ λειτουργοὶ αὐτῆς καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ ὅχι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Μόνον δὲ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ἀναγνωρίζει τὴν Ιερωσύνην ως μυστήριον μαζὶ μὲ τὴν Παπικὴν καὶ τὴν Ὁρθόδοξην Ἐκκλησίαν, καὶ ἔχει τοὺς τρεῖς βαθμοὺς αὐτῆς, τοῦ διακόνου, τοῦ πρεσβυτέρου ἢ ιερέως καὶ τοῦ ἐπισκόπου. Καὶ

δ) Μόνον δὲ Ιησοῦς Χριστὸς σώζει τοὺς ἀνθρώπους. Πρὸς τοῦτο δὲ δὲν χρειάζονται αἱ μεσιτεῖαι καὶ αἱ παρακλήσεις τῶν ἀγίων, τῶν ἀγίων λειψάνων, τῆς Θεοτόκου κ. τ. τ. Διὰ τοῦτο κατήργησε τὴν λατρείαν τῶν ἀγίων, τῶν ιερῶν λειψάνων καὶ τῆς Θεοτόκου, καὶ τὴν προσκύνησιν τῶν ἀγίων εἰκόνων, τοῦ τιμίου Σταυροῦ κλπ.

Αὐτὰὶ εἶναι αἱ κυριώτεραι διδασκαλίαι τῆς Ἐκκλησίας τῶν

Διαμαρτυρομένων **δλων**. Λέγομεν δλων, διότι οὗτοι σήμερον δὲν είναι ήνωμένοι εἰς μίαν Ἐκκλησίαν, ἡ δποία δηλαδὴ νὰ ἔχῃ μίαν διδασκαλίαν, μίαν λατρείαν καὶ μίαν γενικῶς πρᾶξιν, ἀλλὰ χωρίζονται μεταξύ των εἰς διαιφόρους αἱρέσεις καὶ σχίσματα, ἐκ τῶν δποίων πάλιν τὰ κυριώτερα είναι περὶ τὰ πεντήκοντα. Τοιαῦται αἱρέσεις είναι αἱ ἔξης. Τῶν Λουθηρανῶν ἡ Ἐναγγελικῶν ἡ Ἐναγγελιστῶν, τῶν Καλβινιστῶν, τῶν Ἀγγλικανῶν, τῶν Πρεσβυτεριανῶν, τῶν Βαπτιστῶν, τῶν Κουακέρων, τῶν Μορμόνων, τῶν Σπουδαστῶν τῶν Γραφῶν κλπ. Ἡ τελευταία αἱρέσις λέγεται καὶ τῶν **Χιλιαστῶν**, διότι διδάσκει, ὅτι πρὸ τῆς Δευτέρας Παρουσίας θὰ ἔλθῃ ὁ Χριστὸς νὰ βασιλεύσῃ χίλια χρόνια ἐπὶ τῆς γῆς.

Τέλος ἀπὸ ὅλα αὐτὰ παραηροῦμεν ὅτι τὴν διδασκαλίαν της ἐμόρφωσεν ἡ Διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία ἀτὸ ἀντίδρασιν πρὸς τὴν Παπικήν. Ἡ Ἰστορία μαρτυρεῖ ὅτι αὕτη δὲν ἔλαβεν γνῶσιν δυστυχῶς τῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, δπότε θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν **δρθοδοξίαν**. Ἡ Ὁρθόδοξος δὲ Ἐκκλησία ενδίσκετο τότε ὑπὸ τοὺς Τούρκους καὶ οὕτω δὲν ἥδυνήθη καὶ αὕτη νὰ γνωρίσῃ τὴν Διαμαρτυρομένην τοιαύτην. Διὰ τοῦτο μὲ τοὺς διαμαρτυρομένους σήμερον μᾶς χωρίζουν πολλαὶ θρησκευτικαὶ διαιφοραί, ἡμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους. Μόνον δὲ ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία πλησιάζει περισσότερον μὲ ἡμᾶς ἀπὸ ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τῶν Διαμαρτυρομένων.

Ομοίως ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἴδική μας Ἐκκλησία διετήρησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀκεραίαν καὶ ἀνόθευτον τὴν δρθὴν διδασκαλίαν καὶ λατρείαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀγίων αὐτοῦ μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων, διὰ τοῦτο είναι καὶ λέγεται **Ὀρθόδοξος**.

39. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ *Βασίλισσα τῶν πόλεων*, ἔπεισεν εἰς τὰς χειρας τῶν Τούρκων τὴν 29 Μαΐου τοῦ ἔτους 1453, ἡμέ-

ραν τῆς ἑβδομάδος Τρίτην. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὴν ἔπεσαν εἰς τὰς κεῖρας τῶν κατακτητῶν καὶ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εὑρέθη ὑπὸ ξένους καὶ ἀλλοιοθρήσκους κατακτητάς, πλὴν τῶν χριστιανῶν τῆς Ρωσίας, οἵ διοῖν ἔμειναν ἐλεύθεροι. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως τότε καὶ μάλιστα δὲ σουλτᾶνος των Μωάμεθ δὲ Β' ἐφέρθησαν μὲ μεγάλην ἔπιείκειαν πρὸς ὅλους τοὺς Χριστιανούς, καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς πολλὰ προνόμια. Ὁ Ἰδιος δὲ Μωάμεθ ἀνεγνώρισε τὴν Χριστιανικὴν Θρησκείαν, ἐπεριποιήθη τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἔκαμε Πατριάρχην τὸν Γενάδιον Σχολάριον, τὸν διοίν έκήρυξεν ἀρχηγὸν τοῦ Ἐθνους τῶν Χριστιανῶν, ἥτοι Ἐθνάρχην.

Οἱ Γενάδιοι μαζὶ μὲ ἄλλους ἐπισκόπους ἔπεσκέφθη τὸν Σουλτᾶνον. Οἱ Μωάμεθ τότε ἔδωσε δῶρα εἰς τὸν Πατριάρχην, ὡμοφόριον, μανδύαν, φάραγγαν, φλούρια καὶ ἵππον λευκόν, δπως ἄλλοτε ἔδιδον εἰς τὸν νέον Πατριάρχην οἵ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες. Καὶ τοῦ εἶπε.

— Νὰ μένης εἰς τὴν θέσιν σου, νὰ είσαι Πατριάρχης, νὰ ἔχῃς τὴν φιλίαν μας καὶ ὅσα προνόμια είχον οἱ προκάτοχοί σου Πατριάρχαι.

Ἐπειτα τοῦ ἔδωσεν ἔγγραφον ὅτι ἡ θέσις του θὰ είναι παντοτεινή, δὲν θὰ πληρώνῃ φόρους καὶ θὰ είναι ἀρχηγὸς τοῦ Ἐθνους τῶν Χριστιανῶν ὅλων. Τότε δὲ ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων χριστιανοὶ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἦσαν οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι, οἱ Ρουμάνοι, οἱ Ἀλβανοί, οἱ Ἀρμένιοι κλπ. Οὗτοι ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχηγὸν τους τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Τέλος τὰ ἴδια προνόμια ἔδωκεν δὲ Μωάμεθ καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολυμῶν καὶ τοὺς ἄλλους Πατριάρχας τῶν Χριστιανῶν.

Οἱ Πατριάρχης λοιπὸν ἥτο ἀνώτατος ἀρχων τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων. Ἡτο ἀφορολόγητος καὶ ἐλεύθερος νὰ τελῇ ὅλας τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ δικάζῃ τοὺς Χριστιανοὺς ὡς δικαστής. Ἐπειτα οἱ Χριστιανοὶ είχον τὸ δικαίωμα νὰ διατηροῦν ὅλας τὰς ἐκκλησίας των

δσας δὲν μετέτρεψαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τζαμιὰ κατὰ τὴν ἄλωσιν.
Δὲν εἶχον ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ κτίσουν νέας ἐκκλησίας.¹ Απηγορεύθη προσέτι ὁ ἀναγκαστικὸς ἔξισταμισμὸς τῶν Χριστιανῶν
καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ ἐν γένει οἱ αὐληρικοὶ ἐκηρύχθησαν ἀφορολόγητοι.² Οἱ πατριάρχης Κωνσταντινούπολεως ἔλαβε τὸν βαθμὸν
τοῦ στρατηγοῦ—πασᾶ. Οὗτος διοικοῦσε τὴν Ἐκκλησίαν μὲ Σύνοδον
ἀπὸ δύοδεκα ἐπισκόπους, καὶ εἶχεν ἰδικήν του σφραγῖδα μὲ τὸν
Διικέφαλον Ἀετόν. Οἱ Πατριάρχης καὶ ἡ Σύνοδος ἔξέλεγαν καὶ
ἔχειροτόνουν τοὺς μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν³

Καὶ ὅμως οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐτίρησαν πάντοτε τὰς ὑποσχέσεις
των αὐτάς. Αὐτὸς ὁ Μωάμεθ πολλὰς ἐκκλησίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετέτρεψεν εἰς τζαμιά, ἔκαμε τὴν κακὴν ἀρχὴν νὰ δέχωνται οἱ Σουλτᾶνοι δῶρα—πεσκέσι—ἀπὸ τοὺς νέους Πατριάρχας, ἔξώρισε Πατριάρχας καὶ τέλος ἐσυστηματοποίησε τὸ λεγόμενον *παιδομάξωμα*. Κατ’ αὐτὸν ἐμάζεβε ἀνὰ τοιετίαν τὰ παιδὶα τῶν χριστιανῶν καὶ τὰ κατέτασεν εἰς τὸ *Τάγμα τῶν Γενιτσάρων*, ὃπου ταῦτα ἐγίνοντο φανατικοὶ Μωαμεθανοί. Ομοίως καὶ ἄλλοι Σουλτᾶνοι ἐτυράννησαν τοὺς Χριστιανούς, ὃπως ὁ Σελῆνος ὁ Α', ὁ δρόποιος ἡθέλησε διὰ τῆς βίας νὰ κάμῃ τοὺς χριστιανοὺς Μωαμεθανούς. Οἱ ἴδιοι διήρπασε πολλὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς ἔκαμε τζαμιὰ, κ.τ.τ. Ιδίως κατὰ τὴν μεγάλην Ἐλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἡ θέσις τῶν χριστιανῶν, ἐπεδεινώθη πολύ. Τότε ἔγιναν σφαγαὶ χριστιανῶν, λαϊκῶν καὶ αὐληρικῶν παντοῦ καὶ μάλιστα εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε ἐθανατώθη μὲ μαρτυρικὸν θάνατον εἰς τὴν Κωνιτόπολιν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε', ὁ δρόποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία μας τὸν τιμῆ σήμερον ὡς ἄγιον καὶ τὸν ἱօρτάζει εἰς τὰς 10 Ἀπριλίου. Τὸ λείψανόν του δὲ φυλάσσεται εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἀθηνῶν μέσα εἰς μαρμάρινον τάφον.

Τέλος ὡς γνωστὸν ἡ Ἐλλὰς ἡλευθερώθη ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων τὸ ἔτος 1830. Τότε δὲ ἀπέκτησε καὶ Ἐκκλησίαν

έλευθέραν — αὐτοκέφαλον. Κατόπιν ὅταν ἡλευθερώθησαν ἡ Μακεδονία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Θράκη, τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ Κρήτη, ἡνώθησαν καὶ αἱ Ἑκκλησίαι αὐτῶν μὲ τὴν Αὐτοκέφαλον Ἑκκλησίαν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος.

**40. Τὰ μοναστήρια κατὰ τοὺς χρόνους τῆς
δουλείας φύλακες τῆς ἔθνικῆς
παιδείας καὶ τῆς θρησκείας**

Ἡ παράδοσις τῆς Κωνζπόλεως εἰς τοὺς Τούρκους εἶχε καὶ ἔνα ἄλλο φοβερότατον ἀποτέλεσμα. Ἔφερε τὴν πνευματικὴν δουλείαν ἐπροξένησε τὸ σκότος τὸ πνευματικὸν καὶ τὴν ἀμάθειαν. Διότι οἱ Τούρκοι, ἀνθρώποι τοῦ πολέμου καὶ τῆς διαρπαγῆς, δὲν είχον ιδέαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, οὕτε τοῦ Ἑλληνικοῦ γενικῶς Πολιτισμοῦ, ὃ ὅποιος ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν Κ]πολιν. Διὰ τοῦτο ἐπιμελέστατα ἀπηγόρευσαν τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων, καὶ δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἰδρυσιν νέων τοιούτων. Ὅθεν οἱ λόγιοι, οἱ διδάσκαλοι, οἱ καθηγηταὶ καὶ ὅλοι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας ἔφυγον τότε ἀπὸ τὴν Κ]πολιν καὶ μετέβησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εὔρον ἔλευθερίαν καὶ φιλοξενίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἤρχισεν ἡ λεγομένη Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Καὶ τὴν σκοτεινὴν αὐτὴν περίοδον τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλληνικὴ Σοφία, ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐκινδύνευσαν νὰ σβύσουν, μεγάλην ὑπηρεσίαν προσέφερεν εἰς αὐτὰ καὶ εἰς τὸ **Ἐθνος** δόλοκληρον ἢ **Ἐκκλησία**. Εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Μοναστήρια, Ἑλληνες μοναχοὶ καλόγηροι, ἀνέλαβον νὰ διδάξουν καὶ νὰ διατηρήσουν τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, τὴν παιδείαν.

Διὰ τὸν μοναχικὸν βίον εἴπαμεν ἀρκετὰ εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον. Οἱ Ἑλληνες μοναχοὶ είχον ἰδρύσει εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα πολλὰ μοναστήρια. Ἰδίως κέντρον τοῦ μοναχικοῦ βίου εἰς τὴν

Ἐλλάδα είναι τὸ Ἀγιον Ὅρος, τὰ Μετέωρα καὶ ἡ Κων)πολις. Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τῆς Τουρκοκρατίας ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ βουνά, ὅλαι αἱ ἔρημοι τῆς Ἑλλάδος γεμίζουν ἀπὸ μοναστήρια, μετόχια καὶ ἔξωκλήσια, τὰ δποῖα ἡ εὐσέβεια τῶν Πατέρων μας διετήρησε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Σήμερον δύναμαστὰ μοναστήρια είναι τοῦ Ἀγίου Ὅρους, τῶν Μετέωρων, τοῦ Ὀσίου Λουκᾶ παρὰ τὴν Λεβάδειαν, τοῦ Προυσσοῦ εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, τῆς Ἀγίας Λαύρας, τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἄλλα.

Όλα τὰ μοναστήρια ἥνοιξαν τότε τὰς θύρας των εἰς τὴν νεολαίαν τῆς δούλης Ἑλλάδος. Ἐδῶ δὲ ἐδιδάσκοντο οὗτοι καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Θρησκείαν καὶ Ἰστορίαν. Οὗτως ὥστε τὰ μοναστήρια κατὰ τὸν χρόνον τῆς δουλείας ἔγιναν φύλακες τῆς παιδείας, τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Θρησκείας τῆς Ἑλλάδος. Ἐδῶ ἐδιδάσκοντο οἱ χριστιανοὶ νὰ ἀγωνισθῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ τρέφουν μῆσος καὶ ἀποστολοφὴν πρὸς τὸν τυράννον, Ἐδῶ εἰς τὰς πλουσίας βιβλιοθήκας των ἐμάνθανον τὴν Ἑλληνικὴν Σοφίαν καὶ τὰ Γράμματα. Καὶ τέλος ἐδῶ ἥκουν τὴν Ἰστορίαν τῆς Πατρίδος των καὶ τῆς Θρησκείας των καὶ ὠρκίζοντο νὰ φυλάττουν αἰώνιαν πίστιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Θρησκείαν.

Εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ ποὺ εἶχον ἴδουμθῇ εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια μετέβαινον καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ νυκτὸς τὰ Ἑλληνόπουλα διὰ νὰ μάθουν τὰ γράμματα, διότι ἐφοβοῦντο τὸν Τούρκον, οἱ δποῖοι δὲν ἐπέτρεπον φανερὰ νὰ λειτουργοῦν τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα. Είναι δὲ γνωστὸν τὸ τραγοῦδι ποὺ τραγουδοῦσαν τότε.

Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σχολειό,
νὰ μαθαίνω γράμματα,
γράμματα, σπουδάματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ πράματα.

Αὐτὸν είναι τὸ **κρυφό σχολειό**, τὸ ὅποιον τόσον ὠραῖα ἔχει
ζωγραφίσει ἐνας "Ελλην ζωγράφος, δ Γκίζης, καὶ περὶ τοῦ ὅποιον
ἐνας "Ελλην ποιητής, δ Γ. Δροσίνης, ἔχει γράψει τὸ ἔξις ὠραῖον
ποίημα :

"Απ' ἔξω μαυροφόρῳ ἀπελπισιὰ
πικρῆς σκλαβιᾶς χειροπιαστὸ σκοτάδι
καὶ μέσα στὴ θολόκτιστ' ἐκκλησιὰ
—στὴν ἐκκλησιὰ ποὺ πέρνει κάθε βράδυ
τὴν ὅψι τοῦ σχολειοῦ—
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ καντηλιοῦ
κρεμάμενο τὰ ὀνείρατα ἀναδεύει
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

* *

"Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσσόδετη Πατρίδα,
βραχνὰ δ παπᾶς, δ δάσκαλος ἔκει
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά.

"Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾶ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς, ἔκει βλέπει
τὶ ἔχασε, τὶ ἔχει, τὶ τῆς πρέπει.

* *

Κι' ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλὰ
ποὺ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
καὶ ρύγνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾶ
στὴν ἀβύσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι' ἀπὸ τὴν σιγαλιὰ
ποὺ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θυλιά,
κι' ἀπ' τῶν προγόνων τὰ βιβλία
ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα.

”Ενας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
σὲ μελῳδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου,
κι' ἀνατριχάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲν μιὰ φωνὴ βαρειά.

—Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη. Ἡ λευτεριὰ
σᾶν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύχτας τὸ ἔημέρωμα θὰ φέρῃ.

Εἰς τὰ μοναστήρια τέλος αὐτὰ παρεσκευάσθη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πρωτοάναψεν ἡ Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821, μὲ πολλοὺς μοναχούς, παπάδες καὶ δεσποτάδες ὡς ἀγωνιστάς, ἔως ὅτου εἰς τὸ ”Ἐθνος μας ἐδόθη ἡ ποθητὴ ἐλευθερία.

41. Ἡ Αὔτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἐλευθέρας Ἐλλάδος

Ἡ Ἑλλὰς ἔγινε Κράτος ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον τὸ ἔτος 1830. Τότε καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἐλλάδος ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ αὐτὴ ἀνεξάρτητος, νὰ μὴ ἔξαρτᾶται δηλαδὴ διοικητικῶς ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως, αὐτοκέφαλος. Τὸ Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως ἄλλως τε διετέλει ἀκόμη ὑπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐπομένως δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ διοικῇ τὴν Ἐκκλησίαν ἐλευθέρου κράτους. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1821 ἥρχισε νὰ γίνεται συζήτησις μὲ μὲ ποιὸν τρόπον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἐλλάδος θὰ ἔγινετο Αὐτοκέφαλος. Τέλος ὕστερα ἀπὸ πολλὰς συζητήσεις καὶ φιλονικίας, τὸ Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως ὠνόμασε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἐλλάδος Αὐτοκέφαλον, τὸ ἔτος 1852. Ἀπὸ τότε ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἔπισήμως διοικεῖται μόνη της κατὰ τὸν ἔεῑς τρόπον. Σημειώτεον δὲ ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἐλλάδος, ὅπως ἐμάθαμεν, τὴν εἶχεν ἰδρύσει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Ἀνδρέας. Ὁ Παῦλος εἶχεν ἰδρύσει τὰς Ἐκκλησίας Θεσσαλονίκης, Βεροίας, Ἀθηνῶν καὶ Κορίνθου. Ὁ Λουκᾶς τὴν Ἐκκλησίαν Θηβῶν. Κα-

ό Ἀνδρέας τὴν Ἐκκλησίαν Πατρῶν. Ἡ κυριωτέρα δὲ ἀπὸ ὅλας αὐτὰς ἦτο ἡ Ἐκκλησία τῆς **Κορίνθου**, διότι τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἦ Κόρινθος ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν καὶ μάλιστα τὸ ἔτος 1835 ἔγιναν αἱ Ἀθῆναι. Κατ’ ἀρχὰς ἡ Ἐκκλησία τῆς Πελοποννήσου, Στεφεᾶς Ἑλλάδος, Εὐβοίας καὶ τῶν Ιονίων νήσων ἐδιοικοῦντο ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου. Ἀπὸ τοῦ 740 δὲ καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ 1821 ἐδιοικοῦντο ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κ)πόλεως.

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 διεκόπη ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ Πατριαρχείου καὶ Ἑλλάδος. Τὸ 1822 ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τοῦ Ἀστρους τὸ 1823 καὶ τῆς Τροιζῆνος τὸ 1827 συνεζήτησαν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζῆτημα τῆς Ἑλλάδος χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ Ἱ. Καποδίστριας, ὁ Κοραῆς, ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης καὶ ἄλλοι δμοίως ἐπρωτοστάτησαν νὰ γίνῃ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος Αὐτοκέφαλος. Τέλος τὸ 1852 ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κ)πόλεως τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ ἔτος 1852 ἡ Βιολὴ τῶν Ἐλλήνων ἐψήφισε τὸν **Καταστατικὸν Χάρτην** τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸν ὃποῖον παρεδέχθη καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κ)πόλεως, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὃποίου μέχρι σήμερον διοικεῖται ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν Χάρτην τοῦτον ὅπως ἐσχάτως ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη—καὶ μάλιστα διὰ τοῦ Νόμου 5438 τῆς 25 Μαΐου 1932—ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος είναι ἡ **Σύνοδος τῆς Ιεραρχίας** αὐτῆς, ἡ ὃποίᾳ συνέρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ συνεδριάζει ἀνὰ τριετίαν, καὶ τὸν μῆνα Οκτώβριον κανονικῶς. Ἐκτάκτως συνέρχεται, ὅταν—εἰς σπουδαῖα ζητήματα ἐκκλησιαστικὰ—παρίσταται ἀνάγκη. Δηλαδὴ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἔρχονται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ συνεδριάζουν ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι καὶ μητροπολῖται τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ ἀποφασίζουν διὰ σπουδαῖα τῆς Ἐκκλησίας ζητήματα. Ἐντολοδόχος αὐτῆς τῆς Συνόδου, δηλαδὴ ἐκείνη ἡ ὃποίᾳ διαρκῶς διοικεῖ τὴν

° Εκκλησίαν καὶ ἔκτελεῖ τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, εἶναι ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος, ἡ ὅποια ἐδρεύει εἰς τὰς Ἀθήνας. ° Η Σύνοδος αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ δώδεκα ἀρχιερεῖς—μητροπολίτας—οἱ ὅποιοι ἀλλάσσουν κάθε ἔτος, ἥτοι ἡ ἀρχή των διαρκεῖ ἐν ἔτος, καὶ οἱ ὅποιοι ἐκλέγονται κατ' ἔτος κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας των, ἥτοι κατὰ σειρὰν ἀρχαιότητος. Πρόεδρος τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου πάντοτε εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ὅπως λέγεται ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ὅστις καὶ προσφωνεῖται μακαριώτατος. Εἰς τὴν Σύνοδον τέλος αὐτὴν παρακάθηται διὰ νὰ παρακολουθῇ τὰς ἐργασίας αὐτῆς καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ὁ ὅποιος διὰ τοῦτο λέγεται Κυβερνητικὸς ἢ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος.

Εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἑκκλησίαν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὑπάγονται διοικητικῶς σήμερον δλαι αἱ Ἑκκλησίαι τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ἐξαιροῦνται καὶ ὑπάγονται εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Πατριαρχείου Κων)πόλεως τὰ μοναστήρια τοῦ Ἀγίου Ὁρους, τὰ δοπιὰ πάλιν διοικοῦνται ὡς αὐτόνομα ὑπὸ τὴν ψιλὴν προστασίαν καὶ ἐπίβλεψιν τοῦ Πατριάρχου Κ)πόλεως. Τοιουτοτρόπως τὸ Πατριαρχεῖον Κ)πόλεως ἀπεγυμνώθη σχεδὸν τελείως καὶ δὲν ἔχει σήμερον ἐπισκοπάς καὶ μητροπόλεις νὰ διοικήσῃ παρὰ ἐλάχιστας. Διότι ἡ καταστροφὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ ὅποια ἔγινε τὸ ἔτος 1922, ἡ συνθήκη τῆς Λωζάνης καὶ ἡ λεγομένη ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐρήμωσεν τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας τῆς Μ. Ἀσίας κυρίως ἀπὸ χριστιανοὺς καὶ ἐκκλησίας. Οἱ πόλεμοι δὲ τοῦ 1912 καὶ 1913, τοῦ 1914 μέχρι 1922 ἔφεραν τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Δυτικῆς Θράκης, τῶν νήσων τοῦ Αιγαίου Πελάγους καὶ τῆς Κρήτης, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν ἔφεραν τὰς Ἑκκλησίας τῶν μερῶν τούτων εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἑκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ πάλιν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Κ)πόλεως ἀπεγυμνώθη καὶ ἀπὸ

Ἐνισλεύδου—Γεωργιάδου. Ἑκκλ. Ἰστορία

τὰς ἐκκλησίας τῶν ἐπαρχιῶν τούτων. Ἐσχάτως δὲ ὁ Πατριάρχης Κ)πόλεως ὑπεροέῳ νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας του.

42. Τὰ Πατριαρχεῖα Κ)πόλεως, Ἀντιοχείας
Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων.

A'. Τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως.— Εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο, τὸ δποῖον δνομάζεται Οἰκουμενικόν, ὑπήγετο ἄλλοτε καὶ ὑπάγεται σήμερον μόνον τιμητικῶς ἡ Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο ἡ Ἰστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ γενικῶς τῆς Κων]πόλεως—τῆς οἰκουμένης—εἶναι καὶ Ἰστορία τοῦ Πατριαρχείου τούτου. Εἰς τοῦτο ὑπήγοντο διοικητικῶς καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Σερβίας, Ἀλβανίας, Βουλγαρίας καὶ Ρουμανίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἰδίως, καὶ τῆς Ρωσίας δ^ο ἄλλοτε. Ἀλλὰ σήμερον εἰς αὐτὸ δὲν ὑπάγονται πλέον αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Κρατῶν τούτων, διότι μόλις τὰ κράτη ταῦτα ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐζήτησαν καὶ ἀπέκτησαν καὶ Ἐκκλησίαν ἐλευθέραν, αὐτοκέφαλον. Ἡ Βουλγαρικὴ μάλιστα Ἐκκλησία δνομάζεται σήμερον *σχισματική*, διότι ἔλαβε τὴν ἀνεξαρτησίαν της χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τοῦτο δὲ κυρίως ἔγινε διότι οἱ Βουλγαροί ἥθελον εἰς δσα μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ὑπῆρχον Βουλγαροί χριστιανοί, νὰ ἐγκαταστήσουν εἰς αὐτὰ καὶ Βουλγάρους ἐπισκόπους καὶ μητροπολίτας, εἰς δὲ τὴν Κ]πολιν καὶ Βούλγαρον Πατριάρχην, *εξαρχον* δπως τὸν δνομάζουν. Τὸ τοιοῦτο δὲν ἐδέχθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἐκήρυξε τὴν Βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν σχισματικήν. Πατριάρχης σήμερον Κ)πόλεως εἶναι ὁ Βενιαμίν, ἀνὴρ μεγάλης παιδείας, ἀξίας καὶ ἴκανότητος.

B'. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας.— Τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο ἄλλοτε εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὴν μεγά-

λην Ἐλληνικὴν πόλιν τῆς Συρίας, εἰς τὴν δύοιαν τὸ πρῶτον οἵ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ὀνομάσθησαν χριστιανοί, ὅπως ἐμάθαμεν. Τί χριστιανοὶ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ὑπέφερον πολλὰ ἀπὸ τὰς ἐπιδρουμάς τῶν Περσῶν, τῶν Ἀράβων, τῶν Σταυροφρόνων καὶ τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο ἔφθασε σήμερον νὰ μὴ ἔχῃ μεγάλην σημασίαν. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κιπρόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ ἔδρα αὐτοῦ μετεφέρθη εἰς τὴν Δαμασκόν. Οἱ χριστιανοὶ του σήμερον εἶναι 200 χιλιάδες δοχεῖοι, ίδιως Ἀραβεῖς, τολλοὶ Καθολικοὶ καὶ περισσότεροι αἵρετικοί, ίδιως Ἰακωβῖται. Μεταξὺ αὐτῶν ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία διὰ τῶν Οὐνιτῶν ἐνεργεῖ μεγάλον προσηλυτισμόν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900 τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας διοικοῦν Ἀραβεῖς Πατριάρχαι. Σήμερον Πατριάρχης Ἀντιοχείας εἶναι Ἀραψ ἡ ονομάζεται Ἀλέξανδρος.

Οἱ Ἰακωβῖται εἶναι μονοφυσῖται, δηλαδὴ παραδέχονται ἀκόμη τὴν αἵρεσιν τοῦ Νεστορίου, δὲ δύοις ἔλεγεν ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ μία φύσις ὑπάρχει, ἡ θεία, καὶ ὅτι ἐπομένως δὲ Χριστὸς δὲν ἔτος καὶ τέλειος ἀνθρώπος, ὅπως διδάσκει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας σήμερον ἔχει ἐν δλῷ δέκα ἔξι ἐπισκοπάς, ἐκ τῶν δύοιων δέκα εἶναι τῶν Ἰακωβιτῶν. Ἐδῶ δὲ εἰς τὴν Συρίαν οἱ Οὐνιται ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας, ἔξελεξαν ίδικόν των Πατριάρχην, δὲ δύοις ἔδρεύει σήμερον εἰς τὸν Λίβανον, λεγόμενος Πατριάρχης Οὐνιτῶν Σύρων, καὶ δὲ δύοις ἔχει ὑφ' ἑαυτὸν δικτὸν ἐπισκόπους.

Γ'. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας. — Ἀπὸ ὅλα τὰ Πατριαρχεῖα σήμερον εὑρίσκεται εἰς ἀκμὴν τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας. Περιλαμβάνει δὲ τοῦτο τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Αἴγυπτου, οἱ δύοις ἀνέρχονται εἰς πεντήκοντα χιλιάδας, καὶ ἔδρεύει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Μέχρι τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο ἥκμαζε, ἀνέδειξε δὲ μεγάλους καὶ λαμπροὺς Πατριάρχας, ὅπως τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον, τὸν Κύριλλον, καὶ ἄλλους. Κατόπιν ὅμως οἱ χριστιανοὶ του περιωρίσθησαν ίδιως ὑπὸ τῶν

Ἄραβων κατακτηῶν καὶ οὗτο σήμερον εἶναι κατὰ πολὺ περιωρισμένον. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας λέγεται καὶ Πάπας καὶ 13ος τῶν Ἀποστόλων. Πατριάρχης σήμερον εἶναι δὲ Νικόλαος.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπάρχουν καὶ χριστιανοὶ αἱρετικοί, Ἰδίως μονοφυσῖται, ὅπως οἱ **Κόπται**, δηλαδὴ οἱ ιθαγενεῖς Αἴγυπτοι, οἱ Ἀβυσσινοὶ καὶ ἄλλοι. Τοὺς Κόπτας ἐπεκείρησαν Πατριάρχαι τῆς Ἀλεξανδρείας νὰ τοὺς φέρουν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχον. Σήμερον μεταξὺ αὐτῶν ἐνεργοῦν προσηλυτισμὸν οἱ Παπικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι.

Δ'. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων. — Τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο ἰδρύθη τιμῆς ἔνεκεν εἰς τοὺς τόπους, ὅπου ἐγεννήθη, ἔζησεν ἀπέθανε καὶ ἀνέστη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἐχει ἔδραν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ δὲν ἔχει παρὰ ἔλαχίστους ἐπισκόπους μὲ ἐπισκοπάς. Καὶ τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο ὑπέφερε τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοὺς ἐπιδομεῖς Πέρσας, Ἄραβας, Σταυροφόρους καὶ Τούρκους. Ἐχει δὲ μεγίστην σπουδαιότητα, διότι εἶναι δὲ φύλαξ ἀνεκτιμήτων κειμηλίων. Λόγῳ τῶν κειμηλίων του τούτων ἔκινησεν ἄλλοτε τὰς σταυροφορίας, ἀλλὰ καὶ σήμερον κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν φροντίδα ὅλων τῶν Χριστιανῶν, διαιτέρως δὲ τῶν Ὁρθοδόξων. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ τελευταίου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου 1914—1918 διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, καθὼς καὶ δλόκληρος ἡ Παλαιστίνη. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων σήμερον ὀνομάζεται Τιμόθεος. Διεξάγεται δὲ ἐνταῦθα σφιδρὸς ἀγών κατοχῆς καὶ κυριότητος τῶν ἀγίων Τόπων ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τῶν διαφόρων δογμάτων, ὡς π. χ. Ὁρθοδόξων, Παπικῶν, Ἀρμενίων, Διαμαρτυρομένων κτλ. Ἐνεκα μάλιστα τῶν ἀνταγωνισμῶν τούτων προεκλήθη ἄλλοτε—τὸ 1854—δὲ λεγόμενος Κριμαϊκὸς πόλεμος, μεταξὺ τῆς Ρωσίας, ἡ ὅποια ἐπολεμοῦσε ὑπὲρ τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τῆς Τουρκίας, ἡ ὅποια ἐβοηθεῖτο ὑπὸ τῆς Γαλλίας κυρίως καὶ ἡ ὅποια πάλιν ἐπολεμοῦσε τὴν Ρωσίαν χά-

ριν τῶν Πατικῶν τῆς Ἱερουσαλήμ. Οἱ διάφοροι δὲ Ἀγιοι Τόποι τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφοριῶν ἔχουν κατανευηθῆ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τούτων, οἱ δποῖοι ἀγωνίζονται καὶ νὰ κρατήσουν τούτους καὶ νὰ ἐπεκτείνουν τὴν κυριαρχίαν καὶ κατοχήν των καὶ ἐπὶ ἄλλων τόπων.

Άγιοι Τόποι εἰς τὴν Παλαιστίνην είναι οἱ ἔξης: 'Η Γεθσημανῆ, ὁ ναὸς τοῦ Ὁρους τῶν Ἐλαιῶν, ἡ Ναζαρέτ, τὸ Θαβὼδ καὶ ἡ Τιβεριάς. Ἐντὸς δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ είναι: Τὸ Σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ, ὅπιν ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὅπου σήμερον ὑπάρχει ναὸς κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἀγίας Ἐλένης. Οἱ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, τὸν δποῖον ἔδωσαν οἱ αὐτοὶ κτίτορες καὶ κάτωθεν τοῦ δποίου ὑπάρχει ὁ Τάφος, ὅπου ἐτάφη ὁ Χριστός. Καὶ ὁ Γολγοθᾶς παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς.

'Η διοίκησις τῶν Πατριαρχείων ὅλων γίνεται σχεδὸν καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ τὸν Πατριαρχείον Κων)πόλεως, ἡ δὲ λατρεία καὶ ἡ διδασκαλία είναι ἡ αὐτὴ εἰς πάντα ταῦτα. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι σήμερον, ἐκτὸς τῶν τεσσάρων τούτων Πατριαρχείων ἔχομεν καὶ τὰ ἔξης: Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ρωσίας, τὸ δποῖον χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1588, δπότε ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας Β' ὠνόμασε τὸν Μητροπολίτην Μόσχας Πατριάρχην τῶν Ρώσων. Τὸ Πατριαρχεῖον Ρουμανίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1924. Τὸ Πατριαρχεῖον Σερβίας ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἔτους καὶ τέλος τὴν ἔξαρχίαν Βουλγαρίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1872, ἐνεκα τῆς δποίας ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἐκηρύχθη σκισματική, ὅπως ἐμάθαμεν.

Τέλος ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἀνέρχονται σήμερον εἰς 150 ἑκατομμύρια. Οἱ Παπικοὶ ἡ Καθολικοὶ εἰς 200 ἑκατομμύρια. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι εἰς 180 ἑκατομμύρια καὶ οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ αἱρετικοὶ κλπ. εἰς δλίγα ἑκατομμύρια. "Ητοι ὅλοι οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστὸν ὡς ἀρχηγὸν τῆς Πίστεως ἀνέρχονται εἰς 600 περίπου ἑκατομμύρια, ἀπέναντι δύο περίπου δυσεκατομ-

μυρίων, εἰς τὰ δόποια ἀνέρχεται δὲ ὅλος πληθυσμὸς τῆς Γῆς. Εἶναι δὲ τὰ ὑπόλοιπα ἔκατομμάρια ἄνθρωποι λατρεύοντες ἢ τὰ εἴδωλα ἢ τὸν Ἰευδαϊκὸν Θεόν, ἢ τὸν Μωάμεθ καὶ τὸν Θεὸν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν βεβαίωσιν δὲ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέλλουν καὶ οἱ ἄνθρωποι οὗτοι νὰ προσέλθουν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὅπότε θὰ γίνη μία ποίμνη ὑπὸ ἓνα ποιμένα, τὸν Χριστόν. Αὐτὴ εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἡ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

43. Ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐμάθαμεν τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ μέχρι σήμερον, διάστημα εἰκοσιν ὅλων αἰώνων. Εἴδαμεν δὲ ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ ἴδεα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας διεδόθη καὶ ἐξαπλώθη εἰς ὅλον τὸν Κόσμον κατ’ ἀρχὰς ἀπὸ ὀλίγους ἀγραμμάτους μάλιστα καὶ πτωχοὺς ἀνθρώπους, τοὺς Ἀποστόλους, κατόπιν δὲ ἀπὸ τοὺς σιφοὺς καὶ πλήρεις Πίστεως Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ταχεῖα δὲ αὕτη διάδοσις ἀνὰ τὸν Κόσμον ὅλον τοῦ Χριστιανισμοῦ ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὴν θείαν δύναμιν, ἡ δοπία ἐνυπάρχει εἰς τὴν Θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὴν δύναμιν τῆς Πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν τῶν Ἀποστόλων, τῶν Πατέρων, τῶν Μαρτύρων καὶ τῶν Ὁμολογητῶν καὶ Ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Πίστις δὲ αὕτη, ὅπως ἐδιδάχθη μεν ὁδήγησεν αὐτοὺς μέχρι τῶν φυλακῶν καὶ τῶν βασανιστηρίων, καὶ χάριν αὐτῆς δὲ δὲν ἐδίστασαν οὗτοι νὰ θυσιάσουν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των, καὶ νὰ χύσουν τὸ αἷμα των. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐθεμελιώθη μὲν εἰς τὴν Πίστιν τοῦ Χριστοῦ ἰδίως μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἰδρυτοῦ της, τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ

Χριστοῦ, ἐστερεώθη δὲ εἰς αὐτὴν μὲ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων της,
καὶ οὕτω ἔξηπλώθη εἰς τὸν Κόσμον ὅλον. Μέλλει δὲ νὰ περιλάβῃ
ὑπὸ τοὺς κλώνους καὶ τὰς πτέρυγάς της, ώς δένδρον ἀγλαόκαρ-
πον καὶ ώς φιλόστοργος ὄφης, ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ νὰ
φωταγωγήσῃ αὐτήν, εἰς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ Θείου αὐτῆς Ἰδρυ-
τοῦ, τοῦ Χριστοῦ, ὅπως διδάσκει τὸ σχετικὸν τροπάριον τῆς
Ἐκκλησίας.

Οὐρανὸς πολύφωτος ἡ Ἐκκλησία ἀνεδείχθη
ἀπαντας φωταγωγοῦσα τοὺς πιστούς,
ἐν φῶ ἐστῶτες κραυγάζομεν.

Τοῦτον τὸν Οἶκον στερέωσον, Κύριε.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΥΛΗ ΤΟΥ Α. Π.
ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ Ε' Τ.

1. Η υπόλοιπος υλη του Αναλυτικού Προγράμματος

Τὸ Ἑπίσημον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα τοῦ 1913 ἐκτὸς τῆς προεκτεθείσης Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας δρίζει εἰς τὴν Πέμ την τάξιν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων νὰ διδάσκωνται καὶ προσευχαῖς τινες δωρισμέναι. Ἀκόμη δρίζει νὰ διδάσκωνται καὶ ἀσματα φρησκευτικὰ καὶ ποιήματα. Καὶ τέλος δρίζει νὰ γίνεται ἀνάγνωσις καὶ ἔρμηνεια περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον, τὰ θαύματα καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐνταῦθα ὅμως ἡμεῖς μόνον περὶ τῶν προσευχῶν τοῦ Προγράμματος θὰ ὅμιλήσωμεν καὶ αὐτὰς—ὅσις δρίζει τοῦτο—ἐνταῦθα θὰ καταχωρίσωμεν πρὸς εὐκολίαν τῶν διδασκόντων. Διότι περὶ μὲν τῶν ποιημάτων καὶ τῶν φρησκευτικῶν ἀσμάτων τὸ αὐτὸ Πρόγραμμα δρίζει ὅτι πρέπει νὰ λαμβάνωνται ταῦτα «ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ περιεχομένων καὶ τῶν ἐν τῷ Προγράμματι τῆς Ὁδικῆς ἀναγραφομένων»⁽¹⁾. Περὶ δὲ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς ἔρμηνειας περικοπῶν Εὐαγγελίου δὲν δύναται προφανῶς νὰ γίνῃ λόγος ἐνταῦθα, ὅρθοῦ ὅντος νὰ

1) Τὸ σχετικὸν μέρος τῆς υλῆς τῆς Ὁδικῆς καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας τοῦ Αναλυτικοῦ καθὼς καὶ τοῦ Ὡρολογίου Προγράμματος παραθέτομεν κατωτέρω.

ἀποτελέση τοῦτο *ἰδιαιτερον βιβλίον*, ὅπου θὰ ἔχῃ τις τὴν εὐ-
χέρειαν, τὸν χῶρον καὶ τὸν χρόνον νὰ πραγματευθῇ δεόντως τὰς
περικοπὰς ταύτας τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὰς ἀναφερομένας κατὰ
τὸ Πρόγραμμα εἰς τὸν βίον, τὰ θαύματα καὶ τὴν διδασκαλίαν
τοῦ Χριστοῦ.

Προσευχαὶ διδακτέαι εἰν τῇ Ε' τάξει.

A'. 'Η προσευχή.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἀγίου
Πνεύματος. Ἄμην.

Δόξα Σοι, ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα Σοι.

Βασιλεῦ Οὐρανίε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας,

ὅ πανταχοῦ παρὸν καὶ τὰ πάντα πληρῶν,

ὅ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ ζωῆς χορηγός,

ἐλθὲ καὶ σκήνωσον ἐν ἡμῖν,

καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος,

καὶ σῶσον, Ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἄμην.

Ἡ προσευχὴ αὕτη είναι παρόκλησις εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα
καὶ μάλιστα εἰς τὸ Ἀγιον Πνεῦμα, δι' ἣς παρακαλοῦμεν ὅπως τὸ
Ἀγιον Πνεῦμα ἔλθῃ καὶ ἐνοικήσῃ ἐν ἡμῖν καὶ καθαρίσῃ ἡμᾶς
ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας.

B'. 'Ο τρισάγιος ύμνος.

Ἄγιος ὁ Θεός, ἀγιος ἴσχυρός, ἀγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Δόξα Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ Ἀγίῳ Πνεύματι,

καὶ νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἄμην.

Παναγία Τριάς, ἐλέησον ἡμᾶς.

Κύριε, θάσθητι ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν.

Δέσποτα, συγχώρησον τὰς ἀνομίας ἡμῖν.

Ἄγιε, ἐπίσκεψαι καὶ ἵασαι τὰς ἀσθενείας ἡμῶν.

Ἐνεκεν τοῦ δόνδματός Σου, Κύριε, ἐλέησον.

Κύριε, ἐλέησον, Κύριε, ἐλέησον.

Καὶ ὁ ὅμνος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα. Λέγεται δὲ πρῶτος Τρισάγιος, διότι ἐπαναλαμβάνεται ἐν αὐτῷ ἡ λέξις ἄγιος τρεῖς φοράς.

Τὸν «Δόξα Πατρὶ κλπ.» ὀνομάζεται μικρὰ δοξολογία, διότι συντόμως δι’ αὐτῆς δοξολογοῦμεν τὴν Ἀγίαν Τριάδα.

Τέλος δὲ τρίτος ὅμνος ἀναφέρεται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα καὶ παρακαλοῦμεν τὰ τρία πρόσωπα αὐτῆς νὰ μᾶς σώσουν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, αἱ δοποῖαι εἶναι αἱ ἀσθένειαι τῆς ψυχῆς.

Γ'. *Ἡ Κυριακὴ προσευχή.*

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου,

ἐλθέτω ἡ βασιλεία Σου,

γενηθήτω τὸ θέλημά Σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον.

καὶ ἀφες ἡμῖν τὰ ὄφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὄφειλέταις ἡμῶν.

καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

ἀλλὰ σῶσαι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ.

Οὐτὶ σοῦ ἔστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην.

Ἡ προσευχὴ αὕτη λέγεται *Κυριακὴ*, διότι τὴν διδάσκει ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὸ ἄγιον αὐτοῦ Εὐαγγέλιον.
Ἔιδε Ματθ. ΣΤ' 9—13. Δι’ αὐτῆς δονομάζοντες τὸν Θεόν Πατέρα, κατοικοῦντα εἰς τοὺς οὐρανούς, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τὸν παρακαλοῦμεν.

α') νὰ ἀγιασθῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

β') νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία του ἐπὶ τῆς γῆς.

γ') νὰ γίνῃ τὸ θέλημά του ἐπὶ τῆς γῆς, δπως γίνεται εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.

δ') νὰ μᾶς χορηγήσῃ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν μας.

ε') νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἀμαρτίας μας, δπως καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν ἐκείνους, οἵ δποιοι μᾶς βλάπτουν καὶ μᾶς πειράζουν.

στ') νὰ μὴ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς πειρασμόν, ἥτοι νὰ μὴ θελήσῃ νὰ μᾶς δοκιμάσῃ, διότι ὡς ἄνθρωποι δὲν ἀντέχομεν. καὶ

ζ') Ἄν τυχὸν μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς πειρασμόν, τὸν παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς λυτρώσῃ τὸ ταχύτερον ἀπ' αὐτόν.

Δ'. Ἐσπερινὴ προσευχὴ.

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ,

δ προσδεξάμενος τὰ παιδία ἔλθόντα πρὸς Σέ,
πρόσδεξαι καὶ ἐκ τῶν χειλέων ἐμοῦ τοῦ παιδός Σου
τὴν ἑστερινὴν ταύτην δέησιν.

Σκέπασόν με ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων Σου,
ἴνα ἐν εἰρήνῃ κοιμηθῶ καὶ ὑπνώσω.

Καὶ διέγειρόν με ἐν καιρῷ εὐθέτῳ πρὸς τὴν Σὴν δοξολογίαν,
ὅς μόνος ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος.

Ἡ προσευχὴ αὕτη λέγεται Ἐσπερινὴ, διότι λέγεται τὸ ἀπόγευμα κατὰ τὸ τελευταῖον μάθημα καὶ δι' αὐτῆς γίνεται ἡ ἀπόλυτος τὸ ἐσπέρας. Ἡ ἐρμηνεία του εἶναι εὔκολος. Ἐδέχθη δὲ τὰ παιδία δ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ εὐλόγησεν αὐτά, δπως ἀναφέρουν τὰ Εὐαγγέλια. Ἰδε Ματθ. ΙΘ' 13—14, καὶ Λουκ. ΙΗ' 18.

Ε'. Ὑμνος εἰς τὴν Θεοτόκον.

Θεοτόκε Παρθένε,

Χαῖρε, κεχαριτωμένη Μαρία, δ Κύριος μετὰ Σοῦ.

Ἐνλογημένη Σὺ ἐν γυναιξὶ,

καὶ εὐλογημένος δ καρπὸς τῆς κοιλίας Σου,

ὅτι Σωτῆρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

“Ο υμνος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν χαιρετισμὸν τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ κατὰ τὸν Εὐαγγελισμὸν καὶ ἀπὸ τὸν χαιρετισμὸν τῆς Ἐλισάβετ πρὸς τὴν Θεοτόκον. Ἰδε Λουκ. Α' 28 καὶ 42.

ΣΤΡ 'Ο υμνος τῆς ἀπολύσεως.

Δι^τ εὐχῶν τῶν ἀγίων Πατέρων ἡμῶν,
Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεός,
ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς.
Ἄμην.

Τὸ 'Αναλυτικὸν Πρόγραμμα.
"Υλη Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας.

“Υπουργεῖον Ἐκκλησιαστικῶν
καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

‘Ωρολόγια καὶ Ἀναλυτικὰ τῶν παντὸς εἴδους πλήρων
Δημοτικῶν Σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων (μικτῶν).
Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1913.

Η ερ

δρισμοῦ τῶν μαθημάτων τοῦ δι^τ ἔκαστον τούτων πρὸς διδασκαλίαν ἀναγκαίου χρόνου, καὶ περὶ τῆς κατὰ ταξις κατανομῆς τῆς διδακτέας ὥλης εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

“Ἐχοντες ὑπ^τ ὅψει τὰ ἀρθρα 2, 6, καὶ 10 τοῦ ἀπὸ 3 Σεπτεμβρίου 1905, ΒΤΜΘ' νόμου περὶ στοιχειώδους ἢ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ ἀρθρον 8 τοῦ ἀπὸ 18 Ἰουλίου 1911 ΓΩΚΗ· νόμου περὶ Κεντρικοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν τάδε.

” Αρθρον 1.

Τὰ μαθήματα, διὸ ἔκαστον τούτων ποὺς διδασκαλίαν ἀναγκαῖος χούνος καὶ ἡ κατὰ τάξεις κατανομὴ τῆς διδακτέας ὕλης ὅριζονται ὡς ἔπειται διὰ πάντα τὰ εἰδη τῶν πλήρων δημοτικῶν σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων.

A'. ΠΟΛΥΤΑΞΙΑ.

Πλήρη δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων (νῦν μικτά).

” **Ἐβδομαδιαῖα Ὡρολόγια Προγράμματα**, πολυταξίων πλήρων δημοτικῶν σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων (μικτῶν).

Τὰ Ὡρολόγια Προγράμματα τῆς καθ' ὑμέραν διδασκαλίας συντάσσονται κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ σχολικοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τῶν Διδασκάλων ἑκάστου σχολείου καὶ ἐγκρίνονται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Ἐν αὐτοῖς μένουσι κεναὶ μαθημάτων αἱ μ. μ. δραὶ τῆς Τετάρτης καὶ τοῦ Σαββάτου. Ἀπαξ δὲ τοῦλάχιστον τῆς ἑβδομάδος κατὰ ταύτας οἵ μαθηταὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν διδασκάλων των ἔξερχονται εἰς ἑκδομήν.

A' *Ἐξαταξίου δημοτικοῦ σχολείου.* Τὰ Θρησκευτικὰ—
” **Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία**—εἰς τὴν Πέμπτην τάξιν διδάσκονται τρεῖς δραὶς τὴν ἑβδομάδα.

B' *Πενταταξίου δημοτικοῦ σχολείου.* Τὰ Θρησκευτικὰ—
” **Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία**—κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς συνδιδασκαλίας μετὰ τῆς ”**Ἐκτης τάξεως** διδάσκονται καὶ πάλιν τρεῖς δραὶς τὴν ἑβδομάδα.

G' *Τετραταξίου δημοτικοῦ σχολείου.* Τὰ Θρησκευτικὰ δμοίως συνδιδάσκονται μετὰ τῆς ”**Ἐκτης τάξεως**, κατὰ τὸ πρῶτον δὲ ἔτος συνδιδασκαλίας διδάσκεται ἡ ”**Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία τρεῖς δραὶς τὴν ἑβδομάδα.**

A *Τριταξίου δημοτικοῦ σχολείου.* Τὰ Θρησκευτικὰ δμοίως

συνδιδάσκονται μετὰ τῆς Ἱερᾶς τάξεως, κατὰ δὲ τὸ πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας διδάσκεται ή Ἱερολησιαστικὴ Ἰστορία τρεῖς ὥρας τὴν ἑβδομάδα.

Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα τῆς διδασκομένης ὥλης ἐν τοῖς διαφόροις μαθήμασι τῶν πολυταξίων πλήρων δημοτικῶν σχολείων ἀρχένων καὶ θηλέων (μικτῶν).

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Α'. Διὰ τάξεις κεχωρισμένως διδασκομένας.

Πέμπτη τάξις.

Α' Ἑκκλησιαστικὴ Ἰστορία.

1) Ἡ εօρτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ ἀγίου Πνεύματος. (Ἐύλογητός εἰ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους κλπ.).

2) Ἡ πρώτη χριστιανικὴ Ἑκκλησία· ὁ βίος τῶν πρώτων χριστιανῶν· ἐκλογὴ διακόνων πρὸς περιθαλψιν τῶν χριστιανῶν· ὁ πρωτομάρτυρς Στέφανος, ὁ Φίλιππος.

3) Ὁ Παῦλος, αἱ σπουδαὶ τοῦ Παύλου, ὁ Παῦλος ἀπὸ σφοδροτάτου διώκτου καθίσταται θερμότατος κῆρυξ τῆς νέας θρησκείας· ὁ Παῦλος κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον ἐν Συρίᾳ, Μικρᾷ Ασίᾳ καὶ Κύπρῳ· ἰδούσις Ἑκκλησιῶν.

4) Ὁ Παῦλος ἰδούει ἐν Φιλίπποις, Θεσσαλονίκῃ καὶ Βεροίᾳ Ἑκκλησίας.

5) Ὁ Παῦλος ἐν Ἀθήναις κηρύττει περὶ τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ· Διονύσιος ὁ ἀρεοπαγίτης.

6) Ὁ Παῦλος ἐν Κορίνθῳ ἰδούει Ἑκκλησίαν.

7) Ὁ Παῦλος ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, συλλαμβάνεται καὶ ἀποστέλλεται εἰς Ρώμην· τελευτὴ τοῦ Παύλου.

8) Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος. (Οἱ τῶν ἀποστόλων πρωτόχρονοι κλπ.).

9) Ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας. (Οἱ τῶν ἀποστόλων πρωτόκλητοι κλπ.).

- 10) Ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς
- 11) Οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι.
- 12) Ὁργανισμὸς τῶν πρώτων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ διοίκησις αὐτῶν· διάκονοι, πρεσβύτεροι, ἐπίσκοποι, ἐπαρχία καὶ σύνοδοι.
- 13) Ἀποστολικὰ ἐκκλησίαι· σχέσεις αὐτῶν.
- 14) Διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Νέρωνος, Δεκίου, Δομιτιανοῦ, Διοκλητιανοῦ κλπ. Μάρτυρες τῆς νέας θρησκείας, ὁ ἄγιος Δημήτριος, ὁ ἄγιος Γεώργιος, κλπ. (Μέγαν εὗρατο ἐν τοῖς κυνδύνοις σὲ ὑπέρμαχον κλπ. Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτὴς καὶ τῶν πτωχῶν κλπ.).
- 15) Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος προστάτης τῆς νέας θρησκείας· τὸ λάβαρον· ὁ τίμιος Σταυρὸς καὶ ἡ ἄγια Ἐλένη, ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως. (Τοῦ Σταυροῦ σου τὸν τύπον κλπ.).
- 16) Ὁ Ἄρειος καὶ ἡ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος. (Καὶ εἰς ἔνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν κλπ.).
- 17) Ὁ μέγας Ἀθανάσιος. (Στῦλος γέγονας Ὁρθοδοξίας κλπ.).
- 18) Ὁ Ἰουλιανὸς πολέμιος τοῦ Χριστιανισμοῦ.
- 19) Ὁ μέγας Βασίλειος.
- 20) Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.
- 21) Ὁ Θεοδόσιος καταδιώκων τοὺς ἐθνικούς.
- 22) Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. (Τὸν τρεῖς μεγίστους φωτῆρας κλπ.).
- 23) Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ κτίσις τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας.
- 24) Ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ ἀκάθιστος ὕμνος. (Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια κλπ.)· ἡ ὑψωσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ. (Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου κλπ.).
- 25) Ὁ μοναχικὸς βίος, οἱ ἀσκηταί, ὁ ἄγιος Ἀντώνιος.
- 26) Οἱ εἰκονομάχοι, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. (Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου κλπ.).
- 27) Ὁ Φώτιος, αἱ ἀξιώσεις τῶν Παπῶν καὶ τὸ σχίσμα· ἐκ-

χριστιανισμὸς τῶν Βιηλγάρων καὶ τῶν Ρώσων. (Κύριλλος καὶ Μεθόδιος).

28) Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐν τῇ Δύσει· Λούθηρος· αἱ ἑκκλησίαι τῶν Διαμαρτυρομένων.

29) Ἡ διοίκησις τῆς ἑκκλησίας ἐπὶ Τουρκοχρατίας· ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ τὰ προνόμια.

30) Τὰ μοναστήρια κατὰ τὴν δουλείαν φύλακες τῆς ἐθνικῆς παιδείας καὶ τῆς θρησκείας.

31) Ἡ διοίκησις τῆς ἑκκλησίας τοῦ ἐλευθέρου κράτους μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ καὶ

32) Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

B'. Προσευχαῖ.

1) Εἰς τὸ ὅνομα τοῦ Πατρὸς ἡλπ. Βασιλεῦ οὐρανίε, παράκλητε ἡλπ. Ἀγιος ὁ Θεὸς ἡλπ. Δόξα πατρὶ ἡλπ. Παναγία Τριάς ἡλπ. Πάτερ ἡμῶν ἡλπ.

2) Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ προσδεξάμενος τὰ παιδία ἐλόντα πρὸς σὲ ἡλπ.

3) Θεοτόκε Παρθένε, Χαῖρε κεχαριτωμένη Μαρία ἡλπ.

G' Ποιήματα καὶ ἔσματα θρησκευτικά· ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ περιεχομένων καὶ τῶν ἐν τῷ προγράμματι τῆς Ὁδικῆς ἀναγραφομένων (¹⁾).

(1) Ἐν τῷ Προγράμματι τῆς Ὁδικῆς ἀναφέρονται διὰ τὴν Πέμπτην τάξιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων (μικτῶν) τῶν πολυτάξιων σχολείων, μὲ ἐλαχίστας μειώσεις διὰ τὰς τάξεις τὰς συνδιδασκομένους τῶν πεντατάξιων, τετρατάξιων, τριτάξιων, διτάξιων καὶ μονοτάξιων σχολείων, τὰ ἔξης ἔσματα.

1) Τὰ ἀχώριστα λουλούδια (Μάλτου)

2) Προσευχὴ (Ἄργυροπούλου).

3) Ἡ χαρὰ (Πολυκράτους).

4) Ἡ σημαία (Μπαμιέρου).

5) Τουρκοπατημένη χώρα (Χριστοπούλου).

*Ενισλείδου- Γεωργιάδου. Ἐκκλ. Ἰστορία

Α'. Ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον, τὰ θαύματα καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

Β'. Διὰ τάξεις συνδιδασκομένας

Ε' καὶ **ΣΤ'** τάξεις.

(Πρώτου ἔτος συνδιδασκαλίας)

Α'. Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία.

1) Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. (Εὐλογητός εἰ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους ἡλπ.).

- 6) Ζωστήτε τάχματα παιδιά (Χριστοπούλου).
- 7) Ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα (Χριστοπούλου).
- 8) Τὸ δρφανὸν (Μάλτου).
- 9) Ἡ καλύβη (Μάλτου).
- 10) Μία δλονυχτιά ἐν Κρήτῃ (Σακελλαρίδου).
- 11) Δὲν μετροῦνται (Σακελλαρίδου).
- 12) Τὰ ψόδα, τὰ τριανταφύλλι (Σακελλαρίδου).
- 13) Ρόδα καὶ κρίνα καὶ βανίλια (Σακελλαρίδου).
- 14) Οἱ Κολοκοτρωναῖοι (Δημῶδες).
- 15) Οἱ κλέφτες τοῦ Βάλτου (Δημῶδες).
- 16) Τὰ κλεφτόπουλα (Δημῶδες).
- 17) Καράβι ἀνοίγει τὰ φτερά (Χωραφᾶ).
- 18) Ὁ ἀητός (Κλέφτικο).
- 19) Ὁ χορός τοῦ Ζαλόγκου.
- 20) Ὁ Ἐθνικὸς ὕμνος
- 21) Εὐλογητός εἰ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἡλπ. (ἐκκλησιαστικόν).
- 22) Οἱ τῶν ἀποστόλων πρωτόθρονοι ἡλπ. (ἐκκλησιαστικόν).
- 23) Μέγαν εὑρατο ἐν τοῖς κινδύνοις ἡλπ. (ἐκκλησιαστικόν).
- 24) Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς ἡλπ. (ἐκκλησιαστικόν).
- 25) Τοῦ Σταυροῦ Σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ ἡλπ. (ἐκκλησιαστικόν).
- 26) Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου ἡλπ. (ἐκκλησιαστικόν).
- 27) Τοὺς τρεῖς μεγίστους Φωστῆρας ἡλπ. (ἐκκλησιαστικόν).

2) Ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία, ὁ βίος τῶν πρώτων χριστιανῶν, οἱ διάκονοι, ὁ πρωτομάρτυρς Στέφανος, ὁ Φίλιππος.

3) Ὁ Παῦλος, αἱ σπουδαὶ τοῦ Παύλου, ὁ Παῦλος ἀπὸ σφοδροτάτου διώκτου καθίσταται θερμότατος κῆρυξ τῆς νέας θρησκείας, ὁ Παῦλος κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον ἐν Συρίᾳ, Μικρῷ Ἀσίᾳ καὶ Κύπρῳ, ἵδρυσις ἐκκλησιῶν. Ὁ Παῦλος ἴδρυει ἐν Φιλίπποις, Θεσσαλονίκῃ καὶ Βεροίᾳ ἐκκλησίας, ὁ Παῦλος ἐν Ἀθήναις κηρύττει περὶ τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ, Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὁ Παῦλος ἐν Κορίνθῳ ἴδρυει ἐκκλησίαν, ὁ Παῦλος ἐπιστρέφει εἰς Ἱερουσαλήμ, συλλαμβάνεται καὶ ἀποστέλλεται εἰς Ρώμην, τελευτὴ τοῦ Παύλου.

4) Ὁ ἀπόστολος Πέτρος. (Οἱ τῶν ἀποστόλων πρωτόθρονοι κλπ.).

5) Ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας. (Ως τῶν ἀποστόλων πρωτόκλητος κλπ.).

6) Ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς.

7) Οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι.

8) Ὁργανισμὸς τῶν πρώτων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ διοίκησις αὐτῶν, διάκονοι, πρεσβύτεροι, ἐπίσκοποι, ἐπαρχιαὶ καὶ σύνοδοι.

9) Διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν, μάρτυρες τῆς νέας θρησκείας, ὁ ἅγιος Δημήτριος, ὁ ἅγιος Γεώργιος κλπ. (Μέγαν εύρατο ἐν τοῖς κινδύνοις κλπ. Ως τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτὴς κλπ.).

10) Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος προστάτης τῆς νέας θρησκείας, τὸ λάβιρον, ὁ τίμιος Σταυρὸς καὶ ἡ ἀγία Ἐλένη, ὁ νιὸς τῆς Ἀναστάσεως. (Τοῦ Σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος κλπ.).

11) Ὁ Ἀρειος καὶ ἡ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος. (Καὶ εἰς ἔνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν κλπ.).

12) Ὁ μέγας Ἀθανάσιος (Σιῦλος γέγονας Ὁρθοδοξίας κλπ.).

13) Ὁ μέγας Βασίλειος.

14) Ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

- 15) Ὁ Θεοδόσιος καταδιώκων τοὺς ἐθνικούς.
- 16) Ὁ Ἰωάννης δὲ Χρυσόστομος.
- 17) Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ δὲ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας. (Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας κλπ.)⁽¹⁾.
- 18) Ὁ Ἡράκλειος καὶ δὲ ἀκάθιστος ὕμνος. (Τῇ ὑπερομάχῳ στρατηγῷ κλπ.) ἡ ὑψώσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ. (Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου κλπ.).
- 19) Οἱ εἰκονομάχοι, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. (Τὴν ἄχραιτον εἰκόνα σου κλπ.).
- 20) Ὁ Φώτιος· αἱ ἀξιώσεις τῶν Παπῶν καὶ τὸ σχίσμα· ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρώσων. (Κύριλλος καὶ Μεθόδιος).
- 21) Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐν τῇ Δύσει, δὲ Λούθηρος.
- 22) Ἡ διοίκησις τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ Τουρκοκρατίας, δὲ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ τὰ προνόμια.
- 23) Τὰ μοναστήρια κατὰ τὴν δουλείαν φύλακες τῆς ἐθνικῆς παιδείας καὶ θρησκείας.
- 24) Ἡ διοίκησις τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἐλευθέρου κράτους μετὰ τὴν ἐνεξαρτησίαν αὐτοῦ· καὶ
- 25) Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

B'. Προσευχαῖ.

1) Εἰς τὸ ὅνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ κλπ. Βασιλεῦ οὐρανίε, παράκλητε, κλπ. Ἀγιος δὲ Θεός, κλπ. Δόξα Πατρὶ κλπ. Παναγίᾳ Τριάς κλπ. Πάτερ ἡμῶν κλπ.

2) Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δὲ προσδεξάμενος τὰ παιδία ἐλθόντα πρὸς σὲ κλπ.

3) Θεοτόκε Παρθένε, χαῖρε κεχαριτωμένη κλπ.

Γ'. Ποιήματα καὶ ἔσματα θρησκευτικά· ἐκ τῶν ἐν τοῖς

1) Κατὰ λάθος τὸ Πρόγραμμα ἀναγράφει τὸ τροπάριον τοῦτο εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐνῷ θὰ ἐπρεπε εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου.

ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις πεοιεγομένων καὶ τῶν ἐν τῷ Προγράμματι τῆς Ὡδικῆς ἀναγραφομένων (¹).

Δ' Ἀνάγνωσις καὶ ἔρμηνεία περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον, τὰ θαύματα καὶ τὴν διὰ παραβολῶν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

B'. ΔΙΤΑΞΙΑ ΚΑΙ ΜΟΝΟΤΑΞΙΑ

(Πλήρη δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων (μικτά)

Ἐβδομαδιαῖτα Ὡρολόγια Προγράμματα διταξίων καὶ μονοταξίων πλήρων δημοτικῶν σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων (μικτῶν).

Τὰ Ὡρολόγια Προγράμματα τῆς καθ' ήμέριν διδασκαλίας συντάσσονται κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ σχολικοῦ ἔτους ὑπὸ τῶν διδασκάλων ἑκάστου σχολείου καὶ ἐγκρίνονται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Οἱ μαθηταὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν διδασκάλων των ἔξερχονται εἰς ἐκδομὴν ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος, Τετάρτην ἢ Πέμπτην μ. μ., διακοπτομένων τῶν μαθημάτων.

1) Τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα ἀναγράφει διὰ τὰς συνδιδασκομένας τάξεις Ε' καὶ ΣΤ' ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων καὶ τὰ ἔξης ἐκκλησιαστικὰ ἔσματα :

(Πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας).

24) Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ κλπ. (ἐκκλησιαστικόν).

27) Τὰ χωριώτερα τῶν ἀναστασίμων ἀπολυτικιών (ἐκκλησιαστικά).

(Δεύτερον ἔτος συνδιδασκαλίας).

21) Ἡ δοξολογία, (ἐκκλησιαστικόν).

22) Πολυχρόνιον, (ἐκκλησιαστικόν).

23) Ἄξιον ἔστιν κλπ. (ἐκκλησιαστικόν).

24) Πατέρα, Υἱὸν κλπ. (ἐκκλησιαστικόν).

25) Ἐλεον εἰρήνης κλπ. (ἐκκλησιαστικόν).

26) Σὲ ὑμνοῦμεν κλπ. (ἐκκλησιαστικόν).

27) Ἅγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος κλπ. (ἐκκλησιαστικόν).

Σημ. Ἡ ᦒῃ τῆς Ὡδικῆς ἀνεγράφη ἀφθονωτέρα πως, ἵνα διδάσκαλος ἐκλέγῃ τὴν καταλληλοτέραν.

Σημ. Ἐν τῷ Προγράμματι τῶν διταξίων καὶ μονοταξίων σχολίων ἀναγράφεται μὲν ἡ αὐτὴ περίποι καὶ ἐν τῷ Προγράμματι τῶν πολυταξίων σχολείων ὅλη, ἀλλ᾽ ἡ διδασκαλία ταύτης περιορίζεται ἐν αὐτοῖς εἰς τὰ κυριώτερα ἐν ἑκάστῳ θέματι.

Α'. *Διταξίου δημοτικοῦ σχολείου.* Τὰ Θρησκευτικὰ — Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία — εἰς τὴν Πέμπτην τάξιν — συνδιδασκόμενα πάντοτε μετὰ τῆς Ἐκτης εἰς τὸ πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας — διδάσκονται τρία ἡμιώρια τὴν ἑβδομάδα. Καὶ

Β'. *Μονοταξίου δημοτικοῦ σχολείου.* Τὰ Θρησκευτικὰ — Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία — τῆς Πέμπτης τάξεως — συνδιδασκόμενα πάντοτε μετὰ τῆς Ἐκτης τάξεως κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας — διδάσκονται τρία ἡμιώρια τὴν ἑβδομάδα.

Αναλυτικὸν Πρόγραμμα τῆς διδασκομένης ὅλης ἐν τοῖς διαφόροις μαθήμασι τῶν διταξίων καὶ μονοταξίων πλήρων δημοτικῶν σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων (μικτῶν).

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ.

Τάξις Ε' καὶ ΣΤ'.

(Πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας).

Α'. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία.*

1) Ἡ ἱορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ ἀγίου Πνεύματος. (Εὐλογητός εῖ, Χριστὲ κλπ.).

2) Ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία, ὁ βίος τῶν πρώτων χριστιανῶν, οἱ διάκονοι, ὁ Στέφανος.

3) Ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

4) Ὁ ἀπόστολος Πέτρος.

5) Ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας.

6) Ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς.

7) Οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι.

8) Ὁργανισμὸς τῶν πρώτων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ διοίκησις αὐτῶν, διάκονοι, πρεσβύτεροι, ἐπίσκοποι, ἐπαρχια-
καὶ σύνοδοι.

9) Διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν, μάρτυρες τῆς νέας θρησκείας, ὁ
ἄγιος Δημήτριος, ὁ ἄγιος Γεώργιος. (Μέγαν εὗρατο ἐν τοῖς κιν-
δύνοις αὐτόν. Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτὴς αὐτόν.).

10) Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος προστάτης τῆς νέας θρησκείας, ἡ
ἀγία Ἐλένη καὶ ὁ τίμιος Σταυρός.

11) (¹⁾)

12) Ὁ μέγας Ἀθανάσιος (Στῦλος γέγονας Ὁρθοδοξίας αὐτοῦ).

13) Ὁ μέγας Βασίλειος.

14) Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

15) Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

16) Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ κτίσις τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Σοφίας.

17) Ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ ἀκάθιστος ὕμνος. (Τῇ ὑπερμάχῳ
στρατηγῷ τὰ νικητήρια αὐτοῦ), ἡ ὑψωσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ
(Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου αὐτόν.).

18) Ὁ Φώτιος, αἱ ἀξιώσεις τῶν Παπῶν καὶ τὸ σχίσμα, ἐκ-
χριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρώσων, Κύριλλος καὶ
Μεθόδιος.

19) Ἡ διοίκησις τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἀλωσιν, ὁ Οἰκου-
μενικὸς Πατριαρχὴς καὶ τὰ προνόμια.

20) Ὁ μοναχικὸς βίος, τὰ μοναστήρια κατὰ τὴν δουλείαν τοῦ
Γένους τύλακες τῆς ἐθνικῆς παιδείας καὶ θρησκείας.

21) Ἡ διοίκησις τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἐλευθέρου κράτους μετὰ
τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ. καὶ

22) Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

(1) Ἐνταῦθα τὸ Πρόγραμμα δὲν ἀναγράφει 11ον κεφάλαιον. Ἱσως
νὰ ἔξεπεσε τοῦτο κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν καὶ νὰ ἀποτελῇ τυπογραφικὸν
σφᾶλμα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὡς 11ον δέον νὰ προστεθῇ τοῦτο.

11) Ὁ Ἀρειος καὶ ἡ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος.

B'. Προσευχαῖ.

1) Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς κλπ. Βασιλεῦ οὐρανίε, παράκλητε κλπ.

“Ἄγιος δὲ Θεὸς κλπ. Δόξα Πατρὶ κλπ. Παναγίᾳ Τριάς κλπ. Πάτερ ήμων κλπ.

2) Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δὲ προσδεξάμενος τὰ παιδία ἐλθόντα πρὸς σὲ κλπ.

3) Θεοτόκε Παρθένε, Χαῖρε κεχαριτωμένη κλπ.

G'. Ποιήματα καὶ ἄσματα θρησκευτικὰ ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις περιεχομένων καὶ τῶν ἐν τῷ Προγράμματι τῆς Ὡδικῆς ἀναγραφομένων (¹⁾).

D'. Ἀνάγνωσις καὶ ἔρμηνελα περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον, τὰ θαύματα καὶ τὴν διὰ παραβολῶν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

1) Τὸ Πρόγραμμα τῆς Ὡδικῆς τὰ ἑξῆς δοϊζει θρησκευτικὰ ἄσματα

Γ'. Δ', Ε', καὶ ΣΤ' τάξις
(Πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας)

15) Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου.

16) Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ.

17) Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου.

18) Τρισάγιον.

19) Εἴδομεν τὸ φῶς.

(Δεύτερον ἔτος συνδιδασκαλίας)

12) Ἡ γέννησίς Σου, Χριστέ.

13) Ἡ Παρθένος σήμερον.

14) Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου Σου, Κύριε.

15) Τὴν κοινὴν ἀνάστασιν.

16) Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ.

17) Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ. Αἱ γενεαὶ πᾶσαι.

18) Τὸ φαιδρὸν τῆς ἀναστάσεως κήρυγμα.

19) Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ.

(Τρίτον ἔτος συνδιδασκαλίας)

19) Εὐλογητὸς εἰ, Χριστὲ δὲ Θεός.

20) Οἱ τῶν ἀποστόλων πρωτόθρονοι.

- 21) Μέγαν εῦρατο ἐν τοῖς κινδύνοις.
- 22) Τοῦ Σταυροῦ Σου τὸν τύπον.
- 23) Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτής.
- 24) Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ κλπ.
- 25) Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου.
- 26) Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας.
- 27) Τὰ κυριώτερα τῶν ἀναστασίμων «ἀπολυτικίων».

(Τέταρτον ἔτος συνδιδασκαλίας)

- 19) Ἡ δοξολογία.
 - 20) Πολυχρόνιον.
 - 21) Ἀξιόν ἐστιν κλπ.
 - 22) Πατέρα, Υἱὸν κλπ.
 - 23) Ἐλεον εἰρήνης.
 - 24) Σὲ ὑμνοῦμεν.
 - 25) Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος κλπ.
- ΣΗΜ. Ἡ ὅλη τῆς Ὁδικῆς ἀνεγράφη ἀφθονωτέρα πως, ίνα δὲ διδάσκαλος δύναται νὰ ἐκλέγῃ τὴν καταλληλοτέραν.

Ἄρθρον 2. Ἡ ἴσχυς τοῦ παρόντος Διατάγματος ἀρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως.
Εἰς τὸν αὐτὸν Ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδεύσεως Ὑπουργὸν ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Φειδοιξόφ τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1913

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β

‘Ο ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν
καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδεύσεως Ὑπουργὸς
Ι. Δ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

“**Η Ἑκκλησιαστικὴ Ἰστορία** εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ πλέον φρονητικὰ μαθήματα, διὰ τῶν δποίων τὸ σχολεῖον προσπαθεῖ νὰ τονώσῃ τὸ φρόνημα καὶ ἰδίως τὸ θρησκευτικὸν τοῦ παιδός. Τὸ μάθημα τοῦτο ἀνάγκη πᾶσα νὰ διδάσκεται μὲ δλους τοὺς τύπους καὶ τοὺς κανόνας τῆς παιδαγωγικῆς, διὰ νὰ φέρῃ τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Τοὺς τύπους δὲ καὶ τοὺς κανόνας τῆς εἰδικῆς ἰδίως διδακτικῆς τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Ἰστορίας διεξήλθομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ περὶ αὐτῶν ἐκάμαμεν πολὺν λόγον, κατὰ τοὺς τύπους δὲ καὶ κανόνας τούτους ἐπραγματεύθημεν τὰ διάφορα κεφάλαια τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὸ κύριον μέρος τοῦ παρόντος βιβλίου. Εἰς τὸν διδάσκοντα δὲ ἐναπόκειται νὰ συμμορφωθῇ πλήρως πρὸς τὰς ἐκτεθείσας ἀντιλήψεις, καὶ κάμνων χρῆσιν τοῦ ἀφθόνως παρατεθέντος ὑλικοῦ τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Ἰστορίας, νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ τροφίμου του ἀποτελεσματικῶς. Οὕτω δὲ θέλει μορφώσῃ τὴν ψυχὴν, τὴν καρδίαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ μαθητοῦ πρὸς δόφελος καὶ αὐτοῦ, καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας, καὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Πατρίδος, καὶ τῆς Ἀνθρωπότητος ὅλοκλήρου. Τὸ παρὸν **βιβλίον** τοῦτον τὸν σκοπὸν ἔχει καὶ πρὸς ταύτην ὡφέλειαν ἀπέβλεψεν, νὰ δώσῃ εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν μαθητὴν τὰ μέσα, καὶ νὰ γίνη δοτιώς βοήθημα ἐκλεκτὸν αὐτοῦ μὲν ἀπὸ ἀπόψεως ἐπαγγελματικῆς, τοῦ μαθητοῦ δὲ ἀπὸ ἀπόψεως μορφωτικῆς καὶ παιδαγωγικῆς. Ἔὰν τοῦτο ἐπέτυχεν—καὶ πιστεύομεν ὅτι ἐπέτυχε—τὸν σκοπὸν του, εὐτυχεῖς λογίζονται οἱ συντάξαντες αὐτό, διότι μὲ τὴν μακράν των πεῖραν καὶ τὴν μικράν των δύναμιν κατώρθωσαν νὰ φανοῦν χρήσιμοι εἰς τὰς πολυπληθεῖς τάξεις τῶν ἐριτίμων συναδέλφων αὐτῶν.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

σελ.

Σχοπός τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας	5
· · · · ·	
· Η διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας	6
· · · · ·	
· Μέθοδος τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας	7
· · · · ·	
· Η παραστατικὴ συνεχῆς διήγησις τοῦ διδασκάλουν.	9
· · · · ·	
· Ἐπεξεργασία τοῦ διδαχθέντος.	10
· · · · ·	
· Η θρησκευτικὴ ἀσκησις.	11
· · · · ·	
· Η διδασκαλία τῶν προσευχῶν καὶ τῶν ἀπολυτικών.	12
· · · · ·	
· Ανάγνωσις καὶ ἔρμηνεία περικοπῶν τοῦ Ἐναγγελίου.	14
· · · · ·	

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τί είναι καὶ τί ἔξετάζει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία.	15
--	----

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΚΑΙ ΔΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ²

2. Ἡ ἔορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ἐπιφοίτησις τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.	19
3. Ἡ πρότη χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Βίος καὶ δρᾶσις τῶν πρότων χριστιανῶν.	23
4. Ἡ ἐκλογὴ διακόνων πρὸς περίθαλψιν τῶν πτωχῶν. Οἱ διάκονοι Στέφανος καὶ Φίλιππος.	26
5. Ὁ Παῦλος, ὁ σφραγός διώκτης τῶν Χριστιανῶν.	30
6. Ὁ Παῦλος γίνεται χριστιανὸς καὶ κηρύγγει τὸν Χριστόν.	3

7. 'Ο Παῦλος κηρύττει τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν.	35
8. 'Ο Παῦλος κηρύττει τὸν Χριστὸν εἰς τὰς Ἀθήνας.	38
9. 'Ο Παῦλος κηρύττει τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Ἐφέσον.	41
10. Σύλληψις καὶ θάνατος τοῦ Παύλου.	44
11. 'Ο Ἀπόστολος Πέτρος.	46
12. 'Ο Ἀπόστολος Ἀνδρέας.	49
13. 'Ο Ἀπόστολος καὶ Ἐναγγελιστὴς Λουκᾶς.	50
14. Οἱ Ἀπόστολοι Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ ἡ Θεοτόκος.	52
15. Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι.	54
16. 'Ο ψυχανισμὸς καὶ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας.	56
17. Οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοί.	59
18. Οἱ διωγμοὶ ἀπὸ τοῦ Νέρωνος μέχρι τοῦ Δεκίου.	61
19. Οἱ διωγμοὶ μέχρι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.	66
20. Οἱ μεγαλομάρτυρες Γεώργιος καὶ Δημήτριος.	69
21. 'Ο μέγας Κωνσταντῖνος προστατεύει τοὺς χριστιανούς.	73
22. 'Ο Ἄρειος καὶ ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.	76
23. 'Ο μέγας Ἀθηνάσιος.	79
24. 'Ο Ιουστιανὸς πολεμᾷ τὸν Χριστιανισμόν.	82
25. 'Ο μέγας Βασίλειος.	84
26. 'Ο ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἡ Θεολόγος.	87
27. 'Ο αὐτοχρότωρ Θεοδόσιος καταδιώκει τοὺς εἰδωλολάτρας. 'Η Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.	90
28. 'Ο ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.	92
29. 'Ο Ιουστινιανὸς καὶ ὁ ναὸς τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ.	96
30. 'Ο Ἡράκλειος καὶ ὁ Ἀκάθιστος "Υμνος.	99
31. 'Ο Ἡράκλειος καὶ ἡ "Υψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.	101
32. 'Ο μοναχικὸς βίος. Οἱ ἀσκηταί. 'Ο ἅγιος Ἀντώνιος.	103
33. 'Η εἰκονομαχία καὶ ἡ ἀναστήλωσις τῶν ἀγίων εἰκόνων.	105
34. 'Ο Φώτιος, αἱ ἀξιώσεις τῶν Παπῶν καὶ τὸ Σχίσμα.	109
35. Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ρῶσοι γίνονται χριστιανοί.	111

36. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία καὶ τὰ αἰτια τῆς Θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν Δύσιν.	118
37. Ὁ Λούθηρος καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν διαμαρτυρομένων.	116
38. Ἡ διδασκαλία τῆς Διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας.	119
39. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπὶ Τουρκοχρατίας.	121
40. Τὰ μοναστήρια κατά τοὺς χρόνους τῆς δουλείας φύλακες τῆς ἔθνικῆς γλώσσης καὶ τῆς Θρησκείας.	124
41. Ἡ Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος.	127
42. Τὰ Πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων.	130
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	
43. Ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας.	134
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ	
Η ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΥΛΗ ΤΟΥ Α. Π. ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	
*Π υπόλοιπος ὅλη τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος.	136
Προσευχαὶ διδακτέαι ἐν τῇ Ε' τάξει.	138
Τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα. "Υλη τῆς Ἐκκλησίαστ. Ἰστορίας.	141
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	
ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΑΡΙΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΥΤΩΝ	
*Ἀπολυτίκιον τῆς Πεντηκοστῆς.	23
*Ἀπολυτίκιον Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.	48
*Ἀπολυτίκιον Ἀποστόλου Ἀνδρέου.	50
Τροπάριον Θεοτόκου. "Ἄλαλα τὰ χείλη... κλπ.	51
Τροπάριον Θεοτόκου. Ἀπόστολοι ἐκ περάτων κλπ.	54
*Ἀπολυτίκιον Ἀγίων Ἀποστόλων.	56
*Ἀπολυτίκιον Ἀγίου Γεωργίου.	70
*Ἀπολυτίκιον Ἀγίου Δημητρίου.	72
*Ἀπολυτίκιον Ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης.	76
*Ἀπολυτίκιον Ἀγίου ἀθανασίου.	81
*Ἀπολυτίκιον τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.	95
Κοντάκιον τοῦ Ἀκαθίστου Υμνου.	101
*Ἀπολυτίκιον τῆς Υψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.	108

Απολυτίκιον τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας	108
Τροπάριον τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας	135

ΠΡΟΣΕΥΧΑΙ

Εἰς τὸ δόνομα τοῦ Πατρὸς κλπ.	138
Βασιλεὺν οὐρανίε, Παράκλητε... κλπ.	138
Ἄγιος ὁ Θεός, ἄγιος... κλπ.	138
Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ... κλπ.	138
Παναγίᾳ Τριάδι, ἐλέησον... κλπ.	138
Πάτερ ἡμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς... κλπ.	139
Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὃ προσδεξάμενος τὰ παιδία... κλπ.	140
Θεοτόκε Παρθένε, χαῖρε κεχαριτωμένη... κλπ.	140
Δι' εὐχῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων... κλπ.	141

ΟΜΙΛΙΑΙ — ΣΥΜΒΟΛΑ ΚΑΙ ΟΡΟΙ ΣΥΝΟΔΩΝ

Όμιλία Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἱερουσαλήμ.	34
Όμιλία Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἀθήνας.	39
Όμιλα Γρηγορίου Θεολόγου εἰς Κωνσταντινούπολιν.	89
Τὸ Σύμβιον τῆς Πίστεως.—"Ορος Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.	91
Περὶ τῶν εἰκόνων.—"Ορος Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.	107

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Εἰς τὸν ἄγιον Δημήτριον.—Δημᾶδες.	72
Εἰς τὸν ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ.—Γ. Βιζηνοῦ.	98
Φεγγαράκι μου λαμπρό... κλπ.—Δημᾶδες.	125
Τὸ κρυφὸ σχολειό.—Γ. Δροσίνη.	126

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρωτ. 1821
Αριθ. Διεκπ. 1218

Αθήνησι τῇ 25 Ἰουλίου 1934

Π ρὸς

Τὸν κ. Χρῆστον Ἐνισλείδην, καθηγητὴν τῶν Θρησκευτικῶν
καὶ τὴν κ. Ἐλένην Γ. Γεωργάδου Π.Α.Α. διδασκάλισσαν.

Ἐνταῦθα

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 15 Μαΐου ἐν. ἔτ. αἰτήσεως ὑμῶν,
δι’ ἣς ὑποβάλλετε τῇ Ἱ. Συνόδῳ πρὸς ἔγκρισιν κατὰ τὸν Νόμον,
τὸ ὑφ’ ὑμῶν πονηθὲν σύγγραμμα «Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία»
πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Ε’ τάξεως τῶν Δημοτικῶν Σχο-
λείων, γνωρίζομεν ὑμῖν, Συνοδικῇ διαγνώμῃ, διτι, εἰσηγουμένου
τοῦ Μακαρ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσοστόμου, ἐπενεγ-
κόντος καὶ σχετικὰς διορθώσεις ἐν τῷ κειμένῳ, ἥ Ιερὰ Σύνοδος
ἀπεφάνθη διτι, μετὰ τὰς διορθώσεις ταύτας, τὸ σύγγραμμα τοῦτο
οὐδὲν ἔχει τὸ ἀπᾶδον πρός τε τὰ δόγματα καὶ τὰς παραδόσεις
τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, διὸ καὶ ἔγκρινει τὴν ἔκδοσιν
αὐτοῦ ὡς διωρθόθη, ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον δὲ ὅρον ὅπως ἀντί-
τυπον τοῦ οὐτωσὶ ἔκδοθησομένου συγγράμματος, μετὰ τοῦ συ-
νημένου ἐπιστρεφομένου διωρθωμένου κειμένου, ὑποβάλητε τῇ
Ιερᾷ Συνόδῳ μετὰ τὴν ἔκδοσιν, διὰ τὰ κατ’ αὐτήν.

† Ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος

(Ὑπογρ.) (Τ.Σ.)

Πρόεδρος

TIMATAI: ΔΡΧ. 20